301.2
169

Demirbaş No: 208/1980
Çeşitli Kurulay.
Değişkidir.

Atatürk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Doktora Tezi

İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN EĞİTİM SİSTEMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yöneten : Profösör Dr. Kemal AYTAÇ

Çalışmayı Haz. : Necmettin TOZLU

0007465

Atatürk Üniversitesi
Kütüphanesi
Dmb. No: 46982

ERZURUN - 1980

Ö N S Ö Z

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun, Türk Düşünce hayatında kendine has bir yeri vardır.

O, Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet inkılâpları gibi, cemiyetimizin dönüm noktaları sayılabilen, farklı anlayışların en hararetli dönemlerinde yaşayan bir düşünürdür. Bunun için, O'nun düşünce hayatı, bu yelpazede değişik görünümler alır.

Bu çalışmayla Baltacıoğlu'nun, "Eğitim Sistemi" ele alınırken, Onun, sözü edilen ortamda, belirli bir seyir takip eden düşünce tarzı dikkatten uzak tutulmamaktadır.

Bu araştırmada, karşılaştığımız zorlukları yenmede bize yol gösteren ve her türlü ilmî yardımlarını esirgemiyen değerli hocamız, Profesör Dr. Kemal AYTAÇ'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Mayıs 1980

ERZURUM

Necmettin ÖZLÜ

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ..... I

İÇİNDEKİLER..... II-IV

GİRİŞ..... V

1. İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN HAYATI..... 1- 21

1. 1. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Yayınları..... 22- 70
1. 2. Eserleri..... 22- 26
1. 3. Makaleleri..... 26- 70

2. İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN ANTHROPOLOJİK GÖRÜŞLERİ..... 71-109

2. 1. İnsanın Mahiyeti..... 71- 77

2. 1. 1. Psikolojik Açıdan..... 78- 81
2. 1. 2. Sosyolojik Açıdan..... 82- 92
2. 1. 3. Kültürel Açıdan..... 93-109

3. İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NA GÖRE EĞİTİM KAVRAMI..... 110-164

3. 1. Eğitim İşinin Mahiyeti..... 116-124

3. 1. 1. Aile, Okul ve Meslek Eğitimi..... 125-129
Okul ve Eğitim..... 129-134
İlkokullar ve Eğitim..... 134-138
Ortaöğretim..... 138-142
Üniversite ve Eğitim..... 143-144
Halk Eğitimi ve Meslek Eğitimi..... 144-147
Meslek Eğitimi..... 147-148

3. 2. Eğitimin Amacı..... 149-152
3. 3. Terbiye ve İlmî Eğitim..... 153-161
3. 4. Yeni Bir Eğitim Kurma İhtiyacı..... 162-164

4. ISMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN EĞİTİM SİSTEMİ YÖNÜNDEN ANA ESERLERİ..... 165-176

4. 1. Talim ve Terbiyede İnkılâp..... 166-169
4. 2. İçtimaî Mektep..... 170-172
4. 3. Rüyamdaki Okullar..... 173
4. 4. Türke Doğru..... 174-175
4. 5. Pedagojide İhtilâl..... 176

5. ISMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN EĞİTİM SİSTEMİ (İÇTİMAÎ MEKTEB)'NİN ANA İLKELERİ..... 177-209

5. 1. Kişilik İlkesi.....180-181
5. 1. 1. Millî Kişilik..... 182-200
5. 1. 2. Teknik Kişilik..... 201-202

5. 2. Çevre İlkesi..... 203-204
5. 3. Çalışma İlkesi..... 205-206
5. 4. Verim İlkesi..... 207-208
5. 5. Bağlatma İlkesi..... 209

6. ISMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NA GÖRE İÇTİMAÎ MEKTEB'İN İÇ YAPISI..... 210-234

Okulun İdaresi..... 212-213
Okulda Öğretim ve Öğretim Metodu..... 213-217
Öğretim Metodu..... 217-220
Öğretmen..... 220-230
"İçtimaî Mektep"de Sınıf..... 231
"İçtimaî Mektep"de Kitap..... 232-233
"İçtimaî Mektep"de İmtihan..... 233-234

7. İÇTİMAÎ MEKTEP MODELİNİN DİĞER ÇAĞDAŞ EĞİTİM MODELLERİ ARASINDAKİ YERİ..... 235-254

7. 1. "Çocuktan Hareket" Akımı..... 235-237
Ellen Key..... 238-239
İçtimaî Mektep Anlayışı İle Çocuktan Hareket Akımı ve Ellen Key'in Düşüncelerinin Mukayesesi..... 239-240

7. 2. "İş Okulu" Akımı..... 241

"İş Okulu" Akımı Mensuplarından Georg Kerschensteiner. 241-243
İş Okulu, Kerschensteiner ve İçtimaî Mektep..... 244-245
Kerschensteiner İle Baltacıoğlu'nun Görüşlerinin Mukayesesi..... 245-246

7. 3. "Üretim Okulu" Akımı..... 247-254

"Üretim Okulu" Akımı Mensuplarından Pavel Petroviç Blonski..... 248-250
Üretim Okulu, Blonski ve Baltacıoğlu..... 250-254

SONUÇ..... 255-259

8. ISMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU HAKKINDA YAPILMIŞ YAYINLAR..... 260-280

8. 1. Kitaplar..... 260
8. 2. Makaleler..... 260-278
8. 3. İçinde Kendisinden Bahsedilen Yayınlar..... 278-280

DİPNOTLAR..... 281-301

1. Bölümün Dipnotları..... 281-282
2. Bölümün Dipnotları..... 283-289
3. Bölümün Dipnotları..... 289-294
4. Bölümün Dipnotları..... 295-297
5. Bölümün Dipnotları..... 297-299
6. Bölümün Dipnotları..... 300-301
7. Bölümün Dipnotları..... 301

G İ R İ Ş

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Türk Eğitim Tarihi'nde orijinal bir sistem kurmakla önemli bir yere sahiptir. Ne var ki, bu büyük pedagog hakkında bugüne kadar doktora tezi seviyesinde bir araştırma henüz yapılmadı. İşte oldeki bu araştırma, Baltacıoğlu'nun eğitim sistemini inceleme yönünden, mevcut bulunan boşluğu doldurmak amacını güdmektedir.

Baltacıoğlu'nun eğitim sistemi, 1912'ler ile 1966'lara kadarki devre içerisinde oluşmuştur. Bu sistem, onun otuzu aşkın pedagojik eserleri arasından, beş tanesinde sergilenmiştir. Sırasıyla bu eserler, onun fikri gelişiminde belirli kademeleri, ana safhaları teşkil ederler.

Baltacıoğlu, bu eserleri dışında görüşlerini, daha popüler bir biçimde çeşitli makalelerinde ve konferanslarında da, açıklamaya çalışmıştır.

Bütünüyle ele alınırsa, onun eğitim sistemi kendi içerisinde "İnkılâp"tan "İhtilâl"e doğru bir seyir takip eder.

Bu araştırma, konusunun gereği olarak bir döküman inceleme araştırmasıdır. İncelemede onun yalnızca ilgili ana eserleri ele alınmakla yetinilmemiş, ayrıca makaleleri de, gözden geçirilmiştir. Onun, dar anlamıyla "İçtimaî Mektep" adını da taşıyan bu eğitim sistemi incelenirken, gerektiğinde eğitimin diğer alanlarıyla ilgili görüşlerine de, lüzûm ölçüsünde yer verilmiş, ya da temas edilmiştir.

Baltacıoğlu'nun "İçtimaî Mektep" görüşü yanında "sanat eğitimi", "kültür eğitimi"... ve benzeri gibi pedagojik tezleri de mevcuttur. Bunların her birisi, ayrı bir araştırma konusu olacak derecede geniş ve derindir.

Çalışmada izlenen yol kısaca şöyledir: Önce Baltacıoğlu'nun hayatı, eserleri ve makaleleri, sonra antropolojik görüşleri tesbit edilmiştir. Ondan sonra da, "İçtimaî Mektep" sisteminin analizine ve değerlendirilmesine geçilmiştir. En sonra da, bu "İçtimaî Mektep" modelinin, diğer çağdaş eğitim modelleri arasındaki yerinin belirlenmesine çalışılmıştır.

Ümit ederim ki bu çalışma, Baltacıoğlu hakkında bundan sonra yapılacak çalışmalara bir temel ve teşvik unsuru olsun.

I. İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN HAYATI

Baltacıoğlu'nun hayatı, onun "Yeni Adam"da yayınladığı "Hayatım" (1) adlı makaleler serisine dayanılarak ifâde edilecektir. Yerine göre çeşitli kaynaklardan da faydalanılacaktır. Yazarımızın hayatı ile yaşayışı ve fikirleri arasında sıkı bir irtibat vardır. Bu gerçeği kendisi de şöyle dile getirmektedir:

> "Mâsi bir leş yığını değildir. O, bizim şahsiyetimizin kendisi, karakterimizin temel taşıdır. O olmasaydı, biz olmıyacaktık. Kendimizi izaha kalkıştığımız zaman ileriye değil,hep geriye bakmıya mecbur değilmiyiz?... Karakterimiz, ...çocukluk hayatımızın ilk tesadüfleri ve hakir tecrübeleriyle doğar ve sosyete sırtlarından yuvarlana yuvarlana inerken hep o ilk tane etrafına bir çok şey toplar ve son şeklini alır, fakat bu evrin yolundaki istikametini hiç değiştirmez" (2).

Çocukluk Hayatı:

Baltacıoğlu, çocukluk hayatının insan şahsiyetinin gelişiminde ve yaratıcılığında esas olduğu kanaatindedir. Bu kanaatini yeri geldikçe şöyle ifâde eder:

> "Mutlu bir çocukluk hayatı geçirdim. Annem ve babam bana bir tek fiske vurmadılar. Kişilik teşekkülüm, böylece daha baştan itibaren "hürriyet" ile belirlenmiş oldu. Bu, yaratıcılığımın temel taşıdır" (3).

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu, 28.2.1886'da İstanbul'da, Cihangir'de doğdu. Babası Mucur'lu Baltacıoğlu İbrahim Ethem (1850-1913), annesi Düzceli Hamdûne veya Hamide Hanım'dır. Baltacıoğlu'nun çocukluğu, büyük babası Abdurrahman Efendi'nin Cihangir'deki Yeni Çeşme sokağında yaptırdığı büyük ahşap evde geçmiştir.

Babası:

Baltacıoğlu'nun karakter yapısının oluşumunda, annesi ile babasının büyük rolleri olmuştur. O, bu hususu şöyle belirtir:

"...babam herşeyden önce bir kültür adamıydı. Yani maddî faydalar dışında bir takım mânevî değerlere yer veren, inanan adam... Babamdan aldığım tesirlerin başında şu vardır: Gözle görülen ve para ile mübadele edilen maddî değerlerden başka bir de mânevî değerler vardır, bir vicdan vardır, onlar ve bu, herşeyin üstündedir" (4).

Görülüyor ki, Baltacıoğlu, bahsettiği mânevî değerlerin temelini, babasından ve babasının sürekli telkinlerinden elde etmiştir.

Baltacıoğlu'nun babası hem bir memur, hem de, mükemmel bir işçi ve kültür adamıdır. Oğluna dülgerlik, bahçıvanlık, duvarcılık gibi işçilik hassasını da aşılamıştır. Baltacaoğlu, bu özelliği sayesindedir ki, J.J. Rousseau'nun Emile'e marangozluk tavsiyesini daha iyi anlar ve "istihsâl pedagojisi"nden hareket etmek ihtiyacını duyar. Ayrıca Baltacıoğlu, hattatlıkla hayli meşgul olur ve bu konuda, "Alev yazısı" denilen kendisine has bir hat şekli geliştirir. O'nun hat'la meşguliyeti bile babasından intikal eder. O, bu konuyu şöyle ifâde eder:

"Bu adam (babası) elinden beli, küreği ve keseri atıp da içeriye girdiği zaman mükemmel bir hattat oluyordu, cüz yazıyor, Enam yazıyor, tezhip yazıyordu" (5).

Bunun yanında O, halkçılığını ve kuvvetli bir şekilde taşıdığı hayat şuurunu da, babasından elde eder.

A n n e s i :

Baltacıoğlu'nun annesi, Düzceli Seyyit Efendi'nin kızı, Hamide yahut Hmdûne Hanım'dır. Hamide Hanım'ın çocukluğu, felâketler içerisinde geçmiştir. Öksüz kalmıştır. Tanımadığı bir aile tarafından yetiştirilmiştir ve Baltacıoğlu'nun babasının ikinci karısıdır. Hamide Hanım, hastalıklı, cahil ve ümmî bir kadındır. Fakat oğlunun üzerinde mânevî, ahlâkî, kültürel ve iradî yönden büyük etkisi olmuştur.

Baltacıoğlu, annesinin yüksek iradesini daha sonraları terbiyevî sahalara şu şekilde aktarır:

"Annem misâliyle daha o zamandan beri öğrenmiştim ki, eyi terbiye büyük bilginlerin değil, kuvvetli şahsiyetlerin eseridir" (6)

İkisinin birden etkisi Baltacıoğlu'nda, işi sevmek, ayrıldıkları nokta ise, fayda için ve güzellik için, işi sevmek şeklinde tecelli eder.

M e k t e p H a y a t ı :

İlköğrenimine dörtbuçuk yaşında başlıyan Baltacıoğlu, bu ilkmektep tahsilini, çeşitli okullarda sürdürmüş ve 1899'da sona erdirmiştir. O, ilk defa Cihangir dolaylarındaki Sirkeli Mescit mahallesindeki, Mahalle Mektebi'ne başladı. Sonra Kabataş'ta bir konakta bulunan Şemsülmekâtib'e yazıldı. Daha sonra, Firuzağa'daki Meşrikifüyuzat isimli özel okula devam etti. En nihayet, Kışlaarkası ilkmektebine girdi ve bu şekilde ilk öğrenimini tamamlamış oldu.

Baltacıoğlu, bu dört okulun kendisine neler verip, vermediğinin muhasebesini yaparken şöyle der:

> "Aradan kırk yıla yakın bir zaman geçmiş, şimdi şu satırları yazarken düşünüyorum, çocukluk hayatımın en ateşli, en canlı yıllarını içine alan bu dört mektep bana ne öğretebildi diyorum. Kısaca cevabım şu oluyor: hiç bir şey!" (7).

Baltacıoğlu'nun kanaatine göre, bazı değerli hocaların şahsi etkileri dışında, bu dört ilkmektep kendisine müsbet hiç bir etkide bulunamamıştır.

Baltacıoğlu, ortaöğrenimine Salıpazarındaki Nevziye Mektebi'nde başladı. O, hayatının en büyük ıztırabını bu mektepde çektiğini ifâde eder. Çünkü, gerek bu okullardaki fizikî şartlar, gerekse, öğretimkadrolarının umûmiyetle ehliyetsiz kişilerden teşekkül etmesi, Baltacıoğlu'nda, sadece isyan ve ihtilâlci bir pedagoji görüşünün ve anlayışının gelişmesine yol açar. Hattâ Baltacıoğlu, "Talim ve Terbiyede İnkılâp" adlı eserinin kaynağı olarak bu Nevziye Mektebi'ni gösterir. Ancak bu mektepde mantıkî teşekkülünün oluşumuna etkili olan ve halk deyimlerini tatbikat adı altında öğrencilere tahlil ettiren, Türk Mustafa Efendi ile, Arapça hocası Ke'nan Efendi'yi unutmaz. Ayrıca bu mektepde Baltacıoğlu'nun, sanat şahsiyetinin vücut bulmasına, derinden tesir eden, Hattat Kadri Efendi de vardır. Baltacıoğlu, Kadri Efendi'nin etkisini şöyle belirtir:

> "Kadri Hocanın bana verdiği ve bütün hayatımda yalanını kimsenin çıkaramadığı inançlar şunlardır:
> 1- Bazan en basit bir çizgi, bir iz, bir elif olsun, veya mim kuyruğu, ruhumuzu taşır.

2- Kâinatta madde, can ve ruh âlemlerinden başka dikkate değer başka âlemler, incelik, güzellik, ideâl âlemleri de vardır.
3- Sanatle uğraşmak feragatle uğraşmaktır. İnsan hayatının hep uyuşturucu, hep alçaltıcı olması zarurî değildir; hürriyete mutlak düşünceye de muhtacız. Sanat bu ihtiyacımıza yarar" (8).

Bu dönemlerde Baltacıoğlu'nun, sanat şahsiyetinin teşekkülünde, halk tiyatrolarının da büyük etkisi olur. Baltacıoğlu, avcılık ve dağcılık zevklerine de tutkundur. O'na bu zevkleri, Türkistan Türklerinden birisi olan, Hafız Dayı aşılamıştır. Baltacıoğlu'nun bahçıvanlığa da, bu dönemlerden kaynaklanır ve çiçek yetiştirme şeklinde başlar. O'nun, insanın eğitiminde tabiî çevreye verdiği önem, tabiatla ve tabiattaki bitkilerle uğraşmasının neticesidir denilebilir. Bilindiği gibi, "Yeni Adam"da, halka çiçekçilik ve bahçıvanlık dersleri vermesi de, bu anlayışın eseridir. Yani O, halkın bir takım tabiî zaruretleri bu yolla anlıyarak insan yetiştirme işinin, gelişigüzel bir iş olmadığı kanaatine varabileceğini inanıyordu. Bunun için, Montessori'nin, "hayvanların, kuşların ve bitkilerin tabiî çevresi oluyor da, insanın niçin olmasın" tezinin hareket noktasını benimser. Bu konuda ayrıca Ali Nazıma'nın, "İdman" adlı resimli ilkokuma kitabı ile Sormagir'deki, Hasip Bey'in kahvesinin duvarlarındaki tablolar ve Mektebi-î Fevziye'nin resim dersleri, Baltacıoğlu'nun bedii şahsiyetinin teşekkülünde önemli etkisi olan ilk sebeplerdendir.

Baltacıoğlu, dindar bir ailenin çocuğudur. Dinî bütün vecibeleri ile yaşayan bir ortamda yetişmiştir. Bunun için O, hayatı boyunca şu veya bu şekilde, dinidaima önemli bir ihtiyaç olarak telâkki eder.

İ d a d i H a y a t ı :

Baltacıoğlu, 1899'da yazıldığı Vefa İdadisi'nden, 103'de mezun olur. O, idadi hayatını da, cansız ve ruhsuz bir hayat olarak vasıflandırır. Genel mânada bu mekteplerin ve idarecilerinin de bir kaç değerli hoca hariç, Baltacıoğlu üzerinde müsbet bir etkisi yoktur. Meselâ, Gebirci İbrahim Efendi, İslâm Tarihi Hocası Agâh Ömer Bey, müsbet kafalı, açık fikirli tam bir "mürebbî"dirler. Baltacıoğlu'na da, bu yönleriyle etkili olurlar. Hattâ Baltacıoğlu'nun, Darülfünun'un Tabiiyye Şubesi'ne girmesi de, Agâh Ömer Bey'in telkinleriyle mümkün olmuştur denilebilir.

Baltacıoğlu, Vefa İdadisi'nde, tutulduğu rûhî buhranlardan birini geçirir.

Arkadaşı Mehmet Refik O'na Emile'i getirir. Emile'i okuyan Baltacıoğlu, tam bir rûhî inkılâp geçirir. Kendisini hemen hemen Rousseau ile aynı duygu ve fikir beraberliği içerisinde görür. Bu yakınlıkta mizaç beraberliği de etkilidir. Baltacıoğlu, o gün için isteyip de, elde edemediği hususları Emile'de bulur. Meselâ, Rousseau'nun, tabiî adam dediği insan, Baltacıoğlu için, bütün yalanlardan arınmış, doğru, samimi ve zaruretlere inanan insan demektir. Yahut bu tip insanlardan müteşekkil cemiyet demektir. Bu dönemde Baltacıoğlu için, Emile'i anlamak, bir bakıma kendisini anlamak ve tanımaktır. O'nun üzerinde böylesi derinliğine etki yapan başka hiç bir eser veya düşünüre ratlıyamıyoruz. Ancak Baltacıoğlu, Durkheim ve H.Bergson'u inceleyince, bu mânada değil ama, hafif bir rûhî değişime daha uğrar.

D a r ü l f ü n u n Ö ğ r e n c i l i ğ i :

Öteden beri Baltacıoğlu, tabiata aşıktır. Tabiatı incelemek ve araştırmak azmindedir. Yaradılışa ve yaşayışı icabı, hürriyeti insanın var oluş sebebi sayar. Ayrıca müsbet bir incelemenin ancak ilimle yapılabileceğine inanır.

Bütün bu sebepler, O'nu, Darülfünun'u Osmani'nin Ulûmu Tabiiye Şubesi'ne kaydolmaya iter. (1904).

Darülfünun'da O'na etkili olan şahsiyetler şöyle sıralanabilir: Kimyager Vasil Naum, Morfolojist Doktor Esat Şerafettin, Fizikçi Sait Ülenbevi. Ayrıca Feziye Rüştiyesi'nden beri etkisi altında kaldığı, Hattat Kadri Hoca ile de, münasebetleri devam etmektedir. Baltacıoğlu, Hoca Kadri Efendi'den, yıllarca hat dersleri aldı. Bu dersler onun şahsiyetinin teşekkülünü ve anlayışının kıvamında büyük bir role sahiptir. Bu hususu Baltacıoğlu şöyle dile getirir:

> "Bu tahsil yıllarca sürdü. Kadri Hoca bu yoldan bana bütün Türklük âleminin zevk ve asâlet kapılarını açmış bulunuyordu. İki kere iki dört eder gibi görüyordum ki, kültürü çok kuvvetli, mâzisi çok büyük bir millet vardı. Bu millet kâinat karşısında duymuş, düşünmüş, sülüs, nesih, talik, rika yazıları, teclitler, tezhipler, yağlıklar, çiniciler şeklinde aksülamellerini vermişti. Bu elifler, lâmlar, bu ayınlar, mimler hususî ve derin hayata ve orijinal bir telâkkiye mâlik olan insanlarındı. Hiç bir hat ve tezhip eseri, Türklerinki kadar güzel değildi" (9).

Baltacıoğlu, Mustafa Rakım tekniğini benimsemiştir. Bu tekniği, tam mâna-

sıyla elde etmek için, Mustafa Rakım'ın Fâtih camisi civarında bulunan, türbe üzerindeki yazılarıyla, Tophane'de bulunan Nusretiye camisi'ndeki yazılarını yıllarca inceler ve kopya eder.

Baltacıoğlu'na, Darülfünun'da bulunduğu sıralarda, etkili olan diğer iki kişiden de, bahsetmek gerekir: Bunlar, saf, temiz ve zeki, ayrıca güzelliğin ve insânî değerlerin varlığına inanan, arkadaşı Halit ile Eczacı Şinasi'dir.

Halit'le sanat İstanbul'unu dolaşıp, değerli buldukları eserleri, yazıları kopya ederler, toplarlar ve bunların koleksiyonunu yaparlar. Baltacıoğlu, ta o devirlerden biriktirdiği değerli eserlerle birlikte kitaplarının...v.s. Cihangir'deki büyük yangında evleriyle birlikte yandığını ifâde eder.

Eczacı Şinasi ise, yazarımızda dine ve Allah'a karşı şüpheler uyandırır. Ayrıca ona öz Türkçeciliği benimsetir. Baltacıoğlu, 1908'de Darülfünun'dan mezun olur.

Baltacıoğlu, Darülfünun'da talebe iken çalışma hayatına atılır. Önce "Divan-ı Hümayun Defteri Kalemi"nde çırağ olarak işe başlar. Burada hatla ("güzel yazı") uğraşır. O, bu işinden hayli zevk aldığı ve işinin de, ehli olduğu için, takdir edilir ve bir ara "Tuğrakeş Kalemi"nde görevlendirilir. Buradaki insanların ihtirası, iltiması ve çeşitli oyunları Baltacıoğlu'nu tiksindirir ve buradan ayrılmasına sebep olur. Sonra, "Maarif Nezareti Mektûbî Kalemi"nde çalışmaya başlar. Tekrar eski görev yerine geçer (Divan-ı Hümayun Defteri Kalemi'ne). Buradan da, imtihanını kazandığı "Tophanei Amire Meclisi Harbiye Kalemi"ne memur olarak girer.

H o c a l ı k H a y a t ı :

Baltacıoğlu, ilk hocalık hayatına, Meşrutiyetten 3-4 yıl önce başlar. Bu devredeki hocalığı resmî değil, fahrîdir. Baltacıoğlu, Beyoğlu Firuzağa'da bulunan, Sirkeli Mescit'deki, özel bir vakıf mektebinin fahrî yazı hocasıdır. Bu mektep, herhalde Baltacıoğlu'nun ilköğrenimini gördüğü mekteplerin üçüncüsüdür. Baltacıoğlu, bu mektepde öğrenciye gösterilen muameleden hoşlanmadığı için ayrılır.

Baltacıoğlu'nun, resmî olarak ilk hocalığı, 1908'de "Darülmuallimin-i

İptidaiye"ye hat hocası olarak girmesiyle başlar. Baltacıoğlu, bu okulun öğretim metodunu ve eğitimini beğenmez. Mutlaka reform yapmak ister. Bu sıralarda okula müdür olarak Sâtı Bey tayin edilir. Sâtı Bey, okulda öğretmen olup da, öğretmenlikle alâkası olmıyanları okuldan uzaklaştırır. Bu reform içinde, Sâtı Bey, bir kaç öğretmenle birlikte Baltacıoğlu'nu da, okulda bırakır. Baltacıoğlu da, Tophanedeki memuriyetinden vaz geçerek, bu okulun öğretim metodu öğretmenliğine atanır.

Baltacıoğlu, 1910'da, Sâtı Bey'in (1880-1969) tavsiyesi üzerine, Maarif Nazırı Emrullah Efendi'nin (1858-1914) tensibiyle, Nezaretçe Avrupa ülkelerinde pedagoji ve eliğleri konularında incelemelerde bulunmak üzere görevlendirilir.

F r a n s a'd a :

Baltacıoğlu, Avrupa ülkelerinden ilk olarak Fransa'ya gider. Paris'te "Ecole Normale de la Seine"de (İlköğretmen Okulu) ve buna bağlı Uygulama Okulu'nda, derslere girer ve incelemelerde bulunur. Baltacıoğlu, Fransız Pedagoji anlayışını eskimiş, kocamış, geri "entellektüalist" ve "endivedüalist" bulur. Başvurdukları "nutuk" tekniği ve vasıtasını da, yetersiz olarak vasıflandırır. Yalnız Paris'te "Ecole Normale de la Seine" bağlı, Uygulama Okulu'nda benimsenen resim öğretimini, yaratıcı ve sezgici metoda dayanan bir öğretim yolu olarak görür ve Türkiye'ye dönünce, bu metodtan faydalanmaya çalışır. Bu arada diğer okulları, tiyatroları ve müzeleri de ziyaret ederek müşahedelerde bulunur. Baltacıoğlu'nun Paris'teki incelemeleri altı ay devam eder.

İ n g i l t e r e 'd e

Baltacıoğlu, İngiltere'ye ilk girişinden ve kendisine gösterilen muameleden memnun değildir. İngiltere'de, O'na göre, her şey pratik içindir. İngiliz kafası, hürriyet aşkı ve pratik zekâsının belirli bir oranda karışımından ibarettir. Baltacıoğlu, İngiltere'de, Paris'de olduğu gibi incelemelerini dört ana mevzuu üzerinde sürdürür: Parklar, müzeler, tiyatrolar ve mektepler. İngiliz halkını tanıma bakımından, parklara hayli önem verir. Parkları, bahçeleri ve sokakları, yani bütünüyle halkı inceliyen Baltacıoğlu, önce İngiliz zihniyetini, bu yolla tanımaya çalışır. Bu husus halledilince, mektepleri ve İngiliz pedagojisini anlamak kolaydır. O, bu konuda şöyle düşünür:

> "Çünkü ne bu mektep, ne de bu pedagoji genel ve kollektif zihniyete yabancı kalamaz; belki iki realite arasında sıkı bir bağ vardır" (10).

Baltacıoğlu, İngiliz mekteplerini inceleyince, eğitimin her şeyi değiştirebilecek bir kudret olduğu anlayışını terk eder. Aksine eğitimin genel sosyal determinizme tâbi olduğu kanaatini benimser.

Baltacıoğlu, Dr.Cecile Reddie'nin, hemen hemen tabiatin bütün imkânlarından faydalanabilecek, geniş bir alanda kurduğu okulu (Abostholme) da, etraflıca inceler. Baltacıoğlu, bu incelemelerinden, okulun gerçek hayatı yaşatmış olması, gerçek hayatın zümrevî yapısının okulda tecessüs etmiş olması hususunu kazanır ve bu husus, onun pedagojik görüşlerinin gelişiminde hayli etkili olur.

Baltacıoğlu, bu sırada Abostholme cinsinden bir başka okulu (New School) ve kurucusu Bedale'yi ziyaret eder. Bu ziyaretinden edindiği intibaları şiyle ifâde eder:

> "Georges Bertier tarafından çıkarılan Education adlı o güzel pedagoji dergisinin bir nüshasında bu direktörün bir yazısını okumuştum. Yalnız bir cümlesi vardır ki benim pedagoji anlayışımda en yüksek ve en derin inkılâbı yapan o oldu. Bedale: "yeni okul hayata hazırlamaz; bu hayatı yaşatır, diyordu" (11).

Bütün bunların yanında, İngiltere seyahati Baltacıoğlu'na, insan yetiştirmede gerçek çevrelerin kudretine inanma ve nazarî bilgiye olduğundan fazla değer vermeme gibi iki önemli hususu da kazandırmıştır, denilebilir.

B e l ç i k a ' d a :

Baltacıoğlu, önce Brüj'e uğrar. Bu şehrin tam bir Ortaçaman şehri olduğunu, yapılarıyla, sokaklarıyla, insanlarının tavır ve anlayışlarıyla baştan başa Hıristiyanî bir vecd, aşk ve sırrîlik içinde bulunduğunu ifâder eder.

Baltacıoğlu'nun, böyle bir yaşayış içerisinde bulunan Brüj için, önemli bir tesbiti vardır:

> "Japonlar için şöyle düşünürüz: Onlar Avrupa'dan yalnız teknik aldılar, fakat bütün millî âdetlerini sakladılar. Bu doğru mu bilmem; ama böyle bir hali Brüj'de gözlerimle gördüm" (12).

Brüj'den Brüksel'e geçer. Brüksel'de bir çok eğitimci ile tanışır, çeşitli okulları ve müzeleri ziyaret eder, inceler. Ama, önemli müşahede ve

fikirleri, Dr.Decroly'nin kurduğu okulları incelemesinden ve Decroly'yle uzun uzun görüşmelerinden elde eder.

Dr.Ovide Decroly, Brüksel'de kurduğu iki okulun idareciliğini yapmaktadır. Birisi anormallere ait, "İnstitut des Anormaux" diğeri de, normal çocukların eğitildiği ünlü "L'Ermitage" okuludur. Baltacıoğlu'nun, Decroly ile görüşmelerinden sonra kanaati şudur:

> "Decroly'nin bu sözlerine çok hak verdim. Hattâ diyebilirim ki, umûmî ve mücerret fikirlerimin teşekkül tarzı hakkındaki kitaplık inancım sarsıldı... Decroly'den gelen bu hatz ileride bütün pedagojik etüt ve travaylarımda işime çok yarıyacaktır" (13).

Baltacıoğlu, Decroly'nin eserlerinden ve sezgilerinden faydalanmasına rağmen, onu gerçek bir pedagog olarak kabul etmez.

Brüksel Öğretmen Okulu'nda elişi profesörlüğü yapan, J.B.Tensy'nin de, öğrencisine gerçek iş yaptırması yönünden, Baltacıoğlu üzerinde etkisi olur. Baltacıoğlu O'nun eğitim sisteminin üçüncü ilkesi olan, "travay" ilkesini, bu çalışmalardan aldığı ilhamla ortaya atar. Ancak Tensy, elişi öğretimi konusunda, önemli bir pratiğin bulucusu olmasına rağmen, bunun aynı çapta nazariyesine sahip değildir.

İ s v i ç r e ' d e :

Baltacıoğlu, İsviçre'de hayli arzu etmesine rağmen E.Claparède ile görüşemez. İsviçre'nin bir kaç şehrini gezer. Ancak iyice incelediği okullar, Zürich'te bulunan Küsnacht Seminariyum ve Schule Venmüster Alle'dur. Bu okulları Fransız veya Alman okullarından pek farklı bulmaz. Bunlar aynı yapı, aynı öğretmenler, aynı kitabî bilgi ve takrire dayalı okullarıdır.

A l m a n y a ' d a :

Baltacıoğlu'nun, Almanya'da ilk uğradığı şehir Berlin'dir. Orada bir pansiyona yerleşir ve Osmanlı Sefarethanesini arar. Almanya'da Osmanlı sefiri bulunan Osman Nizami Paşa ile görüşür. Paşa, kültürlü, zeki ve Alman irfanına ait malûmatdar, ayrıca maarifimizin ıslâhı için gayret sarfeden bir insandır. Hattâ Baltacıoğlu'ndan bir yıl önce Almanya'ya gelen, Darülmuallimin'i müdürü Sâtı Bey'e de, Alman maarifi hakkında istediği vesikaları Paşa temin etmiştir. Baltacıoğlu, Fransa'yı, İngiltere'yi anlatırken, daha doğrusu eğitim sistemlerini, ana özellikleri ile vermeğe çalışırken, önce o milletlerin zihniyetlerini anlamaya, sistemlerini de, bu yoldan

giderek tahlil etmeye çalışıyordu. Almanya için de, aynı şeyi yapar. "Almanya'nın kollektif bir zihniyete sahip olduğunu, bu zihniyetini resimde, mimarîde, sokakta, caddede ve edebiyatta özellikle millî felsefede görmek mümkündür" der. Alman zihniyetinin iki temele oturduğunu şöyle ifâde eder:

> "Kuvvetli bir nizam ve disiplin kabiliyeti, aynı derecede kuvvetli bir mistik ve trajik hayranlığı, işte Alman ruhunu karakterlendiren iki hassa" (14).

Baltacıoğlu, Berlin'de uzun zaman kalır. Bir çok okulu ziyaret eder ve inceler. Ancak bu incelediği okullara ait vesikaları, Cihangir yangınında yandığından adı geçen okulların bir kısmını, "Talim ve Terbiye'de İnkılâp" adlı kitabının sonundaki listeden öğrenebiliyoruz: Vald Schul, Chorlettenburg-Berlin, Geminde Schule Dunkerster-Berlin, Werner Simens Gymnasium, Victoria Luis Phata-Berlin. Pestalozzi-Froebel-Haus, Kyffhaüserstr, Schöneberg-Berlin.

Baltacıoğlu, Alman pedagojisini şöyle değerlendirir:

> "Alman milletinin pedagojik mucizesi sanat okullarında görülür... Bu okullarda gençler demiri öyle ezmişler, öyle biçimlemişler ki insan demiri eline alınca hemen öyle yapıveririm sanıyor" (15).

Almanya'da Baltacıoğlu'na etki eden iki önemli uygulama vardır: Birincisi, Berlin'de-Chorlettenburg'daki açık hava mektebi, diğeri de, Her Seinig tarafından idare edilen ilkokul ve onun bilhassa resim dersinde gösterdiği yeni anlayıştır. Baltacıoğlu, Seinig'in anlayışını iki noktada toplar:

- Resim dersinin hem bir muhayyile, hem de bir muhakeme dersi oluşu noktasından hareket etmek.

- Resim dersinin statik bir anlayıştan kurtarılarak objenin mekânda sürekli hareketlerini esas alan yeni bir anlayışa kavuşturulmasını temin etmek.

Zaten Seinig'in kendi anlayışına göre idare ettiği bu ilkokulda, her dersane bir iş odası düşüncesine göre düzenlenmiştir. Ancak Baltacıoğlu, bu anlayışta düzenlenen iş odalarında, hâlâ sıra, masa...v.s.gibi esasları kabul eden Seinig'i hayli tenkit eder. Buna rağmen, O'nun resim dersi hakkındaki görüşünden etkilenişini şöyle dile getirir:

> "1911'den bu tarafa, yani 28 yıldan beri yaydığım ve müdafaa ettiğim resimde şahsî ve yaratıcı metodun hamurunda Seinig'den alınmış bir maya vardır" (16).

İstanbul'a Dönüşü ve Darülmuallimini İptidaiye'de Hocalığı: (1908-1916)

Baltacıoğlu, 1911'de İtalyan'ların Trablusgarb'ı işgal ettikleri sırada Almanya'da çok rahatsız olur. Zaten tahsisatı ve müddeti de bittiği için yurda döner. İlk olarak Darülmuallimin'e uğrar. Müdür Mustafa Sâtı Bey, Baltacıoğlu'na, üzerindeki yazı derslerini muhafaza etmesi yanında, Darülmuallimin'deki eliçi derslerine ve Tatbikat Mektebi'ndeki tatbikat derslerine de nezaret etmesini söyler.

Eliçi dersleri o zaman Artin ve Haçik Efendi'ler tarafından verilmekte idi. Bu muallimler, eliçi derslerini Froebel usûlüne göre veriyorlardı. Bundan dolayı, Baltacıoğlu, bu konuda Artin ve Haçik Efendi'lerle anlaşamaz. Ancak, onları teftiş etme yetkisine dayanarak eliçi öğretiminde, sadece Froebel anlayışına bağlı kalma alışkanlığını Darülmuallimin'de sarsar. Bu işte, okulun müdür muavini ve Sâtı Bey'in en yakın yardımcısı Fuat Şemsi Bey'in büyük yardımı olur. Bu ilk merhaleden sonra Baltacıoğlu, eliçi öğretimini yeni anlayışla memlekete mal etmek ister. Bunun için, çalışır, gayret eder ve konferanslar verir. Ayrıca sergiler açar, muhtelif dergi ve gazetelerde bu konuya ait yazılar yazar. Hattâ "Eliçlerinin Usûlü Tedrisi" diye bir de kitap çıkarır. Bu yolla, eliçi öğretimi yavaş yavaş devlet işi haline gelmeğe başlar. Ancak bu merhalede de, Süleyman Paşazade Sâmi Bey'in, Baltacıoğlu'nu desteklemo yönündeki önemli rolü olur. Baltacıoğlu'nun, bir "Eliçi Darülmuallimini" kurma düşüncesini, Maarif Nazırı Şükrü Bey'e prensip olarak kabul ettiren de Sâmi Bey'dir. Ancak bu tasavvur, ikinci Cihan Harbi'nin çıkması sebebiyle gerçekleşemez.

Baltacıoğlu, Darülmuallimin'de eliçi öğretimi yanında, resim öğretiminin de yeni anlayışa göre verilmesini ve memleket çapında kabul görmesini ister. O, bunun sebebini, sanata inanmasına bağlar ve bu yolla millî kültürümüzü geliştirebileceği kanaatini besler ve bu konuda şöyle der:

> "Sanat kültürünü yaymaz ve köklegtirmemcek, millî ve insânî kültürümüz gelişmiyecektir, diyordum. Bunu ne ile sağlıyabileceğiz... Bu resimdir. Ne pahasına olursa olsun bunun için çalışacaktım" (17).

Baltacıoğlu, resim konusunda da çocuğu ve yaratıcılığını, hürriyetini esas alır, işe pedagojik zaruretlerle yanaşır. Canlı ve müşahhas konulardan hareketle, geometrik resim anlayışını reddeder. Düşüncesini benimsetmek için makaleler ve eserler yazar, böylece yeni resim anlayışı-

nın propagandasını yapmaya çalışır.

Sâtı Bey'in müdürlükten istifası üzerine, Ebülmuhsin Kemâl Bey müdür tayin edilir. Yeni müdür Baltacıoğlu'ndan istifade etmek için, onu muavin yapmak ister. Baltacıoğlu, bu teklifi sadece teknik işlerle uğraşan bir ders nazırı olarak değiştirebilirlerse kabul edeceğini ifâde eder. Durum Baltacıoğlu'nun istediği şekilde halledilir. Haliyle bu durum, Baltacıoğlu'nun, resim öğretimi anlayışını daha kuvvetlice yaymasına yardımcı olur. Ayrıca O, Sanayii Nefise Mektebi'nde resim pedagojisi dersleri de vermektedir. Bu okuldan mezun olan öğrencilerin, hemen hemen bir çoğu, yeni resim öğretimi anlayışını hem benimsiyor hem de bu anlayışı gittikleri okullarda hararetle yaymaya çalışıyorlardı. Baltacıoğlu'nun mücadelesinde başarılı olmasına, bu nokta da hayli etkili olur. Baltacıoğlu, hocalığı alelâde sığıntı bir meslek olarak anlamaz. Darülmuallimin'de ve bütün hocalık yaptığı okullarda ve üniversitede inandığı hususları yaymak ve benimsetmek için, durmaden, dinlenmeden, aralıksız bir şekilde çalışmış, ideâle inanmış bir insandır. O, bu konuda düşüncelerini şöyle ifâde eder:

> "...Kim ne zaman beni Darülmuallimin'de arasa bulabilirdi. Bütün gün ve gece bu ufak binada ne yapıyordum? Tek iş: Talebemle, gençlikle temas etmek... O zamanki realite fikrimiz bugünkü gibi bu günkü kadar aydınlık, açık ve katî değildi; fakat bir değer hükmü vardı ki benim vicdanımda her şeyin üstündeydi: Yaşamak, ideâl için yaşamak. İşte bütün hayatımda bütün talebeme aşıladığım fikir kuvvet-fikir budur" (18).

Baltacıoğlu, Darülmuallimin'de ders nazırlığı sırasında düşündüğü yenilik hareketlerine girişir. Önce öğretmen kadrosuna el atar. Öğretme tekniğine ve kâfi ilmî seviyeye sahip hocaları mektepde bırakır. Öğretmenliğin dışında çeşitli işlerle uğraşanları ise okulun kadrosundan çıkarır. Bu iki temel görüşünün yanında, öğrenciyi gerçek hayatın mesleklerinde yetiştirelim düşüncesi de, o zamanlar bu okulun ıslâhı için yazdığı lâyihaların esaslarını oluşturur. İlerde bu fikirler "İçtimaî Mektep"de sistemleşir ve kısmen de Köy Enstitüleri tarafından benimsenir uygulamaya intikal ettirilir.

Fakat, bu reform gayreti Baltacıoğlu'nun, etrafını pek memnun etmez, bir takım sürtüşmelere yol açar. Bunun üzerine Baltacıoğlu, ders nazırlığından ve derslerinden istifa eder. Ancak dersleri uhdesinde kalmak üzere ders nazırlığının kırkıncı günü nazırlıktan istifası kabul edilir.

Baltacıoğlu, düşüncesini ve inançlarını yaymaya çalışırken, öğretmenlerden kendisine karşı gruplar da aleyhinde bulunurlar. Onu dinsizlikle suçlarlar, anarşist ve ihtilâlci olarak nitelerler. Söz konusu şikâyetler

Maarif Nazırı'na kadar gider. Bunu üzerine Hâzır, Baltacıoğlu'nun Darülmuallimin, Darülmuallimat ve Ana Mektebi'ndeki derslerini İbrahim Alâattin ve Mustafa Şekip Bey'lere verir. kendisini de maaşı artırılmak suretiyle Darülfünun'a tayin eder.

Darülmuallimat'ta Hocalığı:

Baltacıoğlu'nun Darülmuallimat'a tayini hakkında düşüncesi şudur:

> "O zamana kadar hiç bir kız mektebinde hocalık etmemiştim ve o zamana kadar benim yaşında bulunan genç bir erkeğin kız mektebine herhangi sıfatla girmesi de görülmüş bir şey değildi"(19).

Baltacıoğlu'nun, Darülmuallimat'taki çalışmaları, diğer okullarda yaptığı çalışmalardan farklı değildir.

O, bu hususu şöyle açıklar:

> "Benim 1908'de başlıyan öğretim hayatımın ilk hedefi şu idir Her ne pahasına olursa olsun gençlikte değer ve teknik inkılâbını kabul eden bir zihniyet yaratmak. Darülmuallimat'ta ancak bir iki yıl süren kısa hocalık zamanımda da bunu yapmaktan geri durmadım. Dinde, ahlâkta, hukukta, sanatte, terbiyede...eski, sürünen, fosil adına ne varsa hepsini yıktım; hürriyetsizliğin tesettürün kadın geriliğinin hep aleyhinde söyledim"(20).

Baltacıoğlu, bu tahribe hem Darülmuallimat'ın içinde bulunan ve Ana Mektepleri'ne öğretmen yetiştiren "Ana Muallim Mektebi"nde Froebel işleri öğretmenliği, hem de, Şemsülmekâtib'de ders nazırlığı yapmakkadır. Yalnız Froebel işlerine nezaret etmekle birlikte, maksadı bu mekanik anlayışı yıkmaktır.

Şemsülmekâtib'de Ders Nazırlığı:

Bu mektepdeki ders nazırlığı, Baltacıoğlu'nun, ilk idareciliğidir. (1329)

O, bu mektebin ders nazırlığını, müdür Mahmut Fahrettin Efendi ile anlaştıktan sonra kabul eder. Anlaşmaya göre, Baltacıoğlu, ilmî ve idarî bütün selâhiyetlerini kullanabilecektir. Şemsülmekâtib, benimsediği Tanzimat anlayışı doğrultusunda faaliyette bulunan, inkılâpçı, özel bir ilkokuldur. Baltacıoğlu'nun verdiği bilgiye göre; 1307'de Mayıs'ın birinci günü, Rumeli Yenişehir'li Mahmut Hamdi Efendi ile, bacanağı Enderun'lu Lala Mahmut Bey ve bir kaç arkadaşı tarafından, Balıpazarı'nda Ehliyokuş başında Memduh Bey mahallesinde açılmıştır. Bir yıl sonra da, Ethem Paşa'nın büyük konağına taşınmıştır. Bundan sonra, bir çok binada öğretime devam eden mektep, 1341(1925) 1342(1926) yılında orta kısmını açmış ve 1940 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür.

Baltacıoğlu, buradaki çalışmalarının esasını şöyle belirler:

> "Bu mektepde yapacağım ıslâhatın hareket noktası ne olacak diye uzun uzadıya düşündüm. Şuna karar verdim...her şeyden önce hayata bağlanalım, hayata bağlanmalıyız, yaşama tadını iyice tadmalıyız"(

Yalnız bu hayat tam bir safahat hayatı şeklinde anlaşılmamalıdır. Baltacıoğlu, içerisinde bulunduğu okul cemiyetinin hak ve neşe kaynaklarına eğilir bu cemiyetle birlikte sevinir, birlikte üzülür, böylece burayı, gerçek hayatla tabiî bir şekilde kaynaştırmaya çalışır. Baltacıoğlu, görüldüğü gibi, var olan ve yaşayan, canlı bir hayatı esas alır, ezberi ve kitabî bilgiyi kaldırarak onu hayatîleştirmeğe çalışır. Bunun yanında müsamerelere, çay toplantılarına, gezi ve incelemelere, spora ve benzeri teşebbüslere de hayli yer vererek aileleri de okulun tabiî bir uzvu haline getirmeğe gayret eder.

Bu mektepte, Baltacıoğlu'nun uyguladığı bir diğer yenilik de şudur:

> "Bu mektebe mahsus olan pedagojik yeniliklerden biri de sentetik ders levhaları idi. Ben bizzat bu işin başında çalışıyordum"(22).

Bu metoda göre, ele alınan esas konu, çeşitli kaynaklardan, ilgili hususlar kesilerek, bunlar yerine göre tasnif edilir, işlenir ve o konu böylece öğrenciler tarafından hazırlanmış olur. Baltacıoğlu'nun, o günlerde yayınlanmış "Coğrafyanın Usûlü Tedrisi" adlı kitabında, bu gibi örneklere rastlamak mümkündür.

Baltacıoğlu, Türkiye'de ilk defa tiyatroyu okula ve okul örfleri arasına, bu müessesede soktuğunu ifâde eder. Ancak, tiyatrodan eğitim yoluyla faydalanmayı, memleketimizde ilk uygulayan insanın, Muammer Targaç olduğunu belirtir. Bu uygulamayı Targaç'ın, Karamürsel'de açtığı, "İttifak-ı Osmani" adlı özel bir okulda yaptığını ifâde eder.

Baltacıoğlu, Şemsülmekâtip'de önemli bir yenilik olarak vasıflandırdığı, açık hava okulu tasavvurunu uygulama imkânı bulur. Bunun için, Küçük Çamlıca'da Kamanto Köşkü'nü kiralar. Bu işte Süleyman Nesip ve Esat Paşa (göz hekimi) kendisine yardımcı olur. Bahsedilen okul için O, şöyle düşünür:

> "Tahayyül ettiğim yeni terbiye için tahayyül ettiğim çevreyi bulmuştum" (23).

Baltacıoğlu'nun böylece Şemsülmekâtip'de uygulamaya koyduğu, açık hava okulu anlayışı, Fransız'ların, "Ecole en plein air",İngiliz'lerin "Open air school" dedikleri okul tipi ve anlayışının Türkiye'deki tatbikidir. Ancak Baltacıoğlu'nun açtığı bu okula, çeşitli sebepler yüzünden, sadece 20-25 talebe müracaat eder. Buna rağmen, hocalar okulu terk etmezler. Fakat 1. Cihan Harbi'nin çıkışı, okulun yerinin değişmesi ve öğretmenlerin muavinle

anlaşamamaları gibi muhtelif sebeplerden dolayı, Baltacıoğlu istifa etmek zorunda kalır. Bu netice bile Baltacıoğlu'nun aleyhinde sayılmamalıdır. Çünkü O, istediği bir çok şeyi, bu tecrübesi ile elde ederek bu sahada da başarılı olur.

Tedrisat-ı Taliye (Ortaöğretim) Genel Müdürlüğü:

Baltacıoğlu, 1918'de, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'ne tayin edilir.

Zamanın Maarif Nazırı Dr.Nâzım, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'ne uygun birini tayin etmek için, Gökalp'in tavsiyesi ile bir liste hazırlar. Listedeki isimleri tanıdıklarına sorar, en çok Baltacıoğlu tercih edilir. Bunun üzerine Baltacıoğlu göreve getirilir. O, böyle bir göreve, bundan önce getirilmiş değildir Tecrübesizdir. Fakat ne yapacağını bilir. İdarecilikte, her zaman en büyük bir problem olarak devam eden, nüfûzu, adam kayırmayı ve iltiması ilkeleri gereği reddeder. Selâhiyeti, ehliyeti, kıdemi ve işbölümünü esas kabul eder. Bu, bir idarî reformdur. Başlangıçta bunu başarmak aslında bir çok şeyi başarmak demekti

Bundan sonra Baltacıoğlu, okulları, programları ve dersleri ele alır. Bu konuda, önce idarecilerin değerli birer insan ve gerçek birer idareci olmalarını ister. İdareciyi tanımak için de, onun çalışkanlığından, bilgisinden, pedagogluğundan önce zihniyetini tanımak gereğini savunur.

> "Bir iki defa görüşme, bir iki muhavere size bir adamın zihniyetini, kâinatı görüş zaviyesini gösterebilir" (24).

Baltacıoğlu, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü sırasında hayli sıkılır, rahatsız olur ve istediği gibi çalışma imkânı bulamaz. O'nu rahatsız eden başlıca problemler şöyle sıralanabilir: Görevi esnasında, haklı haksız sık sık Maarif Nâzırı'na şikâyet edilmesi, anlayışsız ve bilgisiz olmasına rağmen, Alman Dr.Schmidt'in Maarif Müşavirliği makamına getirilmesi, müfettişlerin teftiş emrini "Heyet-i Teftişiye Reisi"nden alıp, raporlarını ona vermesi. Bu problemler maarif sahasında, genel bir tutarsızlık meydana getirir, çalışmak isteyenlere bir nevi ayak bağı olur. Bu durum karşısında Baltacıoğlu, "Tedrisat-ı Âliye" (Yüksek Öğretim) Genel Müdürlüğü'ne tayin edilir. Bu görevde, üç ay gibi kısa bir müddet kalır. 28 Ağustos 1335(1919)'da, "Heyet-i Teftişiye Reisliği"ne nakledilir.

Baltacıoğlu, Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü'nde, çok kısa bir zaman kalmasına rağmen, iki önemli hususu halletmeğe çalışır. Bu hususların birisi, Nâzır Ali Kemâl zamanında yapılan Darülfünun tensikatında, haksızlığa uğrayarak kadro dışı bırakılanları işlerine yerleştirmek, diğeri ise, durmadan yer değiştiren Darülmuallimin'e devamlı kalabileceği bir bina temin etmektir. Bu ikinci tasavvuru, okulun idaresi ve öğretmenlirence tepkiyle karşılaşınca, gerçekleşme imkânı bulamaz.

Teftiş Kurulu Genel Başkanlığı Görevi: (Heyet-i Teftişiye Umûmî Reisliği)

Baltacıoğlu, bu göreve 28 Ağustos 1335 (1919)'da getirilir. Mütareke yılları, İngilizler durmadan ev basıyor, adam tevkif ediyorlar. Böyle bir baskın da Baltacıoğlu'nun evine yapılır. Hasta olmasına rağmen durumu sükûnetle karşılar. Fakat bu endişeler içerisinde doğru dürüst görev de yapılamaz. Baltacıoğlu bu durumu şöyle ifâde eder:

> "Buna sürekli bir memuriyet hayatı denemez. Çünkü basılmak,sürülmek, asılmak ihtimalleriyle bazan saklanıyor, bazan meydana çıkıyordum" (25).

Bütün bu sıkıntılar, Baltacıoğlu'nu çalışmaktan alıkoyamaz. 1336 (1920)'da Bab-ı Âli'ye bir islâhat projesi verilecektir. Müsteşar Ali Reşat Bey'in başkanlığında bir komisyon teşekkül ettirilir. Bu komisyonun hazırladığı lâyiha, Maarif Nâzırı Hâdi Paşa tarafından Bâb-ı Âli'ye takdim edilir. Bu lâyiha, diğer lâyihalarla birlikte, "Maarif Hakkında Lâyihalar" (1339)(1923) adlı eserde yer almıştır. Bu projenin büyük bir kısmını Baltacıoğlu kaleme alır. Ayrıca "Mülga Maarif Nezareti"nde münakıt bir komisyon tarafından tertip edilen, "Maarifî Umûmîye Projesi Suretidir" başlığı altında yayımlanan projenin de, bir çok bölümü Baltacıoğlu tarafından kaleme alınır. O'na göre, bu projede en önemli fikirleri, kendi kaleminden çıkan "Darülleytamlar" paragrafı taşımaktadır

Baltacıoğlu, bu görevde iken aynı zamanda Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde müderrisdir. Arkadaşları O'nu Edebiyat Fakültesi'ne reis seçmek isterler. Bunun için istifa etmek zarureti doğar. Böylece Baltacıoğlu, 28 Ağustos 1335(1919)'de getirildiği "Heyet-i Teftişiye Reisliği"nden 7 Kânunevvel 1336(1920)'da istifa eder.

Anadolu'ya Seyahat:

Baltacıoğlu, 1917 yılında, Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti genel sekreteridir. Cemiyet programı gereği, memleketin her tarafına konferans heyetleri gönderecektir. Bunun için Baltacıoğlu, yanına cemiyetin başkâtibi ile, bir âza ve bir de fotoğrafçı alarak yola çıkar. İlk olarak Konya'ya daha sonra sırasıyla İzmir'e, Eskişehir'e ve Ankara'ya uğrar. İttihat ve Terakki merkezlerinde konferanslar verir, resimler çeker, halk eliçlerine, etnografyaya dair eserler, nümuneler, vesikalar...v.s. toplar. Baltacıoğlu, bunları enteresan bulur ve şöyle der:

> "Topladığım koleksiyonun içinde meselâ halkın kap olarak kullandığı su kabakları olduğunu söylersem tenevvu hakkında bir fikir edinmiş olacaksınız" (26).

Baltacıoğlu, bu koleksiyonu İstanbul'a getirince, Millî Talim ve Terbiye Cemi-

yeti'nin Binbirdirek'teki binasında, Anadolu Sergisi adıyla bir sergi açar.

Baltacıoğlu, ilk Anadolu seyahatından hemen hemen dört yıl geçtikten sonra 1332(1921)'de H.Suphi Bey'in Maarif Vekili olduğu sıralarda, tekrar Anadolu'ya geçme imkânı bulur. Bu seyahatin yapılmasında, H.Suphi Bey'in teşvikinin rolü büyüktür. Baltacıoğlu'nun, bu defa ilk uğradığı yer İnebolu'dur. Buraları çok sever, insanımızın tabiatla olan münasebetlerinin derin tahlillerini yapar. Bu tahlillerin bir yerinde şöyle der:

> "Bir kapı halkasının ruhumuz üzerindeki bu müthiş hâkimiyeti nedir? Elli iki yaşına geldim; bu yaşın en aşağılık kırk yılını şuurlu olarak sanat problemlerine verdim, hele bak, bu kapı halkasının hâkimiyet sırrını hâlâ istediğim gibi yakalıyamadım!" (27).

Daha sonra Ankara'ya geçer. Ankara'da ilk maarif şûrâsı yapılmaktadır. Baltacıoğlu, şûrâ'ya katılır. Gökalp'le "Terbiyenin millî talimin beynelmilel olacağı" tezini savunurlar. Bu şûrâ Eskişehir ve Kütahya'nın düşmesi üzerine tatil edilir.

Baltacıoğlu ve Mehmet Emin Bey, Maarif Vekâleti'nce Kırşehir, Nucur, Ürgüp, Avanos, Niğde, Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya ve Samsun'da görüşmeler yapmak ve konferanslar vermek için görevlendirilir. Bu seyahatlarında sonsuz intibalarla dolan Baltacıoğlu, milletimizi daha yakından tanıma fırsatını elde eder. O, bu hususu şöyle açıklar:

> "Bu seyahatim de bundan öncekiler gibi bazı hakikatleri gözönüne koyuyordu: Türk derme çatma, türedi bir millet değildir; çok eski zaruret ve imkân kaynaklarından gelen, geniş bir hayat felsefesi olan bir millettir...Türkiye'yi iyi anlamak için iki şeye dikkat etmek gerektir: Biri Türk köyü, öteki Türk köylüsü" (28).

Darülfünun'da Müderrisliği ve İdareciliği

H.Suphi Bey, Darülfünun'da verdiği estetik ve eğitim derslerini Baltacıoğlu'na devreder. Bu işlem, Maarif Nâzırı'nın Baltacıoğlu'na gönderdiği bir mektupla resmen teyid edilir. Böylece Baltacıoğlu, Darülfünun müderrisliğine atanır (191

Bu sıralarda önemli yenilikler yapılmaktadır. Vakıf Mektepleri'nin ıslâhı, Bilgi Derneği'nin kuruluşu, Darülfünun'un ıslâhı gibi. Baltacıoğlu, bu üç teşebbüsün de, hayatiyet kazanmasında önemli payının olduğunu ifâde eder. Ayrıca Süleyman Nesip Bey'le Darülfünun'da hanımlara mahsus "Serbest Dersler" teşkil ederler. Hazırladıkları dersleri ve teklif ettikleri hocaları Nâzır Şükrü Bey de tasdik edince faaliyetlerine başlarlar. Baltacıoğlu, bu dersleri kadınların Darülfünun'a girmeleri için tertip ettiklerini, bu düşüncelerinde de başarılı olduklarını ifâde eder. Çünkü bu dersler ve bu derslerden yetişen hanımlar, ilerde "İnas Darülfünunu"nun çekirdeğini teşkil edecektir.

Darülfünun'un ıslâhında temel düşünce, Darülfünun'un Avrupa'î bir müessese haline getirilmesi idi. Bu konuda Gökalp, Yusuf Akçura ve 1914'lerde, "Edebiyat Fakültesi Muallimler Heclisi Reisi" olan Ağaoğlu Ahmet Bey'le birlikte, Baltacıoğlu'nun önemli rolü olmuştur. Bu sıralarda Edebiyat Fakültesi müderrislerince Nezaret'ten gelen teklifler görüşülür ve bir cevabı yazıda "Terbiye Şubesi" açılması istenir. Bu teklif de, Baltacıoğlu'nun kaleminden çıkar. Ayrıca o zaman, Nezaret'çe, sadece Almanya'dan getirilmesine karar verilen profesörler için de, Baltacıoğlu itiraz eder.

1332 (1916)'de Baltacıoğlu Darülfünun'da "Usûlü Tedris ve Tatbikat" dersleri ile İnas Darülfünun'unda da"Fenni Terbiye" derslerini verir. Bu dersler 1333 (1917) yılında, Gökalp'in teklifi ile "Terbiyevî İçtimaîyat" adı altında birleştirilerek Baltacıoğlu'nun uhdesine verilir. Ayrıca Usûlü Tedris dersini konferanslar şeklinde devam ettirmesi kararlaştırılır. Aynı yıl, Maarif Nezareti tarafından kurulan, Fenni Terbiye Encümeni"ne aza seçilir. Bir ara Sâtı Bey'in istifası ile bu encümene başkanlık eder. Fenni Terbiye Mecmuası'nı da çıkarmaya başlarlar. Ancak harp ve sıkıntı yılları, bu faaliyetlerin devamına mâni olur. Encümen dağılır.

Bu yıllarda, memleketin felâketi karşısında Şûrâ'yı Saltanat toplantıya çağrılır. Edebiyat Fakültesi'nde de şûrâ'ya bir heyet iştirak eder. Baltacıoğlu da, bu heyetin üyeleri arasındadır. Yine bu sıralarda O, Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Genel Sekreteri'dir (1333-1917).

Aynı yıl birinci evliliğini yapar. Baltacıoğlu'nun Darülfünun müderrisliği de 1921 yılına kadar sürer. Baltacıoğlu, Radülfünun'da bulunduğu aralarda Maarif Nâzırı İsmail Safa, 15 Temmuz 1339(1923)'da "Heyet-i İlmiye" adıyla Ankara'da bir pedagoji kongresi toplar. Baltacıoğlu, bu kongreye de katılır. Bu kongrede halledilmeye çalışılan "Tevhid-i Tedrisat" meselesi, sonradan eğitim işlerini tedvin eden önemli bir kanun olarak ortaya çıkar.(1924). İkinci önemli mesele, Maarif Mıntıkaları meselesidir. Bu fikir de, Baltacıoğlu tarafından ortaya atılır. Fakat tatbikata eksik bir şekilde intikal ettirilnce, başarılı olmaz ve yürürlükten kaldırılır. Üçüncü mesele ise, ilkmekteplerin bünyesinin pedagojik bir mahiyete kavuşturulması meselesidir. Baltacıoğlu, bu meseleyi, ilkmekteplerin bünyesinin bir istihsâl mektebi, iş ve hayat mektebi haline getirilmekle halledilebileceğini savunur.

Baltacıoğlu, Edebiyat Fakültesi Reisliği'ne dört defa seçilir. Tarihleri sırasıyla: 7 Kânunevvel 1921, 20 Kânunevvel 1922, 30 Eylül 1923, 3 Eylül 1924.

Baltacıoğlu, 9 Teşrinisani 1923 Cuma günü toplanan, Radülfünun müderrislerince, seçilecek Eminliğe aday gösterilir. Darülfünun konferans salonunda, 96 müderrisin iştiraki ile yapılan seçimde, Tıp Fakültesi'nde Reşim Ömer Paşa 41,

Baltacıoğlu da 37 rey alır. O zamanlar Darülfünun muhtar değildir. Bundan dolayı, Maarif Nezareti, en çok rey alan üç adaydan birisini Emin seçmekte serbesttir. Nezaret tercih hakkını Baltacıoğlu için kullanınca, Baltacıoğlu, Eminliğe getirilir. Eminliği müddetince yapmak istediklerini, o günkü 5 Kânunevvel 1339 tarihli "İleri", 5 Kânunevvel 1339 tarihli "Tanin", 6 Kânunevvel 1339 tarihli "Vakit", 21 Kânunusani 1924 tarihli "Vatan" gazetelerinde, yayınlanan mülâkatlarında görmek mümkündür.

Ancak Baltacıoğlu, söz konusu makalelerinde gerçekleştirmeğe çalıştığı hususların hepsini gerçekleştiremez. O'nun Eminliği sırasında ele alıp neticelendirdiği problemler, şöyle sıralanabilir:

- Üniversitenin muhtariyetini sağlıyan kanunun çıkarılışındaki gayretleri,

- Üniversite binasının "Hülga Harbiye Nezareti"ne nakli ve Zeynep Hanım konağı'nın, Sultan Abdülhamid'in "İrade-i Seniyyesi" ile, devlete mal edildiğine dair vesikanın bulunuşu ile adı geçen konağın mirasçılarının caydırılması ve bu davanın halli,

- Müderrislerin sadece kendi dersleriyle uğraşmalarını sağlıyacak, yeni bir düzenlemenin getirilmesi,

- Genel olarak Üniversitenin merkezi bir kütüphaneye kavuşturulması, bunun için Medresetülkuzat'ın bu işe tahsisi,

- Üniversite bahçesinin ağaçlandırılması, öğrenci pansiyon işlerinin elealınması, Prenses Fatma Hanım'ın vakf ettiği paranın getirilmeğe çalışılması.

Baltacıoğlu, gerçek bir üniversiteye kavuşabilmek için, baştan beri sıralanan problemlerin mutlaka halledilmesi gereğine inanır. Ancak tasavvur ettiği üniversitenin, sadece bu problemlerin halledilmesi ile de oluşamıyacağını ifâde eder. O'nun ideâlindeki üniversite, şu prensiplere maliktir:

- Her şeyden önce üniversite fikri. Yani üniversite ilim istihsâl etmelidir.

- Burada, bilgi ve malûmat, ilim istihsâl etmek için gaye değil, vasıtadır.

- İlmî istihsâlin ilk şartı hürriyettir. Bu da maddî ve mânevî şartlarla mümkün olur.

- Üniversite, milletlerarası bir hayatın imkânlarına mutlaka kavuşturulmalıdır.

- Âlim namzetleri ancak hürriyet havası içerisinde yetişebilirler. Onlardan bu husus esirgenmemelidir.

- Üniversite ıslâhı, ilerlemesi ve kuvvetlenmesi, içinden gelen hamlelerle halledilmelidir.

- Bizde, ihtisas elemanı olmıyan ilim şubelerini, gidip yerinde öğrenilmeli, yabancı eleman getirmek çare değildir.

- Üniversite hocalığı müstâkil bir meslek haline getirilmelidir.

Baltacıoğlu, Üniversitedeki çalışmalarını anlatırken, şu üç noktayı işaret etmeden geçmez: Önce hukukî yönden Ebulâla'nın göstердiği yardımı ve yaptığı teşviki. Sonra, zamanın Maarif Nâzırlarından İsmail Safa ve Vasıf Bey'lerin, Baltacıoğlu'nu, Üniversitede tensikat yapmaya zorlamalarını, en sonra da dedikoduyu.

Bütün bu şartlar dahilinde, rahat çalışamıyacağına kanaat getiren Baltacıoğlu, 26 Nisan 1927'de, Maarif Vekâleti'ne çektiği bir telgrafla, istifa ettiğini bildirir. Bundan sonra, Sanayii Nefise Mektebi'nde, Estetik ve Resim pedagojisi hocası olarak vazifeye devam eder.

Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Müdür Vekilliği:

1929 yılında, Baltacıoğlu, Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey'den bir mektup alır. Vekil, Baltacıoğlu'na, Gazi Terbiye Enstitüsü Müdürlüğü'nü teklif eder. Baltacıoğlu, bu teklifi şartlı kabul eder. O, "bu Enstitü'nün teşkilâtını düşündüğüm reformdan geçireceğim" der. Böylece bir ay içinde hazırladığı lâyihayı Vekâlet'e verir. Vekâlet bu lâyihanın esaslarını kabul ederse, Baltacıoğlu, asâleten müdürlüğe atanacaktır, yoksa vekildir ve ayrılıp gidecektir. Lâyiha Talim ve Terbiye Heyeti'nce kabul edilmez. Baltacıoğlu, 10 Haziran 1930'da Gazi Terbiye Enstitüsü Müdür Vekilliği'nden ayrılır.

Bu arada, Baltacıoğlu'nun, Sanayii Nefise Mektebi'ndeki Estetik dersi, Ahmet Haşim'e verilir. Ühdesinde sadece Resim pedagojisi dersi kalır. Ancak, 26.9. 1932 tarihli, Namık İsmail'den aldığı bir mektupda, Maarif Vekâleti'nin bu dersi de ilga ettiğini, böylece kadrosunun, Sanayii Nefise Mektebi'nden de kaldırıldığını öğrenir. Baltacıoğlu'nun Sanayii Nefise Mektebi'ndeki hocalığı da bu şekilde sona erer.

Darülfünun'dan Ayrılışı:

1933'e doğru Darülfünun tensikatı tekrar ortaya atılır. Aynı yıl İsviçre'li profösör Albert Malche İstanbul'a gelir. A.Malche, "terbiye Darülmesaisi"ni ziyaretinde, Baltacıoğlu ile sohbet eder ve bu sohbetlerinde Baltacıoğlu'nu takdir ettiğini açıkça ifâde eder. Hattâ Nurullah Ataç'a; "Türkiye'de hangi taşı kaldırsan altından Baltacıoğlu çıkıyor" dediğini de Ataç Baltacıoğlu'na iletir. Ancak, Baltacıoğlu, endişelidir, tedirgindir. 1908'den beri, durmadan çalışan bir insanın hakkına nasıl kasdedilir diye direnen şuuruna rağmen, gayri şuuru hep bu tedirginlikle çalkanmaktadır. Şunu ilâve edelim ki, A.Malche, Baltacıoğlu hakkında hayli bilgi sahibidir. Bu bir tesadüf değil, iş önceden kararlaştırılır. Baltacıoğlu da, bu durumun farkındadır. Bu iç hengame devam ederken, O'na Edebiyat Fakültesi'nden bir mektup gelir. Mektubun mehtevası şöyledir:

"Müderris Ismayıl Hakkı Beyefendi'ye:

Muhterem Beyefendi,

İstanbul Darülfünun'u, Büyük Millet Meclisince çıkarılan 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 numaralı kanunla, 31 Temmuzdan itibaren ilga edilmiştir.

Bu kanunun hükmüne göre Darülfünun'daki vazifeniz 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren nihayet bulmuş oluyor." Maarif Vekili.

Dr.Reşit Galip (29).

Baltacıoğlu, bu duruma çok üzülür ve şöyle der:

> "...Ortalığı ölüm havası kaplamıştı. Kendimizi bütün insanlar tarafından kovulmuş sanıyorduk..." (30).

Bu durum sadece A.Malche'ın eseri olmadığı gibi, tensikatla, üniversite bünyesinden çıkarılanlar da, gerçekte bu müesseseye lâyık olmıyan insanlar değildir. Bu konudaki deliller söz konusu düşünceyi doğrulamaktadır. Nitekim Refia Uğurel-Şemin'e göre durum şöyledir:

> "Prof.A.Malche'ın sözlerini burada hatırlatmak yerinde olur. Bana: 1933 reformunda Prof.İ.L.Baltacıoğlu'nun üniversiteden ayrılmasını ben arzulamadım, kendisine bildirmemizi isterdim. demişti" (31).

Bu tensikatta A.Malche, her ne kadar yabancı dil bilgisini, yabancı ülkelerde lisans veya doktora yapmış olmayı, yaşı dikkate almışsa da, esas ölçü o günün siyesî atmosferine göre hükümet idarecilerinin telkiniydi denilebilir. Sadi Irmak bu hususu şöyle değerlendirir:

> "Zamanın millî eğitim bakanı Reşit Galib'in objektif ve subjektif rol aldığı ve hükümek başkanı İsmet İnönü ve Atatürk'ün de telkinlerde bulundukları bilinmektedir" (32).

Baltacıoğlu, "Bizim Taptığımız Mustafa Kemal" diye yazdığı bir makaleden dolayı hayli tenkit edilir. Hattâ Reşit Galip'in, "Hakimiyet-i Millîye"de çıkan bir makalesinde, Baltacıoğlu'nun, "Dalâlet" içerisinde olduğu belirtilir. Bütün bunlar ortada iken üniversite tensikatı da tam bir fırsattır. Bu fırsat kaçırılmaz. Böylece Baltacıoğlu'nun, gayri şuuru haklı çıkar. Baltacıoğlu, kadro dışı bırakılır. O, bundan sonra emeğini eserlerine ve çıkardığı "Yeni Adam" dergisine verir.

Yeniden Üniversite'ye Dönüşü:

1939'da Baltacıoğlu Maarif Şûrâsı'na çağrılır. Şûrâ'nın bitimine yakın, İsmet İnönü âzaları Saray'da kabul eder. Ismayıl Hakkı Bey'e olağanüstü bir iltifat gösterir ve sorar: "Ismayıl Hakkı Bey maarifte faal bir vazife sahibi midirler?" Cevap, Maarif Vekili tarafından verilir: "Hayır efendim, Darülfünun tensikatında dışarda kalmışlardır." Bu andan itibaren Baltacıoğlu'nun hayatında yeni bir dönüm noktası başlar. Hasan Ali Yücel önce Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Kürsüsü'nü vereceğini söyler, fakat daha sonra pedagoji, terbiye tarihi ve tedris usûlleri dersini verir. Böylece Baltacıoğlu, 4 Teşrinisani 1941'de Salı günü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde ilk dersine girer ve bu fakültenin ilk pedagoji profesörü olur. Baltacıoğlu, bu görevinde bir yıl kalır.

S i y a s î H a y a t ı :

Baltacıoğlu, 1942-1950 yılları arasında iki dönem milletvekilliği yapar. 1942-1946 yılları arasında Afyon, 1946-1950 yılları arasında da Kırşehir milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde siyasî hayatını devam ettirir. 1950'den sonra, "Yeni Adam"ı devam ettirme yanında, çeşitli konularda eserler yazarak muhtelif yerlerde konferanslar vererek çalışma hayatını sürdürür.

Baltacıoğlu, 1.4.1978'de Ankara'da öldü.

1. 1. Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Yayınları

1. 2. Eserleri

Pedagoji Konularında

Talim ve Terbiyede İnkılâp. İst. 1328 (1912), (2. bas.İst.1927)
Mekâtib-i İptidaiyyede Hendesenin Usulü Tedrisi. İst.1329 (1913)
Terbiye ve İman, İst. 1330 (1914), (2. bas. İst.1341-1925)
Coğrafyanın Usulü Tedrisi. İst.1330 (1914)
Terbiye-i Avam, İst. 1330 (1914), (2.bas.İst.1340-1924)
Eşya Derslerinin Usulü Tedrisi. İst.1330, (1914), (2.bas.İst. 1336-1920)
İlmî Terbiye Konferansları, İst.1331 (1915)
İzmir Konferansları. İzmir. 1331 (1915)
El İşlerinin Usulü Tedrisi. İst.1331 (1915), (2.bas.İst.1336-1920)
Resmin Usulü Tedrisi.İst.1331 (1915), (2.bas.İst.1336-1920)
Mektep Temsillerinin Usulü Tedrisi.İst.1331 (1915), (2.bas.İst. 1336-1920)
Terbiye İlmi. İst.1332 (1916)
Maarifte Bir Siyaset. İst.1335 (1919)
Usulü Terbiye ve Tedris. İst.1336 (1920)
Yazının Usulü Tedrisi. İst. 1336 (1920), (2.bas. İst.1340-1924)
Tek Öğretmenli-Beş Sınıflı İlkokul.[illegible]. İst.1339 (1923)
İçtimaîyat Nokta-î Nazarından Terbiye, İst.1339 (1923)
J.J.Rousseau Terbiye Felsefesi. İst.1341 (1925) (2.bas.İst.1931)
Türkiye'de Sanayi Nefise Tedrisatının Islâh ve İnkişafına Dair Layiha. İst.1926.
Umumi Pedagoji. İst. 1930
Terbiye. İst. 1932.
Resim ve Terbiye. İst.1932.
Hususi Tedris Usulleri. İst. 1932.
Tarih ve Terbiye. İst. 1933.
Mürebbilere. İst. 1933.
Toplu Tedris. İst. 1938.
İçtimaî Mektep Nazariyeleri ve Prensipleri. İst. 1932, (2.bas. Ankara,1942)
Öğretmen. İst. 1944.
İlk Mekteplerin Müfredat Programı. (2.bas.İst.1343-1927).
Çocukların Terbiyesi. İst. 1943. (2.bas.İst.1948)
Rüyamdaki Okullar. İst. 1944.

Cinsel Eğitim. 1957, (Yayınlanmadı)
Adam Nasıl Yetiğir Nasıl Yetiştirilir, Ank.1964.
Pedagojide İhtilâl. İst.1964.

Sosyoloji Konularında

Tâdil-i Huruf Meselesi. (M.Şinasi ile beraber), 2. risale İst. 1329-1328 (1910-1912)
Tâdil-i Huruf Meselesi (M.Şinasi ile Beraber) 3. risale İst. 1328-1330 (1912-1914)
Avrupa Bizi Nasıl Tanıyor. İst. 1329 (1913)
Ahlâksızlık. İst. 1334 (1918)
Sosyoloji. İst. 1939.
Türke Doğru. (2 kitap) İst. 1942-1943, (2. bas. Ank.1972)
Batıya Doğru. İst. 1945.
Halkın Evi. Ank.1950.
Türk Sanat Gelenekleri. Ank. 1957.
Türk Millîyeti. Ank.1965.
Ziya Gökalp. İst. 1966.
Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları. İst. 1967.

Felsefe Konularında

Kalbin Gözü. İst. 1338 (1922), (2.bas. İst.1942)
Felsefe. İst. 1938.

Din Konularında

Dîn ve Hayat. İst. 1334 (1918).
Kur'an. Ank. 1957 (Çeviri)
Büyük Tersir. 1. Kitap Allah Nedir. Ank. 1961.

Edebiyat Konularında

Sapıklar. İst. 1938 (2.bas. Ank. 1949)
Batak. İst. 1943.
Yalnızlar. İst. 1946.

Sanat Konularında

Demokrasi ve Sanat. İst. 1931.
Sanat, Estetik ve Yaratma. İst. 1934.
Sanat. İst. 1934.
Karagöz Tekniği ve Estetiği. İst. 1942.
Türklerde Yazı Sanatı. İst. 1958.
Türk Plâstik Sanatları. Ank. 1971.

Tiyatro Konularında

Kütük. İst. 1934.
Ölüler. İst. 1939.
İnanmak. İst. 1939.
Andaval Palas. İst. 1934. (2. bas. İst. 1940)
Akıl Taciri. İst. 1940.
Karagöz Ankara'da. İst. 1940.
Dolap Beygiri. İst. 1940. (2. bas. Ank. 1949.)
Kafa Tamircisi. İst. 1940. (2. bas. İst. 1946)
Tiyatro. İst. 1941.

Radyofonik Piyesleri

Ali'nin İçin
Susamış Gönüller
Damdaki Elmas
Gökten İnan Tanrılar
Huy Canın Altındadır
Tevekkül
Gaval (Kastamonu Lehçesi ile)
Yolcu (Adana Lehçesi ile)
Yaşamak mı İstersiniz Ölmek mi
Kader
Can Pazarı
İnsanoğlu
Hayvancuh (Kastamonu Lehçesi ile)
Gama (Kastamonu Lehçesi ile)
Beyinsiz
Zehir Fişeği

Çocuk ve Gençlik Konularında

İyi Ana. 1939.
Hayvanlar. 1942.
İyi Çocuk. İst. 1939. (2. bas. Ank. 1949)
Küçük Şehit. 1961.
Eksik Adam (Yayınlanmadı)
Tan Can
İki Serseri
Donkişot
Yaz Ünitesi

Nasrettin Hoca
Ahmet
Gülyabani
Hikâyeli Ata Sözleri
Yurdunu Bil
Bey Böyrek
Beyaz
Robenson
Kış Ünitesi
Sonbahar Ünitesi
İzahlı Ata Sözleri
İnsanlık
Lafonten
Türk Çocuğu
Tarihî Fıkralar
Masal İçinde Masal
Bulmacalar
Değirmen
Okuma Parçaları
Çocuk Şiiri
Bir Gülün Hikâyesi
Bilgi Damlaları
Köy Hocası
Vatanperver Kalbi
Sultan Selim'in Şehadeti
Küçük Hüseyin'in Gazası
Aslan
Türk Askeri
Azap
Hayvanların Kralı
Son Bilmeceler
İtalyan Çorbası
Edirne Muhasarası
Murad Hüdâvendigâr
Bayram
Yavuz

Edirne Muhasarası, Sultan Selim'in Şehadeti, Yavuz piyesleri basılıdır.

Biyoğrafik Konularda

Atatürk, Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri, Erzurum, 1973.

1. 3. Makaleleri

Osmanlıca Yayınlanmış Makaleleri

Yeni Kabinenin Mesleki, "İkdam", 15. sene, 9 Ağustos 1908, numara; 5104.
Muhrah Vükelâ ve Mânevî Siyasiye, "İkdam", 15. sene, 3 Ağustos 1908, numara: 5098.
Büyük Bir Ziya-ı Nâgehânî, "İkdam", 15. sene, 18 Ağustos 1908, numara: 5111, S: 1.
Bir Yevm-i Hüzünengiz, "İkdam", 15. sene, 14 Ağustos 1908, numara: 5113.
Mülâkatlar, "İkdam", 15. sene, 20 Eylül 1908, numara: 5145.
Beşiktaş Hadisesi, "İkdam", 15. sene, 14 Teşrini evvel 1908 numara: 5173.
Kürtler ve Ermeniler, "İkdam", 15. sene, 22 Teşrin-i Evvel 1908, numara: 5177.
Çizgi Dersleri, "Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası", 1 (10 Ağustos 1327-1911), 7. s: 30-44.
Çizgi Dersleri, "Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası", 1 (Eylül 1327-1911), 8. s: 70-83.
İslâm Yazıları, "Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası", 1 (10 Teşrini Evvel 1327-1911) 9, s: 111-124.
El İşleri, "İfham Gazetesi", 1328 (1912), numara: 89-90.

Resimkeşin Vazifeleri Hakkında, "İkdam Gazetesi", 1328 (1912), numara: 82.
İslâm Yazılarının Tarihçesi: Salih Nev'i, "Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası", 3 (20 Kânun-ı Sânî 1328-1912) 20, S: 65-73.
Kur'an-ı Kerim Harfiyyen Tercüme Olunak Kabil Olur mu? "Yeni Dünya", (21 Mart 1328-1912) 15, S: 2-3.
Elişlerinin Terbiye Nokta-ı Nazarından Tetkiki, "Bilgi Mecmuası", 1 (Şubat 1329-1913) 4, S: 339-343.
Elişlerinin Terbiye Nokta-ı Nazarından Tetkiki, "Bilgi Mecmuası" 1 (Kanun-ı Sânî, 1329-1913) 3, S: 197-224.
Resim Öğretmeninin Yolu, "Yeni Fikir", 3 (1 Ağustos 1329-1913) 14, S: 434-449.
Tatbikat Mektebinin Hayatından, "Talebe Defteri Mecmuası", sene: 1 (23 Mayıs 1329-1913) 1, S: 8-9.
El İşleri; Ağaç Dallarından Ne Yapılır?, "Talebe Defteri Mecmuası", sene: 1, (7 Haziran 1329-1913) 2, S: 28-29.
Tezyinat Dersleri, "Talebe Defteri Mecmuası", sene: 1, (18 Temmuz 1329-1913) 5, S: 80-81.
Sanayi Mektebi Talebesine, "Talebe Defteri Mecmuası", sene: 1 (1 Ağustos 1329-1913) 6, S: 88-89.
Çölde Bir Vak'a, "Talebe Defteri Mecmuası", sene: 1 (10 Ağustos 1329-1913) 8, S: 102-105.
Dirilen Bir Terbiye, "Talebe Defteri Mecmuası", sene: 1, (29 Ağustos 1329-1913) 8, S: 120-122.
Tedvis: Hendeseyi Kusuî Tedris Etmeli, "Tedrisat Mecmuası", sene: 4 (9 Kânûn-ı Sânî 1329-1913) 22, S: 133-139.
Resim Öğretmeninin Yolu, "Yeni Fikir", 3 (Temmuz 1329-1913) 13, S: 401-416.
Bizim Felâketimizden, Âlimlerimizden Ziyâde, Sanatkârlarımız Mes'uldur. "Mürebbiler Âlemi" 1 (1329-1913) 11, S: 165-166.
Terbiyede İnkılâb Lâzım, "Yeni Fikir", 2 (1 Haziran 1329-1913) 12, S: 361-366
Mezarımızı Filerimizle Kazıyoruz da Haberimiz Yok, "Mürebbiler Âlemi" 1 (1329-1913) 12-3, S: 175-176.
Fırıldağa Nasıl Bir Çehredir?, "Resimli Mektep Âlemi-Gençler Âlemi", 1 (1329-1913) 12-3, S: 196-197.
Mekteplerimizde Ulum ve Maarifden Devlet Kontrolünün Sıhhat Vardır, "Resimli Mektep Âlemi-Mürebbiler Âlemi", 1 (1329-1913) 13-4, S: 205-206.

Gençler Milletimizin Kaynağımız Sevinir, "Resimli Mektep Âlemi, Gençler Âlemi", 1 (1329-1913) 11-2, S: 173, 174.
İngilizler Yeni Mektepleriede Nasıl Terbiye Veriyorlar, "Resimli Mektep Âlemi, Mürebbiler Âlemi" 1 (1329-1913) 11, S: 169-170.
Osmanlı Mimarlığı Nedir, "Resimli Mektep Âlemi-Gençler Âlemi", 1 (1329-1913) 13-4, S: 216-217.
Resmi Nasıl Tedris Etmeli, "Mürebbiler Âlemi", 1 (1329-1913) 13-4, S: 208-209.
Osmanlıların Sınıf-ı Münevveri Piyer Loti Hakkında Ne Düşünüyor? "Şehbal Mec." (Aded 81, Eylül-1329), s. 168.
Yeni Terbiye Cereyanları, "Şehbal Mec.", (Aded 86, Teşrin-î Sânî 1329) s. 272, 275.
Resmin Talim ve Terbiye ile Münasebeti, "Terbiye Mecmuası", 1 (1 Nisan 1330-1914) 1.
Resmin Tâlim ve Terbiye İle Münasebeti, "Terbiye Mecmuası", 1 (10 Nisan 1330-1914) 3, S: 109-117.
Resmin Tâlim ve Terbiye İle Münasebeti, "Terbiye Mecmuası", 1 (1 Mayıs 1330-1913) 4, S: 167-173.
İslâm Yazılarının Tarihçesi, "Tedrisat Mecmuası" (1330-1914) 20, S: 56-74.
Usulü Tedris: Hendeseyi Nasıl Tedris Etmeli?, "Tedrisat Mecmuası", (1330-1914) 22, S: 133-140.
Riyazıyat-ı Bedeniyye, "Tedrisat Mecmuası", 4 (1330-1914) 26, S: 326-338.
Riyazıyat-ı Bedeniyye, "Tedrisat Mecmuası" 4, (5 Temmuz 1330-1914) 27, S: 360-367.
Riyazıyat-ı Bedeniyye, "Tedrisat Mecmuası" 4 (Temmuz 1330-1914) 27, S: 360-367.
Muallimler Kurtaracak Fakat Nasıl?, "Yeni Fikir" 3 (1 Mayıs 1330-1914) 21, S: 655-658.
İnsafa Davet, "Yeni Yazı", 25 Nisan 1330-1914, S : 2-3.
İntihab-ı Milliye ve Tesri İçin, "Yeni Yazı", 2 Mayıs 1330-1914, S: 2.
Tadil-i Hurufa İhtiyaç Vardır, "Yeni Yazı", 9 Mayıs 1330-1914, S: 2-3 (Cihangirli M.Şinasi ile)
Açık Hava Mektepleri-Mektep Sanatoryumları, "Resimli Mektep Âlemi-Mürebbiler Âlemi", 1 (1330-1914) 14, S: 228-229.
Zevk-i Millî Kurtarılmazsa Felâketdir, "Resimli Mektep Âlemi-Mürebbiler Âlemi", 1 (1330-1914) 17, S: 225-226.
Hurufat-ı Tedris: Hangi Hususi Kaidei Telaffuzi Sâdiir, "Tedrisat Mecmuası", sene 9 (1 Kânun-ı Sânî 1329-1913) 5, S: 33-39.

Hikmet Tedrisatı, "Tedrisat Mecmuası", 3 (5 Mayıs 1331-1915) 3
Hikmet-i Tabiiyye Tedrisatı, "Tedrisat Mecmuası", 5 (7 Temmuz 1331-1915) 4, S: 124-128.
Terbiyenin İlim Gibi Tetkikine Medhal, "Dar.Ed.Fak.Mec.", 1 (Temmuz 1332) 3, S: 306-322.
Asrımızın Terbiye Gayeleri, "Muallim Mecmuası", 1 (15 Temmuz 1332-1916) 1, S: 10-12.
Asrın Gayeleri, Milletin Gayeleri, "Muallim Mecmuası", 1 (15 Eylül 1332-1916) 3, S: 75-80.
Müstahsil Terbiye İçin, "Muallim Mecmuası", 1 (1332- 1916) 8, S: 242-244.
Benim Ağladığım Salih Zeki, "Rehber", (1332-1916), 8, S: 33 ve 37.
Hürriyet Söz müdür? "Maarif Mecmuası", (29 Kânûn-i evvel 1332-1916) 11, S: 2.
Terbiyenin İlim Gibi Tetkikine Medhal, "Darülfünun Ed.Fak.Mec.", (Temmuz 1332, Sayı: 3 Sayfa: 306-322)
Ahlâk Mücahedeleri, "Yeni Mecmua", 3 (26 Eylül 1916) (, S: 187-188.
Ahlâk Mücahedeleri, "Yeni Mecmua", 3 (15 Teşrîn-î evvel 1916) 64, S: 233-234.
Ahlâk Mücahedeleri, "Yeni Mecmua", 3 (15 Teşrîn-î evvel 1916) 64, S: 224-225.
Müessislerden İsmayıl Hakkı Bey Tarafından: Cemiyetin Kuruluşu Dolayısiyle Verilen İzahat. "Millî Tâlim ve Terbiye Mecmuası", (Aded 1, Eylül 1332) S: 13-20.
Millî Tâlim ve Terbiye Tetkikatına Medhal, "Millî Tâlim ve Terbiye Mecmuası", (Aded 1, Eylül-1332), S: 35-39.
Millî Tâlim ve Terbiye Kelâhatının Medhâl, "Millî Tâlim ve Terbiye Mecmuası", (Aded 2, Nisan-1333), S: 1-44.
Sâmi Bey'in Ruhî Terbiye Hakkındaki Fikirleri, Nazariyeleri, "Millî Tâlim ve Terbiye Mecmuası", (Kânûn-i S, Mart-1334), S: 2-11.
Terbiyenin Marazî Şekilleri, "Millî Tâlim ve Terbiye Mecmuası", (Aded 4, Nisan-1334), S: 1-18.
Hikmet-i Tabiiyye Tedrisatı, "Tedrisat Mecmuası", 5 (5 Şubat 133?-1918), 5, S: 144-151.
Milliyet ve Terbiye, "Türk Yurdu", 34 (16 Şubat 1334-1918) 3, S: 86-94.
Nalalle Mektebi Intimalarından, "Talime Defteri Mecmuası", 2 (2 Mayıs 1334-1918), 51-52, S: 833-839.
Sami Bey Hakkında Konferans, "Muallim Mecmuası", (15 Kânûn-i sâni 1334-1918) 18, S: 636-637.

Sultânî Islâhatı, "Millî [illegible] Mecmuası", (Aded.5, Şubat-1335), S: [illegible].
İcraatta Adalet Niçin Lâzımdır?, "Millî Tâlim ve Terbiye Mecmuası", (Aded.5, Şubat-1335), S: 46-50.
Yarınki Maarif Programı, "Büyük Mecmua", (6 Mart 1919) 1, S: 8-9.
Yarınki Hayatın Programı, "Büyük Mecmua", (20 Mart 1919) 3, S: 34-35.
Fransız Muallimin Konferansında Anatole France'ın Nutku, "Tedrisat Mecmuası", (1919) 48-5, S: 297-301.
Açık Hava Mektepleri-Veremle Mücadele, "Tedrisat Mecmuası", 15 (1919) 49-6, S: 349-350.
Terbiye Hareketleri, "Tedrisat Mecmuası", 15 (1919) 47-4, S:241-247.
Yeni Dünyamızı Kim Yaratacak?, "Yeni Dünya", (15 Haziran 1335-1919) 1, S: 6-7.
Millî Terbiye Nedir?, "Halka Doğru Mecmuası", (1 Şubat 1335-1919) 2, S: 2 ve 3.
Çizgi Dersleri, "Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası", (1919) 5, S:30-34.
Bir İzah, "Terbiye Mecmuası", 1 (1335-1919) 11.
Bir İnkılâb Lâzım, "Halka Doğru Mecmuası", (1 Mart 1335-1919) 3, S:4.
Bir Hamle, "Büyük Mecmua", (24 Nisan 1335-1919) 6, S: 82.
Terbiye Hareketleri, "Tedrisat Mecmuası", (1919) 45-2, S: 120-124.
Bolşeviklere Göre Terbiye, "Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası, (1919-1920), 51, S: 488-492.
Yeşil Köy, "Yarın Mecmuası", (13 Teşrini Evvel 1921) 1, s:3.
Örümcek Alan Cambazlar, "Yarın Mecmuası", (20 Teşrîn-i evvel 1921), 2, S: 2.
İsyan, "Yarın Mecmuası", (1337-1921) 3, S: 2.
Hâlâ Münâkaşa Ediyorlar, "Yarın Mecmuası", (3 Teşrîn-i sanî 1337-1921) 4, S: 1.
İsyan, "Yarın Mecmuası", (1337-1921) 4, S: 9.
Mevhumun Öldürdüğü Adam, "Yarın Mecmuası", (15 Teşrîn-i sânî 1337-1921), 5, S: 1-2.
Kadın ve Hayat, "Yarın Mecmuası", (17 Teşrîn-i sanî 1337-1921) 6, S: 1-2.
Anadolu Meçhul Bir Ülkedir, "Akşam Gazetesi", (21 Teşrîn-i sânî 1337-1921), S: 1.
Kaplumbağalar Gibi, "Yarın Mecmuası", (24 Teşrîn-i sânî 1337-1921) 7, S: 1.
İnkılâbın Beğendiği Adam, "Yarın Mecmuası", (1 Kânûn-i Evvel 1337-1921) 8, S: 1.

İbtidai Mekteblerimiz, "Akşam Gazetesi", (29 Teşrîni sânî 1337-1921), S: 1.

Zevk Aptallara, "Akşam Gazetesi", (6 Kânûn-ı evvel 1337- 1921), S:1.

Şartlara Göreyle, "Akşam Gazetesi", (14 Kânûn-ı evvel 1337- 1921), S: 1.

Nasıl Terakki Edecek, "Akşam Gazetesi", (14 Kânûn-ı evvel 1337-1921), S: 1.

Anlatmak, "Yarın Mecmuası", (30 Kânûn-ı evvel 1337-1921) 10, S: 1.

Ufak Farklar, "Akşam Gazetesi", (30 Kânûn-ı evvel 1337- 1921), S:1.

Kerbelâ'ya Giden Dervîş, "Dergâh Mecmuası", (15 Nisan 1337-1921) 1, S: 2-3.

Yeşil Medeniyet, "Dergâh Mecmuası", (1 Mayıs 1337-1921) 2, S: 19.

Küller Altında Bir Anadolu, "Dergâh Mecmuası", (16 Mayıs 1337-1921) 4, S: 34.

Hayatımızın Mantığı Kendindedir, "Dergâh Mecmuası", (1 Haziran 1337-1921) 4, S: 50.

Bu da Bir Hasbihal, "Dergâh Mecmuası", (30 Temmuz 1337-1921) 7, S: 101.

Ölenlerin Felsefesi, "Dergâh Mecmuası", (20 Teşrîn-i evvel 1337-1921) 13, S: 1.

Anadolu Harbinin Felsefesi, "Akşam Gazetesi", (6 Eylül 1338-1922), S: 3.

İlâhi Zafer, "Akşam Gazetesi", (10 Eylül 1338-1922) S: 3.

Hakkın Galebesi Kahramanlar, "Akşam Gazetesi", (6 Teşrîn-i Evvel 1338-1922), S: 3.

Anadolu İmâr Edilirken, "Akşam Gazetesi", (14 Teşrîn-i evvel 1338-1922) S: 3.

Efsûnla İstilâ Edilemeyen Ülke, "Akşam Gazetesi", (16 Eylül 1338-1922), S: 3.

Konstantin'i Şaşırtan Netice, "Akşam Gazetesi", (20 Eylül 1338-1922), S: 3.

Tek-i Zaferdeki Tevekkül, "Akşam Gazetesi", (20 Teşrîn-i evvel 1338-1922), S: 3.

Yeni Devlet ve Mazbûtî, "Akşam Gazetesi", (22 Teşrîn-i sânî, 1338-1922), S: 3.

Millî Hareket Niçin Başladı, "Akşam Gazetesi", (23 Teşrîni evvel 1338-1922), S: 3.

Şeref Kimlerindir, "Akşam Gazetesi", (25 Eylül 1338-1922), S: 3.

Muharebelerin Dersleri, "Akşam Gazetesi", (29 Eylül 1338-1922), S: 3.

Ölülerin Nasihatı, "Akşam Gazetesi", (2 Şubat 1338-1922), S: 3.
Tarih ve Hayat, "Akşam Gazetesi", (8 Şubat 1338-1922) S: 2.
Mâzi ile Hal, "Akşam Gazetesi", (24 Şubat 1338-1922) S: 1.
Bâb-ı Âlî Binâsı, "Akşam Gazetesi", (27 Şubat 1338-1922) S: 3.
Mâzı ile Hal, "Akşam Gazetesi", (28 Şubat 1338-1922), S: 3.
Meçhul Dertler, "Akşam Gazetesi", (3 Kanun-ı sânı 1338-1922), S: 1.
İktisâdiyatımız ve Mekteblerimiz, "Akşam Gazetesi", (11 Kanun-ı sânî, 1338-1922), S: 3.
Zavallı Dinsizler, "Akşam Gazetesi", (17 Kânûn-ı sânî 1338-1922), S: 2
Sanayi Nefîsemizin Hali, "Akşam Gazetesi", (20 Kânûn-ı sânî 1338-1922), S: 1.
İmlânın Hayatı, "Akşam Gazetesi", (23 Kânûn-ı sânî 1338-1922), S: 3.
Kalbin Gözü, "Akşam Gazetesi", (24 Kânûn-ı sânî 1338-1922) S: 1.
Bir Vak'a ve Bir İtikat, "Akşam Gazetesi", (10 Mart 1338-1922), S:1
Papulas'ın Nutku, "Akşam Gazetesi", (16 Mart 1338-1922) S: 3.
Keder Yolcuları, "Akşam Gazetesi", (25 Mart 1338-1922), S: 3.
Büyük Piyâle Paşa Câmii Ne Halde, "Akşam Gazetesi", (14 Nisan 1338-1922)
Ternim ve Tağniye, "Akşam Gazetesi", (21 Haziran 1338-1922) S: 3.
Bir Hakikat Bir Vazife, "Akşam Gazetesi", (30 Haziran 1338-1922) S: 1.
Sultanî Teşkîlâtı, "Akşam Gazetesi", (5 Temmuz 1338-1922), S: 1.
Vicdân ve İrâde, "Akşam Gazetesi", (23 Temmuz 1338-1922), S: 3.
Mumu Eriyenler, "Akşam Gazetesi", (23 Temmuz 1338-1922), S: 3.
Yeni Sultanî Programlarının Gayesi Nedir, "Akşam Gazetesi", (5 Eylül 1338-1922), S: 3.
İnsanın Kıymeti, "Yarın Mecmuası", (19 Kânûn-ı sânî, 1338-1922), S: 1.
Fikir İle His, "Yarın Mecmuası", (5 Kânûn-ı sânî 1338-1922), S: 2.
İki Mantık, "Yarın Mecmuası", (12 Kânûn-ı sânî 1338-1922), 13, S: 1
Kurtulmak, "Yarın Mecmuası", (26 Kânûn-ı sânî 1338-1922) 15, S: 1.
Nevî Diğeri, "Yarın Mecmuası", (2 Şubat 1338) 16, S: 2.
Bir Münâkaşa Münasebetiyle, "Yarın Mecmuası", (3 Şubat 1338-1922) 16, S: 3.
Türk Sanatı Var mıdır?, "Yarın Mecmuası", (23 Şubat 1338-1922) 19, S: 1.
Üç Ağa, "Yarın Mecmuası", (2 Mart 1338-1922) 20, S: 1.
Baş Aşağı, "Yarın Mecmuası", (26 Mart 1338-1922) 22, S: 1.
İlim ve Metafizik, "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası", 2 (Mart 1338-1922) 1, S: 57-77.

Sanat ve Metafizik, (Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası", 2 (Temmuz 1338-1922) 3, S: 221-244.
Darülfünun Emini İntihâbı, "Tan Gazetesi", (14 Teşrîn-î sânî 1339-1923), S: 3.
Ferdî Terbiye, "Maarif Mecmuası", 1 (15 Teşrîn-i evvel 1339-1923) 5, S: 139-142).
İsmail Hakkı Bey'in Nutku, "Tanin Gazetesi", (9 Kasım 1339-1923).
Maarifin Mesuliyeti, "Akşam Gazetesi", (4 Kânûn-ı evvel 1339-1923).
Yeni Darülfünun Emîni ile Mülâkat, "Tan Gazetesi", (5 Kânûn-ı Evvel 1339-1923), S: 3.
Darülfünunun İhtiyaçları, "Vakit", (6 Kânûn-ı evvel 1339-1923).
Yeni Türkiye'nin Tek Darülfünunu Emini İntihâbı Tasdik Olunduğundan Yeni İşine Başlamıştır", "İleri Gazetesi", (5 Kânûn-ı evvel 1339-1923) 2081, S: 1 ve 2.
Ticaret ve Adam, "Akşam Gazetesi", (20 Kânûn-ı evvel 1339-1923).
İçtimaiyat Nokta-î Nazarından Terbiye, "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası", 2 (Kânûn-ı sânî-Mart 1339) 6, S: 523-536.
Maarif Cüzeseti Nedir?, "Yeni Mecmua", 4 (1 Kânûn-ı sânî 1339-1923) 1-27, S: 4-5.
Ana Mektebinde Çocuklara Nasıl Terbiye Edilyorlar? "Resimli Mektep Âlemi", 1 (1339-1923) 12, S: 149-152.
Sâtı Bey'e Cevap, "Maarifim Mecmuası", (1. 15 Teşrîn-i evvel 1339-1923) 5, S: 142-143.
El İşlerinin Terbiye Sahasında Mecmuasında Tetkiki, "Bilgi Mecmuası", 1 (1339-1923) 3, S: 196-224
El İşlerinin Terbiye Sahasından Tetkiki, "Bilgi Mecmuası", 1 (1339-1923) 4, S: 259-262.
Terbiyede Vahdet, "Akşam Gazetesi", (28 Şubat 1340-1924).
Kadınlarım İlâhiyat Fakültesine Kabul Edilip Edilmemeleri Hakkında, "İleri Gazetesi", (30 Mart 1340-1924).
İlahiyat Fakültesi Ne Zaman Açılacak, "İleri Gazetesi", (30 Mart 1340-1924), 2198, S: 2.
Fransız ve İngiliz Terbiyesi, "Tan Gazetesi", (14 Kânûn-ı sânî 1340-1924), S: 4.
Terbiyemizde Medenî Unsurlar, "Tan Gazetesi", (8 Şubat 1340-1924).
İçtimaiyat Nokta-ı Nazarından [illegible], "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası", 2 (Temmuz-[illegible] 1338-1922) 3, S: 260-276.
Darülfünun Emîni İntihâbı, "Tanin Gazetesi", (21 Kânûn-ı sânî 1340-1924), S: 3.

Manheymliler Şerefine Darülfünunda Ziyafet. (I.Hakkı Bey'in Nutku), "Cumhuriyet Gazetesi", (28 Ağustos 1340-1924).
El İşi Tedrisatı, "Son Saat Gazetesi", (10 Temmuz 1926).
Rousseau'nun Felsefesi, "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası", (Temmuz-Ağustos 1926) 6, S: 543-565.
Türkiye Maarifinde Bina Siyaseti, "Son Saat Gazetesi", (8 Teşrîn-i evvel 1926).
Cumhuriyetin Adam Numûnesi, "Millî Mecmua", 7 (1 Teşrîn-i sânî 1926) 23, S: 1174.
Türkiye'de Sanayi Nefise Vekâleti, "Millî Mecmua", 7 (15 Teşrîn-i sânî 1926) 75, S: 1190.
Tekâmülü İçtimâiyyesini Bilmeyen Bir Telâkkî, "Muallimler Mecmuası", 4 (Kânûn-ı evvel 1926) 46, S: 1901-1904.
Sanatda Maziyi Taklid İle Maziyi Temsil, "Hayat Mecmuası", 1 (9 Kânun-ı evvel 1926) 2, S: 27.
Muallim ve Resim, "Muallim Mecmuası", (Nisan 1926) 2, S: 154-166.
Toplu Tedrisata Dair Bir Tecrübe Dersi, "Muallimler Mecmuası", (Şubat 1926) 1, S: 78-84.
Mekteplerde Bahçe İşleri, "Muallimler Mecmuası", (1 Mayıs 1926) 3, S: 226-243.
Bugünkü Mimarlık Nereye Gidiyor?, "Hayat Mecmuası", 1 (10 Kânun-ı evvel 1926) 5, S: 85.
Hayatlar ve Kabları, "Hayat Mecmuası", 1 (25 Kânûn-ı evvel 1926) 4, S: 64.
Şimdilik Fena mı?, "Millî Mecmua", 5 (15 Kânûn-ı evvel 1926) 76, S: 1224.
Köy Mektebi, "Harp Malûlleri Mecmuası", 1 (1 Nisan 1926) 2, S: 18 ve 19.
Binalarımız ve Hırsınız, "Harp Malûlleri Mecmuası", 1 (15 Nisan 1926) 3, S: 34.
Garson Mektebi, "Harp Malûlleri Mecmuası", 1 (15 Nisan 1926) 3, S: 36 ve 37.
Şehirli Güzellik Siyaseti, "Harp Malûlleri Mecmuası", 1 (15 Mart 1926) 1, s: 3 ve 4.
Meslek Mektepleri, "Muallimler Mecmuası", (1927) 51-52, S: 2157-2171.
Halk Terbiyesi, "Muallimler Mecmuası", (1927), 51-52, S: 2135-2141.
Vatanî Rond, "Bizim Mecmua", (1927), 36, S: 574.

Türk Sanatlarının Tetkikine Medhal, "D.İlahiyat Fakültesi Dergisi", 1 (1927) 2, S: 136-152.
Türk Yazılarının Tetkikine Medhal, "Darülfünun İlahiyat Fakültesi Dergisi", 2 (1927) 5-6, S: 32-43.
Türkiye'de El İşleri Tedrisatı, "Muallimler Mecmuası", 5 (Eylül 1927) 53-54, S: 2244-2249.
Hayat Okutulur mu?, "Muallimler Mecmuası", 5 (Eylül 1927) 53-54, S: 2250-2251.
El İşleri Tedrisatı, "Muallimler Mecmuası", (Eylül ve Teşrîn-i evvel 1927) 53-54, S: 2247-2249.
Hâlâ mı Hayata Hazırlıyorsunuz?, "Muallimler Mecmuası", 5 (Mart-Nisan 1927) 49-50, S: 2043-2045.
Meslek Mektebleri; Türkiye Meslek Mekteblerinin Islâh ve Tesisi, "Muallimler Mecmuası", 5 (Mayıs-Haziran 1927) 51-52, S: 2157-2171.
Halk Terbiyesi, "Muallimler Mecmuası", 5 (Mayıs-Haziran 1927) 1-52, S: 2135-2141.
İlk Mekteblerin Tedris Vesaiti ve Kulanması, "Terbiye Mecmuası", (1927) 9, S: 30-40.
İlk Mekteblerin Tedris Vesaiti Hakkında, "Terbiye Mecmuası", 2 (1927) 5, S: 43-47.
Benim Anladığım Türkçülük, "Millî Mecmua", 9 (15 Mart 1927) 106, S: 1704.
Rousseau'yu Nasıl Tetkik Etmeli, "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası", 1 (Kânûn-ı evvel 1927) 3-4, S: 209-233.
Rousseau'nun Felsefesi, "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası", (Temmuz-Ağustos 1927) 8, S: 543-547.
Terbiyede Olmayan Hareketler, "Muallimler Mecmuası", (Kânûn-ı sânî ve Şubat 1927) 47-48, S: 1950-1957.
Yeni İmtihan Talimatnâmesine Ait Talimname, "Muallimler Birliği Mecmuası", 2 (Kânûn-ı sânî 1927), S: 287-292.
Sanat ve Felsefe, "Terbiye Mecmuası", 1 (20 Kânûn-ı sânî 1927) 8, S: 15.
Toplu Tedrise Dair Bir Tecrübe Hakkında, "Terbiye Mecmuası", (15 Şubat 1927) 1, S: 78-79.
Muallim ve Resim, "Terbiye Mecmuası", (1 Nisan 1927) 2, S: 154-166.
Mekteblerde Bahçe İşleri, "Terbiye Mecmuası", (1 Mayıs 1927) 3, S: 226-237.
Terbiye ve Tedris Vasıtalarından ..., "Terbiye Mecmuası", (1 Haziran 1927) 4, S: 278-280.

Necati Bey, "Hayat Mecmuası", 5 (10 Kânûn-ı sânî 1927) 111, S: 3.

Rousseau'ya Göre Beden Terbiyesi, "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası" 6 (Teşrîn-i evvel 1928) 4, S: 560-588.

Rousseau'nun Terbiye Prensipleri, D.E.F.Mec. 6(Haz.1928)2 S.279-307.

Genel Konularda

Radyoyu Ülküleştirmek Lâzımdır, "Y.A.", (1934) 8, S: 7.

Gazete ve Kitap Otlakçılığı, "Y.A.", (1934) 9,S: 9.

İnkılâbın Mantığı, "Y.A.", (1934), 10, S: 8.

Yalan, "Y.A.", (1934) 12, S: 12.

Toprak Adam Değil, Toprak Adamı Yetiştirin, "Y.A.", (1934), 12, S: 2.

Kırkbir Aforizma, "Y.A.", (1934) 14, S: 3.

Yirmi Aforizma, "Y.A.", (1934) 14, S: 3.

Darb-ı Meseller, "Y.A.", (1934) 16, S: 2.

En Büyük Devlet Siyaseti Nedir, "Y.A.", (1934) 17, S: 8.

Radyoya Göre Yeni Adam, Yeni Adam'a Göre Yeni Adam, "Y.A.", (1934) 17, S: 11.

Yeni Adam ve Toprak, "Y.A.", (1934) 22, S: 2.

Kadroya Cevap, "Y.A.", (1934) 28, S: 8.

Bu Hayvana Can Vermek Lâzım, "Y.A.", (1934) 29, S: 7.

Kadroya Cevap, "Y.A.", (1934) 28, S: 8.

Türkiye İçin Bir Gençlik Teşkilâtı Yapmak Lâzımdır, "Y.A.", (1934) 34, S: 9.

Türkiyede Bir Bayi Derdi Vardır, "Y.A.", (1934) 34, S: 9.

Bayi Derdine Bir Çok Çareler Bulunabilir, "Y.A.", (1934) 36, S: 8.

Döndürüyorum, Niçin?, "Y.A.", (1934) 39, S: 1.

Taşçı Osman Efendi, "Y.A.", (1924) 39, S: 11.

Uğursuz, "Y.A.", (1934) 42, S: 11 ve ...

Türkiyede Bir Tabii Derdi Vardır, "Y.A.", (1934) 38, S: 1.

Türk Radyosundan Ne Bekliyoruz, "Y.A.", (1934) 45, S: 2.

Yeni Kuruluşların Kaynağı, "Y.A.", (1934) 51, S: 5.

Nasıl Başarabilirsiniz?, "Y.A.", (1934) 52, S: 2.

Hâlâ İçimizde Halkı İnkâr Edenler Var, "Y.A.", (1935) 53, S: 3.

Hayatda Muvaffakiyetin Sırları, "Y.A.", (1935) 63, S: 4-5.

Gençler ve Cinsî Tehlikeler, "Y.A.", (1935) 65, S: 2.

Halkevleri Ne Olmalıdır?, "Y.A.", (1935) 66, S: 10.

Bir Gençlik Kurumu İstiyorum, "Y.A.", (1935) 67, S: 2.

Bir Üniversiteliye Cevap, "Y.A.", (1935) 69, S: 2.

Kadın Birlikleri Aleyhindeyim, "Y.A.", (1935) 70, S: 2.
Bu İşte İnsan Yetiştiricilere Düşen Yüküm Nedir?, "Y.A.", (1935) 73, S: 2.
Bugünkü Kadın, "Y.A.", (1935) 75, S: 2.
En Büyük Devlet Siyasası Nedir?, "Y.A.", (1935) 77, S: 2.
İdealimdeki Köy, "Y.A.", (1935) 78, S: 4 ve 5.
Gençlik İçin Büyük Tehlikeler Var mıdır?, "Y.A.", (1935) 79, S: 10-11.
Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, "Y.A.", (1935) 82, S: 10-11.
Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, "Y.A.", (1935) 84, S: 14-15.
Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, "Y.A.", (1935) 86, S: 14-15.
Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, "Y.A.", (1935) 87, S: 14-15.
Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, "y.A.", (1935) 88, S: 14-15.
Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, "Y.A.", (1935) 89, S: 14-15.
Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, "Y.A.", (1935) 90, S: 14.
Tecrübeli Adam Kimdir, "Y.A." (1935), 90, S: 3.
Milyonluk Türkiye, "Y.A.", (1935) 90, S: 4-7.
Devrime Gir, O Zaman Yadırgamazsın, "Y.A.", (1935) 91, S: 3.
Gençlik İçin En Büyük Tehlikeler, "Y.A.", (1935) 92, S: 14.
Meşum Kesafetsizlik, "Y.A.", (1935) 94, S: 3.
Can Sıkıntısı, "Y.A.", (1935) 67, S: 4.
Hukuk Nedir?, "Y.A.", (1935) 98, S: 4.
Hukuk Nedir?, "Y.A.", (1935) 100, S: 10.
Yeni Adam Herşeyden Önce Otlakçı Olmayandır, "Y.A.", (1935) 101, S: 3.
Nasıl ve Ne Kadar Kitap Alacağını Bilmemek, "Y.A.", (1935) 105, S: 4.
Sistemler, Hayatlar, Mefhumlar ve Gerçekler, "Y.A.", (1936) 105, S: 3.
Akıl Yerine Ukalâlık, Bilgi Yerine Zan, "Y.A.", (1936) 118, S: 4 ve 11.
Yeniyi Çok İsteriz Fakat Yeni Nedir Bilmeyiz, "Y.A.", (1936) 122, S: 2.
Rüyamdaki Konferansım, "Y.A.", (1936) 124, S: 14-15.
Gerçek Korkusu, "Y.A.", (1936) 125, S: 4.
Aile Facıaları Karşısında Ne Düşünüyoruz, "Y.A.", (1936) 129, S: 2.
Devrimler İle Devrimciler, "Y.A.", (1936) 136, S: 3.
Yeni İnsanda Eski İnsan Kafası, "Y.A.", (1936) 138, S: 2.
Gençliğin Toplanacağı Yerler Halkevleridir, "Y.A.", (1936) 144, S: 2.
Bir Adama Değil Bir Zihniyete Hücum Ediyorum, "Y.A.", (1936) 143, S: 2 ve 6.

Türkçe Bilmeyen Büyük Âlimlerimiz, "Y.A.", (1936) 149, S: 3.
İdealimdeki Ev, "Y.A.", (1937) 187, S: 3.
Kast Zihniyetini Yok Etmeli, "Y.A." (1937) 191, S: 3.
Memlekette Bir Gençlik Meselesi Var, "Y.A.", (1937) 199, S: 2.
Halkevleri Ne Yapmalı?, "Y.A.", (1937) 201, S: 2.
Halkevlerinde Gösteri, "Y.A.", (1937) 203, S: 2.
İş Adamının On İki Hassası, "Y.A.", (1937) 203, S: 3.
Halkevinde Müzik, "Y.A.", (1937) 204, S: 2.
Hayattan Kopanlar, "Y.A.", (1937) 210, S: 2.
Yeni Adam Çocuk Hikâyelerinin İkinci Serisini Çıkarıyoruz, "Y.A.", (1938) 211, S: 2.
Türkleri Eğlendirin, "Y.A.", (1938) 212, S: 2.
Çocuk Hikâyeleri, "Y.A.", (1938) 211, S: 2.
Halkevleri Kültür Evleridir, "Y.A.", (1938) 218, S: 2.
Gençler, Halkevine, "Y.A.", (1938) 221, S: 2.
Çocuk Nedir?, "Y.A.", (1938) 227, S: 2.
Şûrada, "Y.A.", (1938) 237, S: 2.
Şûrada, "Y.A.", (1938) 240, S: 2.
Köy, "Y.A.", (1939) 240, S: 10-11 ve 18.
Umanizma Davası, "Y.A.", (1939) 241, S: 5.
Gökalp, "Y.A.", (1939), 252, S: 3.
Halkevleri, En Yüksek Kültür Hayrını Ondan Bekliyorum, "Y.A." (1940) 262, S: 2.
Çocuk Kitaplarımız, "Y.A.", (1940) 264, S: 3.
Halka Gitmek Alçalmak mıdır- Yükselmek midir?, "Y.A." (1940) 277, S: 2.
Çocuk ve Gençlik Neşriyatı, "Y.A.", (1940) 277, S: 10-11.
Halk ve Biz, "Y.A.", (1940) 307, S: 3.
Gökalp'in Mezarında 1924 Yılında Söylenen Nutkun Metni, "Y.A.", (1940) 310, S: 9.
İdeal Mahalle, "Y.A.", (1941) 317, S: 2.
Gençlik, "Y.A.", (1941) 334, S: 2.
Eski İle Yeni Ölü İle Diri, "Y.A." (1941) 340, S: 2 ve 8-9.
Yeni Adam Bir Mekteptir, "Y.A.", (1941) 344, S: 3.
Türk İnsanı, "Y.A.", (1941) 347, S: 2 ve 11.
Cumhuriyete İnanıyorum, "Y.A.", (1941) 357, S: 2.
İlmî Salahiyet, "Y.A." (1942) 376, S:
Çocuk Bürosu, "Y.A.", (1942) 378, S: 2.
Terimler, Yeni Terimler Üzerine 12 Aforizma, "Y.A.", (1942) 378, S: 3.

Bahçede Türke Doğru, "Y.A.", (1942) 381, S: 2.
Terimlerin Beynelmilelciliği, "Y.A.", (1942) 392, S: 2.
Terimlerin Beynelmilelciliği, "Y.A.", (1942) 400, S: 4.
Halkevlerinde, "Y.A.", (1942) 404, S: 2.
Gençlik, Ona Yol Gösterilmelidir, "Y.A.", (1943) 423, S: 2.
Bu Nasıl İlim?, "Y.A.", (1943) 424, S: 2.
Prof.Sayım Ali Dilemre İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 436, S: 6-8 ve 11
Ercüment Ekrem Talu İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 437, S: 6-7.
Besim Atalay İle Görüştüm, "Y.A." (1943) 438, S: 6-7.
Hasan Reşit Tankut İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 439, S: 6-7 ve 11.
Plâna Doğru, "Y.A.", (1943) 440, S: 2.
İshak Rafet Işıtman İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 441, S: 6-7 ve 11.
Veled Çelebi İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 442, S: 6-7.
İbrahim Necmi Dilmen İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 441, S: 6-7 ve 11.
Veled Çelebi İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 443, S: 8-9.
Hasan Cemil Çambel İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 444, S: 6-7 ve 11.
Mehmet Emin Yurdakul İle Görüştüm, "Y.A."-(1943)445, S: 2 ve 11.
Doktor Ş.Osman Şenozan İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 445, S: 6-7.
Âlimler ve İlimler, "Y.A.", (1943) 446, S: 2.
Necmeddin Okyay İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 448, S: 6 ve 7.
Nayim Onat İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 449, S: 6 ve 8.
Doktor Şükrü Ertem İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 450 S: 6-8.
Sirkecide Cezayir Pazarı Sahibi Fevzi Anal İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 451, S: 6-7 ve 11.
Mehmet Emin Yurdakul İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 452, S: 6-7 ve 11.
C.Ulunay İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 453, S: 6-7.
C.Ulunay İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 453, S: 6-7 ve 11.
Feyzullah Sacit Ülkü İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 455, S: 6-8.
Nüfus Rönesansı, "Y.A.", (1943) 456, S: 2.
H.R.Gürpınar İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 456, S: 6-7.
" " " " " " 457, S: 6-7.ve 11.
Herkese Bir Sanat Öğretmeli, "Y.A.", (1943) 458, S: 2.
A.H.Ömer Budda İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 458, S: 6-7.
" " " " " " 459, S: 6-7.
" " " " " " 460, S: 6-7 ve 11.
R.H.Karay İle Görüştüm,"Y.A.", (1943) 461, S: 6-7.
" " " " " " 463, S: 6-8.
Eylesof Rıza Tevfik İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 463, S: 6-8 ve 11.
Arif Bey'e Açık Mektup, "Y.A.", (1943) 464, S: 2.

Doktor Esat Birol İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 464, S: 6.
Türkiye'de Kitap Okunur, "Y.A.", (1943) 465, S: 3.
Doktor Esat Birol İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 465, S: 6-7 ve 11.
Hacıbeyzâde A.Muhtar Yeytaş İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 466, S: 6-7.
Hacıbeyzâde A.Muhtar Yeytaş İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 467, S: 6-8.
Fuat Köse Arif İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 468, S: 6-7.
" " " " " " " 469, S: 6-8 ve 11.
A.Cevat Emre İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 470, S: 6-8
Sabri Serdaroğlu İle Görüştüm, "Y.A.", (1943) 472, S: 6-7.
Celal Esat Arseven İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 473, S: 6-7.
" " " " " " " 474, S: 6-7.
İsmail Habib Sevük İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 475, S: 6-7.
Celal Esat Arseven İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 475, S: 7.
İsmail Habib Sövük İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 467, S: 6-7.
Yazıcı İlme Doğru, "Y.A.", (1944) 480, S: 3.
Kunduracı Mustafa İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 480, S: 6-7.
Mahmut Cüda İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 481, S: 6-7.
H.Rahmi Gürpınar İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 482, S: 2.
Yeni Terimler Nasıl Yapılır?, "Y.A.", (1944) 483, S: 2.
S.S.Tarcan İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 484, S: 2.
Dr.Kadri Okur İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 484, S: 2.
Meşum Kesafetsizlik, "Y.A.", (1944) 486, S: 2 ve 11
İnsan Azlığı Meselesi, "Y.A.", (1944) 487, S: 2.
Yalçın Orkun'a Açık Mektup, "Y.A.", (1944) 489, S: 2.
Garba Doğru, "Y.A.", (1944) 493, S: 2 ve 11.
İlme Doğru, "Y.A.", (1944) 494, S: 2 ve 11.
Kemal Armat'a Açık Mektup, "Y.A.", (1944) 495, S: 2 ve 11.
Âlim Kime Derler, "Y.A.", (1944) 496, S: 2 ve 11.
Sahici ve Yalancı Medeniyet, "Y.A.", (1944) 496, S: 3.
M.Necip Türkçü İle Görüştüm, "Y.A.", (1944) 490, S: 10.
" " " " " " 491, S: 10.
" " " " " " 493, S: 10.
" " " " " " 494, S: 10.
" " " " " " 495, S: 10.
" " " " " " 496, S: 3.
" " " " " " 497, S: 10.
" " " " " " 498, S: 10.
" " " " " " 499, S: 10.
" " " " " " 500, S: 10.

Nüfusa Doğru, "Y.A.", (1944) 497, S: 2.
Turgut Akkaş'a Açık Mektup, "Y.A.", (1943) 498, S: 2 ve 11.
İlim Kafası, "Y.A." (1944) 501, S: 2 ve 11.
Radyo Programı, "Y.A.", (1944) 502, S: 2 ve 11.
Halk Tipleri, "Y.A.", (1944) 504, S: 2 ve 11.
İş Bölümüne Doğru, "Y.A.", (1944) 507, S: 2.
A.Rasim'e Ait Hâtıralar, "Y.A.", (1944) 512, S: 2 ve 11.
Bizim Cumhuriyetimiz, "Y.A.", (1944) 513, S: 2.
Bir Halkevi Başkanına Açık Mektup, "Y.A.", (1944) 518, S: 2 ve 11.
Üsküdar Halkevi, "Y.A.", (1945) 525, S: 2 ve 11.
Köye Doğru, "Y.A.", (1945) 529, S: 2 ve 11.
Kimsesiz Çocuklar, "Y.A." (1945) 532, S: 2 ve 11.
Ankara Tıp Fakültesi, "Y.A.", (1945) 549, S: 2.
Çocukları Koruma, "Y.A.", (1945) 551, S: 2 ve 11.
Hocanın Kötüsü, "Y.A.", (1945) 555, S: 3.
Bu Köy Kimi Bekliyor, "Y.A.", (1945) 556, S: 2.
Mahmut Yesari, "Y.A.", (1945) 557, S: 2 ve 11.
Suphi Nuri İleri'nin Kuvveti, "Y.A.", (1945) 559, S: 3.
Plânsız Hükûmetler, "Y.A.", (1945) 565, S: 2.
Batı'ya Doğru, "Y.A.", (1945) 568, S: 2 ve 11.
Münekkide Doğru, "Y.A.", (1945) 570, S: 2 ve 11.
Prof.Dr.Hayrullah Diler İle Görüştüm, "Y.A.", (1945) 573, S: 4 ve 11.
Kimsesiz Çocuklar, "Y.A.",(1945) 574, S: 2.
Anlaşılması Güç Olan Doğrular, "Y.A.", (1945) 577, S: 2 ve 11.
Halk ve Aydınlar, "Y.A.", (1945) 582, S: 2 ve 11.
Halit Fahri Ozansoy'a Açık Mektup, "Y.A.", (1946) 589, S: 2 ve 11.
" " " " " " " 590, S: 2 ve 11.
" " " " " " " 591, S: 2 ve 11.
" " " " " " " 592, S: 2 ve 11.
" " " " " " " 593, S: 2 ve 11.
Bilgin Niçin Yetişmiyor?, "Y.A.", (1946) 602, S: 2 ve 11.
Ülkeler Nasıl Kalkınabilir?, "Y.A." (1946) 604, S: 2 ve 11.
Demokratlar Çocuk Gibi Konuşuyorlar, "Y.A.", (1946) 609, S: 2 ve 11.
Dinletmek Sanatı, "Y.A.", (1946) 609, S: 3.
Yeni Adamın Yolu, "Y.A.", (1949) 621, S: 2 ve 8.
Atatürk Mucizesi, "Y.A.", (1949) 623, S: 2.
Atatürk'ü Severim, "Y.A.", (1949) 623, S: 3.
Nazmi Narin Demirgüç'e Açık Mektup, "Y.A.", (1949) 623, S: 3.
El İşi Yok, Gerçek Zanaat Var, "Y.A.", (1950) 634, S: 2.

Terim Bulmak ve Terim Yapmak, "Y.A.", (1950) 637, S: 2.
Müdahale mi İnkılâb mı?, "Y.A.", (1950) 675, S: 2.
Üniversite'nin Görevi Nedir?, "Ulus", 13.10.1950, S: 2.
Adam Problemi, "Ulus", 11.11.1950, S: 2.
Nüfus Problemi, "Ulus", 15.11.1950, S: 2.
Sosyal Kişinin Üç Şartı, "Y.A.", (1951) 683, S: 3.
Atatürk'ün Emaneti, "Y.A.", (1951) 68[illegible], S: 2 ve 8.
Konferans Verme Sanatı, "Y.A.", (1951) 690, S: 2 ve 8.
Talihsiz Atatürk, "Y.A.", (1951) 696, S: 3.
Türk Devrimi Parçalanmaz Bir Bütündür, "Y.A.", (1951) 700, S: 2.
Türk Devrimi Bir Bütündür, "Y.A.", (1951) 701, S: 2.
Türk Alevilerini Anlamaya Çalışalım, "Y.A.", (1951) 704, S: 1.
Konferans Verme Sanatı, "Ulus", 22.1.1951, S: 2.
Hitabet Sanatı, "Ulus", 29.1.1951, S: 2.
Atatürk'ün Emaneti, "Ulus", 5.2.1951, S: 2.
Türk Devrimi Bir Bütündür, "Ulus", 12.2.1951, S: 2.
Dünyanın Oluşu, "Ulus", 19.3.1951, S: 2.
Köye Doğru Problemi, "Ulus", 23.4.1951, S: 2.
Radyo Problemi, "ulus", 4.6.1951, S: 2.
Toplanma ve Yaratma, "Ulus", 2.7.1951, S: 2.
Gazete Nedir Ne Değildir?, "Ulus", 14.5.1951, S: 2.
Bilim Kafası Nedir?, "Ulus", 21.5.1951, S: 2.
Radyo Problemi, "Ulus", 28.5.1951, S: 2.
Halkevlerini Niçin Yaptık? "Ulus", 23.7.1951, S: 2.
Altı Umdenin Bilim Gözüyle İncelenmesi, 1. Cumhuriyet Umdesi, "Ulus", 13.8.1951.
Altı Umdenin Bilim Gözüyle İncelenmesi II: Millîyet Umdesi, "Ulus", 20.8.1951, S: 2.
Altı Umdenin Bilim Gözüyle İncelenmesi: III, Halkçılık Umdesi, "Ulus", 27.8.1951, S: 2.
Halkevlerini Kapattınız, Memlekete Kötülük Ettiniz, "Y.A.", (1952) 722, S: 2.
Ömer Seyfettin, "Türk Düşüncesi", 1 (Nisan 1952) 7, 26-28.
Saim Ali Dilemre, "Türk Dili", 3 (1.4.1954) 31, 374-377.
Türklük Bakımından Aleviler, "Türk Düşüncesi", 3 (1.12.1954) 13, 1-5.
Türkiye Nüfusla Kalkınacak, "Y.A.", (1954) 740, S: 1.
Hatiplik Nedir Ne Değildir?, "Türk Düşüncesi", 2 (1 Temmuz 1954) 10, 250 ve 253.

Türkiye Başka Türlü Kalkınmaz, "Türk Düşüncesi", 4 (1 Haziran 1955) 19, S: 2 ve 6.
Beni Hırsızlıkla, Sahtekârlıkla, Dinsizlikle, Bozgunculukla Suçlamak İstemişlerdi "Türk Düşüncesi", 4 (3 Eylül 1955) 22, S: 195 ve 203.
Şahâne D. Muallim Necip Bey, Ali Ulvî Elöve'ye"Türk Düşüncesi" (5 Aralık 1955) 25, S: 1 ve 6.
Yanlış Anlaşılan Lâiklik, "Y.A.", (1955) 749, S: 3.
O Sesi Bir Türlü Unutamadım, "Türk Düşüncesi", 5 (15 Mayıs 1956) 30, S: 323 ve 324.
Üç Garip Âdem, "Türk Düşüncesi" 6 (15 Ağustos 1956) 35, S: 129 ve 133.
Üniversite Düğümü Artık Çözülmelidir, "Türk Düşüncesi" 4 (1957) 21, S: 133 ve 137.
Yapıcı Adam Psikolojisi, "Türk Düşüncesi", 6 (1957) 3-36, S: 1 ve 5.
Şarklı İle Garplı, "Y.A." (1958) 764, S: 3.
Ziya Gökalp'ın Memleketinde Bir Konferans Böyle Verilmeli, "Y.A.", (1959) 766, S: 2.
Aydınların Bu İlgisizliği Nedir?, "Medeniyet Gazetesi" 22 Temmuz 1960.
Kalkınma Dil, Din, Sanat Kültürü İle Başlar, "Arge", (Nisan 1963) 18, S: 2-4.
Türkiye Nasıl Kalkınacak?, "Y.A.", (1963) 777, S: 2 ve 8.
Türkiye Nasıl Kalkınacak?, "Bilgi", 18 (Eylül 1964) 205/206, S: 2-4.
Z.Gökalp'i Nasıl Tanıyorum?, "Türk Kültürü", 3 (10.1965) 36, S:47-52.
Atatürk, "Türk Dili", 16 (11.1966) 182, S: 102-111.
Alevilik Nedir Ne Değildir?, "Y.A.", (1966) 781, S: 7.
" " " " ?, " " 783, S: 7.
" " " " ?, " " 779, S: 14 ve 15.
" " " " ?, " " 780, S: 2.
Batıdan Neler Almayacağız, "Y.A.", (1968) 797, S: 3.
Kalkınma Ağacının Gövdesi, "Y.A.", (1968) 803, S: 2 ve 7.
Atatürk Üzerine, "Y.A.", (1968) 818, S: 2.
Ulusça Kalkınmanın Yoldamı, "Türk Dili", 19 (Mart 1969) 210, S: 751-754.
Reklâm Niçin Yapılır?, "Sümerbank", 7 (4.5.1969) 82/83 S: 9-10.
Aksoy, Ömer Asım: Atasözleri ve Deyimler, "Türk Dili", 20 (Nisan 1969) 211, S: 64-68.
Metot, "Y.A.", (1970) 821, S: 1.
İdealimdeki Köy, "Y.A.", (1970) 822, S: 2.

Türkiyenin Nüfusunu Çoğaltalım, "Y.A.", (1970) 825, S: 11.
Kaç Türlü İnsan Çalışması Var?, "Y.A.", (1972) 845, S: 4.
Atatürk Adlı Bir Kitap Yazdım, "Y.A.", (1972) 848, S: 4 ve 19.
Türk Cumhuriyeti Tanı "Y.A.", (1973) 866, S: 3.
Atatürk'ü Yetiştiren Etkenler, "Y.A.", (1973) 866, S: 4 ve 13.
Cumhuriyete İnanıyorum, "Y.A.", (1973) 866, S: 5.
Türk Gencine Öğütler, "Y.A.", (1973) 867, S: 3.
Atatürk, "Y.A.", (1973) 867, S: S: 3.
Yeni Adam Kırk Yaşında, "Y.A.", (1974) 867, S: 9.
Kuvvetlisin, "Y.A.", (1973) 868, S: 3.
Mardin, "Y.A.", (1973) 868, S: 4 ve 22.
Kalkınma Felsefesi, "Y.A.", (1974) 880, S: 4.
İnönü, "Y.A.", (1974) 869, S: 2-4 ve 19.
Ey Türk Genci Cevap Ver, "Y.A.", (1974) 871, S: 3.
İnkılâbın Mantığı, "Y.A.", (1974) 871, S: 4 ve 19.
Ömer Seyfeddin, "Y.A.", (1974) 871, S: 5.
En Büyük Devlet Siyaseti Nedir?, "Y.A.", (1974) 872, S: 4.
Abdülhak Hamid Tarhan, "Y.A.", (1974) 872, S: 5.
Yoksa Ben Altmışbeşyıldır Saçmalıyor muyum?, "Y.A.", (1974) 874, S: 5.
Durma Yarat, "Y.A.", (1974) 875, S: 3.
Orduya İnan, "Y.A.", (1974) 876, S: 3.
Kahramanlar, "Y.A.", (1974) 877, S: 3.
Sonsuzluk Âlemine Göçen Eşim Samime Baltacıoğlu, "Y.A.", (1975) 884, S: 3.
Hayat, "Y.A.", (1975), 884, S: 4-5 ve 22.
Türkiye Nasıl Kalkınacak, "Y.A.", (1975) 885, S: 3 ve 22.
İnsanları Kızdırmayın Zararını Çekersiniz., "Y.A.", (1975) 887, S: 21 ve 22.
Kalkınmanın Sırları, "Y.A.", (1975) 890, S: 4.
Ordu, "Y.A.", (1975) 891, S: 3.
Yayımla Kalkınma Nasıl Olabilir?, "Y.A.", (1975) 891, S: 8-10.
Reklâm Nasıl Yapılır?, "Y.A.", (1975) 891, S: 15.
Genç Adam, "Y.A.", (1975) 982, S: 3.
Samime Baltacıoğlu'nun Kişiliği, "Y.A.", (1976) 895, S: 11.
İsyan, "Y.A.", (1976) 897, S: 9.
Sonsuzluk Âlemine, Göçen Değer, "Y.A.", (1976) 896, S: 4 ve 23.
Televizyon Üzerine, "Y.A.", (1977) 908, S: 3.
Birbirlerinin Kanını Döken Gençler, "Y.A.", (1977) 909, S: 3.

Niçin Seviyoruz, Niçin Sevmiyoruz?, "Y.A.", (1977) 909, S: 4 ve 23.
Prof.Dr.Celâl Esat Arseven, "Y.A.", (1977) 910, S: 14.
Çalışma Üzerine, "Y.A.", (1977) 914, S: 3.
Adam, "Y.A.", (1977) 916, S: 1.
Yeni Adam Örneği, "Y.A.", (1977) 916, S: 4.
İnsan, "Y.A.", (1978) 917, S: 1.
Müsbet Kafalı İnsanlara Muhtacız, "Y.A.", (1978) 917, S: 3.
İnsanlar, "Y.A.", (1978) 918, S: 1.
Yalan ve Riya, "Y.A.", (1978) 918, S: 3.

Pedagoji Konularında

Pedagoji ve Şahsiyet, "Felsefe Yıllığı" 1. sene, (1931-32), S:8-22.
Pedagoji Sistemleri, "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası" 9 (Nisan 1932) 2, S: 60-79.
Rousseau'ya Göre Fikir Terbiyesi, "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası" XII (Mayıs 1931) 6, S: 1-41.
Türkiye Millî Bir Terbiye Planına Muhtaçtır, "Y.A.", (1934) 1, S:2.
Demokraside Terbiye, "Y.A.", (1934) 4, S: 2.
Liseler Nasıl Islâh Edilmelidir?, "Y.A.", (1934) 5, S: 2.
Niçin Okumuyorsunuz ve Soruyorum: Niçin Okutmuyorsunuz?, "Y.A.", (1934) 7, S: 5.
İnkılâbin Mektebi, "Y.A.", (1934) 7, S: 5.
Okuma, Anlama Nedir, Karşımızdakinin Sözünü Niçin Anlamıyoruz, Elimizdeki Eseri Niçin Okumuyoruz?, "Y.A." (1934) 11, S: 5.
Terbiyeci, "Y.A.", (1934) 14, S: 2.
Terbiyenin Yalanları, "Y.A.", (1934) 21, S: 2.
Terbiye, "Y.A.", (1934) 24, S: 2.
" " " 25, S: 2.
" " " 26, S: 2.
" " " 27, S: 2.
" " " 28, S: 2.
" " " 29, S: 2.
" " " 31, S: 2.
" " " 42, S: 5.
" " " 43, S: 5.
" " " 46, S: 5.
Maarif Islâhatından Ne Anlamak Lâzımdır?, "Y.A.", (1934) 34, S: 2.
İlk Mektep Muallimini Üniversiteleştirmek Lâzımdır, "Y.A.", (1934) 37, S: 2.

Bütün Maarif Müesseselerimiz Islâhata Muhtaçdır, "Zaman Gazetesi", (27 Ağustos 1934) 78.

Türkiyede Sanayii Mektebleri, "Y.A.", (1934) 41, S: 9.

Muallim Mekteblerinden Üniversiteye Koşun, "Y.A.", (1934) 42, S: 2.

Çocuk Kitapları, "Y.A.", (1934) 46, S: 5.

Halk Kitapları Niçin Çıkıyor, "Y.A.", (1934) 47, S: 2.

Toplu Tedris Dâvası, "Y.A.", (1934) 47, S: 5.

Kitap Niçin Devletleştirmeli?, "Y.A.", (1934) 48, S: 2.

Toplu Tedris Üzerine Ders, "Y.A.", (1935) 54, S: 16.

" " " " " " 55, S: 16.

" " " " " " 59, S: 9.

" " " " " " 61, S: 14.

İstediğimiz Terbiye Nedir?, "Y.A.", (1935) 58, S: 2.

Toplu Tedris, "Y.A.", (1935) 58, S: 14.

" " " " 60, S: 14.

İnsan Öğütle Değil Yaşayışla Yükselir, "Y.A.", (1935) 63, S: 2.

Türkiye Okumuyor, "Y.A.", (1935) 64, S: 2.

Toplu Tedris Tekniği, "Y.A.", (1935) 64, S: 5.

" " " ", " 65, S: 10.

Lâik Terbiyenin Kendisini İstiyoruz, "Y.A.", (1935) 68, S: 2.

Terbiye, "Y.A.", (1935) 17, S: 13.

" " " 72, S: 13.

" " " 73, S: 13.

Devrimli Okul İstiyoruz, "Y.A.", (1935) 84, S: 1.

Millî Talim ve Terbiye Heyeti Nasıl Kurulmalıdır?, "Y.A.", (1935) 85.

Türkiye Okumuyor, "Y.A.", (1935) 89, S: 1.

Öğretmeni Köyde Yetiştirmek Yanlıştır, "Y.A.", (1935) 94, S: 10-13.

Mini Miniyi Nasıl Yetiştirdim?, "Y.A.", (1935) 95, S: 14.

Okumayanlar Hep İdeal Düşkünleridir, "Y.A.", (1935) 99, S: 4.

Yabancı Dil Nasıl Öğretilir?, "Y.A.", (1935) 102, S: 4.

Hatip Nasıl Olursunuz?, "Y.A.", (1935) 103, S: 8-9.

Ben İlkokulların Darülfünuna Alınmasına Düşman İmişim, "Y.A.", (1935) 107, S: 3.

Coğrafya Öğretiminin Prensipleri, "Y.A.", (1936), 108, S: 4.

" " " " " 109, S: 4.

Bir Öğretmenin Terbiye Suallerine Cevap, "Y.A.", (1936) 111, S: 4.

Terbiyenin Ezelî Prensipleri, "Y.A.", (1936) 112, S: 4.

Okutacağımızı Bilmiyoruz, "Y.A.", (1936) 115, S: 2.

Okutan, Öğretmen, Evrimen, "Y.A.", (1936) 121, S: 3.

Rüyamdaki Mektep, "Y.A.", (1936) 113, S: 4 ve 13.
" " " " 114, S: 4.
" " " " 115, S: 4-5.
" " " " 122, S: 4-11.
" " " " 123, S: 4.
" " " " 128, S: 4-5.
" " " " 142, S: 4.
Bir Öğretmenin Sorularına Cevap, "Y.A.", (1936) 126, S: 4.
Çalışma Tekniği, "Y.A.", (1936) 127, S: 4.
Okuma Seferberliği Niçin Yapılmıyor?, "Y.A.", (1936) 128, S: 2.
Öğretmenimiz Böyle Yetişmez, "Y.A.", (1936) 130, S: 2.
Şu Çocuklardan Sıkılalım, "Y.A.", (1936) 134, S: 2.
İmtihanlara ve Talebe Cemiyetlerine Dair, "Y.A.", (1936) 132, S: 2 ve 5.
Öğretmenler Kamplarında, "Y.A.",(1936) 138, S: 8-9 ve 14-15.
İnkılâp Nasıl Adam İster, "Y.A.", (1936) 146, S: 2.
Öğretmeni Koru, "Y.A.", (1936) 147, S: 2.
Öğretmenin Bütçesi "Y.A.", (1936) 148, S: 2.
İlköğretmene Kapısını Kapayan Üniversite, "Y.A.", (1936) 149, S: 2.
Kadro Korkusu Taşıyan Öğretmen, "Y.A.", (1936) 150, S: 2.
Meslek Dışı Öğretmenler, "Y.A.", (1936) 151, S: 3.
Usuller Arasında Şaşıran Öğretmen, "Y.A.", (1936) 154, S: 2.
Gezemeyen Öğretmen, "Y.A.", (1936) 155, S: 2.
Sosyetesiz Öğretmen, "Y.A.", (1936) 156, S: 2.
İdealsiz Öğretmen, "Y.A.", (1936) 157, S: 2.
Öldürmeyin Çocukları, "Y.A.", (1937) 161, S: 2.
Öğretmenin Hakkını Öğretmene Verelim, "Y.A.", (1937) 162, S: 2.
Bir Radyo-Üniversite Açalım, "Y.A.", (1937) 164, S: 2.
Rasyonel Psikoloji, "Y.A.", (1937) 166, S: 14-15.
İmtihan Bir Belâdır, "Y.A.", (1937) 169, S: 2.
Ezbercilik Bir Belâdır, "Y.A.", (1937) 172, S: 2.
Talebeyi İğrendiren Kitaplar, "Y.A.", (1937) 173, S: 2.
Talebeyi İmtihana Hazırlayalım, "Y.A.", (1937) 177, S: 2.
Döndüren Hoca mı, Geçiren mi?, "Y.A.", (1937) 177, S: 3.
İmtihan Meselesi, "Y.A.", (1937) 178, S: 2.
İlkokul Programının Tenkidi: Faaliyet Terbiyesi Olur mu?, "Y.A.", (1937) 171, S: 8-9.
İlkokul Programının Tenkidi: Topluluk Tedrisi Niçin Veremiyoruz?, "Y.A.", (1937) 172, S: 8.

İlkokul Programının Tenkidi: İlim Kafası Böyle Yetişmez, "Y.A.", (1937) 173, S: 8.
İlkokul Programının Tenkidi, Alâka Pedagojisi Olur mu?, "Y.A.", (1937) 174, S: 8.
İlkokul Programını Tenkit: Alâka Pedagojisi Olur mu?, "Y.A.", (1937) 196, S: 8.
İlkokul Programını Tenkit: Anlaşılmayan Bir Hakikat, "Y.A.", (1937) 179, S: 8.
İlkokul Programını Tenkit: Okutma Meselesi, "Y.A.", (1937) 201, S: 8.
İlkokul Programını Tenkit: Okutmanın Prensipleri, "Y.A.", (1937) 204, S: 8.
İlkokul Programını Tenkit: İfâde Pedagojisi, "Y.A.", (1937) 207, S: 8-9.
Yine İmtihan Meselesi, "Y.A.", (1937) 183, S: 2.
Bir Lisenin Izdırabı, "Y.A.", (1937) 188, S: 2.
Benim Terbiye Düsturum, "Y.A.", (1937) 190, S: 3.
Yepyeni Bir Okul İstiyorum, "Y.A.", (1937) 195, S: 3.
Tedrisat Niçin Değişiyor?, "Y.A.", (1937) 197, S: 2.
Yetiştirilen Talebe Dönmez, "Y.A.", (1937) 200, S: 2.
Öğretmenin Oniki Hassası, "Y.A.", (1937) 204, S: 3.
Çocuk Yetiştirenlere 12 Öğüt, "Y.A.", (1937) 206, S: 3.
İlkokul Programının Tenkidi: Mektep Tiyatrosu Nedir? "Y.A.", (1938) 217, S: 8.
İlkokul Programının Tenkidi: Yazıyla İfâde, "Y.A.", (1938) 217, S: 8.
İlkokul Programının Tenkidi: Okul Gazetesi, "Y.A.", (1938) 218, S: 8.
Yunus Nadi'ye Soruyorum: Bu Suçlu Pedagoglar Kimdir?, "Y.A.", (1938) 214, S: 2.
Üç Öğretmen Tipi, "Y.A.", (1939) 219, S: 3.
Okul Bahçesi, "Y.A.", (1939) 219, S: 14 ve 20.
Altı Umdeye Göre Terbiye, "Y.A.", (1939) 220, S: 2.
" " " " " " 222, S: 14.
" " " " " " 223, S: 14.
" " " " " " 224, S: 14.
" " " " " " 225, S: 14.
Pedagoji: Dünü, Bugünü, Yarını, "Y.A.", (1939) 231, S: 18-19.
" " " " " " 232, S: 19.
" " " " " " 233, S: 18-19.
Maarif Şûr'ası Münasebetiyle Öğretmen, "Y.A.", (1939) 233, S: 2.

Eğitmen ve Pedagojide Türke Doğru, "Y.A.", (1939) 237, S: 10-11 ve 17.
İdeal Okul, "Y.A.", (1939) 239, S: 10-12.
Köy Eğitmeni ve Öğretmenleri, "Y.A.", (1939) 240, S: 16-17.
Maarif Şûr'asında Ümanizma, "Y.A.", (1939) 243, S: 2.
Üniversite Meselesi, "Y.A.", (1939) 245, S: 2.
Yeni Ders yılına Girerken Öğretmen, "Y.A.", (1939) 249, S: 2.
Ortaokulların Öğretmenleri, "Y.A.", (1939) 249, S: 2.
Mektep İle Üniversite, "Y.A.", (1939) 256, S: 3.
Üniversite Rüyası, "Y.A.", (1939) 258, S: 3.
Öğretmenin Kaderi, "Y.A.", (1940) 263, S: 18.
Okul Matbaası, "y.A.", (1940) 264, S: 2.
Köy Enstitüleri Hem Kemiyetin Hem de Keyfiyetin Zaferidir, "Y.A.", (1940) 279, S: 2.
Harp İçinde Pedagoji, "Y.A.", (1940) 282, S: 2.
Ders Vasıtaları, "Y.A." (1940) 306, S: 3.
Talim ve Terbiyede İnkılâp, "Y.A.", (1940) 312, S: 2.
Sessiz Maarif, "Y.A.", (1941) 329, S: 2 ve 16.
Coğrafya Kongresi, "Y.A.", (1941) 338, S: 2 ve 5.
Meçhul Öğretmen, "Y.A.", (1941) 350, S: 2.
Sınıfsız Öğretmen, "Y.A.", (1941) 352, S: 2 ve 7.
Pedagoji, "Y.A.", (1941) 365, S: 2 ve 10.
Pedagojide Türke Doğru, "Y.A.", (1942) 377, S: 2.
Maarifte Türke Doğru, "Y.A.", (1941) 382, S: 2.
Cinsi Terbiye, "Y.A.", (1942) 409, S: 2.
Öğretmen İçin, "Y.A.", (1942) 415, S: 2.
Adam Nasıl Yetişir?, "Y.A.", (1942) 418, S: 2.
Şûr'a, "Y.A.", (1943) 422, S: 2.
İki Öğretmen, "Y.A.", (1943) 443, S: 2.
Öğretmen Selahaddin Arıkan'ın Sorularına Verdiğim Cevaplar, "Y.A.", (1944) 472, S: 5.
Üniversiteye Doğru, "Y.A.", (1943) 507, S: 2.
İlköğretmen Davası, "Y.A.", (1944) 510, S: 2.
Öğretmen, "Y.A.", (1944) 515, S: 2.
Türk Öğretmeninin Bilgi Durumu, "Y.A.", (1944) 524, S: 2 ve 11.
Avrupa Pedagojisi Neden Kocamıştır?, (1945) 527, S: 2 ve 11.
İstanbul'un Eğitimce Kalkınması, "Y.A.", (1945) 555, S: 2 ve 11.
Yarınki Okul, "Y.A.", (1945) 566, S: 2.
Pedagogların Yalanları, "Y.A.", (1945) 578, S: 2.

Üniversite Muhtariyeti, "Y.A.", (1946) 596, S: 2 ve 11.
Üniversite Nedir?, "Y.A.", (1946) 600, S: 2 ve 11.
Öğretmeni Kuvvetlendirelim, "Y.A.", (1947) 612, S: 2 ve 15.
Maarif Şûr'aları, "Y.A.", (1949) 614, S: 2.
Bir Pedagoji İhtilâli, "Y.A.", (1949) 615, S: 2.
İlkokul Niçin Vardır?, "Y.A.", (1949) 617, S: 2.
Ortaokul Ne Olmalı?, "Y.A.", (1949) 619, S: 2.
Benim Pedagojim, "Y.A.", (1949) 620, S: 2.
Üniversiteye Doğru, "Y.A.", (1949) 624, S: 2.
Cinsel Eğitim, "Y.A.", (1945) 575, S: 2.
" " " " 584, S: 8.
" " " (1946) 585, S: 8.
" " " " 586, S: 8.
" " " " 587, S: 8.
" " " " 588, S: 8.
" " " " 589, S: 8.
" " " " 590, S: 8.
" " " " 591, S: 8.
" " " " 592, S: 8.
" " " " 593, S: 8.
" " " " 594, S: 8.
" " " " 595, S: 8.
" " " " 596, S: 8.
" " " " 597, S: 8.
" " " " 598, S: 8.
" " " " 599, S: 8.
" " " " 600, S: 8.
" " " " 601, S: 3.
" " " " 601, S: 8.
" " " " 602, S: 8.
" " " " 603, S: 8.
" " " " 604, S: 8.
" " " " 605, S: 8.
" " " " 606, S: 8.
" " " " 607, S: 8.
" " " " 608, S: 8.
" " " " 609, S: 8.
" " " " 610, S: 8.
" " " (1947) 611, S: 13 ve 16.
" " " " 612, S: 14.

Cinsel Eğitim, "Y.A.", (1947) 613, S: 17.
" " " (1949) 614, S: 7.
" " " " 615, S: 7.
" " " " 616, S: 7.
" " " " 618, S: 7.
" " " " 619, S: 7.
" " " " 620, S: 7.
" " " " 621, S: 7.
" " " " 622, S: 7.
" " " " 623, S: 7.
" " " " 634, S: 7.
" " " " 625, S: 7.
" " " " 626, S: 7.
" " " " 627, S: 7.
" " " " 628, S: 7.
" " " " 629, S: 7.
" " " " 630, S: 7.
" " " (1950) 631, S: 7.
" " " " 632, S: 7.
" " " " 633, S: 7.
" " " " 634, S: 7.
" " " " 636, S: 7.
" " " " 637, S: 7.

Bugünkü Okullar Türkiye'nin İstediği Yeni Adamları Yetiştiremezler, "Y.A.", (1949) 629, S: 2.

Türk Okulunun Kalkınması, "Y.A.", (1950) 635, S: 2.

Anlamak Sanatı, "Y.A.", (1950) 638, S: 3.

Pedagojim ve Köy Enstitüleri, "Y.A.", (1950) 659, S: 2.

Yaratıcı İlkokul, "Y.A.", (1950) 661, S: 2.

Kendi Kendini Yetiştirmek, "Y.A.", (1950) 669, S: 2.

Okul Reforması, "Y.A.", (1950) 671, S: 2.

İlkokulun Teknikleşmesi, "Y.A.", (1950) 672, S: 2.

Adam Problemi, "Y.A.", (1950) 676, S: 2 ve 8.

İdealimdeki Okul, "Y.A.", (1950) 677, S: 2.

Eğitim Postası, "Y.A.", (1950) 677, S: 6.
" " " " 678, S: 6.
" " " " 679, S: 6.

Üniversite Nedir Ne Değildir?, "Y.A.", (1950) 680, S: 2 ve 7.
" " " " " " 681, S: 2.

Pedagoji Postası, "Y.A.", (1950) 680, S: 6.

Pedagoji Postası, "Y.A.", (1950) 681, S: 6.
" " " " 682, S: 6.
Türk Okulunun Kalkınması, "Ulus", 11.12.1950, S: 2.
İlkokul Nedir, Ne Değildir?, "Ulus", (18.12.1950) S: 2.
Ortaokul Nedir, Ne Değildir?, "Ulus", (25.12.1950) S: 2.
Lise Reformu, "Ulus", (1.1.1951) S: 2.
Eğitim ve Öğretim Üzerine Düşünceler, "Ulus", (7.1.1951) S: 2.
" " " " " " (11.2.1951) S: 2.
" " " " " " (2.3.1951) S: 2.
" " " " " " (2.4.1951) S: 2.
Köy Enstitüleri, "Ulus", 8.1.1951, S: 2.
Pedagojide Batıya Doğru, "Ulus", (30.4.1951) S: 2.
Pedagoji ve Pedagog, "Ulus", 18.6.1951, S: 2.
İmtihan Belâsı, "Ulus", 10.7.1951, S: 2.
Bilim ve Eğitim Bakımından Altı Umdenin Anlaşılması, "Ulus", 6.8.1951, S: 2.
Ortaokul Nedir, Ne Değildir?, "Y.A.", (1951) 684, S: 2.
" " " " " " 685, S: 2.
Lise Reforması, "Y.A.", (1951) 686, S: 2 ve 8.
Köy Enstitüleri, "Y.A.", (1951) 687, S: 2 ve 8.
Pedagoji Postası, "Y.A.", (1951) 683, S: 8.
" " " " 684, S: 6 ve 8.
" " " " 685, S: 6 ve 8.
" " " " 687, S: 6
" " " " 701, S: 6.
" " " " 700, S: 6.
" " " " 699, S: 6.
" " " " 698, S: 6.
" " " " 697, S: 6.
" " " " 696, S: 6.
" " " " 695, S: 6.
" " " " 694, S: 6.
" " " " 693, S: 6.
" " " " 693, S: 6.
" " " " 691, S: 6.
" " " " 689, S: 6.
" " " " 688, S: 6.
Bizde Bir Millî Eğitim Sistemi Var mıdır?, "Y.A.", (1951) 706, S: 2.
Türk Üniversiteleri Nasıl Kalkınmacaklar?, "Y.A.", (1951) 709, S: 3.

Üniversitelerin Üniversite Olma Şartl rı, "Y.A.", (1951) 712, S: 2.
Öğretmenliğin Binbir Sırrı, "Y.A.", (1951) 713, S: 2.
Öğretmenliğin En Büyük Sırları Telkin Etmemek, "Y.A.", (1951) 714, S: 3.
Pedagoji Devrimi Gerektir, "Y.A.", (1951) 715, S: 2 ve 8.
Pedagoji Devrimi Gerektir, "Y.A.", (1951) 715, S: 2 ve 8.
Öğretmen Üzerine Düşünceler, "Y.A.", (1951) 715, S: 7.
İlkokulun İki Büyük Görevi, "Y.A.", (1951) 718, S: 2 ve 5.
Pedagoji Gerçeği, "Y.A.", (1952) 720, S: 2.
Yabancı Dil Nasıl Öğrenilir?, "y.A.", (1952) 718, S: 7.
Pedagoji Üzerine Düşünceler, "Y.A.", (1952) 722, S: 2.
Çocuk Yetiştirmenin Büyük Gerçekleri, "Y.A.", (1952) 724, S: 3 ve 4.
Sakın Üniversiteye Dokunmayın, "Y.A.", (1952) 730, S: 1 ve 4.
Üniversite Dâvası, "Y.A.", (1953) 733, S: 3.
Bu Okullar Türkiye'yi Kalkındırabilir mi?, "Y.A.", (1953) 739, S: 1 ve 4.
Kırk Yıllık Pedagojimiz, "Y.A.", (1953) 740, S: 2 ve 4.
Bir Yabancı Dil Nasıl Öğrenilir?, "Y.A.", (1954) 743, S: 1 ve 2.
Devrilmek Bilmeyen Pedagoji, "Gayret" (1954) 30, S: 18-19.
Üniversite Düğümü Artık Çözülmelidir, "Türk Düşüncesi" 4 (Ağustos 1955) 21, S: 131-137.
Hangi Pedagoji, Hangi Pedagog, "Türk Düşüncesi", 4 (1.7.1955) 20, S: 66-70.
Üniversiteye Dokunmayın, "Y.A.", (1956) 753, S: 2 ve 6.
Eğitimin Beş İlkesi, "Y.A.", (1957) 756, S: 2 ve 8.
Pedagoji ve Pedagoglar, "Y.A.", (1960) 771, S: 2.
Dünya Pedagojisinde İhtilâl, "Bilgi", 15 (3.4.1962), 180/181, S: 1-2.
Dünya Pedagojisinde İhtilâl, "Bilgi", (Mart-Nisan 1962) 180/181, S: 1.
Ezber Yerine Travay, "Bilgi", 16 (9.10.1962) 186/187, S: 1-2.
Ezber Yerine Travay, "Bilgi", (Eylül-Ekim 1962) 186/187, S: 1 ve 2.
Öğretmenlerden Ne Bekliyoruz, "Bilgi", (Mayıs-Haziran 1963) 194-195, S: 2-3.
Kitap Nedir?, Ne Değildir?, "Bilgi", (Mart-Nisan 1963) 192/193, S: 12-13.
Pedagojide İhtilâl, "Y.A.", (1964) 777, S: 1.
" " "Kitap Belleten", (Mayıs 1964) 11/12, S: 9-10.
Çocuk Nasıl Yetiştirilir?, "Ülkücü Öğretmen", 7 (Ağustos 1965) 75, S: 6-7 ve 24.

Millî Eğitim Bakanlığına Düşen Görevler, "Türk Dili" 15 (Ekim 1965) 169, S: 21-23.
Eğitim İçin Eğitim, "Y.A.", (1967) 786, S: 2.
Bir Halk Üniversitesi Açalım, "Y.A.", (1967) 787, S: 2 ve 7.
Millî Eğitim Bakanlığı Dünya Çapında Bir Reform Yapmalıdır, "Y.A." (1967) 778, S: 2.
Okullardaki Sınıf Gireneği, "Y.A.", (1967) 790, S: 2 ve 5.
Okullarda Ezbercilik Belâsı, "Y.A.", (1967), 795, S: 2 ve 6.
Millî Eğitimde Reform, "Y.A.", (1968) 799, S: 2.
Yabancı Bir Dil Nasıl Öğretilir?, "Y.A." (1968) 799, S: 6-7.
Eğitimde Çevre İlkesi, "Ülkücü Öğretmen", 10 (Haziran 1968) 109, S: 7-9.
Eğitimde Çevre İlkesi, "Ülkücü Öğretmen", 10 (Temmuz 1968) 110, S: 5-6.
Yeni İlkokullar Nasıl Yaratılır?, "Y.A.", (1968) 802, S: 2 ve 6.
Nihayet Eğitim, "Y.A.", (1968) 803, S: 3.
Halk Üniversitesi Açınız, "Y.A.", (1968) 804, S: 2 ve 4.
Eğitim Reforması, "Y.A.", (1968) 807, S: 2.
Türk Okulu, Kalkınacaksın, "Y.A.", (1969) 809, S: 3.
Üniversite Nedir, Ne Değildir?, "Y.A.", (1969) 815, S: 2.
Pedagojide İhtilâl, "Y.A.", (1969) 817, S: 2.
Eğitim Üzerine Düşünceler, "Y.A.", (1969) 818, S: 2.
Eğitim Politikasının Temelleri, "Y.A.", (1969) 820, S: 11.
Okullarda Yabancı Dil, "Y.A.", (1970) 823, S: 16 ve 22.
Köy Enstitüleri, "Y.A.", (1970) 823, S: 2 ve 17.
Cinsel Eğitim Nedir?, "Y.A.", (1970) 825, S: 2 ve 24.
" " " " " 826, S: 22.
Cinsî Terbiye, "Y.A.", (1970) 828, S: 16.
Eğitimde Devrim, "Y.A.", (1970) Eğitim Sayısı, S: 1 ve 13.
Türk Okulu, Kalkınacaksın, "Y.A.", (1970) Eğitim Sayısı, S: 3.
Yüksek Öğrenim Yurtları, "Y.A.", (1970) 831, S: 3.
Türk Eğitimcileri Size Soruyorum, "Y.A.", (1971) 834, S: 3.
Eğitim Reforması, "Y.A.", (1971) 836, S: 4.
Pedagojiden Ne Anlıyoruz, "Y.A.", (1971) 839, S: 4.
Hangi Eğitim Hangi Pedagoji, "Y.A.", (1971) 843, S: 4 ve 21.
Maarif Politikasının Temelleri Nasıl Atılır? "Y.A.", (1972) 854, S: 4.
Millî Eğitim Bakanına Açık Mektup, "Y.A.", (1972) 853, S: 4.
Üniversiteler Nasıl Kalkınabilir?, "Y.A.", (1972) 854, S: 4 ve 20.

(5.6.1972) 206/207, S: 32-33.
Eğitimde Devrim, "Y.A.", (1973) 865, S: 4.
Cinsel Eğitim, "Y.A.", (1973) 864, S: 4 ve 14.
Bir Pedagoji Devrimi Gerektir, "Y.A.", (1974) 872, S: 10-11.
Ahlâk Eğitiminin Amacı Nedir?, "Y.A.", (1974) 875, S: 4.
Yeni Adam, "Y.A.", (1974) 876, S: 4.
Bir Eğitim Felsefesi Gerek, "Y.A.", (1974) 877, S: 4.
Yeni Adamın Nüfus Dâvası, "Y.A.", (1974) 882, S: 4.
Üniversite, "Y.A.", (1975) 882, S: 3.
Eğitim, "Y.A.", (1975) 887, S: 3.
Çocuk Terbiyesi, "Y.A.", (1975) 890, S: 3.
Eğitim Anlayışım, "Ülkücü Öğretmen", 16 (Mart 1975) 190, S: 5-6.
Üretici Eğitim, "Y.A.", (1976) 900, S: 11 ve 22.
Çocuk Terbiyesi, "Y.A.", (1976) s: 3.
İstediğiniz Ortaokul Hangisidir?, "Y.A.", (1976) 897, S: 4 ve 22.
Eğitimin Sarıları, "Y.A.", (1976) 900, S: 3.
Anlaşılmayan Eğitim Konusu, "Y.A.", (1977) 911, S: 4.
Pedagojide Devrim, "Y.A.", (1977) 915, S: 4.

Kültür Konularında

Türkiye ve Türk Kültürü, "Y.A.", (1934) 8, S: 5.
Cumhuriyetin Kültür Siyaseti, "Y.A.", (1934) 23, S: 9.
Mobilyada Eski İle Yeni, "Y.A.", (1934) 23, S: 7.
Operet mi Kültür mü?, "Y.A.", (1934) 40, S: 2.
Kültür Açlığı Var, "Y.A.", (1934) 40, S: 2.
Kültür Bakanlığının Yeni Layihâsı Nedir?, "Y.A.", (1935) 61, S: 2.
Yeni Devrin Kültür Programı, "Y.A.", (1935) 66, S: 10.
Biz Kültür Nedir Anlaşılsın İstiyoruz, "Y.A.", (1935) 79, S: 1.
Kültür Bahçeleri İstemeliyiz, "Y.A.", (1935) 88, S: 1.
Kültür Bakanının Düşünceleri, "Y.A.", 1935) 92, S: 4 ve 11.
Beden Kültürü Teşkilâtımız Var, Beden Kültürü Zihniyetimiz Var mı?, "Y.A.", (1936) 117, S: 2.
Kültürümüzü Kurtarmak Lâzım, "Y.A.", (1936) 137, S: 2.
Kültür ve Medeniyet, "Y.A.", (1944) 495, S: 3.
Kültür Postası, "Y.A.", (1950) 677, S: 6.
Türk Kültürünün Üstünlüğü, "Ulus", 21.11.1950, S: 2.
Türk Kültürünün Üstünlüğü, "Y.A.", (1950) 682, S: 2.
" " " " (1951) 683, S: 2 ve 7.

Kültür Oluşları, "Y.A.", (1951) 685, S: 5.
Bir Kültür Politikamız Yoktur, "Y.A.", (1951) 705, S: 2.
Kültür Bakanlığının Görevi Nedir?, "Y.A.", (1971) 441, S: 4.
Folklorun Ana Konusu, (İngilizce Özet), T.C. Kültür Müsteşarlığı Millî Folklor Enstitüsü Müdürlüğü Uluslararası Türk Folklor Semineri, 1. Ankara, 8-14.10.1973-1974) 1-2, S: 427.
Kültür Politikasının Temelleri, "Y.A.", (1973) 860, S: 4.
Kültür Müsteşarlığı, Eğitim Bakanlığı, "Y.A.", (1974) 873, S: 4.
Kültür Bakanlığının Görevi, "Y.A.", (1975) 882, S: 4 ve 21.
Kültür Politikamız, "Y.A.", (1975) 892, S: 4 ve 23.

Dil Konularında

Dil Türkçülüğü, "Y.A.", (1934) 49, S: 2.
Yazı Dili Konuşma Dili Olamaz, "Y.A.", (1935) 55, S: 16.
Dil Devrimi Üzerine, "Y.A.", (1935) 54, S: 3.
Yalnız Öztürkçeyi Değil Temiz Türkçeyi de İsteyelim, "Y.A.", (1935) 87, S: 1.
Yeni Nesle Yeni Dil, "Y.A.", (1935) 91, S: 4-5.
Evet, Özdilciliği Adamakıllı Benimsedim, "Y.A.", (1936) 125, S: 3.
Öz Türkçe Akımı Durur mu?, "Y.A.", (1936)131, S: 2.
Türkçe, "Y.A.", (1942) 381, S: 3.
Dilde Türke Doğru, "Y.A.", (1942) 393, S: 2.
Öz Türkçe Düğümü, "Y.A.", (1944) 511, S: 2 ve 11.
Türkçemizde Karşılığı Bulunmayacak, Yapılmayacak Söz Yoktur, "Y.A.", (1945) 526, S: 2.
Dil Devrimine Takılanlar, "Y.A.", (1945) 569, S: 2 ve 11.
Türk Dili Kurultayında, "Y.A.", (1945) 572, S: 2.
Türkçe'de -k- eki, "Y.A.", (1946) 601, S: 3.
Dil Dâvası Tehlikede, "Y.A.", (1949) 627, S: 2.
Bir Yıldönümü Dolayısıyla Dil Devrimi, "Ulus",(4.10.1950) S: 2.
Dil Denilen Sırlı Gerçek, "Y.A.", (1951) 697, S: 3.
Türk Dil Kurumu Genel Yazmanlığına Verdiğim Rapordan, "Y.A.", (1953) 739, S: 4.
Dilin Estetik Varlığı, "Türk Dili Dergisi", 8 (Şubat 1964) 149, S: 283,288.
Dil Politikasından Anladığım, "Türk Yurdu", 4 (Eylül 1965) 9, S: 4-5.
Konuşmacılığın Gizleri, "Türk Dili", 15 (Ocak 1966) 172, S: 223-227.

Dil Devriminde Halka Doğru, "Y.A.", (1968) 808, S: 2.
Türkçe Niçin Klasik Dildir?, "Türk Dili", 19 (1.4.1969) 209, S: 11.
Dil Nedir?, "Türk Dili", 22 (Ağustos 1970) 227, S: 353-357.
Türk Dili, "Y.A.", (1970) 826, S: 13.
Türkçe Niçin Klasik Dildir, "Türk Dili", 24 (Eylül 1971) 240, S: 448-452.
Bir Dil Akademisi Niçin Kurulmalıdır?, "Y.A.", (1971) 844, S: 4.
Dil Gerçekleri, "Y.A.", (1973) 864, S: 3.
Hangi Dil Türkün Dili Değildir?, "Y.A.", (1974) 827, S: 3.

Din Konularında

Din Karşısında Devlet, "Y.A.", (1949) 621, S: 2.
Din Pedagojisi, "Y.A.", (1949) 622, S: 2.
Din ve Okul, "Y.A.", (1950) 674, S: 2 ve 5.
" " " "Ulus", 27.10.1950, S: 2.
İslâm İlâhiyat Fakültesi, "Ulus", 19.2.1951, S: 2.
Kur'an Tercümeleri, "Ulus", 26.2.1951, S: 2.
Kur'an Felsefesi, "Ulus", 5.3.1951, S: 2
İslâm İlâhiyat Fakültesi, "Y.A.", (1951) 692, S: 2 ve 8.
İlâhiyat Fakültesi, "Y.A.", (1959) 692, S: 6.
Kur'an Felsefesi, "Y.A.", (1951) 694, S: 2 ve 8.
Türk Aydınının Din Karşısındaki Durumu, "Y.A.", (1952) 719, S: 6.
Kur'an'ın Anadilimize Çevrilmesi, Kur'an Nedir?, "İlâhiyat Fakültesi Dergisi", (1952) 2/3, S: 33,45.
Pozitif Bilimler Metoduyla Kur'an'ın Felsefesi Yapılamaz, "Y.A.", (1963) 733, S: 1 ve 4.
Din Softaları, Bilim Softaları, "Türk Düşüncesi", (1953) I, S: A-24.
Bakara Sûresinin Türkçesi, "İlâhiyat Fakültesi Dergisi", (1953) 2/3, S: 119-126.
Kur'an Felsefesi Üzerine İnceleme, "İlâhiyat Fakültesi Dergisi", I(1953), S: 1-5.
Bakara Bölümünün Türkçesi Üzerine Düşünceler, "İlâhiyat Fakültesi Dergisi", 2(1953)4, S: 93-106.
Allah, "İlâhiyat Fakültesi Dergisi", 3(1954) 3/4, S: 1-8.
Din Yaşayışı Üzerine Düşünceler, "Türk Düşüncesi", 1(1954) 5, S: 353-357.

Kur'an Nasıl Bir Gerçektir?, "Türk Düşüncesi", 3(1.4.1955) 17, S: 324-330.

Din Nasıl Bir Gerçektir?, "Türk Düşüncesi", 3 (1 Şubat 1955) 15, S: 162-166.

Aydınlar Din Gerçeğini Ne Zaman Göreceksiniz?, "Türk Düşüncesi", 4 (1 Ekim 1955) 23, S: 257 ve 261.

Allah Nedir?, "Din Yolu Dergisi", 1 (15.3.1956) 1, S: 7-8.

Türkiyede Din Anlayışı, "Din Yolu Dergisi", 1 (15.3.1956) 1, S: 2-4.

Din Yaşayışı Üzerine Düşünceler, "Türk Düşüncesi", 1 (1957) 5, S: 353-357.

Din Öğretimi Karşısında Maarif Vekâleti, "Y.A.", (1957) 763, S: 4.

Kur'an Çevirmeleri Neden Yanlışlarla Doludur?, "Y.A.", (1957) 758, S: 4-5.

Metotlu Bir Din Politikası İstiyorum, "Y.A.", (1958) 764, S: 2.

Softa ve Mürteci, "Türk Düşüncesi", 10 (5), (1.5.1959) S: 27-29.

Gerçek Din Kültürü, "Türk Yurdu", 50 (6), 9.1960, S: 19-20.

Gerçek Bir Din Eğitimi Böyle Verilemez, "Emekli Öğretmenler Dergisi", 4 (5.1963) 48, S: 5-6.

Alevilik Nedir, Ne Değildir, "Y.A.", (1966) 780, S: 7-8.
" " " " " " 779, S: 14-15.
" " " " " " 785, S: 7.
" " " " " " 786, S: 7.
" " " " " (1967) 790, S: 7.
" " " " " " 789, S: 7.
" " " " " " 791, S: 7.

Gerçek Din Kültürü, "Y.A.", (1967) 793, S: 2 ve 4,6 ve 8.

Canlıların Resmini Yapmak Günah mıdır?, "Y.A.", (1967) 793, S: 1 ve 7.

Bir Din Enstitüsü Niçin Kurulmalıdır?, "Y.A.", (1971) 842, S: 4 ve 17.

Dinsiz Kalkınma Olur mu?, "Y.A.", (1972) 849, S: 4 ve 20.

Dinin Sanat Üzerindeki Etkileri, "Y.A.", (1973) 863, S: 4 ve 22.

İnanmak, "Y.A.", (1974) 870, S: 3.

Dinsiz Milliyetçilik, "Y.A.", (1974) 870, S: 4 ve 21.

Din, Dil, Sanat, "Y.A.", (1975) 886, S: 4.

Ulusları Yaratan Üç Etken: Din, Dil, Sanat, "Y.A.", (1973) 887, S: 4.

Yeni Adamın Din, Milliyet Anlayışı, "Y.A.", (1975) 888, S: 4 ve 21.

Din Hayatımız, "Y.A.", (1976) 899, S: 4.
Din Üzerine Düşünceler, "Y.A.", (1976) 893, S: 3.
Bir Din Kongresi Gerek, "Y.A.", (1977) 912, S: 3.

Millî Konularda

Irk Nazariyesi Bâtıldır, Millîyet Nazariyesi Haktır, "Y.A.", (1934) 4, S: 11.
Demiryolu ve Türk Bütünlüğü, "Y.A.", (1934) 10, S: 8.
Millîyet Terbiyesi, "Y.A.", (1939) 227, S: 14.
" " " " 228, S: 14.
" " " " 229, S: 19.
Türkler Nereden Geliyor?, "Y.A.", (1940) 263, S: 19.
Sinan Niçin Türk?, "Y.A.", (1940) 301, S: 2.
Niçin Türk'üm?, "Y.A.", (1940) 302, S: 3.
Türk Milletine, "Y.A.", (1940) 304, S: 2.
Türk'ün Ölmeyen Ruhu, "Y.A.", (1940) 311, S: 2 ve 8-9 ve 15.
Adam Yetiştirmek Türklüğün Bir Hassasıdır, "Y.A.", (1941) 316, S: 2.
Türk'e Doğru, "Y.A.", (1941) S: 2 ve 16.
Türk Durma Yarat! "Y.A.", (1941) 335, S: 2.
Türk Olan Herşey Güzeldir, "Y.A.", (1941) 360, S: 3.
Türk'e Öğüt, "Y.A.", (1941) 346, S: 2, 10 ve 15.
Fâtih'in Heykelini Türk Yapabilir, "Y.A.", (1941) 311, S: 2 ve 14.
Türk Nedir?, "Y.A.", (1941) 364, S: 2.
Türk Şehri Yap, "Y.A.", (1941) 362, S: 2 ve 14.
Ahlâkda Türke Doğru, "Y.A.", (1942) 372, S: 2 ve 11.
Felsefe Dili, "Y.A.", (1942) 375, S: 2.
Millîyetçiliğim, "Y.A.", (1942) 384, S: 2.
Romanda Türke Doğru, "Y.A.", (1942) 390, S: 2.
Dördüncü Türk Kurultayında Bazı İtirazlara Verdiğim Cevaplar, "Y.A.", (1942) 400, S: 2 ve 11.
Türk'e Doğru, "Y.A.", (1942) 415, S: 3.
Millet Nedir, Ne Değildir?, "Y.A.", (1942) 416, S: 2.
Akademicilik Millî Bir İhtiyaçtır, "Y.A.", (1942) 371, S: 2.
Türk'e Doğru, "Y.A.", (1943) 425, S: 2.
Türk'e Doğru, H.R.Öymen'e Cevap Veriyorum, "Y.A.", (1942) 427, S: 2 ve 4, 5 ve 11.
Türk'e Doğru Hakkında Suallerinize Cevap Veriyorum, "Y.A.", (1943) 431, S: 4.

Türk Halkı Nelerden Memnun Olmaz, "Y.A.", (1943) 442, S: 3.
Millî Mantığa Doğru, "Y.A.", (1943) 447, S: 2.
Türkçe Rönesansı, "Y.A.", (1943) 452, S: 2.
Millîyet Umdesi, "Son Telgraf Gazetesi", (1 Ocak 1947) S: 4.
Türk'ün Realistliği, "Y.A.", (1950) 662, S: 2.
Yeni Adam'ın Millîyetçiliği, "Y.A.", (1950) 667, S: 2.
Millîyet Nedir, Ne Değildir?, "Y.A.", (1951) 688, S: 2 ve 8.
Türk Millîyetçiliğinin Üç Devri, "Ulus", 30.7.1951, S: 2.
" " " " "Y.A.", (1951) 706, S: 4.
Bir Sinema Gerçeğinin Açıkladığı Millîyet Gerçeği, "Y.A.", (1968) 806, S: 8.
Millîyeti Doğru Olarak Anlamak, "Y.A.", (1969) 811, S: 2.
Türk Şehri Yapalım, "Y.A.", (1971) 837, S: 4.
Ben Bir Türk'üm, "Y.A.", (1971) 838, S: 3.
Türk Kendini Tanı, "Y.A.", (1971) 843, S: 3.
Türk Yurdunu Tanı, "Y.A.", (1971) 844, S: 3.
Türküz Niçin?, "Y.A.", (1972) 845, S: 3.
Türk'e Doğru, "Y.A.", (1972) 847, S: 3.
Türk Kendini Tanı, "Y.A.", (1972) 847, S: 4 ve 21.
Türk Felsefeyi Tanı, "Y.A.", (1972) 850, S: 3.
Türk, "Y.A.", (1972) 851, S: 3.
Millîyetden Ne Anlıyorum?, "Y.A.", (1973) 959, S: 4 ve 21.
Türk'e Doğru, "Y.A.", (1973) 861, S: 4 ve 18.
" " " " 863, S: 9 ve 22.
"Türk'e Doğru" yu Niçin Yazdım, "Y.A.", (1974) 870, S: 5.
Kendine Dön, "Y.A.", (1974) 873, S: 3.
Milleti Anla, "Y.A.", (1974) 874, S: 3.
Türk Havaya Hakim Ol, "Y.A.", (1974) 878, S: 3.
Dosdoğru Bir Millîyet Anlayışına Susamışızdır, "Y.A.", (1977) 905, S: 4.
Millîyet Nedir?, "Y.A.", (1977) 913, S: 3.

Sanat Konularında

Türk Sanatlarının Tetkikine Medhal, "Darülfünun İlâhiyat Fakültesi Mecmuası" sene 1 (1927) 2, S: 136-157.
Türk Yazılarını Tetkikine Medhal, "Darülfünun İlâhiyat Fakültesi Mecmuası", sene 2, (1927) 5-6, S: 111-136.
Mimaride Kübizm ve Türk Ananesi, "Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası", (Nisan 1929) 11, S: 110-131.
Mûsikîde İhtilâl, "Y.A.", (1934) 2, S: 11.

Güzel Sanatlar Cumhuriyeti, "Y.A.", (1934) 3, S: 6.
Türk Ressamı Uyan, "Y.A.", (1934) 4, S: 6.
D Grubu Resim Sergisi, "Y.A.", (1934) 6, S: 6.
Yeni Adam İçin Yeni Mimarî, "Y.A.", (1934) 15, S: 7.
Bugünkü Sinema Cemiyet Düşmanıdır, "Y.A.", (1934) 18, S: 6.
Türk Primitifleri, "Y.A.", (1934) 40, S: 7.
Ölen Mûsikî ve Doğmayan Mûsikî, "Y.A.", (1934) 48, S: 8-9.
Ressam Ali Avni İle Ne Görüştük?, "Y.A.", (1934) 54, S: 4-5.
Bir Sanat Mecmuamız Olmayacak mı?, "Y.A.", (1935) 73, S: 12.
Resim Devrimi Nasıl Yaptım, "Y.A.", (1936) 119, S: 4.
Dans Estetiği, "Y.A.", (1936) 143, S: 8-9.
Sinema Estetiği, "Y.A.", (1936) 146, S: 8-9.
Bir İnkılâp Ressamı, "Y.A.", (1937) 161, S: 10-11 ve 17.
Estetik Niçin Lâzımdır?, "Y.A.", (1937) 170, S: 14.
Estetik Nedir?, "Y.A.", (1937) 171, S: 14.
Sanat Eseri Nedir?, "Y.A.", (1937) 173, S: 11.
Artist Kimdir?, "Y.A.", (1937) 173, S: 13.
Artistik İdrak Nedir?, "Y.A.", (1937) 175, S: 14-15.
Artistik Durum Nedir?, "Y.A.", (1937) 180, S: 14.
Sanat ve Sosyete, "Y.A.", (1937) 202, S: 8.
Sanatta Bir İlimdir, "Y.A.", (1938) 217, S: 3.
Resim ve Heykel Galerisi, "Y.A.", (1939) 221, S: 10-11 ve 19.
Sanatın Cemiyet Hayatına Hizmeti, "Y.A.", (1939) 226, S: 12-13.
Estetik Bakımdan İnsan, "Y.A.", (1940) 276, S: 10-11.
Mimârîde Türk'e Doğru, "Y.A.", (1941) 341, S: 2.
Mûsikîde Türk'e Doğru, "Y.A.", (1941) 351, S: 2.
Resimde Türk'e Doğru, "Y.A.", (1942) 368, S: 2.
Mimikte Türk'e Doğru, "Y.A.", (1942) 391, S: 2.
Heykelde Türk'e Doğru, "Y.A.", (1942) 392, S: 2.
Sanattan Anlamak, "Y.A.", (1944) 474, S: 2.
Mûsikîmiz Milletten Karar Bekliyor, "Y.A.", (1944) 520, S: 2 ve 11.
Sanatta Garba Doğru, "Y.A.", (1945) 534, S: 2 ve 11.
Türk Ressamı Uyan, "Y.A.", (1945) 571, S: 2.
Resme Doğru, "Y.A.", (1945) 580, S: 2 ve 10.
Bir Sanat İhtilâli, "Y.A.", (1949) 616, S: 2.
Mûsikîde Batıya Doğru, "Ulus" (2.4.1951) S: 2.

Karagöz Tekniği, Estetiği, "Ulus", (25.6.1951) S: 2.
Mûsikîde Batıya Doğru, "Y.A.", (1951) 697, S: 2 ve 8.
Türklerin Sanat Dehâları Üzerine Düşünceler, "Ulus", 23.(11020) 2.3.1952, S: 2.
Türk Sanat Yazıları, "Türk Düşüncesi", 3 (1.3.1955) 16, S: 243-245.
Türk Sanat Yazıları, "Türk Düşüncesi", 4 (1.11.1055) 24, S: 323-330.
Türk Sanat Yazıları, "Ulus", 33 (11709) (26.7.1955) S: 2.
Türk Sanat Geleneği ve Sürrealizm, "Kültür Dünyası Dergisi", 1955, 17/18, S: 6-8.
Batının Sanat Anlayışına Karşı Nasıl Ayaklandım?, "Türk Düşüncesi", 8 (1.9.1957) 10, S: 7-13.
Türklerde Plastik Sanat Anlayışı, "Türk Yurdu" 4 (6.1959) 49, S: 58-60.
Karagöz Kimdir?, Nedir?, "Türk Folklor Araştırmaları Dergisi", 5 (Haziran 1959) 119, S: 1921-1923.
Sanat Eserini Yaratan Kaynak, "Bilgi Mecmuası", 17 (15.9.1964) 630, S: 4-5.
Batı,Türk Plastik Sanatlarını Tanımıyor, "Ülkücü Öğretmen", 7 (Eylül 1965) 76, S: 8-9 ve 19.
Sanat Nedir, Ne Değildir?, "Türk Dili", 14 (Temmuz 1965) 166, S: 667-671.
Karagözün Tekniği, "Türk Dili", 14 (Ağustos 1965) 167, S: 743-745.
Türk Plastik Sanatlarının Özgürlüğü, "Türk Dili", 14 (Eylül 1965) 168, S: 776-779.
Batı Sanat Anlayışına Karşı, "Türk Dili", 14 (Mart 1965) 162, S: 454-456.
Türk Sanat Yazıları, "Türk Yurdu", 4 (Temmuz 1965) 7, S: 6-9.
Türkler Sürrealizmin Kurucularıdır, "Y.A.", (1966) 779, S: 6 ve 9.
Türk Plâstik Sanat İlkeleri, "Türk Dili", 15 (Haziran 1966) 177, S: 607-610.
Türk Sanat Yazıları, "Türk Dili", 16 (Şubat 1967) 189, S: 347-354.
Türk Plâstik Sanatlarının Gerçek Üstücülüğu, "Türk Dili", 16 (Haziran 1966) 189, S: 682-683.
Türk Plâstik Sanatları, "Türk Dili", 16 (Ağustos 1967) 191, S: 18-19.
Figüratif mi Nonfigüratif mi?, "Ülkücü Öğretmen", 10 (9.1968) 112, S: 9-11.
Türk Plâstik Sanatlarında Gerçeküstücülük, "Türk Dili", 19 (10.1968) 205, S: 21-24.
Karagöz Tekniği, Estetiği, "Türk Dili" 20 (Ağustos 1969) 215, S: 621-624.

Plâstik Sanatlarda Figüratif mi Nonfigüratif mi?, "Türk Dili", 19, (1.1969) 208, S: 589-592.
Estetiğin Konusu Nedir? "Türk Dili", 21 (3.1970) 222, S: 444-448.
Türk Müziği, "Y.A.", (1970) 828, S: 2 ve 9.
Sanattan Anlamak, "Y.A.", (1971) 835, S: 4.
Sanat Nedir, Ne Değildir?, "Y.A.", (1971) 840, S: 4 ve 22.
Yunus Emre'nin Estetik Sırları, "Y.A.", (1971) 842, S: 17 ve 20-21.
Yunus Emre'nin Estetik Sırları, "Uluslararası Yunus Emre Semineri", (6-7-8 Eylül 1971) 1971, S: 48-53.
Türk El Sanatları, "Y.A.", (1972) 852, S: 4 ve 18.
Türkiye Çinicilikle Kalkınabilir, "Y.A.", (1973) 858, S: 14 ve 15.
Sanat Üzerine, "Y.A.", (1973) 861, S: 18.
Türk, Sanatı Tanı, "Y.A.", (1974) 880, S: 3.
Osman Hamdi Bey, "Y.A.", (1974) 880, S: 5 ve 22.
Sanat Eseri Müstehcen Olur mu?, "Y.A.", (1974) 874, S: 4.
Anlaşılmayan Sanat Gerçeği, "Y.A.", (1975) 883, S: 4.
Sanat Üzerine, "Y.A.", (1975) 881, S: 4 ve 23.
Türklerde Yazı Sanatı, "Y.A.", (1977) 910, S: 6.
Bizde Çinicilik Ne Haldedir?, "Y.A.", (1978) 918, S: 4.
Türklerde Yazı Sanatı Üzerine, "Y.A.", (1977) 910, S: 6.
Türk Ressamı Uyan, "Y.A.", (1978) 919, S: 3.

Edebiyat Konularında

Fuhuş Edebiyatına Karşı Gitmek Lâzım, "Y.A.", (1934) 41, S: 2.
Yeni Çocuk Edebiyatı İstiyoruz, "Y.A.", (1936) 108, S: 9.
İnkılâp mı Edebiyatı Yaratır, Edebiyat mı İnkılâbı Yaratır?, "Y.A.", (1936) 116, S: 3.
Romana Doğru, "Y.A.", (1944) 518, S: 2 ve 11.
Edebî Oluşlar, Gökalp'in Ölüm Yıldönümü, "Y.A.", (1947) 407,
Romanda Batıya Doğru, "Ulus", (7.5.195?), S: 2.
Şiir Nedir, Ne Değildir?, "Y.A.", (1969) 814, S: 2.

Sosyoloji Konularında

Umûmî İçtimaîyat Ne Demektir?, "Y.A.", (1934) 1, S: 11.
" " " " " " 11, S: 11.
Fert mi Cemiyet mi?, "Y.A.", (1934) 23, S: 8.
İçtimaîyat, "Y.A.", (1934) 24, S: 8.
" " " 25, S: 8.
" " " 26, S: 8.

İçtimaîyat, "Y.A.", (1934) 27, S: 8.
" " " 28, S: 8.
" " " 30, S: 8.
" " " 32, S: 2.
" " " 35, S: 2.
" " " 41, S: 5.
" " " 44, S: 5.
" " " 75, S: 13.
" " (1935) 76, S: 13
" " " 79, S: 13.
" " " 82, S: 14.
" " " 83, S: 14.
Yeni Ahlâk Yeni Fikirde Değil Yeni Sosyetededir, "Y.A.", (1936) 118, S: 8.
Bir Burjuva Âlimi İmiş Emile Durkheime, "Y.A.", (1936) 122, S: 3.
Mantıkları Değil Olguları Anlamaya Çalışmalıyız, "Y.A.", (1936) 126, S: 2.
Sösyetesini Arayan Adam, "Y.A.", (1937) 159, S: 2.
Türkiye'de Kendini Bilmeyen Köy, "Y.A.", (1937) 192, S: 3.
Sosyoloji Hakkında Açık Mektup, "Y.A.", (1939) 221, S: 11.
Sosyoloji Metodunun Kaideleri, "Y.A.", (1939) 225, S: 2.
Sosyoloji Öğretmenlerine, "Y.A.", (1939) 231, S: 2.
Ferde Karşı Cemiyet, "Y.A.", (1941) 320, S: 2.
Sosyete Hayatında Normal ve Anormal, "Y.A.", (1941) 354, S: 2 ve 15.
Millî An'ane, "Y.A.", (1942) 366, S: 2.
Ananecilik ve Muhafazakârlık, "Y.A.", (1942) 370, S: 2.
Gelenek, "Y.A.", (1942) 412, S: 2.
Zavallı Gelenek, "Y.A.", (1944) 484, S: 6-7 ve 11.
Gökalp'a Yoğunluk, "Y.A.", (1945) 537, S: 2 ve 11.
İkinci Cumhuriyet İnkılâbı ve Kalkınma Problemi, "Türk Yurdu", 2 (1950) 5, S: 287.
Uluslar, Yaşları ve Katları, "Ulus", (5.12.1950) S: 2.
Toplu Yaşama Denemeleri, "ulus", (16.7.1951) S: 2.
Milletlerarası Yedinci Sosyoloji Kongresi, "Y.A.", (1952) 724, S: 2.
Milliyet, Gelenek ve Dil, "Y.A.", (1952) 725, S: 3-4.
Kişiliğin Sosyolojik Anlayışı, "Y.A.", "1952) 726, S: 2 ve 4.
Şahsiyetin Sosyolojik Bakımından Ele Alınışı, "Milletlerarası 15. Sosyoloji Kongresi", Publication de la Faculté de Lettres de L'Université d'İstanbul, 2.1952, S: 14-17.

Milletlerarası Sosyoloji Enstitüsü, "Y.A.", (1953) 739, S: 1.
İnsan Kişiliğini Yaratan Dil, "Türk Düşüncesi", 2 (1954) 8
Türklük Bakımından Alevîler, "Türk Düşüncesi", 3 (1 Aralık 1954) 13, S: 3-5.
Milletler Nedir, Ne Değildir?, "Türk Düşüncesi", 2 (1.11.1954) 12, S: 401-404.
Bütün Ulusları Var Eden Geleneklerdir, "Ulus", 33 (22.10.1955) 11763, S: 2 ve 7.
Âile Saadetinin Sırları, "Türk Düşüncesi", 6 (1956) 31,
Millet Birliği Gelenek Birliğidir, "Kültür Dünyası", (1956) 22/23, S: 1-5.
Türkiye Başka Türlü Kalkınamaz, "Türk Düşüncesi", 6 (1957) 2-35.
Eğitim Sosyolojisine Giriş, "Kültür Dünyası", (3.4.1957) 22/23, S: 6-8.
Softa ve Mürteci, "Türk Düşüncesi", 10 (1959) 56, S: 5.
Kültür Ve Millîyet Sosyolojisi Bakımından Alevîlik Nedir?, "Y.A.", (1961) 773, S: 7.
Kültür ve Millîyet Sosyolojisi Bakımından Alevîlik Nedir?, "Y.A.", (1961) 737, S: 7.
Türkiye Nasıl Kakınacak?, "Bilgi Dergisi", 18 (1964) 205/206,
Millîyet Nedir, Ne Değildir?, "Genç Öğretmen",1(2.1964) 205/206
Millîyet Nedir, Ne Değildir?, "Kalkınan Köylü", 1 (2.1965) 1, S: 26 ve 32.
Ulus Gerçeği Nasıl Bir Gerçektir?, "Türk Dili", 14 (1.1965) 160, S: 327-329.
Dinsiz Millîyet Olur mu?, "Türk Yurdu", 1965, 316,
Gökalp Kimdir?, "Türk Yurdu", (1965) 317
Millîyet Nasıl Bir Gerçektir?, "Halkevleri Dergisi" 4 (2.1967) 12-13, S: 30.
Gelenek ve Görenekler, "Türk Folklor Araştırmaları Dergisi" 10 (3.1967) 212, S: 1-2.
Kendimizi Nasıl Tanıyabiliriz?, "Halkevleri Dergisi", 2 (1968) 15.
Gelenek İle Görenek, "Y.A.", (1972) 846, S: 4 ve 22.
Gökalp'in Ana Düşünceleri, "Y.A.", (1972) Özel Sayı, S: 4 ve 12-13.
Millîyet, Gelenek ve Dil, "Sosyoloji Dünyası Dergisi", Cilt:1, No: 3.
Gökalp, "Y.A.", (1973) 866, S: 5.

Ziya Gökalp, "Y.A." (1974) 878, S: 9.
Boş Kalan Vicdânlar, "Y.A.", (1974) 878, S: 3.
İş Bölümü İle Değer, "Y.A.", (1974) 881, S: 3.
Aile Denilen Varlık, "Y.A.", (1974) 886, S: 3.
Türk, Türk'ü Tanı, "Y.A.", (1975) 888, S: 3.
Toplumca Kalkınmanın İkinci Şartı: Nüfus Kesafeti, "Y.A.", (1976) 894, S: 4 ve 21.
Gökalp Denilen Büyük Adam, "Y.A.", (1976) 895, S: 3.
Toplumları Kalkındıran Son Etkenler, "Y.A.", (1976) 895, S: 4
Toplumları Yaratan Üç Varlık, "Y.A.", (1976) 893, S: 3.
Gelenekler, Görenekler, "Y.A.", (1976) 897, S: 3.
Aile Saadetinin Sırları, "Y.A.", (1977) 907, S: 3 ve 21.

Felsefe Konularında

Büyük Tarih Feylesofları, "Y.A.", (1934) 12, S: 11.
Hegel'e Göre Tarih Felsefesi, "Y.A.", (1934) 13, S: 11.
Düşünmeyi Öğrenelim, "Y.A.", (1934) 33, S: 4.
Hürriyet Dâvası Bâtıl mıdır?, "Y.A.", (1934) 37, S: 1 ve 11.
Kur'an Felsefesi Üzerine İnceleme, "İlâhiyat Fakültesi Dergisi", 2 (1953) 1, S: 1 ve 5.
Rousseau'yu Severmişim Ben, "Y.A.", (1935) 102, S: 3.
Felsefe'nin Metodu, "Y.A.", (1936) 155, S: 14.
Feylesof ve Sosyetesi, "Y.A.", (1936) 156, S: 14.
Felsefe Doktirinleri, "Y.A.", (1936) 157, S: 14.
Felsefenin Problemi, "Y.A.", (1937) 159, S: 14.
Felsefe Tarihi, "Y.A.", (1937) 162, S: 14-15.
Bilgi Teorisi, "Y.A.", (1937) 162, S: 14-15.
" " " " 163, S: 14.
" " " " 164, S: 14.
Hürriyeti Niçin Severim?, "Y.A.", (1938) 217, S: 2.
Henri Bergson, "Y.A.", (1941) 317, S: 8-9.
Felsefede Türk'e Doğru, "Y.A.", (1942) 367, S: 2.
Değer Buhranı, "Y.A.", (1942) 373, S: 2.
Felsefe Terimleri Üzerine Çıkan Yalanlar, "Y.A.", (1942) 385, S: 2 ve 11.
Felsefeye Doğru, "Y.A.", (1944) 449, S: 2 ve 11.
Feylesof Kime Derler?, "Y.A.", (1944) 500, S: 2.

Metotlu Şüpheye Doğru, "Y.A.", (1945) 528, S: 2.
Anlama Gücü ve Düşünmenin Mânasına Dair, "Y.A.", (1945) 536, S: 2.
Değer Spekülasyonu, "Y.A.", (1945) 574, S: 3.
Sezginin Gücü, "Y.A.", (1945) 583, S: 2 ve 11.
Değer Kargaşası, "Y.A.", (1945) 583, S: 2 ve 11.
Terim Bilmek ve Yapmak, "Y.A.", (1950) 638, S: 2.
Değer Düşmanlığı, "Y.A.", (1950) 670, S: 2.
Değer Düşmanları, "Y.A.", (1951) 684, S: 3.
Bilgiye ve Bilme Dair, "Ulus", (15.1.1951) S: 2.
" " " " "Y.A.", (1951) 691, S: 2 ve 8.
Felsefe Nedir, Feylesof Kimdir?, "Ulus", (12.3.1951) S: 2.
Felsefe Duygusu, Felsefe Kafası, Felsefe Bilgisi, "Y.A.", (1952) 719, S: 3.
Ruhlar ve Kalıplar Üzerine Düşünceler, "Ulus", (4.2.1952) S: 2.
Felsefe Duygusu, Felsefe Kafası, Felsefe Bilgisi, "Y.A.", (1970) 822, S: 3.
Felsefe Araştırmaları Enstitüsü, "Y.A.", (1973) 854, S: 4.
Uluslar İçin Gerekli Bilgi Felsefe bilgisidir, "Y.A.", (1974) 875, S: 4.
Bilgi İle Bilgin, "Y.A.", (1975) 883, S: 3.
Birbirine Karşın Üç Varlık: Bilgi,Bilim, Felsefe, "Y.A.", (1975) 889, S: 3.
Ölenlerin Felsefesi, "Y.A.", (1976) 898, S: 10 ve 11.

Ahlâk Konularında

Ahlâk Buhranı, "Y.A.", (1942) 408, S: 2.
Ahlâk Terbiyesi, "Y.A.", (1942) 394, S: 2 ve 11.
Ahlâk ve Vicdân Nasıl ve Ne Zaman Doğar?, "Y.A.", (1942) 398, S: 2.
Maarif Şûr'ası Millî Ahlâkımız İçin Işıklar Saçabilir, "Y.A.", (1943) 421, S: 2.
Türk Ahlâk Gelenekleri, "Y.A.", (1943) 434, S: 2 ve 11.
Ahlâk İle Eğitimi, "Y.A.", (1974) 879, S: 3.

Tiyatro Konularında

Türk Sahnesinde İnkılâp, "Y.A.", (1934) 5, S: 12.
Devletçi Tiyatro, "Y.A.", (1934) 7, S: 7.
Türkiye'de Tiyatro Müellifi Yok mu?, "Y.A.", (1934) 9, S: 7.
Şehir Tiyatrosunda Tekamül Değil İhtilâl, "Y.A.", (1934) 39, S: 2.

Türkiye'de Bir Tiyatro Derdi Var, "Y.A.", (1934) 41, S: 6.
Bizde Hamlet Niçin Oynanmaz?, "Y.A.", (1935) 53, S: 10-11.
Türkiye'de Ulusal Bir Tiyatro Var mıdır?, "Y.A.", (1935) 82, S: 1.
Devlet Tiyatrosunun Kurulması Büyük Bir Memleket İşidir, "Y.A.", (1936) 116, S: 2.
Teşkilâtsız Tiyatro, "Y.A.", (1936)129, S: 2.
Kollektif Tiyatro Yapalım, "Y.A.", (1937) 174, S: 2.
Tiyatro Piyesleri Basıyoruz, "Y.A.", (1937) 180, S: 2.
Bir Tiyatro İhtilâli İstiyorum, "Y.A.", (1937) 193, S: 3.
" " " " " " 195, S: 2.
Tiyatro Mektebi, "Y.A.", (1937) 198, S: 4-5.
Dekorsuz Tiyatro Olur mu?, "Y.A.", (1937) 207, S: 2.
Tiyatroyu Öldürenler, "Y.A.", (1939) 221, S: 12-13.
Tiyatro, "Y.A.", (1939) 239, S: 2.
Öz Tiyatro, "Y.A.", (1940) 268, S: 10-11 ve 19.
" " " " 269, S: 10-11 ve 19.
" " " " 269, S: 6-7 ve 19.
" " " " 270, S: 10-11.
" " " " 274, S: 10-11 ve 19.
" " " " 275, S: 16-17.
Çocuk Tiyatrosu, "Y.A.", (1940) 274, S:2.
Öz Tiyatro, "Y.A.", (1940) 275, S: 8 ve 19.
" " " " 276, S: 8-9.
" " " " 277, S: 8.
Tiyatromuz Niçin Şiddetli Hücumlara Uğruyor?, "Y.A.", (1940) 309, S: 3.
Tiyatroda Türk'e Doğru, "Y.A.", (1941) 331, S: 2.
Tiyatro Edebiyat mıdır?, "Y.A.", (1942) 366, S: 3.
Tiyatroda Türk'e Doğru, "Y.A.", (1942) 369, S: 2.
Türk'e Doğru ve Millî Tiyatro Problemi, "Y.A.", (1942) 378, S: 2 ve 11.
Tiyatro Şahsiyet Okullarıdır, "Y.A.", (1942) 382, S: 3.
Tiyatro Problemi, "Y.A.", (1943) 433, S: 8-9 ve 11.
Bir Tiyatro Tezi Münakaşası Etrafında, "Y.A.", (1943) 435, S: 6.
Halkevlerimizde Tiyatro, "Y.A.", (1943) 448, S: 2.
Tiyatro Rönesansı, "Y.A.", (1943) 462, S: 2 ve 11.
Radyo Piyesleri, "Y.A.", (1943) 465, S: 2.
Gerçek Tiyatroya Doğru, "Y.A.", (1944) 508, S: 2.
Türk Tiyatrosu, "Y.A.", (1945) 533, S: 2.
Batı Tiyatrosu, "Y.A.", (1945) 543, S: 2 ve 11.

Piyes Mükâfatı, "Y.A.", (1946) 586, S: 2 ve 11.
Halkevlerinde Karagöz Neler Yapabilir, Neler Yapmak Gerektir? "Y.A.", (1946) 588, S: 2 ve 11.
Bugünkü Tiyatro, "Y.A.", (1950) 632, S: 2.
Halk Tiyatroları, "Y.A.", (1950) 660, S: 2.
Tiyatro Softaları, "Y.A.", (1950) 668, S: 3.
Tiyatroda Batıya Doğru, "Ulus", (26.3.1951) S: 2.
Tiyatro Nedir, Ne Değildir?, "Ulus", (9.4.1951) S: 2.
" " " " " (17.4.1951) S: 2.
Radyo Temsilleri, "Ulus", (4.6.1951) S: 2.
Tiyatroda Batıya Doğru, "Y.A.", (1951) 696, S: 2 ve 8.
Tiyatro Nedir, Ne Değildir?, "Y.A.", (1951) 698, S: 2 ve 8.
" " " " " " 699, S: 2 ve 8.
Uyan, Tiyatro Artık Uyan, "Y.A.", (1951) 699, S: 3.
Tiyatro Nedir?, "Türk Düşüncesi", 2 (1.8.1954) 9, S: 166-169.
Okul Tiyatrosu, "Türk Düşüncesi", 5 (15.3.1956) 28, S: 195-197.
Okul Tiyatrosu, "Türk Düşüncesi", 4 (15 Haziran 1956) 25, S: 195-197.
Nasreddin Hoca, "Türk Dili", 15 (1966) 180, S: 1110-1121.
Tiyatro Nedir Ne Değildir?, "Türk Dili", 15 (1966) 178, S: 717-725.
Orta Oyunu Nedir?, "Türk Dili", 19 (1968) 207, S: 518-526.
Tiyatro Nedir, Ne Değildir?, "Y.A.", 1968) 798, S: 2.
" " " " " " 799, S: 6-7.
" " " " " " 800, S: 6.
Tezli Piyeslerin Eğitimdeki Rolü, "Y.A.", (1968) 797, S: 2.
Tiyatro Denilen Varlık, "Y.A.", (1970) 830, S: 4.
Tiyatro Sanatını Öldürenler, "Y.A.", (1971) 840, S: 4 ve 22.
Tiyatronun Özü, "Y.A.", (1976) 818, S: 4.
Yeni Adamın Tiyatro Tezi, "Y.A.", (1977) 905, S: 3.
Ortaoyunu, "Y.A.", (1977) 906, S: 3.

Tarih Konularında

Dumlupınar Savaşı, "Y.A.", (1934) 36, S: 2.
Tarihi Nasıl Öğrettim?, "Y.A.", (1935) 98, S: 10.
Tarihi Nasıl İzah Ettim?, "Y.A.", (1935) 101, S: 4.
Tarih Sergisini Niçin Çok Mühim Buluyorum?, "Y.A.", (1937) 196, S: 2.
Tarihi Nasıl Öğreteceksin?, "Y.A.", (1941) 362, S: 8-9.
" " " " " 369, S: 10-11.

Tarihi Nasıl Öğrettim?, "Y.A.", (1942) 378, S: 4.
" " " " " 373, S: 4.

Spor Konularında

Spor Hayır mıdır, Şer midir?, "Y.A.", (1934) 20, S: 2 ve 3.
Cirit Oyunu Dirilebilir mi?, "Y.A.", (1934) 25, S: 6-7.
Sporculuğumuz, "Y.A.", (1934) 35, S: 9.
Pehlivanlık Niçin Terbiye Ulağı Olamaz?, "Y.A.", (1935) 58, S: 12-13.
Bir Spor Şuuru İstiyoruz, "Y.A.", (1935) 68, S: 12.

Grafoloji Konularında

Grafoloji, Konusu, Prensipleri, "Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi", 37, 12 (1/2) (3.6.1954) S: 133-138.
El Yazısının Sırları, "Türk Düşüncesi", 5 (1 Şubat 1956) 27, S: 131-142.
Yazı İncelemeleri ve Bilirkişiliği, "Mukayeseli Hukuk Bilgisi", (9.10.1956) 5, S: 3-6.
Adalet Grafolojisi Yönünden İnsan ve Yazı Kişiliği, "Mukayeseli Hukuk Dergisi" 2 (9.10.1957) 5, S: 216-218.
Adalet Grafolojisinin Metodu Üzerine, "Mukayeseli Hukuk Dergisi", 3 (9.10.1958) 5, S: 221-223.
Adalet ve Grafoloji Bakımından Mahkemelerdeki Yazı Bilirkişiliği, "Mukayeseli Hukuk Dergisi", 4, (3.4.1959) 2, S: 57-59.
Mahkemelerde Yazı İncelemeleri ve Bilirkişiler, "Y.A.", (15.1.1959) 766, S: 4 ve 6.
Adlî Alanda Yazı Bilirkişiliği, "Ankara Barolar Dergisi", 21 (2), 1964, S: 134-136.
Adlî Alanda Yazı Bilirkişiliği, "Adalet Dergisi", 55 (3.4.1964) S: 247-249.
Mahkemelerde Yazı İncelemeleri, "Adalet Dergisi", 56 (7.8.1965) S: 805-815.
Mahkemelerimizde Yazı Bilirkişiliği, "Tercüman Gazetesi", 3 Kasım 1966
Mahkemelerde Yazı İncelemeleri, "Y.A.", (1968) 803, S: 4.
Kim Grafoloğ, Kim Değildir?, "Y.A.", (1975) 885, S: 5.
Adalet Cihazını İlgilendiren Bilim: Grafoloji-Yazı Bilgisi, "Y.A.", (1976) 898, S: 3.

2. ISMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN ANTROPOLOJİK GÖRÜŞLERİ

2.1. İ N S A N I N M A H İ Y E T İ

Baltacıoğlu, 1 Ocak 1934 yılında, "Yeni Adam" dergisini çıkarır. Bu isim tesadüfî seçilmiş değildir. Onun amacı, idealindeki "Yeni Adam" tipini oluşturmaya çalışmaktır. Bir yönüyle insana dayanan cemiyet, millet ve devletin, güçlü ve mükemmel bir seviyede olması için, dayandıkları ana unsurlardan biri olan insanı, yeni gelişmelere ve oluşumlara göre inşa etmek gerekir. Baltacıoğlu, Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet inkılâpları ile durmadan çalkalanmış, bir çok değerlerini kaybetmiş bir toplumun insanını, genel çizgileri ve değişmeleri ile ele alıp, değerlendirme ihtiyacını duyar. Zevkiyle, duyuşuyla, düşünüşüyle bu insanın, bizim insanımız olmasını ister. Ancak Baltacıoğlu, bu hükme kolay ulaşmış değildir. Balkan Harbi, İstiklâl Harbi ve bu harplerde geçirdiğimiz felâketli anlar, Baltacıoğlu'nu içten yaralar. İnsanımıza ideal verilmediğinden, ahlâkî değerlerinin devamlı tahrip edildiğinden yakınır. O, bu konudaki düşüncesini şöyle ifâde eder:

> "Milletimizin bir kere çevket ve teâlî devirlerini tetkik ediniz, göreceksiniz ki o zamanın insanları fikirce, sekâca, aynı insanlardı. Fakat bir göçebeyi Viyana kapılarına dayayan ahlâk, bütünüyle başka bir ahlâk idi: O zamanın adamlarında mevcut olan azim, teşebbüs, sebat, şecaat, feday-ı nefs gibi büyük hasletlerin sonradan zaafı, inhitatı, aynı adamların iradelerini-idareleri altında yaşattıkları kavimlere-mahkûm bıraktı". (1)

Baltacıoğlu, bu durum karşısında, yıkılışımızı kadere bağlayanları tamamen haklı görmez. Ona göre, bütün fertleri, belirli bir ideal etrafında toplamak gerekir. Bu idealin kaynağı dindir. Din, sayesinde fertler adil, disiplinli bir anlayışı benimseyebilirler. Bu anlayışa sahip fertler, haksızlığa isyanı sever ve bu isyanı kutsal kabul ederler.

Baltacıoğlu'na göre, insan mânevî bir varlıktır. İnsanın eğitimi söz konusu edilirken, bu yönü esas alınmalıdır. Baltacıoğlu, bu anlayışını sonuna kadar savunmaz. 1918'lere doğru, insanî değerlerin temeline, insanın biyolojisini koyarak bu konuda şöyle der:

> "İnsan bizâtihî mefkurevî bir hayvandır". (6-2)

Baltacıoğlu, şu veya bu açıdan insanı hayvanla aynı değerde gören bir toplumda yetişmiş değildir. O, insanı yaratılmışların en şereflisi kabul eden bir toplumda yetişmiştir. İçerisinde yetiştiği toplumun değerleri, onun şuuraltına işler. O'nun, bu sebepten, insanın mahiyetini ifâde ederken ve "Yeni Adam" tipini oluşturmaya çalışırken, tenakuzlara düştüğü görülür. Bir yerde şöyle der:

> "İnsan el ve ayaktan mürekkep korku ve açlığıyla mücehhez basit bir hayvan değildir. İnsanı insan kılan dinî, ahlâkî ve bedii kıymetlerdir". (7-3)

Baltacıoğlu'nun bütün gayreti "Asri Adam"ı yetiştirmektir. Ona göre devir değişmiştir. İnsanın yeni devre göre ele alınması ve yorumlanması gerekir. Bu açıdan önemli olan, "Asri Adam"ın özelliklerinin belirlenmesidir. Ona göre, "Asri Adam"ın özellikleri, bir bakıma, yeni cemiyetin yapısından ileri gelir ve "sıhhî, bedii, ilmî ve meslekî şahsiyetler" şeklinde görülür. Bu adamın ahlâkî şahsiyeti ise, "hak, müsavat, hürriyet", fikirlerinin çerçevelediği alanda ifâde edilir. Yani, Baltacıoğlu, Avrupa Medeniyetinin, teknik ve kıymetleriyle yoğrulmuş bir insan tipini esas alır. Bu insanı yetiştirmek için de, ilme ve ilmin verilerine dayanılması gereğini savunur. Baltacıoğlu'na göre, söz konusu insan, hem kendi kendine yeterli, hem de yapıcı olmalıdır. O, bu kanaatini şöyle ifâde eder:

> " İnsan yalnız başına cehde müstait hayvan". (8-4)

Bu insan ayrıca sadelik muhabbeti ve lüks nefreti ile de dolu olmalıdır. Baltacıoğlu, bütün iyi niyetlerine rağmen, istediği bu insanı ülkemizde var edemez. Çünkü, bu insan tipinin yetişmesi için, gerekli kültürel şartlar ve besleneceği gıda ülkemizde henüz oluşmamıştır. Baltacıoğlu, bu gerçeğin farkına varır ve düşüncesini şöyle izah eder:

> "Salonda Avrupalı, evde Asyalı, felsefede idealist, işte materyalist sözde müsavatçı, pratikte menfeatçı, halis bankerî; sözün ona kapital düşmanı! Türkçüyüm der, Türkte beğenecek hiçbir şey bulamaz. Hür terbiyeye taraftardır, talebesini döver, hem demokrat geçinir, hem dairede müracaat edenleri kovar. Modern olduğunu söyler, verdiği sözü tutmaz. Bu adamların deliden sahtekârdan farkı nedir? Bunlar birer karakter değil, karaktersizlik örnekleridir. İnkılâp bu gibi soysuzlara dayanamaz. İnkılâp terbiyesi bu yepyeni ve bütün insanları yetiştirmelidir". (5)

Baltacıoğlu, bu konuda, bütün inkılâpların, insanda değişmesi gereken, kafa yapısını değiştirerek işe başladıklarını belirtir. Türk inkılâplarının ise, bu hususu henüz başaramadığını, bunun için de, cemiyeti "Andavallı" klişesine uygun, eski kafa yapısına sahip, menfaatçi tiplerin doldurduğunu ifâde eder. Bu kaba ruha ve kafaya sahip insanın, hiç bir yeniliğe temel alınamayacağını belirtir. Baltacıoğlu, bu insan tipinin meydana gelmesinde, memleketimizde gelişmekte olan çeşitli fikir hareketlerini de, mesul tutar ve onları şöyle hesaba çeker:

> "Yeni gayreti, eski nefreti âdeta bir din oldu". (10-6)

O, bütün bu cereyanların esas aldığı düşüncelere göre, insanımızın yetiştirildiğini ifâde ederek, bunun neticesinde karakterimizi, "tahripkârlık ve riyakârlıktan" ibaret bir tabakanın kapladığına inanır. Gençliğin yabancı hayranı olmaması için, bu ideolojilerin arkasından gitme yerine, muhabbet felsefesi geliştirerek tarihlerini bir sanatkâr gibi duyup sevmelerini ister. Bu açıdan, insanımızı millîyetinden çıkmaya, vicdanından istifa etmeğe dâvet eden maddeciliği, düşünce hastalığı olarak görür. Bu düşüncede olanları "aldanmışlar" olarak nitelendirir ve kanaatini şöyle belirtir:

> "Meselâ, Türk'ün yaşayışında iffetin en büyük düsturu olan kanaatine -miskinlik- bütün aklî ve iradî tedbirler ve teşebbüsler fevkinde kadere karşı gösterdiği tevekküle -acz- şan ve şöhreti istihkâr, fakat ezelîyi, rahmanîyi takdis etmenin hissî ikrarı olana -zillet- her türlü külfet ve israftan âzâde olan hayatına -iptidaî- diyorlar". (7)

Baltacıoğlu, burada yerli insanı ve onun değerlerini savunurken, onu model insan olarak ele alırken, az sonra bu düşüncesinden vaz geçer Batılı insan tipini ve onun değerlerini temel değerler olarak ele alıp, "Yeni Adam"ı bu değerler üzerine kurmaya çalışır. Böyle olunca, insanı mânevî bir varlık olarak görmeyip, teknik değerlerin ışığı altında anlamlandırır. Haliyle kendi insanî değerlerimizi hürafeler olarak ileri sürer.

> "Ben de biliyorum ki bütün Avrupa ve Amerika insanlığı gibi, biz de ata mirası hurafelerin deryasında boğulmuş bir haldeyiz". (8)

Baltacıoğlu, bu anlayışında uzun zaman ısrar etmez. İnsanı, önceki değerlendirmelerinde olduğu gibi, kültür çevresi, tarihi ve gelenekleri ile ele alır ve düşüncesini şöyle ifâde eder:

> "Muhayyel bir insanlık ideali için bağıranlar, tepinenler çoktur. Bunlar, barındığı kulübeyi bırakıp, dışarda billûr köşk arıyan delilere benzerler!
> Dikkat et, Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olma! İnsaniyet iste, fakat elinde olana sahip ol! Kapına kilit vurmazsan içeriye haramiler girer. Etrafını kollamazsan evine kundak sokarlar. Şaşkınlık etme babanın yurdundan olursun!". (9)

Bu anlayışıyla "Kürre-i arz vatanım, beşeriyet milletimdir" diyanlerin normal insanlar olmadığı hükmüne varırken, "Beni Âdem âzâyı yekdigerend" diyen şairleri "normal insan" olarak nitelendirir, "vicdan kaynaklı" her şeyde millîliğin vazgeçilmezliğine inanır. Ancak "akıl kaynaklı" şeylerde beynelmilelciliğe cevaz verir. Baltacıoğlu, insanın sadece insan değil, adam olması gerektiğini isterken, insana şu soruları sorarak onu insanlık anlayışı perspektivinde değerlendirir.

> "Ömründe bir kere eline beli alıp tarlaya girdin mi?... Eline bir balyoz alıp; ocakta kızaran demirin üzerine var kuvvetinle vurdun mu?... Şu seyrek dişli ağaç testereyle bir ağaç kütüğü kestin mi?". (10)

Baltacıoğlu, uzayan bu soruların cevabı olumsuz ise, bu insanın bugünün medeniyet dünyasına yabancı olduğunu, etrafındaki ağaç ve tahta dünyasına da gösterili kapamış bulunduğunu ifâde eder. Bu fizik ve madde ölçümünden sonra, mânevî yönlerdeki değerlendirmeyi de şu şekilde yapar:

> "Aşk nedir tattın mı? sorusuyla müzik, plâstik sanatlar, mimarı, dekorasyon, peyzaj sınavı sonucunu tayin etmeye çalışır. Eğer bu sınavın sonucu olumsuzsa: "Öyleyse sen katı yürekli adam, ne sevmeye ne de sevilmeye lâyıksın" dedikten sonra: Okuduklarını düşündün mü? İşittiklerini kontrol ettin mi? Öğrendiklerini kurtarıcı şüphenin eleğinden geçirdin mi? Şöhretleri ölçüye vurdun mu? Meşhur olmıyan varlıklara değerini verdin mi? Kendi kendini hiç yokladın mı? Fikri teşekkülünün gerçek sebeplerini araştırdın mı? Hayır hayır! Öyleyse sen bedbaht, ne fikre ve tefekküre ne de hükme ve muhakemeye kadir değilsin". (11) der.

Daha sonra, eleştirici araştırıcı hür düşüncenin, insan için taşıdığı önemi şöyle tesbit eder:

"Düşmanlarını düşünmeye alıştın mı? Memlekete karşı borcunu ödemek onurunu taşıyor musun? Vazifeni vazife olarak menfaatsiz ve garazsizca yapmak elinde mi? Kaç insanı açlıktan kurtardın ve kaç genci eğri yoldan alıkoydun? İyilik, doğruluk, güzellik uğrunda ölümü bile hiçe sayabiliyor musun?". (12)

Baltacıoğlu, bu soruların cevabı müsbet değilse, törel ve saygıya değer bir şahsiyet olunamıyacağı sonucuna vararak insanın insanî cephesini belirler. "Ey insan denilen ağaç!" hitabıyla da insana şöyle seslenir:

"Üzerinde yaşadığın toprağa kök sal! Ye, iç, büyü, yemiş ver! Yalnız dirin değil olin bile işe yarasın! Öldüğün zaman yurdunun toprağına toprak kat, yurdunun toprağa seninle çoğalsın". (13)

O, bunun da görev olduğunu hatırlatarak vazifenin hayatta mutlaka ve en iyi biçimde yapılması gereğini, "VAZİFENİ YAP!" hitabıyla dile getirir. Baltacıoğlu, vazifeyi efsaneleştirmeden, bir roman kahramanı gibi değil, insanlığın tabiî sonucu olarak "alçak gönülle ve sessizce" yapmak gerektiğini belirtir. Ayrıca, insanın evlâdına bırakacağı en değerli ve tükenmez miras olan "Şeref"in bu vazife sorumluluk duygu ve çabasının ürünü olacağını ifâde eder. Baltacıoğlu, "insanlık değeri"nin kaynağını araştırırken, artık insanın fizik varlığının bu değere kaynak olamıyacağı kanaatine varır. Psikolojik hayatın da, bu değere "Mânevî ve törel bir mahiyeti" olmadığı için, kaynaklık teşkil edemiyeceği sonucuna ulaşır. O, insanlık âlemindeki "insan toplulukları, insan topluluklarını yutarak çoğalır" kaidesini dikkate alarak insanı öz kültürünü ve medeniyetini korumaya, çağırır. Baltacıoğlu, bu anlayışıyla millî bir insan tipi oluşturur. Bu insan tipini inkılâplar doğrultusunda işler ve geliştirir. Ayrıca bu insana yeni cemiyetin mimarı olma rolünü de yükler. O, bu anlayışı ile insanı total bir varlık olarak ele alır. İnsanı parça parça düşünen bütün anlayışlara karşı çıkar. İnsanın bir bütün olarak ele alınması ile anlaşılabileceğini ifâde eder ve onun, bütün yönleriyle, felsefe sayesinde anlaşılabileceğine inanır. Baltacıoğlu'nun, anladığı anlamda felsefe, bilimli bir felsefedir. Ona göre, bilimli felsefe şudur:

"Felsefe, yeni felsefe bilimsiz olamıyor. Felsefenin kendi-

si bilim olmamakla birlikte, bilme dayanmak, bilmin verilerini içine almak, onunla anlaşmak zorundadır. Yoksa, felsefe olmaz, ideoloji olur. Felsefenin içine aldığı bu bilim akla, ussa uygun, rationnel bir varlıktır. Bir millete özgü değil, bütün milletlere mal olabilecek bir nitelikte-dir". (14)

Devam ederek, "Şimdi insan aklının sorduğu sonsuz soru şudur: "Varlık nedir? Biz insanlar nereden geliyoruz, nereye gidiyoruz, biz neyiz?" İşte insanoğlu durmayıp bu varlığın sırlarına erişmek istiyor. Bilim bu sırlardan açıklıyabileceğini açıklamıştır. Ancak insan aklı insan ruhu daha ötesini de istiyor, o zaman tek yol önce bilme sormak, bilimden alacağını aldıktan sonra da bunlar da içinde olmak üzere yepyeni bir varlık bilgisi meydana gelir. İnsan, bu işi yapmak üzere yine aklını çalıştıracaktır. Artık bu akıl matematikleşmiş olan akıl değil katılaşmamış olan akıl, canlı akıldır. Sanat eserini duyan, kendi varlığımızı duyan, anlayan akıl işte bu canlı akıldır". (15)

Bu bir felsefe sezgisidir. Bergson'un "İntiution Philosophique" dediği sezgidir. Duyulardan gelen sezgi değil. Baltacıoğlu, insanın bütün olarak anlaşılmasında bu yolun esas olduğuna inanır. Bunun içindir ki, Durkheim sosyolojisi ile Bergson'cu anlayışı senteze çalışır.

Hilmi Ziya Ülken, bu iki görüşü, yani sosyal ile ferdiyi bir başka açıdan, Charles Blondel'in "Marazi Şuur"da, Wilbois'nın "Süre ve Ödev"de yanyana getirdiğini belirterek;

> "Baltacıoğlu'nun sentesi de bu düşünürler arasında yer alır ama onlardan büsbütün başkadır ve yeni bir sentez ileri sürmektedir". (16) der.

Baltacıoğlu, insanı bütünlüğü ile yorumlamak için, felsefeye başvurur. Felsefe yardımıyla, insana ait parça parça bilgilerin anlamlı bir senteze kavuşabileceğine inanır. Yani insanı, sosyal ve ferdî bütün özellikleri ile ele alır, ilmî, kültürel ve teknik gelişmelerin ışığı altında yorumlar. Bu anlamda, insanın sosyal yönünü, yani cemiyetle ilişkisini ve cemiyetten etkilenişini esas alır. Bu anlayışa göre, cemiyet her an yenilenmekte, değişmekte ve gelişmektedir. Öyleyse insan da, her an yenilenmeli, her an gelişmelidir. O, bu düşüncesi ile Avrupalı insan tipini ve modern Türk insanı dediği, "Asri insan" tipini de aştığını be-

lirtir. O'na göre, bütün mesele, Batılı insanın kullandığı çalışma tekniğini ve metodik şüpheyi benimsemektedir. Bu safhadan sonra, durmadan araştırmak, araştırdıkları üzerinde düşünmek gereğine inanır. Böylece, insan hakkındaki yeni buluşlar ile eski değerleri sentez ederek yeni oluşumlar meydana getirebilen insan tipinin, var edilebileceğini ileri sürer. O'na göre, bu insan tipi, "Yeni Adam"dır. Bugünün tekniğinin ve medeniyetinin muhtaç olduğu insan da, bu insandır.

Baltacıoğlu, "Yeni Adam"da bu insan tipini şöyle ifâde eder:

> "Yeni Adam okur. Çünkü aklından başka ışığı, iradesinden başka inancı yoktur". (21-17)

O, aynı hususu, 1976'da şöyle izah eder:

> "Adım: Yeni Adam. Atatürk'ten, demokrasiden, cumhuriyetten gıda alırım. 42 yaşındayım. Türkiye'nin en eski, yeni fikirli dergisiyim. Çünkü, YENİ ADAM'ım". (18)

2. 1. 1. P S İ K O L O J İ K A Ç I D A N

Baltacıoğlu, sanatkârdır. O, ilhama ve ilhamın varlığına inanır. Hattâ ilhamın onda zaman zaman şuur haline geldiği de olur. O, bu durumlarda şöyle düşünür:

> "Onu o samimi hayat tabakasını bulduğum zaman, ancak dinî vecdî ümitler yaratan peygamberleri, tarikatları, aşkı ölüleri dirilten evliyaları, geniş zaametli kubbeleri, toprağa çöken kubbeleri, gökleri delen beyaz sivri minareleri karanlık mezarların uzun servilerini, ıssız mahallelerin kafesli evlerini seviyor seviyordum. Bütün bunlar bana birer dil ve bu diller figan oldu". (19)

Baltacıoğlu, bu anlayışı ile, insanın iç âlemini esas alarak onu anlamlandırmaya çalışır. İnsanı bir sır, bir kader, ebediyet, akıl ve zerafet kıymetleri noktasında toplar. Onu duyguyla, gönülle ve dinî yönleriyle ele alır. İnsanı bu güçleri itibariyle geliştirmek ister. Ayrıca bu güçlerin disipline edilerek cemiyetin hayrına kullanılmasını savunur. Baltacıoğlu, bu anlayışı ile insanı, ilhama açık ve cemiyetle ilişkili olarak görür. Bu noktayı iyi kavramak gerekir. İnsan Baltacıoğlu'nu, bu anlayışından dolayı, koyu bir fertçi olarak niteliyebilir. Nitekim Şevket Süreyya, Baltacıoğlu'nu tenkid ederken, bu hataya düşer. (20)

Baltacıoğlu, insanın biyolojik yapısını inkâr ve ihmal etmez. Ancak bu dönemde onun ruhî cephesine ağırlık verir. Ona göre, insanın ruhî yapısı biyolojisinin gölgesi olursa, insanda ve insanlık âleminde sonsuz haksızlıklar, ızdıraplar ve ölümler doğar. Bu gibi dönemlerde, ruhun maddeye isyanını kutsar. Ve ölümsüzlüğünü kabul eder. Hayatta görülen iyilik, güzellik ve sonsuzluk duygularının kaynağını da ruhî yapıya bağlar.

Baltacıoğlu'na göre, ruhî hayatın işleme, duyma ve düşünme olarak üç ana manzarası vardır. Konuyu bu açıdan ele alınca, insanları eylem ve yaratıcılıklarına göre sınıflar ve dört türlü insan tipi karşımıza çıkarır:

Lâfçı, çalışkan, romantik ve "Yeni Adam" tipleri. O'na göre, "Yeni Adam" tipi, devrimizin muhtaç olduğu insan tipidir. Bu tipin en önemli

özelliğini şöyle belirler:

> "Yapmak, yapıcı olmak, işte insanın insanları en çok ilgilendiren yanı". (21)

Baltacıoğlu, insanı iç âlemi ile değerlendirir ve onun kendine güvenini ve başarısının sırrını da bu nokta ile ifâde eder:

> "Başarının bir çok sebepleri sayılıp dökülmüştür. Fakat gerçek başarı insanın kendi iç duyumuna (Self Satisfaction) güvenine, mutlaka maddî bir karşılık beklememesine bağlıdır". (22)

Baltacıoğlu'na göre insanda en tabiî kuvvet, en kuvvetli his ben sevgisidir. Diğer hislerin hemen hepsi, sosyal hayatta bu ana duygunun çeşitli şekillerde görünümünden ibarettir. O, insanın kendisini muhafaza edenleri sevmesini de, insandaki bu nefis egosuna ve sevgisine bağlamaktadır. Bu duygunun insanı hodbin, bencil ve sadece egosunu düşünen bir yaratık haline getirebileceği endişesine karşı, bu duygudan kaynaklanan ve başkalarını da düşünmemizi sağlıyabilen, merhamet duygusunun enginliği ve genişliği ile cevap verir.

Biz kendimizi, nefsimizi ve nefsimize hoş geleni severiz. Menfaatımızı severiz. Bunun için, bu duygudan merhamet duygusunun kaynaklanması tatmin edici olmasa gerek.

Hürriyet duygusunun da "ben sevgisi"nden geldiğini, zaman, muayyeniyet ve zaruret fikirleriyle beraber olduğunu tesbit eder. İç bünyemizin oluşumunda ölüm, aşk, şiddetli hastalık ve ızdırap veren olayların büyük roller oynadıklarını tecrübesine dayanarak şöyle ifade eder:

> "...günün birinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kürsüsü'nden atılıvermiştim". (23)

Baltacıoğlu, insanın menfaatçılığını hoş karşılamaz. İnsandaki bu yönü, daha ziyade onun biyolojisi ile izah eder:

> "Her nerede olursa olsun insanlar niçin başkalarına zarar vermeye çalışıp kendi menfaatleri oldukları yerde kafalarını kabuklarından çıkarıyorlar. Zarar göreceklerini sezerlerse içeri çekiyorlar. Bütün mevcudatı ruhiyle değil, ağziyle ve midesiyle seviyorlar". (24)

Baltacıoğlu, psikolojik yapımızın var oluşunda ve izahında, geçmişimizi ihmal etmez. O, bu konuda şöyle düşünür:

> "Mazi bir leş yığını değildir. O bizim şahsiyetimizin kendisi, karakterimizin temel taşıdır. Kendimizi izaha kalktığımız zaman ileriye değil, hep geriye bakmaya mecbur değilmiyiz?". (25)

Baltacıoğlu, bu düşünceye içten bağlıdır. Samimidir. Öyle ki, insanımızın ruhî yapısı ile memleket idaresi ve idarecileri arasında irtibat kurar, onları tenkitten çekinmez:

> "İşte eski devrin şuursuzca bir belediye siyaseti nasıl âbidelerimizi lağımlara yağmışsa, cahilce bir memleket siyaseti de ruh, mefkûre, fedakârlık, azim gibi bir çok mânevi âbidelerimizi yesin, ızdırabın, muvaffakiyetsizliğin çukuruna düşürmüştür! Bir çok gençlerimiz bir çok genç emellerimiz hep bu yüzden harap oldu gitti". (26)

Baltacıoğlu, ferdin iç âlemine hayli önem verir. Bunu için o, psikolojide Freud ekolüne yani psikanalize bağlıdır. Ayrıca o, bu anlayışla Grafolojide de değerli bir uzman olur. Hatta Baltacıoğlu, Grafoloji kongrelerine dâvet edilir. İncelemeleri uluslararası sosyoloji bülteninde yayınlanır. (27)

Baltacıoğlu, Democrite'den başlıyarak H.Taine, Condillac ve İngiliz Amprik mektebi ile devam eden, bütün ruh hayatını, duyumların zihinde bıraktığı imajların ilişkileriyle açıklıyan, atomcu görüşe karşıdır. O, şahsiyetçi, bütüncü ve dinamik bir psikoloji anlayışına sahiptir. Bu anlayışı ile çocuğun şahsiyetinin gelişmesini izah ederken, çeşitli devrelere ayırır ve bu devrelerin belirli bir kanuna göre gelişimlerini tamamladığını ifade eder. Baltacıoğlu'nun bu anlayışı Freud'çu izahın bir başka görünümüdür. Freud bu gelişmeyi, anal, oral ve jenital diye üç ana devreye ayırır. Ana kanun olarak her devrede, libidinal gücün tezahürlerinin, belli bölgelere kaydığını ve haz prensibine dayandığını belirtir. Baltacıoğlu da, şahsiyetin evrim safhalarını iptidaî, itibarî, ihtibarî, intifaî ve hür şahsiyet devirleri diye, beş ana devreye ayırır. Aslında ilk iki devre ilkel şahsiyet devrelerinde çocuğun eğilimlerini idare eden hâkim prensip, evrensel kanun sevgidir. Bu güç başlangıçta âdeta saklıdır. Tekâmül seyrine

göre yeni alâkalara dönüşmektedir. Baltacıoğlu, budurumu şöyle izah eder:

> "İptidaî şahsiyet devrinde bulduğumuz merak, tecessüs, taklit gibi olgular gerçekte sevgi denilen uzviyete gömülü ve çünkü umumî ve müphem temayülün şekilleridir". (28)

Baltacıoğlu, çocuktaki psikolojik tekâmülü, çevre ile birlikte ele alır ve çevrenin tekâmülü ile birlikte açıklar. O, insanın psikolojik yapısının temelini, "ben sevgisi" dediği, hususla ifâde eder. "Ben sevgisi", Freud'deki "Libido", yani hayat içgüdüsünün değişik bir tezahüründen başka bir şey değildir.

Baltacıoğlu, psikolojiye, insanı daha iyi tanımak için başvurur. O'na göre, insanı tanımak için, şimdiye kadar yapılan çalışmalar objektif değildir. Çünkü, insanı daima, çevresinin değerlendirmelerine ve hükümlerine göre ele alarak izaha çalışmışlar, bunun için, onun tabiatını açıklıyamamışlardır. O, insan tabiatını izah için şöyle der:

> "İnsanda en köklü tabiat egoistlik, bencilliktir". (33-29)

Baltacıoğlu, bu sebepten, insanı tanımaya çalışırken, başkalarının verdiği tesadüfî hükümlerden ziyade, onun meşgul olduğu hususları ve okuduğu kitapları kaynak olarak kabul eder. O'na göre, insan "entellektüalist" bir ruh bilgisine göre tanınamaz. İnsan, ancak psikanaliz ve sosyoloji verilerinin ışığı altında tanınabilir. Söz konusu veriler, sezgici, artistik yaratılışlı ve yaratıcı şahsiyetlerin elinde, değerli bir teknik haline gelir. O'na göre, bu yolla, iptidaî bir şahsiyetten, hür bir şahsiyet, vahşiden sosyal bir insan meydana getirmek için, artık eğiticiler önemli bir metoda sahiptirler.

2. 1. 2. S O S Y O L O J İ K A Ç I D A N

İnsan,zekâsı, iradesi, melekeleri, ruhî ve bedenî yapısıyla, yani güçleri itibariyle belli bir bütünlük arz eder. İnsandaki bu güçler arasında kurulmuş dengeyi muhafaza etmek, onun hayatının devamı için zaruridir. Fert mi? Cemiyet mi? Çekişmesine düşmeden, insanların birlikte yaşamasıyla oluşan cemiyetlerin de, belli birnizam ve sistem içerisinde var olabileceği, tabiî bir hakikattır. Baltacıoğlu, bu hakikatı bilir. Cemiyetleri idare eden sosyal kuvvetlerin, ihmal veya inkârını reddederek, onların belli bir seviyede ahenkli bir hale getirilmesini ister. Böylece, bu kuvvetlerin, fert ve cemiyet etkileşimi yönünden tahlilini yapar. Bu metodla cemiyetleri, dolayısiyle onu etkiliyen ve ondan etkilenen, sosyal kuvvetleri disipline edebileceğimizi ifâde eder. Hattâ bu anlayışla bir çok çatışmaların da önlenebileceğini kabul eder.

Baltacıoğlu, harbden çıkan, yorgun ve mecalsiz bir Türkiye ile; onun aynı şekilde bir gençliği olduğunu bilir. Bu millete yol göstermek ister. Bunun için de, sosyoloji ilminin verilmesine ve metoduna baş vurur. Halbuki, bu noktanın halledilmesi için, birbirinden değişik görüşler vardır. O, önce taklitçileri tenkid eder:

> "Felâketten felâkete düşen Türkiye'nin ilk mürşitleri, ilk rehberleri "Mukallitler" oldular. Türkiye sıhhatı bozuk, kanı zayıf, kemikleri çürük Türkiye, gel seni Avrupalılaştıralım dediler; Ona Fransız Edebiyatından bir zevk, İngiliz Seciyesi'nden bir renk, Alman Ordusu'ndan bir kalıp verdiler". (30)

> "İnkılâbın hep bu sathi okşayan, düz ve mücellâ yüzleri beğenen acemi elleri yalnız insanların lisânını, kıyafetini değil, şehri, kanunları, âdetleri mimariyi, mektepleri, tedrisatı, her şeyi bozdu ve şımarttı! Şehir daha genç daha Avrupalı görünmek için bütün kanını sarf etti. Park, bahçe, kaldırım için camiilerini, türbelerini, koca evleri, ihtiyar ağaçlarını yaktı, yıktı. Kan damarları olan su yollarını, çeşme ve sebillerini kuruttu. Yemedi, içmedi, süslendi nihayet derin bir fakruddemme uğradı. Bunu yalnız şehir değil hayatın bütün aksamında gördük. Çaldıran, kuduran, yalnız şehir değildi. Arsızlık, seviyesizlik sâri bir hastalık gibi bütün müessesenizi, bütün ananelerimizi sarmıştı.
>
> Her dört direk üstüne bir bina konduran mimarlar, her ka-

> nuna Avrupa'dan satın alınma bir cila süren vâzılar, Avrupa lı görünmek, modaya uymak için, garda, soğukta sokaklarda baldırı çıplak dolaşan aska, çarpık bacaklı mahlûklar cemiyetinden, millîyetinden, sokaktan geçenleri haberdar etmek için kapısının üstüne tahta saplı yırtık bayrak asan mektepler, her tarafı kırmızı beyaza boyayan, kutularının her köşesinde ay yıldız bulunan dükkânlar!..." "Türkiye'yi öldüren harice görünmek illeti idi" (31).

Baltacıoğlu, bu tesbitlerini, Avrupa seyahatiyle edinmiş olduğu tecrübeleri ile de destekler. Kitaplardan derlenmiş bilgilerle değil, seyahatlarından edindiği bilgiler ve karşılaştığı vak'alara dayanarak, Avrupa'lıların Şark hakkında cahil olduklarını ifâde eder. Hatta bir İngiliz öğretmenin Baltacıoğlu'na, Türkler siyah değil mi diye sorduğunu, Fransa da ise "On va en arrière comme en Turquie" ("Türkiye'deki gibi arkadan gidilir"), "Mangez comme un Turque" ("Türkiye'deki gibi yiyiniz") gibi sözlerin darbı mesel haline geldiğini belirtir. Ancak, Avrupa'lının bu görüşü, hakkımızdaki cahilliğinden ziyade, anânevî düşmanlığının neticesidir denilebilir.

Baltacıoğlu tahliline şöyle devam eder: "Bu fikre karşı Hıristiyanlaşma korkusu ile mutaassıplar derhal cephe aldılar. Toplumumuzda güçler kutuplaşmaya, çekişmeye ve çatışmaya başladı. Birinciler inkılâpçı bir zümreye, ikinciler halka dayalı birer temel oluşturdular. Bu kuvvetlere hükümetler ses çıkarmadılar. Boş görünme yollarını tuttular. Ancak bu güçler de hiç bir şey yapamadılar. Sadece hayatı engellediler". Bunların yanında toplumda, matbuat ve pedagogların fikirlerinden, yeni bir kuvvet daha doğdu. Bu yeni kuvvetin taraftarları, her şeyin geçici sadece terbiyenin esas olduğunu savunurlar. Bunlara göre, maarif tek ümit, mektep ise inkılâbın anahtarıdır.

Baltacıoğlu'na göre, ne bu mektepçilik, ne de bu sıralarda gelişen "içtimaîyatçılık", ilim ve gerçek hayat karşısında tutunamaz. Çünkü, "içtimaîyatçılık", taklitçiliğe dayalı ve memleket meselelerine yüzeyden bakar. Ayrıca, gelenek, âdet, sistem ve düşün de tanımaz. Fikri Avrupa'ya dayalıdır. Cemiyeti, maddeye benzetir, ferdi de bu açıdan ele alır. Bunun için, "içtimaîyatçılık", fert ve cemiyet gerçeğini, onun problemlerini izah ve iclâhda yetersiz kalır. Bu düşünceye göre, ruh uzviyetin, can vücudun tâbiîidir. Bu inançla, "bâtınî" bir cevher, yaratıcı bir "bâtın" yoktur. Ayrıca insandaki gelişme tamamen

çevrenin eseridir. Baltacıoğlu, "içtimaîyatçılığı" şöyle değerlendirir:

> "İçtimaiyatçılığın delâleti tekâmülü muhitle izaha kalkışması, Lamarkçılığı, Darwinciliği, tarihine karıştırması mudil olan "Cemiyet"i basit olan "Madde" ile mukayeseye girişmesi ve "ruhiyat yok, uzviyet var, hilkat yok, icat var, sır yok kanun var, tesadüf yok, intizam var demesidir". (32)

Baltacıoğlu, hayatın özünü dikkate almıyan, yaratıcılığını maddeye mahsus sayan "İçtimaiyatçılığın" yerine, her şeyi etkileyen ve bu maddî kabuğun altında sessizce akan hayatı duymak gerekir der. Onun bu konudaki kanaati şudur:

> "Âtinizi, istikbâlinizi görmek mi istiyorsunuz? Onun için ilim sahasından, fikir arazisinden çıkınız. Velilerin, Peygamberlerin eserine ittiba ediniz, kalb kaşânesine, vicdan sarayına giriniz; bakın ne göreceksiniz". (33)

Baltacıoğlu, hayat bulmak, canlı kalmak, kendine güvenmek, samimi olmak ve bu yolu benimsemek suretiyle var olabileceğimize inanır. Bu kanaatini de şöyle ifâde eder:

> "Bir millet, ancak kendini bularak ve kendine benzeyerek ve kendi vicdanının kendi seyrine tâbi olarak yaşayabilir".(34)

Hayat aslında bir takım karşılıklı çekişmelerin, sürtüşmelerin, gerginliklerin varlığıyla tecelli eder ve bu haliyle de öteden beri devam edip gider. İnsan bu karşılıklı zıtlıklar, duraklar ve uçurumlar arasında durmadan gidip gelir. Baltacıoğlu'nun düşüncesi de mizacı gibidir. Bazen haşin, bazen keskin, bazen müsamahalı, çoğu kere gelenekçi, demokrasi savaşçısı ve Kemalist.

Baltacıoğlu, önceden benimsediği "bâtınî ve sırrî" güçler sosyoloji metodunun ışığı altında yeniden gözden geçirir. Bu safhada insan, bütün güçleri itibariyle, cemiyetle ve cemiyetin tekâmülü ile izah edilir. O, bu dönemde cemiyeti şöyle özah eder:

> "O halde cemiyet içtimaî bir uzviyettir". (35)

Bu içtimaî uzviyet, bitki ve hayvanî uzviyet gibi, hususî bir uzviyet nevidir. Tekâmülün eseridir. O'na göre, sosyal hayatı en çok uzuv-

laşan, vazifeleri en çok ihtisaslaşan cemiyetler, en gelişmiş cemiyetlerdir. Bu konuda en az tekâmül etmiş cemiyet olarak kabileyi alır. Kabile bir "seciyeler mecmuudur". Bunlar diğer kabilelerle karşılaşır ve çeşitli sebepler bunların karışmasını zarurî kılar. Kabileler arasındaki bu zıt "seciyeler" birbirleriyle karışınca, aşiret, kavim... vb. gibi oluşumlar meydana gelir. Bu tekâmül zinciri ile nihayet "millet" oluşur.

> "İşte cemiyette ruhun en ufak bir kabileden başlıyarak en mütekâmil bir safhaya dahil olmasına "Millet" diyoruz... Hülâsa millet, dinde, ahlâkta, sanatta, hukukta, felsefede şahsiyet demektir". (36)

Bu tekâmül seyri içerisinde aşiret, kabile, kavim, ümmet ve nihayet millet tipi cemiyetler, tekâmül zincirinin birer halkaları ve birer duraklarıdır. Öyleyse bu duraklardaki cemiyetlerin insanı, hem kendinden önceki cemiyet tipinin insanından, hem de kendinden sonraki cemiyet tipinin insanından farklıdır. Bir önceki cemiyet için ideal olan insan, bir sonraki cemiyet için artık bir fosiller yığınıdır. Baltacıoğlu, bu konuyu şöyle izah eder:

> "Yoksa bir cemiyetin-kabile, aşiret, kavim, ümmet gibi hukukî, iktisadî, ahlâkî, bedii bütün hayatının ve hissinin cevherlerini dinden alması onun içtimaî hayatının tekâmülünden ziyâde basitliğini ifâde eder". (37)

Böylece, cemiyet kendi kanunlarına göre incelenecek bünyesindeki sağlamlıklar, hastalıklar ortaya çıkarılacak, mâziden gelen miras, Durkheim'ın bir metodla, seçime tâbi tutularak zarurî olanlarla olmıyanlar ayırtedilecektir. Bu anlayışla tekâmüle yardım edilecek ve insanın içtimaileşmesine zemin hazırlanacaktır. Bu metod, objektif olduğu için, insanın yapısının bir takım hakikatleri de elde edilecektir. Baltacıoğlu, bu hususda şöyle der:

> "İnsan hâlîtabiatinda kalsaydı, ne zekâsı, ne hissi, ne de iradesi böyle teşekkül edemezdi. Bunları bizim ruhumuzda icad eden cemiyet ve cemiyetin terbiye denilen müessesesidir". (38)

> "Hülâsa en ferdi melekelerimiz bile içtimaî zaruretlerle alâkalıdır. Bunlar içtimaî tekâmülün birer tâbilerinden başka bir şey değildir. Şu takdirde ferdin uzviyetiyle ge-

> tirdiği istidatların ve temayüllerin, tetkikinden ibaret olan bir ilim, terbiye mefkûresini keşfetmek hususunda selâhiyeti mevzu bahs olamaz. Ruhiyat terbiye gayelerini tayinden acizdir. Bu gayeleri vücuda getiren ve fertlerine neşreden cemiyettir". (39)

Abdullah Cevdet ve Celâl Nuri ile ülkemize sokulan ve tanıtılan Gusteve Le Bon'un psikolojisi, Baltacıoğlu'nu da etkilemiştir. Fakat kalkınacak, gelişecek bir memleket için, buhranların birbirini takip ettiği sarsılmış bir cemiyet için, önce sosyal düzeni sağlamak gerekir. Baltacıoğlu'nun sistemini benimsediği Durkheim da sosyolojiden halkın refahını ve düzeninin sağlanmasını ister. Bu hususda Cemil Meriç şöyle der:

> "Durkheim, sarsılan düzeni rasyonalizm rayına oturtmaya çalışan bir haham torunu". (40)

Baltacıoğlu, cemiyetin ruhunun tecellisi için fertler vasıtadır. Bu açıdan psikolojiye de ilgisiz kalınmamalıdır. Ancak, insan cemiyet içerisinde, diğer insanlarla olan irtibatı ve münasebetleri yoluyla, bir çok alışkanlıklar kazanır. Öyleyse insanı bu iki kutbu ile sosyal ve psikolojik yönleriyle düşünmeli, bu kutupların beslendiği ana kaynak olarak cemiyet ön plâna alınmalıdır der.

Baltacıoğlu, insanın yetişmesi için, gerekli uzun bir tarihin çok değerli bir kazancı olan medeniyeti, tekniği, ekonomiyi, cemiyet saklar ve ferde iletir. demektedir. Onun madde, hayat, ruh ve hattâ cemiyet üzerinde hâkimiyet kurmasını sağlar. İnkılâpların, ilerlemelerin, fertlerde beliren yaratıcılığın, şahsiyetimizin, çeşitli değerlerin cemiyetle, sosyal hayatla var olabileceği kanaatini ileri sürer ve bu konuda şöyle der:

> "Bütün dinî, ahlâkî, hukukî, bediî, teknik ve ekonomik vicdanımızı veren, sosyetemizdir. Bu mâneviyat bize kan yolundan değil, örf ve terbiye kanalından gelir". (41)

Baltacıoğlu, toplum refahını ve ideali de cemiyete bağlar, onunla açıklar:

> "... Selâmeti, refahı, saadeti, ideali bulmak için sosyeteye, sosyetenin ideal varlığına gitmekten başka çaremiz yok...". (42)

Baltacıoğlu, bütün bu açıklamaları ile tıpkı Durkheim gibi siyaseti de sosyolojiye dayandırmak düşüncesindedir. O, bu hususu şöyle ifade eder:

> "Bence siyaset içtimaî iradenin içtimaî hayata tatbikinden ibarettir". (43)

Baltacıoğlu, üzerinde çalışma yapılacak cemiyetin tekâmülü bilinmeli, o cemiyetteki normal anormal tesbit edilmeli ve değerlendirmeler bu hususlara dayalı olarak yapılmalıdır, der. Çünkü cemiyet, sosyolojide en kompleks ve en girift bir gerçekliktir. Cemiyet, aynı yapıda, bir çok müesseselerden meydana gelmiştir. Hattâ Baltacıoğlu, sosyal olgulardaki değişikliği izah için, sosyal morfolojiyi temel alarak içtimaî vak'aları diğer tabiat olguları gibi tabiî birer va'kıa olarak kabul eder. O, bu konudaki düşüncesini şöyle ifâde eder:

> "Bir sosyal olgunun izahı ne biyolojik ne psikolojik olabilir; bu ancak cemiyetin bünyesiyle, anatomisiyle alâkalıdır. Bu görüşü Auguste Comte ve Durkheim'den önce sosyolojiye getiren İbn Haldun olmuştur". (44)

Baltacıoğlu, cemiyetin tekâmülünü morfolojik bir gelişme olarak görür. Zaten Ona göre, sosyal gelişme morfolojik bir gelişmedir. Baltacıoğlu, bu kanaatiyle cemiyetin tekâmülünü coğrafî muhitle, iktisatla şu veya bu sebeple açıklayan görüşlere iltifat etmez. Gerçi Auguste Comte ve Durkheim'ın izahı, coğrafî nazariyecilerin izahına benzer. Ancak Durkheim'ın kastettiği muhit haricî değil, dahilidir. Baltacıoğlu, bu açıdan hareketle, cemiyetteki buhranları, bir takım felâketleri görünüşlerine göre değerlendirmez. Meselâ, harpler, hastalıklar...v.s. gibi. Bu hususlar her ne kadar birer felâket iseler de, cemiyette birlik ve beraberliği sağladıkları için, hayırlı tarafları da vardır. İnkılâpların bir çoğu bu gibi felâketlerden sonra meydana gelir düşüncesindedir.

Baltacıoğlu'na göre, esas olan cemiyetin sosyal bünyesidir. Ancak bu bünye de kendi başına değişmez. Dinî, ahlâkî, mânevî bir çok hadisenin bu değişmede rolü vardır. Baltacıoğlu, cemiyetin evriminde morfolojik yapıyı esas almasına rağmen, bu yapıda ağırlığı daima nüfusa verir. O, bu hususta şöyle der:

"Alyuvarsız kan olur mu? Kansızlaşan gövde sağ kalır mı? Nüfussuz Ulus yaşar mı?" (45)

Baltacıoğlu, nüfus yoğunluğunu ilerlemenin, sosyal düzenin sağlıklı işleyişinin ve kültürel mükemmelliğin mesnedi sayar. Onun bu konudaki düşüncesi şudur:

"Erkekler kadınlarınızdan çocuk isteyin, doğursunlar! Kadınlar erkeklerinize çok verin sevinsinler! Türkler çoğalın". (46)

Baltacıoğlu, Tanzimattan beri her şeyi mesele yapan, ama nüfus meselesini ele almayan düşünürlerimizin, bu hallerinden yakınır. Ayrıca sosyal hadiselerde kabul ettiği determinizmin varlığının, daha ziyade nüfustan ileri geldiğine inanır. Onun, bu hususta ki izahı şöyledir:

"Tabiî hadiseler gibi içtimaî ve irfânî hadiselerin de bir muayyeniyete tâbi olduğu neticesini çıkarıyorum". (47)

"30 yıldır sosyoloji ile uğraşırım, deterministim, sosyal determinizmin nüfustan, hacim ve kesafetten ileri geldiğine inanmışımdır". (46)

Baltacıoğlu, insanı, cemiyete bağlı olarak ele alır. Ferdî değerleri ve yaratıcılığı cemiyete bağlar. Ancak bu dönemde insanın biyolojik yapısına ağırlık verir. O, bir eserinde şöyle der:

"İnsan sosyal bir hayvandır". (47)

"Ben, topluluk hayatının yaratıcı gücüne inanmış adamım. "İnsan içtimaî bir hayvandır" diyen filozof en doğru şeyi söylemiştir. İnsan içtimaî olduğu kadar hayvandır da". (48)

"Öyle ise Baltacıoğlu'nda da Wilbois'de olduğu gibi Bergson'cu ve Durkheim'ci görüşler üzerine yükselmiş ve ikisini aşan bir senteze ulaşılmış olmaktan ziyade, sosyolojik görüşe temel olarak alınan Bergson'cu görüşe bağlanılmıştır".(49)

Bu anlayış, Aristo'dan beri, insanla hayvan arasındaki duvarı yıkmaya çalışan teorilerin bir uzantısı mahiyetinde görünüyor. İnsan ve insanlık bir gerçeklik olduğuna göre, bu gerçekliği değerlendirirken, niçin hep diğer bir gerçeklik olan hayvan ve hayvanlık verileri esas alınıyor. İnsan değerlendirilirken, kendi mahiyeti ve kendi özellikleri ölçü olmak lâzım gelir. Bu ölçüyü hayvanlık özelliklerine göre ele al-

mak insanı anlaşılır yapmak yerine, meseleyi daha karmaşık bir hale getirmek demektir.

Madde, bitki, hayvan ve insan ayrı âlemlerdir. Baltacıoğlu'nun, anladığı gibi, birinden diğerine tekâmül sonucu geçilir ve insan tekâmülün son halkası sayılırsa, kendi arkasındaki âlemlerin özellikleri ile açıklanmaması gerekir. Bunun yerine insanın kendi bilgisi, özelliği ve cevheri ölçü olarak alınıp bu ölçülere göre değerlendirmelerin yapılması gerekir. S.Ahmet Arvasi bir eserinde şöyle der:

> "Biz bugüne kadar insanın aklının kanunlarını ararken eşyanın verilerine dayanarak insan fikir hayatının mantığını kurduk. Gerçi bu mantıkla fikir sistemleri ve bazı isabetli teoriler de düzenledik; ilmin arkasında ve önünde değerli faaliyetlerde bulunduk. Fakat ne yazık ki, bu mantık ile insanlığımızı ihâta edemedik. Böyle bir tutuş bazan bizi kendimizi inkâra götürdü. Sahip olduğumuz bir çok insanî fikir, duygu ve inanışlarımızı "insani prensiplere" bağlıyacağımız yerde, onları kovmayı, atmayı, zaaf ve aldanış olarak damgalamayı ve patolojik psikolojiye konu yapmaya uygun bulduk". (50)

Aynı konuda, R.Ziya da şöyle düşünür:

> "İnsanı hayvanlar serisinde en mükemmel varlık gibi alan bütün bu tanımlara zıt olarak insanın hayvanlara nazaran bağımsızlığını, hattâ tekliğini (uniqueness) ele alan başka türlü tanımlar ileri sürülmüştür. Bu son yıllarda bir çok araştırmanlar bu yeni fikir üzerinde çalışmaktadırlar". (51)

Şu halde varlığı, kendi cevherimizin ve yapımızın özelliklerine göre değerlendirmek gerekir. Oysa Baltacıoğlu, insanı hayvana yaklaştırarak tanımlar. Aynı zamanda cemiyeti de mânevî bir birlik olarak izah eder. Onun cemiyet anlayışı şöyledir:

> "Bir sosyete mânevi birliktir. Ruh birliği ve kaynaşma sosyetelerin ilk özüdür. Sosyete aralarında hem kültür, hem de medeniyet birliği olan insan topluluklarının vücuda getirdiği nevi kendine göre bir varlıktır". (52)

Bu iki hüküm, çelişkili olarak görülmektedir.

Baltacıoğlu'na göre, eğitimde yenilik ve düzenleme önce eğitimin felsefesini yapmakla olur. Bu da ancak, sosyoloji ve psikolojiye dayanır. Yani, önce cemiyetle ferdi ve bunların karşılıklı işleyişini tanımak gerekir. Aslında onun, "İçtimaî Mektep" sistemi diye geliştirdiği eği-

tim anlayışının açıklığa kavuşması için, sosyolojisinin sonuna kadar izahı zaruridir. Baltacıoğlu, sosyolojiyi şöyle tarif eder:

> "Sosyoloji sosyetelerin, sosyal olguların ilmi demektir. Sosyoloji, din, hukuk, sanat, ekonomi gibi olguların ilmidir". (53)

Baltacıoğlu, sosyolojide Durkheim ekolüne mensuptur. Sosyolojiyi, Durkheim'ın kabul ettiği anlamda, sosyal yapıların ilmi olarak tanımlar. O, Durkheim için şöyle der:

> "Mânevî üstâdım Emile Durkheim". (54)

Ancak Baltacıoğlu, Durkheim'ın bütün görüşlerine katılmaz. O, bu hususu şöyle açıklar:

> "Ben yıllardan beriEmile Durkheim'ın sosyolojisi üzerinde durmuşumdur. Onun bütün eserlerini, kitaplarını, makalelerini okumuşumdur. Bu sosyoloğun sosyal gerçekleri görüşünü doğru bulurum. Kartezyen bir mantıkla, sosyolojinin konusunu, metodolojisini açıklayan bu adam, Auguste Comte'dan sonra en büyük sosyolog olarak gösterilebilir. Bizim büyük sosyoloğumuz Gökalp gibi ben de Durkheim'ın ana fikirlerini doğru bulurum. Ancak, son on yıllık çalışmalarım bazı önemli noktalarda beni Durkheim'dan ayırmıştır. Bu noktalar şunlardır:
>
> Emile Durkheim sosyoloji biliminin konusunu şu on iki olgu olarak alır: Din, ahlâk, hukuk, devlet, aile, ekonomi, bilgi, sanat, teknik, dil, eğitim, sosyal morfoloji. Bu olguları aynı değerde, aynı önemde görür. Yalnız sosyal morfolojiyi en genel olgu olarak tanır. Durkheim yukarda saydığım olguların hepsine sosyal kurum (institution sociale) adını verir. Ben bu anlayıştan ayrıldım. Bence şu üç türlü sosyal olgu vardır: Din, dil, sanat. Bunlar sosyal kuvvetlerdir. İkinci takım sosyal olgular aile, ekonomi, devlet gibi toprakla ilintili olanlardır. Bunlar da kurumlardır. Üçüncü takım olgular ideâllerdir. İlk yapıcılar, birincilerdir. İlk toplumlar bu üç yaratıcıdan doğmuşlardır. Reform bu üç yaratıcı ile olmuştur. Toplumların doğması gibi ölmesi de bu üç yaratıcı ile ilgilidir. Beni Emile Durkheim'dan ayıran noktalardan biri de yapıcı kuvvetleri kapalı kurumlar gibi almamızdır. Oysa ki din yalnız inançlarda, törenlerde yaşıyan kapalı bir kurum olmayıp yaşamanın her türlüsünü sinen, son derece yaygın, son derece girgin bir kuvvettir". (55)

Baltacıoğlu'nun,Durkheim'dan farklı düşündüğünü, onun bütün görüşlerine katılmadığını ifâde ederek bu bahsi sonuca ulaştırmamak gerekir.

Çünkü, Baltacıoğlu'nun, Durkheim'dan ayrıldığı hususlar, temelde değil, ayrıntıdadır. Meselâ, din Baltacıoğlu'na göre, içtimaî bir varlıktır. Hakikattır. Her toplumda vardır. Varlığı toplumla mümkündür. Yani, din toplumun ürünüdür. Vahye dayalı temeli yoktur. Bu konuda Durkheim'da aynı düşünür. Bu hususa Hilmi Ziya da işaret eder:

> "Bununla birlikte Durkheim'ın Sosyoloji Metodunun Kuralları adlı kitabına olan mutlak güvenini daima saklamaktadır". (56)

Baltacıoğlu'na göre, sosyal hadiseler, cemiyet denilen uzviyetin hususî şekilleridir. Ona göre, sosyal hadiseler genel ve yayılıcı bir karektere sahiptirler. Bunların yayılması sosyal oluşlardandır. Bu hadiseler iki şekilde tecelli ederler. Birisi, uzuvlaşmış olarak kanun, kaide, darbımeseL...v.b.gibi, diğeri de uzuvlaşmamış olarak sessiz ve sadasız hükümran olurlar. Mefkûrevî ve dinamik hadiseler de içtimaî bir hüviyet taşırlar, der. O, bu kanaatini şöyle açıklar:

> "Çünkü bunları vücuda getiren, münzevî fertler ve fertlerin temayül ve kararları değildir. Bunları vücuda getiren genel tarih, cemiyetin kendisidir". (57)

Sosyal hadiselerin, uzuvlaşmış olarak tecellisini, kanun, kaide ve darbımesel şeklinde ifâde ederken, millî benliğe verdiği önem açıktır. Eğer kanun yapılacak ise bu bünye tetkik edilmelidir. Kaide koyulacaksa bu yapı ele alınmalıdır. Hülâsa cemiyete ait yapılacak işlemler cemiyetçi hareketle yapılmalıdır. Tarih ve cemiyet, mefkûrenin hazırlanmasında önemli bir role sahiptir. Ancak ferdî gayretleri, dâhî ve mürşitlerin rollerini de inkâr etmemek gerekir. Çünkü, mefkûreleri uğruna, seve seve ölüme giden fertler, her zaman ve her cemiyette olduğu gibi, çile ve ızdırapla ömürlerini harcayıp, mefkûrelerini hayata tatbik eden fertler de az değildir. Kaldı ki, cemiyette hazırlanan mefkûreleri de, canlı ve yaşanabilir hale getiren, kendilerini ideâle veren, ideâlleri için yaşıyan dâhiler, büyük düşünürler ve filozoflardır.

Baltacıoğlu'na göre, cemiyette en önemli gerçek gelenektir. Gelenek cemiyetin devamını sağlar ve hiç değişmez. Milliyetin ayırıcı özelliği de gelenektir. Kavimlerin kendilerine has bir çok özellikleri, Meselâ, hangere kuruluşu, dilin sentaksı, davranış tarzları, mimikler...v.s. gibi sosyal özellikler, gelenekten kaynaklanır. Sosyal değişmelere karşı,

nun sebebi istibdat mıydı? Zannetmem. Bunun sebebi şu idi: O tarihte Türk cemiyeti "değer buhranı dediğimiz" şeyi tanımıyordu. Kendine göre bir değer nizamı, değer hiyerşisi olan istibdat devrinde öğrencilerin öğretmenlerine karşı saygısızlık gösterdikleri hemen hiç işitilmemiştir... O devir medeniyet ve teknikçe ileri bir devir değildi; fakat ruhunda hiç bir anarşi olmıyan bir devirdi... Meşrutiyetin ilk günlerinde bu dem ve düzenin yerine anarşi geçti. Kimse kimseyi saymaz oldu. Matbuat hürriyeti bir matbuat anarşisinden başka bir şey değildi. Niçin böyle olmuştu? Çünkü eski zühtî ve monarşik nizam sarsılmış, yerine yenisi geçmemişti... Cumhuriyet rejimi devrimlerin en büyüğünü getirdi. Asırlardan beri Avrupalılaşmak uğrunda türlü atılımlar yapmıştık. Cumhuriyet bu işi birden, kesin olarak başardı. Ancak sarsıntı çok büyük oldu. Çünkü bir yandan eski islâm medeniyetinin bağlarından koptuk; bir yandan da Avrupa medeniyetiyle birlikte Garp milletlerinin Millî kültürlerine aşılanmak tehlikesine uğradık". (61)

Tahlile devam etmek için, önce kültür ve medeniyet kavramları üzerinde durmak, bu kavramlara ait görüşleri tesbit etmek ve bu anlayış içerisinde Türk kültürünü ele almak gerekir. Kültür tarifleri gözden geçirildiği zaman, hemen herkesin üzerinde ittifak ettiği bir tarife rastlanmıyor. Her ilme ve ilim adamına göre, birbirinden farklı tarifler yapılıyor. Bu konuda Mümtaz Turhan şöyle der:

"Kültür kelimesinin esas itibariyle üç mânada veya üç mâna grubunda kullanıldığı görülmektedir". (63)

Cemil Meriç'de aynı konuda şöyle düşünür:

"Kültür yabancı bir kelime. Câzip, çünkü Avrupalı. Batı dillerini XVIII. asrın sonlarında fethetmiş. Her ülkede ayrı bir libasa bürünen uçarı, serâzâd bir mefhum.

Amerikalı iki yazar 160 târifini bulmuş: Kimi tasvîri kimi tarihî, kimi normatif, kimi psikolojik, kimi "yapısal", kimi jenetik vb.". (64)

"Bu derlemeyi eleştiren bir sosyal bilimci (Berelson, 1964) "Bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa onun tanımlanamıyacağını kabul etmek gerekir". (65)

Berelson da bu düşüncesine rağmen, kültür kelimesini kullanmaktan vaz geçmiş değildir. Şu halde, kültürün birkaç tarifini daha görmek gerekir:

C.Wisler'e göre

"Kültür, bir halkın yaşama tarzıdır". (66)

Tanınmış bir diğer tarif ise;

"Kültür, insanın nesilden nesle intikal eden başarılarından meydana gelmiştir". (67)

Pirre Emmanuel ise:

"Kültür hepimizin, bir sevgi, bir insana insanlığı kendini insanlığın kaderinden sorumlu tutuştur". (68) der.

Tylor'a göre:

"Kültür, ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür". (69)

Bu açıklamalar kültür antropologlarını ortak bir tarife götürmüyor. Ancak kültür kavramının değişmez karakterlerini tesbite elverişli, bir imkânlar tablosu oluşturuyor. Demek ki kültürün var oluşu insana, insanın iç dünyasına ve içerisinde yaşadığı cemiyet ile karşılıklı münasebetine bağlıdır. Diğer yandan bununla sıkı sıkıya ilgili olan medeniyet kavramına temas etmek gerekir.

Kültür kelimesinde görülen kaypaklık, değişkenlik ve belirli bir tarif üzerinde anlaşamama, medeniyet için de aynıdır.

Alman antropoloji âlimi Thur Unwald'a göre:

"... medeniyet birikmiş bir bilgiye ve teknik vasıtalarına sahip olmayı ifade eder". (70)

Sosyolog Maclver'e göre ise:

"Medeniyetten biz insanın, hayatı üzerinde müessir şartları kontrol maksadıyla sarfetmiş olduğu cehitler neticesinde meydana getirdiği mekanizma ve teşkilâtın umumî heyetini kastediyoruz. Bu itibarla medeniyet mefhumu, içtimaî teşkilât sistemlerini, tekniği, maddî âletleri ve vasıtaları içine aldığı gibi seçim sandıklarını, telefonu, ticaret odalarını, demir yollarını, kanunları, mektepler, bankaları ve bankacılığı da ihtiva eder". (71)

Cemil Meriç'e göre de:

> "Avrupa dillerinde zerâfeti, çelebiliği-kısacası medenîliği ifade eden kelime "police" idi. "Police" XVIII. asırdan itibaren bugünkü mânada kullanılmağa başlar: Zaptiye ve yerini yeni bir kelimeye bırakır: "Civilisation". (72)

> "Cuvillier, sosyolojinin El Kitabı'nda kelimenin yurmi tarifini vermiş". (73)

Şimdi kültür ile medeniyet ilişkisini ele almak gerekir. Medeniyeti ve kültürü tarif etmede milletler, düşünürler ve yazarlar arasında çeşitli farklılıkların olduğu bir gerçektir. Aynı farklılık medeniyet ve kültür arasındaki ilişkilerin izahında da görülmektedir. Kimilerine göre, medeniyet ve kültür birbirlerinden ayrı değildir. Kimileri ise, bu iki kavramı muhteva itibariyle birbirinden pek farklı görür. Kültür ve medeniyeti aynı şeylermiş gibi düşünmek, tahlil etmek ve tarife çalışmak hatalıdır derler. Kimileri de kültürü araç medeniyeti ise araç olarak tanımlarlar. Şimdi bu konuda ifâde edilen kanaatleri gözden geçirmek gerekir:

> "Umumiyetle Alman literatüründe kültürle medeniyet arasında sarih bir ayrılık gözetilmemektedir... Anglo-Sakson içtimaî ilimler mensupları kültür terimini medeni milletler de dahil olmak üzere her içtimaî gruba teşmil ettikleri halde medeniyet kelimesini yalnız muayyen bir seviyeye yükselmiş ve bilhassa yazı ile tesbit edilebilen, ona dayanan bir bilgi veya ilme sahip cemiyetler için kullanmaktadırlar". (74)

> "Bazıları kültür millî, medeniyet milletlerarasıdır derler. Bu tarif Durkheim ve Mauss'e aittir". (75)

> "Biz daha etraflı ve bu iki kavramın birbiriyle sıkı bağını gösterecek şöyle bir tarif ileri sürüyoruz: Kültür aktif ve dinamik bir halde olan yaradılış faaliyetidir. Medeniyet onun şekilleşmiş, statik hale gelmiş olan sonucudur". (76)

Burada tesbite çalışılan husus kültür ile medeniyet ilişkisinin aydınlatılma hususu değildir. Aranılan ve ortaya koyulmaya çalışılan ana mesele, ilmî esaslar dahilinde, taraflaz bir düşünce sayesinde, herhangi bir milletin kültür ve medeniyetinin yokluğa mahkûm edilemiyeceği hakikatıdır. Hele kültür söz konusu olunca, onu bir değerler manzumesi olarak düşünmek, ancak kendi bütünlüğü içerisinde ele almak gereki

Kültürler, belli bir kültür temel alınmak suretiyle değerlendirilemez. Çünkü her kültürün gelişimi, serpilişi meyvelerini insanına ve insanlığa sunuşu, diğer kültürlerden farklı olmaktadır. Bu farklılıkları dikkate almayarak kültürlerin aynı tekâmülü geçirdiklerini savunmamak gerekir. Buna göre, Batı tekniğini ve bu tekniğin bugünkü üstünlüğünü esas alarak diğer kültürleri bu ölçüye göre değerlendirmek ve onları yok saymak, ilmin ve bir bir düşüncenin kabul edeceği bir husus değildir. Meselâ, mistik bir anlayışı temel alan Hint Kültürü ile, pratik akla dayalı Çin kültürünü, soyut aklı esas kabul eden Yunan kültürünü, bugünkü endüstri ve ilim zihniyetine dayanan Batı kültürünü aynı hizaya koymak doğru bir anlayışın eseri değildir. Bu hususu Hilmi Ziya şöyle ifâde eder:

> "Bunun için bütün kültürleri teknik üstünlük ölçüsüne göre Batı kültürüne doğru gelişme halinde gören ve onun dışında kalanlara "geri kalmış" veya "gelişmemiş" adını veren görüşten ayrılarak "kültürlerin orijinalliği"nden bahsetmek gerçeğe daha uygundur". (77)

Tanzimattan beri şuurlu bir muhasebe yaparak ne kendimizi ne de Batı'yı tanıdık. Bu gerçeklerden habersiz olan aydınımız, ne Batı'yı Batı yapan temel özellikleri biliyor ne de Batı medeniyetinin vardığı son anlayışı tanıyıp değerlendirebiliyor. Bunu için de Batı'dan neyi ve nasıl alabileceğini tayin edemiyor, sadece taklide çalışıyor. Bunlar elbette, devrimi tamamlayan, yeni oluşumlara gebe olan, hattâ iflâsın eşiğine kadar ilerlemiş bulunan yeni bir Batı'nın varlığından habersiz olacaklardır. Bu konuyu Peyami Safa şöyle açıklar:

> "Bilmiyoruz ki, bugün oluş halinde ve kendisinin bu olup biten tarafını tasfiyeye uğraşan yeni ve canlı bir Batı var. Ne kadar iyi niyetlerle olursa olsun, Türk devrimini bu ölü Batı kalıbına göre dökmek isteyenler ileri sandıkları inançların ne kadar geri olduğunu bilmiyorlar. Onların, içinde imrandıkları Batı rüyasından uyanıp kendi kendilerine sormak zorunda oldukları ilk soru, yanılmıyorsam, şudur: Hangi Batı?". (78)

> "Bütün aydınlarımız değil. Fakat bir çokları Batı medeniyetindeki buhrandan ya tamamıyla habersiz yaşıyor veya buna yeteri kadar önem vermiyorlar". (79)

Evet "Hangi Batı?" Bu soru artık sorulur ve Attila İlhan'a göre, şöyle değerlendirilir:

"...bir kere yaptığımız batılılaşma değildi, ikincisi Batı bizim sandığımız gibi değildi, üçüncüsü Batı'nın ulaştığı yer özenilecek bir yer değildi". (80)

"Uşaklaşmayı uygarlaşmak sanmak"., "Hangimiz Batı'dan bizim toprağımıza gelmiş bir yaman Baytekin'in sağ kolu değiliz... Filânın Baytekin'i Bertold Brecht'dir, falânın ki André Breton'dur, feşmekânın ki Sartre, Joyce ya da Garaudy!" (81)

Bilememek, bugünkü Batı'nın köklerinin eski Mısır, Çin hattâ Hind medeniyetine kadar indiğini düşünememek, aydınımızı bu sona iter. Söz konusu meseleye Mümtâz Turhan şöyle temas eder:

"Bu sebepler, Garp medeniyetini lâyıkiyle anlıyamamak, bu medeniyetin ana unsurlarının nelerden ibaret olduğunu kavrıyamamak, bu esas kıymetler arasındaki münasebetleri tesbit edememek ve işe nereden başlanılması lâzım geldiğini tâyin hususunda acz göstermek, yâni ne yapacağımızı ve nasıl yapacağımızı bilememek". (82)

Bizim aydınımızın yanılmasını hazırlayan sebeplerden birisi de, Batı'nın bugünkü vardığı merhaleyi anlıyamamak, yorumlıyamamak ve ondan neticeler çıkarmaya çalışmamaktır. Batı'nın bu iç oluşumu, hakikaten hazindir ve bunalım noktasına gelip dayanmıştır. Düşünürleri, yazarları, ilim adamları ile bu buhrana çare aramaktadırlar. Ancak, İbn Haldun'dan beri medeniyetlerin mutlaka yıkılacakları prensibi, Avrupa medeniyeti için de geçerlidir. Sorokin bu hususu şöyle ifâde eder:

"İnsanlığın bütün tarihindeki muhtemelen en büyük bunalım dönemi olan yirminci yüzyıl, bir sürü tarih felsefesi ortaya koymuştur... Bugün milyonlarca insanın zihninde, kişinin kendisinin, ailesinin, halkınvve ulusun, insanlığın nereden geldiği ve nereye gittiği, nasılı ve niçini, etkin ve edilgin olarak bir nabız gibi atmaktadır. Bu sorunlar gerçekten tarihin gündemindedir". (83)

Bu konuda Sorokin ilk değildir. Söz konusu hakikati, bütün yönleri ile duyup, etraflıca izah eden düşünürlerin sayısı hayli kabarıktır. Meselâ, Danilevsky de bu konuda şöyle düşünür:

"Medeniyetler bir günde çökmezler. Gurup uzun sürer ve hemen farkedilemez. Her medeniyet çöküş sebeplerini kendi içinde taşır. Avrupa medeniyeti XVII. yüzyıldan beri inkıraz halindedir". (84)

Spengler 1918 yılında "Batının Çöküşü" ("Der Untergang des Abendlandes") adlı eserini yayınlar. Buhranı olanca boyutları ile tahlil edip, Batı için çok acı neticeler çıkaran düşünürün, şu değerlendirmesi ilginçtir:

> "Batı'nın bugünkü dev kentlerinde büyük kültür trajedisinin son perdesini hem oynuyor, hem seyrediyoruz. Dünyanın efendisi olan kuzey adamı makinanın kölesi oldu. Makina yalnız hayatı değil kendini de tahrip ediyor".(85)

Batı'nın kendisini görüşü, değerlendirişi bu merkezdedir. Delilleri ne kadar çoğaltırsak çoğaltalım, Batı bizim aydınımızın anladığı mânada değildir. Değerleri çözülmüş insanı makineleşmiş ve kültür tahripçiliğine yönelmiştir. Buhran bütün Batı içindir, umûmîdir, düşünen kafaları, duyan kalbleri rahatsız edici ve sızlatıcı bir görünüm arz etmektedir. Bütün bu hengâmeden habersiz, düşüncesiz, kendi değerlerine düşman bir anlayışla yaşıyamayız.

Gelmekte olan bir dünyayı sezelim, içerisinde payımız olsun düşüncesi ile hareket ederek değerlerimizi ve varlığımızı gündeme getirelim. Gönüllü bir şartlanmanın görünen ve görünmeyen bağlarını koparalım. Artık kendimize dönelim. Bu değerler keşmekeşi içerisinde, zaman zaman hayasiyetli seslerin yükselişine şahit olmadık değil. Baltacıoğlu da, bunlardan birisidir. O, sessizliği, köksüzlüğü reddeder bizim de var olduğumuzu, buna diğer milletler kadar hakkımızın olduğunu savunur. Ruhlarda ezilmişlik, teslimiyet hüküm sürerken, kendimize güvenmemizi ve değerlerimize dönmemizi teklif eder. Böylece toplumumuzun köksüz ve kültürsüz olamıyacağını ifâde eder:

> "Toplumların iki özü vardır. Kültür ile medeniyet". (86)

Bunun için, kültürü ve medeniyeti açıklamaya çalışır. Önce biz neyiz? Türk nedir? problemini ele alır ve bu problemi şöyle izah eder:

> "Türk Nedir?" sorusuna cevap vermeye mecburuz. Türk Nedir? Türk kültürüne değişmiyen cevher, yani bir annedir". (87)

Görülüyor ki, bu soruyla Baltacıoğlu, Türk'de değişmeyen, eskimeyen ve ölmeyen bir cevher aramaktadır. Bu iz, cevher her Türkte bulunacak, kültür, medeniyet ve bunları meydana getiren ana unsurlar hep bu cevherin bulunup tâyin edilmesinden sonra işlenip geliştirilecektir. Bal-

tacıoğlu'nda, bu cevher gelenektir. Ona göre, gelenekler hem kültürün temel taşları, hem de fertlerin sıkı sıkıya bağlanması gereken cevher değerlerdir.

Baltacıoğlu'na göre, gelenek temeli üzerinde gelişen ve toplumun şahsiyetini var eden kültür, duyulacak, içten yaşanacak bir şeydir. İcad edilecek yapılacak bir şey değildir. İnsan kendi kültürü sayesinde var olur, onunla yaşamasını sürdürebilir. O halde Baltacıoğlu, kültürümüzü "duyun, yaşayın" diyorsa, bunları, yabancılaşmış aydınına seslenıyor demektir. Aynı şeyi Hilmi Ziya da şöyle ifâde eder:

> "Lipps gibi yazarların başka kültürleri anlamak için içinden yaşamak (Einfühlung) dedikleri şey...". (88)

Yukarıda kültürün tarifinin zorluğuna değişik açılardan çeşitli anlamlarda kullanıldığına işaret edilmişti. Bu endişe, Baltacıoğlu'nda da sezilir. O, kültürün önce lûgat anlamını araştırır. Bazan "teşekkül (formation)", bazan "terbiye (éducation)", bazan da bilgi anlamında kullanıldığını belirtir. Öyleyse kültür kelimesinin istiklâlinden bahsedilemez. Onu bu bağımlılıktan ve kaypak anlamlara gelmekten kurtarmak, arındırmak gerekir. Bu işi ilk defa Ziya Gökalp'ın yaptığını belirtir. Ancak Gökalp'ın,kelimeye sadece istiklâl kazandırdığını fakat vuzuh getiremediğini ifâde eder.

> "... Gökalp kültür ile medeniyeti hem ayrı şey olarak alıyor hem de ayrı kültürde olan millî grupların müşterek esasına medeniyet diyor. Gökalp'ın kafasında iki ayrı şey birbirine karışıyor gibi: Biri medeniyete verdiği mânâ ikincisi millî kültürlerin birbirine benzıyen müşterek tarafı. İşte bu iki şey birbirine karışıyor. O zaman medeniyet, millî kültürler cinsinden bir şeydir. Halbuki ayrı mütefekkir "hars" ile "medeniyet"i ayırmak hususunda çok titizdir. Birçok yazılarında iki şeyi birbirinden ayırmaya çalışmıştır". (89)

Hilmi Ziya, kültür ve medeniyetin ayrılamıyacağını savunur ve düşüncesini şöyle ifâde eder:

> "Bu tarif Durkheim ve Mauss'e aittir. Fakat bu sınırı çizmek güçtür. Çünkü kültürün ve medeniyetin bir site veya siteler bütünü içinde kaldığı, yahut yeryüzüne yayıldığı zamanlar ve yerler vardır". (90)

Kültür ile medeniyeti birbirinden ayırmak, şöyle bir itirazı dâvet ede-

bilir. Kültür ve medeniyeti, ayrı şeyler gibi ele almak, ancak düşüncede olabilir. Çünkü, milletlerin hayatında, her kültürün meydana getirdiği medeniyetler vardır. Medeniyet, kültürün gelişerek hasıl ettiği belirli bir sonuçtur.

Baltacıoğlu, 26 Eylül 1935'de "Yeni Adam" daki bir yazısında, kültür kavramına açıklık getirmek ister. Bu yazıda, iki çeşit hüküm olduğunu bildirir. Birisi "gerçek hükümleri" olup, her yerde aynıdır. Diğeri ise, "değer hükümleri" dir. Bunlar her cemiyetin vicdanına göre değişir. O, kültürü bu grupta düşünerek şöyle ifâde eder:

> "Kültür bir sosyetenin vicdanından doğan değer hükümlerine denir. Bu anlamca, ahlâk kültürü olursa da fizik kültürü olmaz". (91)

Baltacıoğlu'na göre değer hükümleri subjektiftir. Milletten millete, cemiyetten cemiyete, gruptan gruba ve fertten ferde değişirler. Bunlar "vicdan kaynaklıdırlar". Güzel, çirkin, iyi, fena... v.s. gibi. Gerçek hükümlerinde, cemiyetten cemiyete ve fertten ferde değişme özelliği yoktur. Bunlar "Akıl kaynaklıdır". Doğru, yanlış... v.s. gibi. Bunun için, Baltacıoğlu, kültürü mânevî değerlerin adı olarak alır. Bunlar Türk dili, Türk melodileri, Türk motifleri, Türk ahlâkı, Türk felsefesi ve Türk muaşereti gibi, alanlardaki değerlerdir. Bu değerler yalnız Türk milletine görədir. Bizi diğer milletlerden ayıran ana karakterlerdir ve esas kriterlerdir. Kültürün kaynağı benliğimizdir. Cemiyetimizin gayri meşurudur. Kültür iç âlemimizle ilgilidir ve yaratıcı bir evrimle kendi kendini meydana getirir. Her toplumun(kabile, aşiret, il, millet gibi) kendine göre bir kültürü vardır. Kültür millîdir ve orijinaldir.

Baltacıoğlu, bu anlayışı ile şimdiye kadar süregelen kültür konusundaki bulanıklığa, kargaşayı ve değişik anlamlara kaçan kaypaklığı hallettiği kanaatindedir. O, bu konuyu şöyle açıklığa kavuşturur:

> "Kültür de din, ahlâk, dil, sanat gibi değer hükümleridir".(92)

> "Kültür denilen şey vicdandır, ama yalnız vicdan, başka bir şey değil". (93)

Bir noktanın aydınlığa kavuşturulması gerekir. Baltacıoğlu, kültür hem milletlerin millî varlıklarının yapıcısı, hazırlayıcısı, hem de onları diğer milletlerden farklı kılan "vicdan kaynaklı" değer yargılarıdır der.

Yani kültür toplumdan topluma değişir. Değişmesine rağmen, o milletin veya toplumun özelliğinin ve orijinalliğinin kaybolmasını önler. Hem değişir, hem değişmeyebilir. Bu bir çelişkidir. Buna rağmen o, bu konuyu izah ederken, "ulusluk sosyolojisi"nin yanıldığı nokta olarak alır. Çünkü, bu daimi değişmenin özünde, hiç değişmiyen "gelenek"ten, bu sosyolojinin habersiz olduğunu ilâve eder. O, kültürü iki türlü düşünür:

> "Kültür de iki türlüdür. Sosyal tipten sosyal tipe değişen değerler, sosyal tipten sosyal tipe değişmeyen değerler". (94)

Baltacıoğlu, Gökalp'in kültür ile medeniyet ayırımını yeteri kadar açık bulmamasına rağmen, kültür tarifinde Gökalp'le yakınlaşır. Ancak Gökalp, Baltacıoğlu'nun anladığı anlamda, kültürün değişmeyen "gelenek" temeline bağlı olduğunun farkında değildir. Gökalp, kültürü şöyle tarif eder:

> "Bir kavmin vicdanında yaşayan kıymet hükümleri (Jugements de valeur)'nin toplamına o kavmin kültürü denir". (95)

Gökalp, kültürü ayrıca milletin dinî, ahlâkî, hukukî, estetik, lisânî, iktisâdî ve fennî hayatlarının ahenkli bir toplamı olarak da tarif eder. Hattâ kültürü metodla, fertler yoluyla meydana getirilmiyen ve başka milletlerden alınamıyan duygular olarak anlar. Yani kültür millîdir, taklide dayanmaz ve halka dayanır. Milletin seçkinlerinde, büyük adamlarında ve kahramanlarında ise, o milletin kültürel değerleri tecelli eder der. Bu tip fertleri milletin temsilcileri olarak görür. O, kültüre hayli önem verir. Bu konularda da Baltacıoğlu, Gökalp'le aynı düşünür. Yalnız Gökalp'in,

> "... millî temaüdü kuvvetlendirmek için, ilk iptida, millî hersi yükseltmekle mükellef olan münevverlerin bu işi çabuk kavramaları lâzım". (96)

Kanaatine katılmaz. O, bu konuda şöyle düşünür:

> "Türk harsına gelince onun yükselmiye ihtiyacı yoktur. Çünkü Türk harsı oldum olası yüksek bir harstır. Onu aramak bulmak, sonra da yabancı harslara karşı üstünlüğünü belitmek var". (97)

Baltacıoğlu, kültürümüzün üstünlüğüne inanır. İnsanımızı da bu inanca katılmaya dâvet eder. Ayrıca Ona göre, kültür fertler tarafından me-

todlu bir şekilde yapılamaz. Kamu vicdanın içten içe oluşumu ile meydana gelir. Baltacıoğlu'nun, mükemmelliğine inandığı kültürümüz için,

> "Türk! Kültürünün eksikliğini unutma!". (98)

Hükmünü vermesi çelişki olarak görülmektedir.

Baltacıoğlu, islâm dinini Türk kültürünün önemli bir insuru olarak görür:

> "Aksine olarak şöyle düşünürüm; müslüman Türkler milliyetlerini, koruyabildiler. Fakat ırkça ve kültürce Türk olan Bulgarlar hıristiyan olunca milliyetlerini kaybettiler. Bu bir iddia değil tarihin bir gerçeği". (99)

Baltacıoğlu, kültürü, milletin fertlerini birbirine bağlıyarak millet olmasını sağlıyan bir harç fonksiyonunda görür. Ona göre, kültürün gelişip yayılması, milletin gelişmesi demektir. Bu açıdan hareketle kültürel değerlerimizi eski diye hor görmemizi ister. Eğer bu tutum benimsenmezse, kültürün dolayısiyle milletin yokluğa terk edilmiş olacağını ifâde eder. O, bir milletin fertlerinin yabancılara hayran olmamasını, bu düşünceden hareketle şöyle ifâde eder:

> "Bir millet ki, yabancıların ahlâkını, zevkini, felsefesini kendininkinden üstün bulur, yabancıların kültürünü benimser, o millet "millet" adına lâyık değildir". (100)

Baltacıoğlu, kültürümüzü engin ve beğerî bir değer olarak kabul eder. Bizi, bu kültürü anlamaya dâvet eder. Ayrıca o, kültürümüzü, tarih boyunca meydana getirdiğimiz değerlerimizin özü ve yapıcı unsuru olarak anlar. Bunun için Türk, minyatürcülüğünden mimarlığına, hattatlığından musikîsine kadar, dünyada bir çok değerin yapıcısı ve öncüsüdür. O, kültürü bozulmamış bir toplumun fertlerinin, nüfusta çoğalmayı bir kaide olarak kabul etmelerini ister. Baltacıoğlu, bu konuda şöyle düşünür:

> "Kültürü bozulmuş olan topluluklarda kadınlar doğurmazlar, çocuk düşmanı, kötümser olurlar; evlenmek, ev bark sahibi olmak, çocuk doğurmak, karı, ana olmak aleyhinde ve bekârlık, hovardalık, sevicilik lehinde olurlar. Ve bu olumlarınabütün bir ideoloji yaparlar... Türkiye kültürce dünyanın en kuvvetli devletlerinden biridir. Çünkü Türk kadını dünyanın en doğurgan kadınlarındandır". (101)

Baltacıoğlu, din, dil ve sanatın, toplumun bütün kurumlarına sindiğini,

bu konuda da "Türke doğru gitmek" zorunda olduğumuzu ifâde eder. O, kültürümüzün bölünmezliğini savunur ve bu konuyu şöyle açıklar:

> "Hars birdir, iki olamaz. Din ahlâk, zevk, san'at herkesin keyfine göre değişmez. Bunlar her milletin müşterek olan hisleridir. Bunlar maazallah zayıflar, yahut teşettüte uğrarsa, millet perişan olur". (102)

O, belirli bir bütünlük arzeden kültürün, kendine göre önemli bir tekniğin mahsûlü olduğuna inanır:

> "Edebiyatın, felsefenin kültür olduğunu herkes gibi kabul et! Fakat sanatsız ve tekniksiz kültür olacağına inanma!."(103)

Kültür meselesi karmaşık bir meseledir. İnsanı, milleti, tarihi geliştimi ve devleti yakından ilgilendirir. Bunun için, Baltacıoğlu, kültür meselesini devlet meselesi olarak ele alır ve bu konuda şöyle düşünür:

> "Bence bir kültür devletinin ilk işi bir kültür kurumu yapmaktır". (104)

Ona göre, kültür devleti millî bir devlettir ve her türlü istismara kapalıdır. Baltacıoğlu, böyle bir devlet, kültür kurumlarını köylere kadar sokmalı, gençliğini ideolojilere karşı, kültürle beslemelidir der. O, kültür konusunda Batı'yı taklide çalışan aydını, artık soysuz değil, hasta olarak niteler:

> "Aydın gerçi hiç de soysuz değil, fakat hastadır. Gerçek cemiyetten kopan her insan gibi, o da hastadır... Artık onu kurtarmak gerekir. Aydını hasta eden halktan kopması, yabancı kültüre aşılanması, kendi kültürünü yetici ve üstün görmemesidir". (105)

Baltacıoğlu, hasta aydının farkında olmıyarak halkı kötülemesini, anlayışsız ve kaba olarak görmesini, aydının hastalığına ve halktan kopuşuna bağlar. Onun bu konudaki düşüncesi şöyledir:

> "Ne mâzide ne de halde halktan kötülük gelmedi. İstikbalde de gelmiyecektir. Kötülük dejenere olmuş ve aşağılık duygusu taşıyan münevverden gelebilir. Köylünün bön ve mürteci olduğu hakkındaki hüküm gerçeğe uygun bur hüküm değil, çürük bir inançtır". (106)

Baltacıoğlu, süper güçlerin, milletleri yıkmak için, önce o milletlerin

kültürlerini ve değerlerini yıkarak aydın kadrolarının vicdanlarını, yabancı tesirlere müsait hale getirdiklerini ifâde eder. Bu metoda karşı, tek dayanağımızın kültür olduğunu belirtir. Yani var olmak için, kültürümüze inanmamızı ve onu yaşamamızı savunur. O, bu düşüncesi ile devrin "kültürlerin orijinalliği" tesbitine ulaşır.

Kültür ile medeniyet, daima birbiriyle sıkı münasebeti olan iki kavramdır. Oluşumları beraber, birbirlerinden kesin olarak ayrılmaları ise zordur. Bu açıdan Baltacıoğlu'nun, medeniyet anlayışını da tesbit etmek gerekir.

Tanzimattan beri, toplumumuzda iki farklı anlayış varlığını devam ettirmektedir. Bu anlayışlar, Avrupa medeniyeti anlayışı ile Doğu medeniyeti anlayışıdır. Ancak, aydınımız, bu iki medeniyeti, hakkıyla anlamış değildir. Bu konuyu Cemil Meriç şöyle değerlendirir:

> "Tanzîmât aydınlarına dönelim... Yeni tanıdıkları bir dünyanın şaşaasiyle gözleri kamaşan hayalperest nesiller için, medeniyet bir teslimiyet veya temessüldür. Mefhumu ilmî çerçevesine oturtan tek yazar: Cevdet Paşa". (107)

Baltacıoğlu da, aynı hususta şöyle düşünür:

> "Batıya Doğru'yu yazıyorum; çünkü "medeniyet" denilen girift ve dolaşık realite, onun anlaşılması, onun özümlenmesi onun öğretimi ve eğitimi üzerine herkesten ayrıca ve başkaca düşündüklerim, bulduklarım ve söyliyeceklerim vardır da, onun için". (108)

Baltacıoğlu'na göre, medeniyet söz konusu olunca, hedef Batı olmalıdır. Ayrıca Batı'lılaşmak hususunda da kimsenin tereddütü olmamalıdır. Önemli olan, Batı'lılaşmayı doğru yapabilmektir. Bunu için, o, Batı hakkında ileri sürülen görüşleri inceler. Üç ana görüş bulunduğunu, üçününde eksik olduğunu belirtir. Ona göre, Batı iddia edildiği gibi, "coğrafî bir birlik" değildir. Ayrıca "muaşeret ve eğitim törelerinin ortak olduğu bir bünye" ve "din, dil hariç, diğer bütün kurumları alınacak maddî bir yapı" da değildir. Baltacıoğlu'na göre, Batı, sosyal bir fikirdir. Muaşeret ve eğitim töreleri ise, millîdir. Ayrıca, her milletin çeşitli sahalardaki kurumları da farklıdır. Şu halde, bu anlayışlar köksüz, geçersiz ve Batı fikrini kavrıyamamışlardır. Baltacıoğlu, soysuzlaşmadan Batı'lılaşmak düşüncesindedir. O, bu düşüncesini şöyle belirtir:

> "Türk milleti Avrupalı'laşıyor; güzel, fakat Avrupalı'laşırken kendinden vaz geçiyormuş gibi korkuyorum; Avrupa'lılaşa Avrupa'lışa kendini büsbütün unutaca, kendini tanımaz olacak mı? Sakın bu bir kuruntu olmasın, diyorum. Olana bitene bakıyorum. Biz babalarımıza, dedelerimize az çok benziyoruz. Bizim çocuklarımız bize benzemiyorlar; bizden sonra gelenler bize benzemezlerse?". (109).

Baltacıoğlu, Batı'lılaşmayı Batı'lı kafa ve metodla yapabileceğimizi savunur. Ona göre Batı'lılaşmak şudur:

> "Sadece "teknik almak"... Gerisi hep milletlerin malı. Biz bu doğruyu neden tanımıyalım" (110).

Baltacıoğlu'na göre, tekniğin kaynağı akıl ve mantıktır. Ayrıca teknik, fertlerin yaratıcı muhayyilelerinden doğar, şuurlarda yaşar, sık sık değişir, öğrenilerek kazanılır ve hızını akıldan alır. O, her toplumun kendine has bir tekniğinin varlığına inanır:

> "Teknik, kabile, aşiret, il, uluş gibi bir toplumun aklında yaşayan gerçek hükümlerinin topudur" (111).

Baltacıoğlu, ayrıca tekniği, milletlerarası bir kurum olarak kabul eder ve René Hubert'in "Manuel de Sociologie" ("Sosyoloji Elkitabı") adlı eserinden şunları aktarır:

> "Bir uçak, denizaltı, tank gibi şeylere kısaca, kabaca teknik deyip geçiveriyoruz. Halbuki bu şeyler teknikten daha çok şeylerdir. Bu âletlerde teknikten başka onları yapan milletin, eşya, biçim, renk anlayışı, ekonomi, zevk dehası, kullanış tarzı, huyları, örfleri, kültürel ve medenî gelenekleri de vardır. Onun için uçaklara "uçak" deyip geçmiyoruz. Alman uçağı, İngiliz uçağı diyoruz" (112).

Baltacıoğlu, her toplumun kendi tekniği olduğuna göre, teknik bir nevî millî yapının mahsûlüdür der. Hattâ bu konuda üstün tekniklerimizi bırakıp, Batı'dan sadece Batı'lı olduğu için, kullanışsız bir takım teknikleri benimsememizi ileri sürer. Yani tekniği de hesaplı, kitaplı ve düşünceli bir şekilde almak gereğini savunur. O, Batı'lılaşmaktan, teknikleşmeyi anlar. Bu düşüncesini şöyle izah eder:

> "Avrupa'lılaşmak Batı medeniyetine gitmek demektir. Batı medeniyetine gitmek ise Garp tekniğine gitmek demektir. Öyle ise "Batı'ya doğru" parolasının doğru anlamı "Batı tekniğine doğru"dur. Sonuna kadar Batı'lılaşmak için sonuna kadar teknikleşmek gerektir" (113).

O, medeniyeti değişikeeserlerinde şöyle tanımlar:

> "En geniş mânâsiyle medeniyet bir kavme ait olan içtimaî müesseselerin heyet-i mecmuasıdır" (114).

> "Zaten bir medeniyet teknik olguları müşterek olan, kavmi yahut medenî gruplar topluluğu demektir" (115).

> "Medeniyet demek, yalnız bir millete, bir kültüre mahsus olmayıp, milletten millete geçebilen bilgiler, usuller, kaideler demektir. İlim, fen, teknik gibi" (116).

Medeniyet kavramı henüz açıklık kazanmış değildir. Değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Aynı durum Baltacıoğlu'nda da görülmektedir. Çünkü, Baltacıoğlu'da bu konuda birbirinden farklı tanımlar yapmaktadır. O, bu konudakianlayışları tenkid ederek medeniyetin tekniktan ibaret olduğu kanaatine varır:

> "Bütün bu saygığımız şeyleri bir sözle, kısaca söylemek istersek, "teknik" deriz. Öyle ise medeniyet tekniktem, yoldamdan başka bir şey değildir" (117).

Baltacıoğlu'na göre, aynı zamanda medeniyet milletlerarasıdır. Ayrıca daima topluluk hayatının belirtileri ve kurumları ile beraberdir. O, medeniyetin daha çok topluluk hayatının bilgi tekniği, fen tekniği ve ekonomi tekniğini ihtiva eden yönlerinde bulunduğunu ifâde eder. Baltacıoğlu, milletlerin iş bölümünde ileri gitmelerini, medeniyette ilerlemiş olmalarınabağlar. Ona göre, Batı medeniyetinin önemli bir özelliği de, ihtisasa, ilme ve iktisada dayanmış olmasıdır. Baltacıoğlu, millet olarak medeniyette geri kaldığımıza inanır. Bunun için, sanat, mûsîki, tiyatro ve benzeri hususlarda, "Batıya doğru" gitmek, yani Batı tekniğini benimsemek zorundayız der. Ona göre, bunun aksini düşünmek kültürle medeniyeti karıştırmak olur. Bu husus da o millet için hazinedir diyerek kanaatini çeşitli eserlerinde şöyle ifâde eder:

> "Eğer milletin düşünürleri bu iki şeyi birbirinden ayıramamışlarsa milletlerini sabahsız bir gecenin zifri karanlığı içinde bırakmışlardır" (118).

> "Medeniyet kurallarının alınmasında zarar yok, fayda çoktur. Bu kurallar yapıcıdırlar; Türk milletinin yapıcılık iradesine uygun âletler olurlar. Fakat kültür, diğer yabancı kültürden alınamaz" (119).

"Türk! Başka milletlerin medeniyetini öğren, taklit et, istersen onlara hayran ol! Fakat başka milletlerin kültürünü, geleneklerini alma, onları taklit etme, sakın onlara hayran olma!" (120).

Baltacıoğlu, memleketimizde öteden beri medeniyete, üç ayrı görüş açısından bakıldığını belirtir. Bu görüşler sırayla, "insanın anlayış ve zevklerinin incelmesi", "medeniyetin konfor, sıhhat ve rahatlık" olarak anlaşılması, "makineleşme"nin medenileşmede esas olduğunun iddia edilmesidir. O, bu üç anlayışın da eksik olduğunu ifâde eder.

Baltacıoğlu'nun bu konudaki görüşlerine, bir kaç noktada değinmek gerekir. Önce, Batı'lılaşmak hususunda kabul ettiği üç ana görüşü, hangi ölçüye göre ele aldığını açıkça belirtmiyor. İkinci husus ise, Batı'lılaşmak hakkında ileri sürülen görüşler, Baltacıoğlu'nun ifâde ettiği gibi, üç ana esasa göre ele alınamaz. Çünkü, İmparatorluğun, Batı karşısında geriledi̇ğinden beri, bu konuda yüzlerce reçete ileri sürülür. Peyami Safa bir eserinde söz konusu durumu şöyle açıklar:

"İstiklâl mücadelesinde silkinip ayağa kalkan fakat bugüne kadar tam bir sağlığa henüz kavuşamıyan bu hasta adamın dosyası gözden geçirilirse başlıca tedavi denemelerinin arşivinde şu reçetelere rastlanır:

1- Gülhane hatt-ı Hümayunu (Tanzimat reçetesi)
2- Birinci Kanun-u Esasî (Mithat Paşa ")
3- İkinci Meşrutiyet Reçetesi.
4- Yüzde yüz Avrupalılaşma hareketi (Doktor Abdullah Cevdet reçetesi)
5- İslâmlaşma hareketi (Sebilürreşat reçetesi)
6- Türkçülük " (İlk Türk Yurdu ")
7- Üç cereyanın telifi (Ziya Gökalp ve Yeni Mecmua reçetesi)
8- İçtimaî ilim, ademi merkeziyet ve teşebbüs-ü şahsi (Sultanoğlu Sabahattin reçetesi)
9- Terakkiperver reçetesi
10- Cumhuriyet (Atatürk reçetesi)
11- Serbest Fırka reçetesi
12- Altı ok reçetesi
13- Demokrasi hareketi (D.P. reçetesi)
14- 27 Mayıs " (Millî Birlik reçetesi) (121).

Batılılaşma konusu karmaşık bir konudur. Baltacıoğlu, bu konuyu sadece "teknik almak" şeklinde ifâde eder. Bu görüşü ile o, benzerlerinden ilerdedir. Ancak Baltacıoğlu'nun da, kabul ettiği gibi, teknik, onu meydana getiren kültürden tamamen soyutlanamaz. Şu halde, Batı'dan teknik alırken, bununla birlikte bir çok kültür unsurları da alınmak-

tadır. Baltacıoğlu'nda bu hususda açıklığa kavuşturulmuyor. Ayrıca bir toplumun sadece teknik almakla Batı'lı olacağı iddia ediliyor. Tekniği meydana getiren metod, çalışma ve ruhî ortam dikkate alınmıyor. Baltacıoğlu, önemli bir problem olan, tekniğin insanı hükmü altına almasına temas etmiyor. Halbuki, tekniğin gelişmesi nisbetinde kaybedilen mânevî seviye, bugün büyük bir problem olarak görünmektedir. Bu problem, bir çok memlekette bir çok düşünürü ve yazarı meşgul etmektedir.

Baltacıoğlu, medeniyet bahsinde de çelişkilere düşmektedir. O, medeniyeti, "bir kavme ait olan içtimaî müesseselerin toplamı" olarak tanımladığı zaman, her kavmin medeniyeti olduğunu, hattâ bu anlamda, iptidaî kavimlere "vahşi" demenin, ilmi olamıyacağını, bunu Batı medeniyetine mensup milletlerin, "alçaltıcı" anlamda kullandıklarını ifâde eder. Ayrıca o, bu konuya ait düşüncelerini şöyle açıklar:

> "Bu mânâda bir islâm medeniyeti, bir Avrupa medeniyeti, bir Çin medeniyeti vardır" (122).

Devam ederek:

> "Medeniyet terbiye ile intikal eder, ferdin eseri değildir. Onu yapan bütün bir mâzidir" (123).

> "Medeniyet savaşında yorulan milletler için sırtını tarihe vermekten başka çare yoktur" der (124).

Baltacıoğlu, bu düşüncelerini sonuna kadar savunmaz. O, medeniyet olarak sadece Batı medeniyetini kabul eder:

> "Bazılarının dediği gibi "Avrupalı ulus" demek bile yersizdir. Çünkü medeniyet anlamiyle "Avrupalı" olmıyan ulus bir kavimden başka bir şey değildir" (125).

Baltacıoğlu, Batı medeniyetinin buhranından habersiz gibidir. Batı'nın kendisine bakışını dikkate almıyan bir tavır içerisindedir. Ayrıca Baltacıoğlu, Batıyı anlıyamamalarından dolayı, aydınları hayli tenkit etmesine rağmen, Batı medeniyetinin iç oluşumu ve buhranından, kendisi de, tenkit ettiği aydınlar kadar haberdar değildir denilebilir.

3. İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NA GÖRE EĞİTİM KAVRAMI

Baltacıoğlu, eğitimi tarif etmek için, eğitim tarihinde yapılmış tarifleri gözden geçirir. Önce Eflâtun'un "iyi terbiye vücuda ve ruha müstait olduğu mükemmelliği veren şeydir" tarifini ele alır. O, bu tarifin, eğitimin ne olduğunu belirtmediği, belirli bir amaca göre yapıldığı, bunun için de, her devre göre değiştiğini ifâde ederek ilmî olamıyacağını kabul eder. Sonra, Çiçeron'un, "Çocuğu insan haline getirmek sanatıdır" tarifini de aynı sebeplerle reddeder. Daha sonra, en büyük eğitim filozofu olarak kabul ettiği J.J.Rousseau'nun, "Eğitim tabiata göre adam yetiştirmektir" tarifini ele alır. Bu tarifi de, iki esastan hareketle ilmî bir tarif olarak kabul etmez. Ona göre, tabiattan kasdedilen anlam açık olmadığı gibi, cemiyete de zıttır.

Rousseau'dan sonra sırayla Stein'in, "Terbiye, melekeleri hep birden ve âhenkli surette tekâmül ettirmektir", James Mill'in, "Terbiye gayesi evvelâ kendisi sonra hemcinsi için saadet âleti yapmaktır", John Stuart Mill'in, "Tabiatımızın tekâmülü için bizim kendimize, diğerlerinin bize yaptığı her türlü tesiri terbiye sayması"nı, Herbert Spencer'in, "Terbiyenin gayesi bizi mükemmel bir hayat ile yaşamaya hazırlamaktır", ideal tarifini, Jean-Marie Guyau'nun "... yeni nesilleri, fert ve nevi için en şuddetli, en feyizli hayat şartlarına mazhar etmektir" hükmünü, Dugas'nın "Belli bir plân ve prensiplere göre ebeveynin ve muallimlerin çocuğa verdikleri istikamet" anlayışına bağlı tanımını, Celleriér'nin "Ebeveynin çocuklarını yüksek, mükemmel farzettikleri çevreye hazırlamalarıdır" kanaatini, Durkheim'ın "Sosyal hayat bakımından yetişmiş nesillerin henüz bu hayata ulaşmamış acemiler üzerindeki etkileri" şeklindeki tariflerini de reddeder.

Baltacıoğlu, Durkheim'ın tarifinin, diğerlerinden daha geniş olduğunu, Durkheim, bu anlayışıyla, "mürebbi ve terbiyeci" kavramlarını değiştirerek herkesin eğitimci olabileceği fikrini getirmiştir der. Baltacıoğlu, bu tariflerde ortak yön olarak "ferdi çevreye intibak ettirmek" olduğunu belirtir. Bu incelemelerden sonraBaltacıoğlu, eğitimi şöyle tanımlar:

"Terbiye, hem bir "olma" hem de bir "itme"dir" (1).

O, eğitimi tabiî ve sosyal bir hadise olarak ele alır. Çocuk hem doğuşundan itibaren hayat içinde çarpışarak alışkanlıklar kazanır, intibakını sağlar, hem de çevresi "ebeveyni, hocası v.s.) onu çeşitli etkilerle cemiyete uyabilecek bir hale getirmeğe çalışır. Burada iki zıt kuvvet söz konusudur. Biri ferdin yaradılışı, tabiatı, diğeri de dış tesirlerin varlığı ve tabiatıdır. Bu tesirlerin içinde yaşayan fert bunlardan ister istemez etkilenir. Baltacıoğlu, böylece eğitimin, sosyal ve tabiî olarak iki şeklinin varlığına inanır. O, bu konuda yaptığı önceki tarifi daha açık hale getirir:

> "Ferdin tabiî ve içtimaî bir muhite tetabuku için tabiyat ve cemiyetin bu ferde bilmukabele ferdin bu tabiyat ve cemiyet üzerine yaptığı tesir ve aksitesirler neticesinde hasıl olan itiyatların heyet-i mecmuasıdır" (2).

Eflâtun'dan Durkheim'a kadar, bir çok düşünürün terbiye tarifleri ile Baltacıoğlu'nun tarifi farklıdır. Onlar, eğitimi daima dar bir çerçevede ele alırlar, plânlı ve şuurlu faaliyetlere inhisar ettirirler. Baltacıoğlu, eğitimi daha geniş anlamda ele alır. Bütün bir çevreden gelebilecek etkilerin, ferdin terbiyesinde önemli rolleri olduğuna işaret eder. Ona göre, eğitim her devirde ve her yerde vardır. Baltacıoğlu, bu hususu şöyle ifade eder:

> "Terbiye icad edilecek bir fikir değil, mevcut olan bir hakikattır" (3).

Fert hem tabiat, hem de cemiyet içinde yaşar. Bu çevrelerle tesirleşir ve bunun neticesi alışkanlıklar kazanır. Ferdin bu alışkanlıkları kazanması eğitimi sayesindedir. Fertler, yaşadıkları çevrelerden kazandıkları alışkanlıklarla intibak edebilirler. Bu hal bir nevi kendiliğinden olur. İnsan güçsüz bir varlıktır. Tabiî halde bakıma ve himayeye muhtaçtır. Baltacıoğlu'na göre, bu esirgeme, yetiştirme ve himaye etme faaliyeti de, dar anlamda eğitimdir. Ferdin çevresiyle etkileşiminde, gerek çevre, gerekse fert tek başına neticeyi tayin edecek derecede bağımsız değildir. Eğitim de, insanın alışkanlıklarına tâbidir. Baltacıoğlu, yanlış bir düşüncenin eseri olarak eğitimi, insan tabiatını tamamen değiştiren bir güç olarak anlayanlarla aynı kanatte değildir.

O, bu hususu şöyle ifâde eder:

> "Madem ki terbiyenin kıymeti itiyatların kıymetine tâbidir, o halde her terbiyenin, her mürebbinin, her muhitin terbiyece kıymeti de yarattığı fiillerin kıymetine, kemiyet ve keyfiyetine tâbi olmak iktiza eder" (4).

Baltacıoğlu, bu açıdan, fertteki kuvvetleri, istidatları, alışkanlıkları çevresiyle, çevrenin fertle irtibatı ve ilişkisi ile izah eder. O, eğitimi ferdin doğuştan getirdiği güçlerin, çevrede gelişme imkânı bulmasına bağlar. Ona göre, alışkanlıkların teşekkülü zihnî faaliyetle, bu faaliyetin yöneldiği husus arasındaki ilişkinin pekiştirilmesinden doğar. O, bu anlayışı ile, iyi ve kötü her türlü eğitimin, ferde belirli alışkanlıklar kazandırdığına inanır. Bunun için, "teselsül" dediği zihnî faaliyetle, zihnin yöneldiği konu arasındaki ilişkiyi iyi seçmek ve bu ilişkiyi daima kuvvetlendirmek ister. Baltacıoğlu, bu ilişkiyi şöyle açıklar:

> "Şu cihetten terbiye bir tahattur meselesidir. Terbiye, bir insiyakın faaliyetinden fikir ile heyecan yahut his arasında hasıl olan teselsül demektir. Meselâ, benim maddî terbiyem maddenin hayatıyla efalim arasındaki teselsül demektir. Terbiyenin bütün kudreti bu teselsül derecesine tâbidir. Kazanılan fikir ile his arasındaki teselsül ne kadar zayıf olursa, tetabuk da o kadar nâkıs olur" (5).

Baltacıoğlu, önceleri Rousseau'dan gelen etkiyle, eğitimde tam bir serbesti taraftarıdır. Her türlü baskı ve disiplini reddeder. Hattâ o, eğitimde "etmek" mastarı yoktur, "olmak" mastarı vardır diyerek Montaigne, Pestalozzi ve Montessorri'nin, bu konudaki fikirlerini benimsediğini şöyle ifâde eder:

> "İşte Montaigne, Pestalozzi, Montessori gibi terbiyeyi canlı bir tarzda anlamak vaziyetine girdiğimiz zaman hareketimizin vaziyeti değişecektir" (6).

Baltacıoğlu, bir çok memleket eğitiminde uygulanmış ve anarşiye kadar varmış olan, bu anlayış üzerinde fazla ısrar etmez.

Hür bir eğitimin varlığı, hiç bir zaman inkâr edilemez. Ama bu hürriyetin, bütün vicdanî ve sosyal bağlardan azâde, mücerret bir başıboşluk mânâsına alınması demek değildir. Haklara riayet esasına dayalı

bir hürriyet, bu mânâda ve bu anlayıştadır. Baltacıoğlu da, hür bir eğitimden aynı şeyi anlamaktadır:

> "Yüzme bilmeyen adamın beline bağladığı iptir. Hem lüzumu kadar karaya bağlıdır. Hem de lüzumu kadar serbesttir. Terbiyeyi mutlaka başıboş bir idare yahut mutlaka esaretli bir idare anlamaktır ki, bu muvaffakiyetsizlikleri vücuda getiriyor. O halde terbiye aynı zamanda inzibat aynı zamanda hürriyet fikirlerini toplayan canlı bir fiildir" (7).

Baltacıoğlu başlangıçtan beri verdiği eğitim tariflerine yeni sınırlamalar getirerek, eğitim, belirli bir çevre içerisinde, çocuğun büyüme ve olgunlaşma fiiline yardımdır der. Ancak bu yardım, eğitimin dış şartlarını temin şeklinde olacaktır. Bu ortamda, çocuğun bir iç oluşumla eğitildiğini göreceğiz. Baltacıoğlu, öyleyse ne diye eşsiz, kusursuz ve ideal bir insan yetiştirmeğe çalışıyoruz. Böyle bir insan gerçek âlemde yoktur. Şu halde bir sürü metod, yol ve teknik arıyacak yerde, çocuğu gerçek çevrelerde yaşatmalıyız der. Baltacıoğlu'na göre, eğitim sadece psikolojik bir hadise değildir. Yanlış bir sanının eseri olarak şimdiye kadar hep böyle anlaşılmıştır. Bu çok basit bir anlayıştır. Eğitim hadisesi gerçi bir yönüyle ferdî özelliklere dayanır. Ancak sadece ferdî yapı ile eğitimi anlamak mümkün değildir. Eğitim kompleks bir işlemdir, cemiyet, uzviyet, çevre ve ruhiyat gibi bir çok değişken unsurun, ortaklaşa etkileşimi altında oluşmaktadır. Bunun için, uzviyeti, ruhiyatı ve çevresi, çok basit olan yaratıkların, eğitimi de o derece basit olur. İnsan doğmadan önce de bakıma ve ihtimama muhtaçtır. Doğduktan sonra ise, karmaşık çevreler içinde yaşamak ve bu çevrelerin insanı olmak zorundadır. O, şu halde, eğitim bir yönüyle de sosyolojik verilere dayandırılmalıdır. Baltacıoğlu, sosyoloji ile eğitimin kanunlarını öğrenebileceğimizi savunur ve bu konuda şöyle der:

> "Terbiye sosyolojisi kurulunca terbiye realitesinin kanunlarını öğrenmiş olacağız" (8).

Baltacıoğlu, eğitimde, artık yaşanılan hayatı esas alır ve bu hususu şöyle açıklar:

> "Terbiye ancak yaşanılan bir hayatın içinde teşekkül edebilir. Yaşanılan bir hayatın eseridir" (9).

Devam ederek:

> "Çocuğun terbiyesi öğretilemez. Ya? Sadece yaşanarak kazanılır" der (10).

Ayrıca o,

> "Terbiye fikri güç, beceriklilik, egemenlik fikridir. Bu güç, bu beceriklilik, bu egemenlik, yalnız sosyete hayatı yaşayan adamda vardır" der (11).

Bu anlayışa göre, fert, aile, millet, meslek ve şehir hayatında yaşatılmalıdır. Bu çevrelerde yaşatılmayan adamda, eğitim yoktur. Hayattan alıp hayata verilmelidir. Eğitim bir aksiyon olarak anlaşılmalı ve bu aksiyon ferde yaşatılmalıdır. Bilgiyi zihinde taşıtan bir eğitim anlayışına, artık yer yoktur. Hakiki verilerden hareket ederek hakiki şartlarda yürüyerek hakiki neticelere varılmalıdır. Fertler, cemiyette yaşıyan meslek grupları içerisinde yaşatılmalı böylece onlara fonksiyon ve şahsiyet sahibi yapılmalıdır. Ona göre, hakiki eğitim budur. Baltacıoğlu, bu düşüncesini şöyle ifâde eder:

> "Millet, fabrika, lokanta, dershane, konferans salonu, müzamere için, adam şahsiyeti kazandırmaya alıştırmak olabilir" (12).

O, çocuk meslek zümrelerinin birinden diğerine geçerek şahsiyet devrelerini tamamlamaya çalışır der. Böylece çocuk, daha mütekâmil bir şahsiyet kazanmış olur. Bu husus da, eğitimin tekâmülünden başka bir şey değildir. Baltacıoğlu, bu tekâmülü şöyle açıklar:

> "Terbiyenin tekâmülü ne mekânın, ne hissin, ne iradenin münferit ve münsevî hareketi değil, bütün bir şahsiyet hayatının tekâmülüdür" (13).

O, çocuklara yaptırılacak işlerin gerçek çevrelerde ve gerçek tekniklerle, gerçek şartlarda yaptırılmasını ister. Bu faaliyetin neticesinde, elde edilen ve üretilen mal, piyasaya sürülerek maliyeti de kontrol edilmelidir der. Bu prensip, bütün konular için böyle olmalıdır. Çünkü o, çömlek yapmakla, hatiplik melekesi kazanmak arasında, ana ve genel şartlar itibariyle, hiç bir fark yoktur düşüncesindedir. Baltacıoğlu, bu anlayışını şöyle açıklar:

"Terbiye böyle olur. Yalanla olmaz. Sahici ile yalanı iyi ayırmalıyız" (14).

Baltacıoğlu'nun, bu konuda dikkate değer bir yönü de, çocuğu yaşadığı cemiyetin medeniyeti, kültürü ve zihniyeti ile daima münasebete getirerek eğitimin bir kültür işi olduğu gerçeği üzerinde durmasıdır:

"Terbiye nedir? Çocuk denilen yokmuluğu, kültür ve medeniyetin büyük hazinelerine ulaştıran sosyetenin, bu iyilik ve enerji kaynağının vasıtası ve kurucusudur" (15).

Şu halde eğitimi, "müesseseleştirmek" diye tarif eden Baltacıoğlu'nun, bu tarifinin esası, iki ana kaynaktan beslenmektedir. Birisi, çocuğa içinde yaşayacağı cemiyetin değerlerini ve kültürünü vermek, diğeri ise, aynı cemiyetin teknik kurallarını, yani medeniyetini vermektir. Bu anlayış, cemiyet itibariyle "müessese leşme" yi, fert yönünden de, meslek ve zümre adını şahsiyetine ulaşmayı sağlıyacaktır. Bu yönüyle eğitim, tamamen bir kültür işidir. Geleneğe dayalı olmalıdır ki, millî olabilsin. Baltacıoğlu, acemi fert, diğer insanlarca yetiştirilirken "içtimaîleşme ve millîleşme" süreçlerinin bütünleşeceğini ve o toplumun kültürüne dayanacağını ifâde eder. Ona göre, eğitim hadisesi, boşlukta cereyan eden bir hadise değildir. Eğitimin sebepleri ve şartları vardır. Bunun için, belirli bir çevre, "mürebbi" eğitilecek fertler, "mürebbi" nin tekniği ve amacı zarurîdir. Baltacıoğlu, böylece eğitimin şartlarını sebeplerinden çıkarır ve bu şartların var olduğu her yerde, eğitim vardır der. Ayrıca o, eğitimin şuurlu ve beşerî bir faaliyet olduğunu kabul eder. Bu faaliyetin, diğer benzeri faaliyetlerden, eğitici ("mürebbi"), ve çocuk ("acemi veya konu") gibi, iki temel unsurunun bulunmasıyla ayrıldığını belirtir. O, eğiticinin herhangi etkisini değil, maksatlı ve gayeli etkisini eğitim olarak ileri sürer. Eğitimin, "fiilî ve uzvî" bir faaliyet oluşuyla ilimlerden de ayrıldığını belirtir. Baltacıoğlu, eğitimi tabiî bir olgu olarak kabul eder. Öyleyse eğitim de, diğer tabiî olguların taşıdığı karakterleri taşımaktadır. Meselâ, eğitim sadece ferdî vicdanlarda kalmaz. Cemiyette kurumlar halinde teşekkül eder. Fertler üzerinde zorlayıcı bir karaktere sahiptir. Tabiatına zıt zorlamalara karşı, hem dayanır, hem de yaygın bir takım reaksiyonlar şeklinde varlığını hissettirir.

3. I. EĞİTİM İŞİNİN MAHİYETİ

Baltacıoğlu, zihinde belirli gayeler esas alınarak eğitimin mahiyetini açıklamaya çalışan anlayış tarzlarının hatalı olduklarını ifâde eder. Çünkü yapılacak olan, eğitime zihnî inşaalar ve ideal tanımlamalarla, mahiyet ve tabiat tayin etmek değil, onun var olan mahiyetini, tabiatını, açıklamak ve ortaya koymaktır. Bu mesele, tasavvurlarla yapılamaz. Yapılacak iş, eğitimin konusunu tesbit etmektir. Baltacıoğlu'nun, bu hususta hükmü kesindir:

> "Terbiyenin mevzuu, insandır, insan ferdi terbiye ediliyor" (16).

Baltacıoğlu, eğitenle eğitilen arasındaki fiilleri, tabiî halde eğitimin konusu olarak alır. Bu fiillerin incelenmesinde ise, objektif davranılmasını ister. Ona göre, bu fiilleri inceliyen bilginin tavrı, bir biyoloji bilginin, canlılar karşısındaki tavrı gibi olmalıdır. İnceleme sadece bu fiillere ait olmamalı, eğitimin bir olgu olarak teşekkül ettiği, bütün örgün şekillerini de kapsamalıdır. O, bu konudaki düşüncesini şöyle açıklar:

> "Sosyal terbiye olgularını tetkik edebilmek için bu olguların eşya haline gelmiş, kendilerine göre, maddileşmiş olan şekillerini ele almak gerekir" (17)

Baltacıoğlu, burada, bütün okulları, programları, disiplin tâlimatnâmelerini, kitapları, hukukun çocuk konusuna ait hükümlerini belli bir plân dahilinde incelemeği ileri sürer. O, bu incelemenin plânını şöyle açıklar:

> "1- Terbiye realitesinin karakterini bulmak, tarifini yapmak.
> 2- Terbiye tiplerini ayırmak, kendi aralarında mukayese yaparak terbiyenin tekâmülünü idare eden kanunları bulmak.
> 3- Sosyal hayatın terbiye üzerindeki tesirlerini bulmak.
> 4- Terbiyenin sosyal hayat üzerindeki tesirlerini bulmak.
> 5- Terbiyenin fonksiyonunu bulmak" (18).

Baltacıoğlu, bu inceleme ile, hem eğitimi geniş bir alanda ele almayı ister, hem de, cemiyette gerçek olarak yaşıyan eğitim vicdanının neden ibaret olduğunu tesbite çalışır. O, önce çocuğun tabiatını ve tekâmülünü inceler. Eğitimin, bu incelemeden elde ettiği neticeler üzerine kurulabileceğini savunur. Çocuğun tabiatını incelerken, vahşiden

medeniyete ve çocuktan adamlığa varlıkta, bir çok noktalarda benzerlik vardır. O, bu anlayışı ile eğitimde çocuğun tabiatını tanımayı ve ondan işe başlamayı kabul eden, J.J.Rousseau'nun paralelindedir. Ancak Baltacıoğlu, çocuğun tabiatı, yetenekleri, istekleri ve hedefleri arasında denge kurulmasını savunur. Buradaki inceliğe dikkat etmek gerekir. Çocuk arzu ve isteklerine göre hareket edecektir. Bu onun hürriyeti yaşaması demektir. Çocuğu, bu esas hakkından kimse alıkoyamaz. Hürlüğü, iç benliğini o, daima duyumlu ve yaşamalıdır. Bir yanda dış kısıtlamalar, engeller bir yanda alabildiğine hür bir iç benlik. Bir yanda istekler, arzular, bir yanda yasaklar, yokluklar ve cemiyetin kaideleri. Bu ikili zıtlıkları çocuk daima "zümrevî" hayatlarda yaşıyacak ve eğitimini içten serbest bir gelişimle sağlıyacaktır. Gerçi bu husus büyük bir zamanı kaybına yol açacak ama, çocuğun hür ve mükemmel bir şahsiyet sahibi olmasını da, bu yol sağlıyacaktır. Bu düşüncenin kaynağı da J.J.Rousseau'dur. Rousseau'nun, "Eğitimde zaman kaybetmek esastır" düsturunun, Baltacıoğlu'ndaki tecellisidir denilebilir. Gerçi çocuk eğitiminde, normal münasebetlerle işleyebilen, mânevî havası olan bir yuva, herhangi bir müsbet hayatı Baltacıoğlu'nda, ön plânda ise de, bu hayatta da kaideler "zaman kaybetme" esasındaki kaidelerin aynıdır. Ayrıca çocuklardan alamadıkları şeyleri istememek, onlara hakiki eşya ile oynama imkânı vermek, temel ve mükemmel şahsiyetleri her alanda "temessül" ettirmeğe çalışmak da, bu arada yapılacak işlemlerden biridir. Bu düşüncenin kaynağı da Rousseau'dur. Ancak Baltacıoğlu, "temessül" meselesinde mükemmel şahsiyetler örnek alınmalıdır der. O, çocuk eğitimine hayli önem verir. Bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklar:

> "Çocuğun eğitimi doğduğu andan itibaren başlar, her şey küçük yaşlarda öğrenilir, en ihtiyar huyların kökleri en masum çağlardadır. İyiyi, güzeli sevdirmeliyiz, vermeliyiz. Daima hareket ve faaliyet edeceği bir ortam meydana getirmeliyiz. Hürriyetini, hakkını vermeliyiz, doğruyu öğretmeliyiz. Bilmediklerimiz, görmediklerimizi onlara bilmiş ve görmüş gibi anlatmalıyız; onlarla samimi olmalıyız. Yalan söylememeliyiz. Çocukları kızdığımızda, öfkelendiğimizde hiç dövmemeliyiz. Onun ne olmak istediğini düşünerek ona arkadaş olmalıyız. Çocuğa örnek olmak istediğimiz her konuda önce biz terbiyeli, nâzik hakka riayetkâr olmalıyız. Hareketlerinin sebeplerini aramalıyız. Çocuğun daha ziyade sözlerine, duygularına değil eserlerine değer vermeliyiz. Hayatın zevkten, neşeden ziyade eziyet ve zahmetle yoğrulmuş olduğu fikrini aşılamamalıyız. Gaye-

> lerimizin en yüksek bu zahmetleri, eziyetleri, zaruretleri yenmektir düşüncesini mutlaka vermeliyiz" (19).

Baltacıoğlu'na göre, eğitim, bir yönüyle nüfuz, liderlik, muhabbet ve telkin gibi güçlere dayanırken, bir yönüyle de, sosyal hayat ve sosyal gerçeklik üzerine bina edilir. Bu gerçeği o, 1914'lerde şöyle ifâde eder:

> "Bir milletin en kök terbiyesi, mekteplerinin derslerinden değil, içtimaî hayatının şeraitinden kopup gelmektedir" (20).

Baltacıoğlu, sosyal hayatın verilerinden, canlı bir eğitimin, kaide; prensip ve muhtevasını çıkarmak için, ilim ve iktisat gibi, iki önemli hususu ölçü olarak alır. O, bunun için, eğitimi cemiyet açısından ele alır, inceler ve somut neticelere varmaya çalışır. Baltacıoğlu, eğitimin, sosyal bir müessese olduğunu ve bu açıdan incelenmesi gerektiğini, ilk defa Durkheim'ın ele aldığını belirtir. Bu konuda o, Fransızların "Pedagogique Sociale" tabiri, Almanların "Social Pedagogik", Amerikalıların "Educational Sociology" tabirleri, eğitimin sosyal açıdan incelenişinden çok, sosyal meslekî eğitime yönelmiş bir teoriyi işaret eder der. Baltacıoğlu, eğitimi, eğitim sosyolojisi gibi yapısına uygun insan tipine, eğitim sayesinde kavuştuğunu ifâde ederek, eğitimi, vücuttaki biyolojik varasete karşılık, cemiyetteki sosyal varaseti (medeniyeti, çeşitli kaideleri, ahlâkî...v.s.gibi.) ileten, bir vasıta olarak görür. O, bunun için bünyeleri aynı olan cemiyetlerin eğitimleri benzer, farklı olanlarınki ise ayrı olacaktır der. Meselâ, klân terbiyesi, aşiret terbiyesi, site terbiyesi, aile terbiyesi ve millet terbiyesi gibi. Bunlar birer vakıadır. Cemiyetin tekâmülü ile meydana gelmiş sosyal tiplerdir. Her sosyal tip birbirinden farklı olduğu için, bunların eğitimleri de farklıdır. Çünkü, zamanla insan anlayışı ve değer sistemleri değişir. Cemiyette, müesseselerin vazifeleri değişir. Buna bağlı olarak eğitim de değişir. Hattâ eğitim yalnız zamandan zamana, mekândan mekâna değişmekle kalmaz, aynı sosyal tipin içerisinde, sümereden sümereye, sosyal sınıftan sosyal sınıfa meslek ve zenaatlara göre de değişir. Baltacıoğlu, bu hususu şöyle ifâde eder:

> "Terbiye cemiyetlik bir vakıadır... Terbiye zamandan zamana değişir... Terbiye mekândan mekâna değişir" (21).

Devam ederek:

> "Terbiye olgularının kaynağı sosyal hayattır... Terbiye realitesi izafî bir realitedir; zamanla ve mekânla değişir, mutlak bir mahiyeti yoktur" (22).

Baltacıoğlu bu düşüncesi ile öğretimi ve disiplini dahi, cemiyetin eseri sayarak bunların hiç bir zaman eğitimcilerin hayalinden çıkma şeyler olamıyacağını söyler. Eğitim böylece tarihin bir eseridir. Şu veya bu şeklini tercih eden cemiyetimizdir. Ona göre eğitimin gerçekliği, değerleri, tekniği de, ferdi arzulara göre değil, "cemiyetlik oluşlara" göredir. Cemiyetin mektoplerinde ve ailelerinde yerleşmiş makineleşmiş örfler, eğitimin ta kendisidir. Bu örfler de, tarihî temellidir, aynı zamanda ve aynı oluştaki cemiyetlerde aynıdır. Meselâ, okul programları, dersleri deneleri... v.s. gibi. Baltacıoğlu, eğitimin ideallerini de cemiyete bağlar. Cemiyetteki değişmelerin sonucu, gizli ve sarlı duygular, cemiyetin altşuurunda yığıla yığıla gelişir. Bunlar zamanla açığa çıkacak hale gelince, eğitim idealcileri, bu ideallerin yaşanalar hale gelmesini sağlarlar. Bu idealleri eğitim sadece ferdi ruhlara yerleştirir ve yapıcılık rolünü oynar. Baltacıoğlu, bu idealleri cemiyette yaşanılar hale getiren, eğitim idealcilerine eğitim filozofları der. Bu açıdan Baltacıoğlu, eğitimi, hattâ milleti mutlaka bir ideâle bağlama zaruretini duyar ve cemiyetleri milletlerin fertleri gibi kabul eder. Bu dönemde o, ferdi mânoviyatla cemiyeti de ideâlle ölçer. Ona göre, ideâlsiz bir cemiyetin sonu, yok olmaktır. Bu noktada Baltacıoğlu, eğitime çeşitli görevler yükler:

> "Terbiye cemiyetin işçisidir. Terbiye cemiyeti için insan yetiştiren bir işçidir. Demokrasi terbiyesi demokrasiye lâyık insan yetiştiren işçidir" (23).

Baltacıoğlu, eğitimi çeşitli ideâllere ve amaçlara göre tanımlayan eğitimcilerin, bu anlayışlarını, ilmî olmadığı kanaatiyle reddeder. Ancak o, eğitimi, demokrasi ideâlinin emrine vermekle tenkit ettiği anlayışlarla aynı paralele gelir. Gerçi Baltacıoğlu, demokrasi demek, ilimcilik demektir diyerek bu anlayışını haklı göstermek isterse de, ilmin sadece demokratik cemiyetlere mahsus olmadığı bilinen bir gerçektir.

Baltacıoğlu, insanın "insiyakları" nın çok ve elâstikî olması sebebiyle, eğitimin mümkün olduğunu ifâde ederek, insanın eğitilmesini de, "insiyakları" nın elâstikî ve tekâmülle alverişli oluşuna bağlar. Ayrıca o, insandaki çeşitli fikir ve duyguların, eğitimle harekete geçirilebildiğini ileri sürer. Onun, bu konudaki düşüncesi şöyledir:

> "Kasti ve içtimaî terbiyenin en mühim kısmı, işte böylece zatında câzip olmayan bir takım fiirleri fiile tahrik ve teşvik sayesinde mümkündür... Binâenaleyh bütün terbiyelerin müşterek ve umumî vasıtalarından biri talim, diğeri tahriktir. Talimin gayesi, ilim derc etmek; tahrikin gayesi inzibatı tesis etmektir. Talimsiz tahrik, tahriksiz talim yoktur. Bunlar birbirinin lâzımıdır" (24).

Baltacıoğlu, eğitimi, bir anlamda intibak etmek olarak düşünür. O, ferdin intibakını, uzvî ve ruhî olarak ikiye ayırır. Malmukî eğitimle ferdin tabiatı değiştirilemez. Ferdin irsiyetine etki edilerek onun güçleri belli bir zamana kadar geliştirilebilir. Eğitimin ferde etkisi, ferdin şu veya bu yönüne değil daha çok şahsiyetinin ve faaliyetlerinin bütünlüğünedir. Öyleyse, Baltacıoğlu'nun anladığı anlamda, ferdin intibakı, ruhî ve uzvî diye ikiye ayrılamaz. Baltacıoğlu, bu hususun farkına varacaktır. Çünkü o mücerret insan yetiştirme peşinde değildir. O, zamanla, mekânla ve çevreyle kayıtlı, belirli bir insanı, bu çevre, zaman ve mekânın şartlarına göre yetiştirmek ister.

O, bu görüşü ile, ferdi bütün olarak ele alır. Ancak fardin ruhî bünyesine yönelince, kendine göre intibak, eğitim ve ruhî bünyenin ilişkisini, iki ana kavram etrafında açıklar. Bu kavramlar, "ahziyet ve infialiyet" tir.

Ona göre, Ahziyet, "fikri insiyaklarımızın tekâmül ve tetabuk" derecesidir. Bu da, duygularımızın ve şuurumuzun derecesine, "ibda" (kurma) ve icat (keşif) kaabiliyetimize, aklî ve hâfızayî kuvvetlerimize bağlıdır. İnfialiyet ise, "fiilî insiyaklarımızın tetabuk ve tkâmülüne" bağlıdır. Bunun derecesi de, temayüllerimizin cinsine, keniyet ve teyfiyetinin derecesine bağlıdır. Baltacıoğlu'na göre, eğitim de, "ahziyet ve infialiyet" in durumuna bağlıdır:

> "Hülâsa, her terbiyenin kıymeti irsiyetin kıymetine, irsiyetin kıymeti de bir yandan ahziyetin, bir yandan infiali-

> yetin kıymetine tâbiidir. Gerek ahsiyet gerekse infialiyet her ferdin insiyaklarıyla mahdut ve muayyen olduğundan her fert kendi insiyaklarına göre terbiye edilebilir" (25).

Baltacıoğlu, gerçi ferde değer verir. Kamiliyet ve istidatlarına saygı gösterilmesini savunur. Ferdin çocukluğunun ve geçirdiği ana çağların incelenmesini ileri sürer. Fakat psikolojiye dayalı bir eğitimin olamıyacağını ifâde eder. Çünkü Baltacıoğlu'na göre, eğitim daima cemiyete tâbiidir. Cemiyetin yenileşmesi ve değişmesi ile daima değişmektedir. Ona göre, eğitimin değişmeyen yönü sadece kanunlarıdır.

> "Halbuki terbiye düsturları ve kaideleri değişebilir. Değişmeyen terbiyenin kanunları, prensipleridir" (26).

Böylece eğitim hayatının en büyük kanunu değişmek, yenileşmek yeni müesseselerin ihtiyaçlarınauymaktır. Bu şartlar dahilinde, Baltacıoğlu'na göre, önemlioları cemiyetin istediği insan tipini yetiştirebilmektir. Çünkü, yeni cemiyetlerde fertleri bağımsız birer şahsiyet haline getiren eğitimdir.

Bu sayededir ki, bütün fertler sosyal cinsten, orijinal birer varlık olarak teşekkül eder. O, bu hususu şöyle belirtir:

> "Terbiye ferdin cemiyet teşkilâtı sayesinde kendisine şahsiyet kazandırmasından ibarettir" (27).

Baltacıoğlu'na göre, eğitim bir oluşu ifâde eder. Hiç bir fert diğerini eğitemez. İçten cereyan edecek bu oluşu sadece ferdin kendisi tahakkuk ettirebilir. Bunu için, ferdin irsiyeti ve yaradılışa bozulmamaya çalışılmalıdır. O, bu konuda şöyle der:

> "Öğretmenler! Yapacağınız ilk iş, en kutlu en büyük iş bu zekâları uyuşturmamak, körletmemektir. İşte adam yetiştirmenin ana şartı sakınmaktır, tabiatı, veraseti, Allah'ın vergisini bozmaktan sakınmaktır" (28).

Baltacıoğlu, bugünkü cemiyetin muhtaç olduğu insan tipini yetiştirmek için, milletin kültürünü ve zamanın tekniğini dikkate alarak fertleri, gerçek çevreler içerisinde, kendi çalışmaları ile sosyal "randıman"lar verdirerek yetiştirmeliyiz der. O, bu konuda şöyle düşünür:

"Eğitim politikası yapan her ulus, eğitim işlerinin başına geçen her insan, şu prensipleri benimsemek zorundadır:

1- Her eğitim kurumu belli bir iş ölçüsüne adam yetiştirmek için vardır.

2- Her eğitim kurumunun başka eğitim kurumlarındaki ile karışmayan, kendine göre bir görevi vardır.

3- Toplum için yararlı olmayan eğitim kurumları hastadır. Bunlar topluma "sağlam adamlar" yerine "köksüzler" denilen hasta tipleri yetiştirirler.

4- Her türlü reform içinde olduğu gibi eğitim reformasında da amaç toplumun kendisi olmalıdır" (29).

Baltacıoğlu, eğitimi bir de, çocuk gelişiminin karakteristik özelliklerine göre ele alır ve sınıflandırır. O, önce "İmtisalen terbiye" diye vasıflandırdığı eğitim şeklini açıklar. Bu eğitim şekli, çocukta arzu edilmeyen davranışları ortadan kaldırmak için, her defasında onu ikaz ederek istenmiyen bu davranışları önlemek yoludur. Bu arada çocuğa, alması gereken örnek de oluşturulur. Bu eğitimin vasıtası da görgüdür. Gördüğünü hâfızada saklamak, onu tahlile çalışmaktır. Böylece, çocukta istenilen fiil ve hareket geliştirilmeğe çalışılır. Diğer yandan Baltacıoğlu'nun "İhtiyaren terbiye" dediği, çocukta vicdanî bir sorumluluk geliştirmeğe dayalı olan eğitim şekli de, çocuğun gereken davranışı bulup, onu benimsemesine dayanır. Burada irade esastır. Çocuğun iradî faaliyetleri, tekâmül derecesine bağlıdır. Çocuk fikir ve düşünceleri ile kendi davranışlarını yönlendirecektir. Baltacıoğlu, bu konuda "Müsbet ve menfi terbiye" den de bahseder:

"Gerek müsbet ve gerekse menfî her iki terbiyenin mekanizması şudur:

1- İnsiyakların neşvüneması için elzem olan faaliyetlerini temin etmek

2- Bin takın insiyakları faaliyete sevketmeyip muattal bırakmak

3- Her iki gayeye muvaffak olan mebnut yahut mahsus diğer insiyaklara müracaat etmek" (30).

Baltacıoğlu, bir de "Kastî terbiye" den bahseder. Bu terbiye şeklinden maksat, çevrenin eğitimine sıkı bir anlayışla insan yetiştirmeğe çalışmaktır der.

O, bu anlayışı, eğitime ideolojik açıdan yaklaşan bir anlayış olarak niteler. Baltacıoğlu, bir başka yönden eğitimi, "genel ve hususî" eği-

tim diye ikiye ayırır. O, 1916'larda, "genel eğitim" in umûmî benzerliği, "hususî eğitimin" ise, fertler arasındaki ayrılığa meydana getirdiğini ifâde ederken, 1967'lerde, bunun tamamen aksini iddia eder. Baltacıoğlu, 1916'lardaki görüşü "İçtimaî Mektep"de de benimsemiş ve faydasına inanmıştır. Onun bu hususdaki fikri şudur:

> "Genel eğitim anlayışı açıkça söylemek gerekirse meslek eğitiminin soyutlaşmış şeklinden başka bir şey değildir" (31)

Baltacıoğlu'na göre, eğitim cemiyete ve cemiyetin değişmesine göre şekil alır. Ancak cemiyet zorla değiştirilir veya bozulursa eğitim de bu bozulmadan etkilenir. O, bu safhada eğitimin normal işlemediğine, bir nevî "hastalık şekli"ne girdiğine inanır. Baltacıoğlu, eğitimin "hastalık şekilleri"ni şöyle sıralar:

- Eğitimin İrtidadı: Cemiyet buhrandadır. Bütün değerleri sarsılmış, birlik ve beraberliği sevgemiştir. Yabancı unsurlar, millî bünyeye, kurtarıcı rolünde sızmaya başlamıştır. Bu safhada cemiyet, dehşetli bir sığrayışla mâzisine sarılır. Fertlerin vicdanları da, sarsıntıya, bozulmaya ve bocalamaya uğradığından, ne yeni unsurları ne de mâziden gelen değerleri tam benimseyemezler. Bu sırada, üstün diye alınan, yabancı unsurlarla yetişen fertler, bu ikiliğin tecelli sahası olurlar. Bunlar ya "irtidat" eder yahut, tam bir küskünlük içerisinde kabuklarına çekilirler.

- Eğitimin İrticaî: İnkılâp devirlerinde eğiticiler ve yetiştiriciler iki sınıfa ayrılırlar: A) Yeni hayatçılar (idealciler), B) Eski hayatçılar (gelenekçiler). Cemiyetin bütün sahalarında bu iki görüş çarpışır. Bu ikilik okula sıçrayınca öğrenci de, en az iki kısma ayrılır. Bu iki nesil ve iki anlayış arasında kalan öğrenci, iki yüzlü ve şahsiyetsiz olur.

- Eğitimin Buhasenesizliği: Çalkantı dönemlerinde, cemiyetin kaide ve prensipleri geçersiz hale gelir. Eğitimin de "cihanşümul" kaideleri sarsılır ve yıkılır. Yeni eğitimin henüz bu tip kaideleri tam mânasıyla belirmediği ve benimsenmediği için, bu iki geçiş döneminde bir çok dengesizlikler görülür. Baltacıoğlu, yeni idealler ve kaideler, yeni hayata göre olmalıdır der.

- Cebri Eğitim: Okuma-yazma ve okul, gerçek bir ihtiyaçtan doğarsa faydalı olur. Hayalî çevrelere adan yetiştirmek için, açılan okullardan çıkan gençler, gerçek çevrelere intibak edemezler. Böylece hayat zorâki bir hal alır.

- Menfî Eğitim: Baltacıoğlu, fertleri hayalî çevrelere hazırlamaya çalışan, yahut gerçek çevreleri esas almasına rağmen, fertleri bu çevrelere göre yetiştiremeyen eğitim anlayışına "menfî eğitim" der.

- Umumî Terbiyenin Dahâmeti: Cemiyet daima gelişir. Bu gelişmelere denk yeni meslekler ortaya çıkar. Bu durumda yeni gelişmeleri dikkate alarak yeni mesleklerin ihtiyacına has meslekî eğitim verilmezse, genel eğitim bu sahaları istila eder. Böylece yeni hayata intibakı güç insanlar yetişir. Baltacıoğlu, buna da, eğitimin "marazî" şekli der.

- Meslekî Eğitimin Dahâmeti: Cemiyette "meslekî" mübarezenin" şiddetlendiği değirlerde, fertler genel olarak meslek sahasına akmaya başlarlar. Çeşitli sebeplerden bu akış önlenemez. Fertler meslekî ihtisasa çok bağlı olurlar ve genel eğitimlerini ihmal ederler. Bu da onların cemiyet hayatında kolay kolay birleşememelerine sebep olur.

- İrsiyetin Saşırması: Fertler, kabiliyetlerine uygun sahalara ve mesleklere gerarlerse, fert ve meslek intibakı ve sevgisi kendiliğinden sağlanmış olur. Bu durumda fert de, cemiyette kazançlı demektir. Diğer yönden, fertler hür ve müstâkil bir şekilde kabiliyetlerine göre meslek seçemiyorlarsa, istidatsızlar yükseliyorsa, meslekî eğitimde buhran ve hastalık başlamış demektir.

3. 1. 1. AİLE, OKUL ve MESLEK EĞİTİMİ

Baltacıoğlu, eğitimi çevreye bağlar. Belli başlı eğitim çevresi olarak tabiatı, aileyi, okulu, meslek, millet ve insaniyet çevrelerini alır. O, bu bölümlemeği, cansızdan canlıya doğru gelişen, tekâmüle göre yapar. Ancak bu tekâmül anlayışını "İçtimaî Mektep" de reddeder. O, "İçtimaî Mektep" de tekâmülü, Bergson'un bir anlayışla, yani "ânî patlama" ile ifâde eder. Ona göre çevre şudur:

> "Bülâsa, muhit ne terbiyeyi alan ferttir, ne de terbiyeyi veren mürebbidir, belki bu terbiyeye şuursuzca tesir eden amillerdir. Muhit umumî surette eşya ile insandan mürekkeptir" (32).

Baltacıoğlu, çevreyi eşya çevresi ve beşerî çevre olarak iki kısma ayırır. Eşya çevresine "hükmî", insan çevresine de "beşerî" çevre der. O, eşya çevresini de, "cemadat" ("cansız, şuursuz"), nebatlar ve hayvanlar diye üç bölüme ayırır. Önce "cemadat" la, "nebatların" insana maddî yönden, hayvanların ise, mânevî yönden etki ettiğini ileri sürer. Sonra bu görüşünden vaz geçer. Eğitimde çevreye hayli önem vermesine rağmen, çevrenin mutlak şekillendiriciliğine inanmaz.

Baltacıoğlu, eğitimde aile çevresine hayli önem verir. Ona göre, eğitimde en etkili çevre ailedir. Aile ferde hem şuurlu, hem de şuursuz olarak etki eder. Ferdi, bütün yönleriyle yoğurarak geliştiren ve şekillendiren, aile çevresinin, sistemli ve ilmî bir şekilde incelenmesini ister. O, bu incelemenin şu yönlerden yapılmasını ileri sürer:

- Ailenin şeklini, meslek eğitimini, cezalandırma, mükâfatlandırma metodunu eğitim unsurlarını ve çocuğu anlama tarzını,

- Aile eğitiminin genel ve özel gayelerini, nüfusunu, emirlerini, hazırladığı hayatı, eğitim için sarfettiği serveti, bu eğitimin değerini, ailedeki mercileri, fikir seviyelerini ve muaşeret kaidelerini,

- Ailenin öğrendiği lisan ve değer verdiği yabancı unsurları, meslekî ile eğitimi arasındaki münasebeti, verdiği fikri alışkanlıkları, kazandırdığı sahaî, içtimaî ve yüksek hisleri, uyguladığı beden eğiti-

timini, kullandığı metodları ilgili ilimlerin yardımıyla incelemeli der.

Baltacıoğlu, çevrenin eğitimi incelenirken, dikkat edilmesi gereken en önemli nokta fertler arası birliğin nasıl sağlandığıdır der. Aile eğitiminde de, bu hususun öncelikle anlaşılmasını ister. Ona göre, bu husus, çevrede yapılan eğitimin can noktasıdır. Yani fertler arası birlik, otorite ile mi, korkuyla mı, muhabbet ve sevgiyle mi sağlanmıştır. Ona göre, eğer bu husus bilinirse, eğitimde önemli bir problem çözülmüş demektir. Diğer yandan, eğiticinin vasıtasını, gayesini ve tekniğini tayin edecek bir husus da, ailenin fertlerine vermeğe çalıştığı hayat anlayışıdır. O, bu anlayışın da tesbitini ister ve bu konuda şöyle der:

> "Her millette olduğu gibi, mizde de bütün talim ve terbiye işlerini idare eden bir iki saik vardır ki, bunların en kuvvetlilerinden biri: Ana ve babaların çocuk hakkındaki fikirleri, telakkileridir" (33).

O, aile eğitiminde çocukların anlaşılmasını esas alır. Önce çocuğu tanımlar. Ona göre, çocuk, fizikî yönden güçsüz, ruhu çok zengin, bu ruh her şey olmaya yönelen arzularla dolu, bunun için çeşitli hırçınlıklar yapan bir yaratıktır. Baltacıoğlu'na göre, çocuk kendi kendine yetici bir manzara arzeder ve ancak akranlarına itaat edebilir. Onun ruhu da son derece "muhafazakâr" ve son derece "inkılâpçı" dır. O, daima ilerdeki hayatına hazırlanır. Baltacıoğlu, bu özelliklere sahip çocuğu, çocuk olarak almak, onu sevmek ve hürriyetini kısmamak gerekine inanır. O, bu hususu şöyle açıklar:

> "Çocuklar da ağaçlar gibidir. Çocuk terbiye edilmez, o terbiyesini kendi yapar. Mürebbi çocuğu terbiye edemez, belki çocuğun kendi kendini terbiye etmesi, yetiştirmesi, güç, kudret, ve son bir huy ve karakter sahibi olması için elinden gelen yardımı yapar" (34).

Baltacıoğlu'na göre, çocuk içtimaî bir varlıktır ve ilk yıllarından itibaren eğitime tâbi tutulmalıdır. O, bu konuyu şöyle belirtir:

> "Hayatımızın kumaşı, bu gibi ilk itiyatlarımızın tellerinden dokunmuştur. Bu tellerin ipek veya ot oluşuna göre de insanlığımızın değeri pek az veya çok yüksek olur" (35).

Baltacıoğlu, çocuğa müdahaleyi istemez. Çocuk eşya değildir. İstenildiği gibi kullanılamaz. Bunun için ana ve babaların ne fazla duygusal olmalarını ne de kaba bir otoritenin sembolü durumuna düşmemelerini ileri sürer. O, çocuğu gerçek çevrelerde, gerçek işlerle yetiştirmeği savunur. Bunun için, toplumdaki ana ve baba tiplerini açıklar. Ona göre, "A", "B" ve "C" tipi diye, birbirinden farklı üç baba tipi vardır. "A" tipi baba, sadece evin dış işleri ile uğraşır. Bu ailede ana iyi değilse, çocukların eğitimi bir kenara, aile bile devam edemez. "B" tipi baba ise, haydut, kumpara, müsrif...v.s. gibi alışkanlıkların tutkunudur. Böyle bir yuva eksik bir yuvadır. "C" tipi babaya gelince, bu baba, içtimaî ve ideal bir insandır. Bu ailede, ana da iyi olursa, mükemmel bir ailedir der. Baltacıoğlu, çocuk eğitiminde ailenin etkisini şöyle açıklar:

> "Herkes ailenin irsiyeti gibi zihniyetini de taşır" (36).

O, aile eğitiminin ve çocuğa verdiği anlayışın sonradan ortadan kaldırılmasının çok güç olduğunu ifâde ederek,

> "Temeli ailede yahut mektepde atılmamış bir terbiyenin hayatta telâfisi pek güçtür" (37) der.

Baltacıoğlu, aile eğitimini eğitim "inkılâbı" nın temeli sayar ve bu konudaki fikrini şöyle açıklar:

> "Mektepte talim-ve terbiye mihanîki, ailede ise bu tâlim ve terbiye daha hayati, daha aslî, daha tabiîdir" (36).

Devam ederek,

> "Hülâsa, terbiyede inkılâp, ailede inkılâpla birdir. Terbiye inkılâbını ailede yapmayan, maarif islâhatına beşikten anadan başlamıyan bir memleket asırlarca mekteplerine en büyük ve en meşru emellerini gömmeğe mahkûmdur" (37) der.

Baltacıoğlu'na göre, eğitimin temeli ailedir. Çocuğun kafasını ve kalbini aile yapar. Fertleri faaliyete sevkeder. Onlara vazifeler verir. İçerisindeki ana-baba, kardeş, nene... v.s. gibi elemanları iledeğişik eğitim görevlerini yerine getirir. Aile ferde etki edebilmek için, eğitimde en önemli hususlardan biri olan, misal teşkil etme, alışkanlık ka-

zandırma ve ana lisanına sahip olma gibi zengin ve esaslı eğitim vasıtalarına sahiptir. Aile, bu vasıtalar ile çocuğu kolayca eğitebilmektedir. Ailede, fert de eğitime en elverişli çağdadır. Çocuk bu çevrede hayatının en güçsüz zamanını yaşar. Dolayısiyle telkine en elverişli çağdadır. Böylece aile büyüklerine teslim olur. Zamanının çoğunu bu yuvada geçirdiğinden, alışkanlıklarını kolayca ailesinden alabilir. Ailenin kuvvetinin menbalarından birisi de, bu organize çevrede, hemen daima birlik beraberlik vardır. Eşya ve zihniyet itibariyle zıtlıklar ve çatışmalar çok azdır. Bunu için, şahsiyeti ezen faaliyetlere bu çevrede rastlanmaz. Çocuklar bu sıcak yuvada sevilme ve güvenmenin gururunu duyarak yaşarlar ve gelişirler. Ayrıca Baltacıoğlu, aileyi sosyal bir kurum olarak düşünür. Bunu için, onun, psikolojinin verileri ile anlaşılamıyacağına inanır. O, ailenin sosyal bir kurum olarak sosyoloji ile ele alınabileceğini savunur:

> "Aile sosyal evrimin eseri olarak doğar, yaşar ve ölür; ailenin bünyesini veren tarihdir" (38).

Ayrıca o, aile tiplerinin müşterek karakterlerini dikkate alarak onları sınıflandırır. Bu sınıflamada, klan ailesi, ana ailesi, patriyarkal aile, Türk ailesi ve konjügal aile tiplerinden bahseder.

Baltacıoğlu, aile tiplerinin evriminde, Türk aile tipine de yer verir. Ancak bu aile tipi, hangi özellikleri ile, ailenin evriminde örneklik teşkil ederek evrimin bir halkasını oluşturur. O, bu hususu açıklamaz. Baltacıoğlu, orijinal sosyoloji tezini "ananeye" dayar. Türk aile tipinin, ailenin evriminde önemli bir yeri olduğuna inanır. Buna rağmen, bu aileyi şöyle değerlendirir:

> "Osmanlı Türklerinde görülen kapalı aile hayatı Türklere Araplardan geçen patriarkal aile artıklarıdır. Bu ailehayatının başlıca hususiyetleri şunlardır: Kadının örtünmesi, yalnız ev işleriyle uğraşması, dış hayatınakarışmaması, politika haklarından mahrum kalması, erkeğin hâkimiyeti altında ve ona itaate mükellef kalması, Osmanlı devrinde kadının bu esir hali en çirkin ve sarazi şeklini sultanların saraylarında bulmuştur. 1926 Kanunu İslâm medeniyetinin sirayet ettirdiği, fakat millî kültürün bir türlü hazmedemediği bu yalancı tesirleri atmıştır"(39).

Bu kanaat, Baltacıoğlu'nun, "gelenek" ("anane") temeline dayalı sosyoloji tezine zıt olduğu gibi, onun dini, millî kültürün ana unsurların-

dan biri olarak gören, anlayışına da uymamaktadır. Ayrıca, bu nokta onun, yaşayan hayatı esas kabul eden ve bu hususu daima ölçü olarak alan, düşüncesiyle de çelişkilidir. Çünkü Baltacıoğlu, bir eserinde,

> "Aile ve okul çevreleri içerisinde yaşadıkları toplumun tabiatına da uygun olmalıdır" (40) der.

Baltacıoğlu, aileyi Durkheim'ın kabul ettiği anlamda ele alır. O, modern ("konjûgal") aile anlayışına, Durkheim'dan farklı olarak sadece lâiklik özelliğini ekler:

> "Lâiklik konjûgal ailenin bütün faaliyetlerinde gözükmektedir. Önce çiftlerin aynı din ve mezhepte olması şart değildir" (41).

Baltacıoğlu'nun, modern aile için ileri sürdüğü özellikler, sadece bu aileye mahsus olmadığı gibi, onun modern aile anlayışı da çelişkilidir. Çünkü o, modern ailenin din, ahlâk, ekonomi... v.s. gibi esaslar üzerine kurulmadığını ifâde ederken, diğer yandan normal bir aileyi de şöyle tanımlar:

> "Normal aile dinini yaşayan, dilini konuşan, sanatlarını tadan ailedir" (42).

Baltacıoğlu, modern ailenin, eşler arasındaki sempati, sevgi, kafa ve ahlâk birliği üzerine kurulduğunu belirtir. Ancak o, ailelerin kuruluş ve fonksiyonları üzerinde durduğu kadar, onların yıkılış sebepleri üzerinde durmaz. Aileyi, hep sıcak bir yuva olarak niteler. Onun bu sıcaklığını toplum ve okul içerisine doğru uzatmak ister. Çocuklara kültür ve millî kişiliğin aileler yoluyla kazandırılabileceğini savunur.

Baltacıoğlu, bütün bu iyi yönlerine rağmen, ailenin kaderi de dar ve kapalı bir grubun kaderi gibidir der. O, bundan dolayı çocuğa, teknik ve kültür kişiliğinin bütünü vermesi, aileden beklenilemez kanaatindedir. Baltacıoğlu, bu kanaatiyle eğitimi okul ve çevre işi olarak ele alır.

O k u l v e E ğ i t i m

Baltacıoğlu okulu, okulun eğitim süresini, program ve ders konularının mahiyetini, çevre ve çevrenin ihtiyaçları meydana getirir düşüncesindedir:

"Mektepleri vücuda getiren muhitlerdir. Mektepler muhitlerinin bazı hûsusî ihtiyaçlarından doğmuştur" (42).

O, okulu bu şekilde düşünmekle, onu çevrenin ihtiyaçlarına ve gelişmesine göre ele alabileceğini savunur. Böylece okulu çevreden koparaarak tek başına düşünen her türlü anlayışın karşısına çıkar. Ona göre, okul aileden sonra en önemli eğitim müessesesidir. Bunun için, okul ailenin verdiklerini işleyip geliştirmelidir. Hattâ o, ailenin sıcaklığı okulda geliştirilerek çocukların okula karşı sevgileri artırılmalı ve intibaksızlıkları giderilmelidir der. Bunun için, önce okul ve okulun eğitimi, şekli ve ruhî yönden incelenmelidir. Bu inceleme okulun, eşyaları, talebesi, öğretmenleri, öğretimi, derslerin tabiatı, vasıtaları, zamanı, mekânı, kaide ve prensipleri, tasarruf ve sıhhî telâkkileri, sosyal teşkilâtı (meşruti mi, mutlakî mi yahut cumhurî mi) gibi bütün yönlerini kapsamalıdır. Bu inceleme ile okulun nasıl bir eğitim çevresi olduğu meydana çıkarılacaktır. Baltacıoğlu, böylece okulu, şu veya bu kuruma benzeten anlayışların ve beylik fikirlerin hataları da ortaya gösterilecektir der. O, okulu kültür ve medeniyet bakımından yetişmiş olan öğretmenlerin, bu konuda henüz acemi olan öğrencileri yetiştirme faaliyetleri ile diğer kurumlardan ayırır ve okulu şöyle anlar:

"Mektep her şey değildir; sadece mekteptir: Fikir ve tahsil yeridir, o kadar... Her kusuru, her vazifeyi ona yüklemek mektebin asıl vazifesinin ne olduğunu anlamamaktır" (43).

Baltacıoğlu, okulu bu şekilde anlamayan memleketlerin, yıllarca bu anlayışsızlıklarının kurbanı olduklarını belirterek, bu konuda şöyle der:

"Fikirsiz, gayesiz, vasıtasız bir mektep bir iskeletten bir hangardanbaşka bir şey değildir" (44).

Ona göre, memleketimizdeki okullar, yıllarca korkak, cesaretsiz, sebatsız ve âtıl insanlar yetiştirmiştir. Bunun için, o, ferdî güçleri öldüren bu okulları kapatır. Hatı okullarını örnek almak ister. O, mükemmellik, düzenlilik ve program yönünden Fransız okullarını, hayata hazırlama ve yakınlık yönünden İngiliz okullarını üstün görür. Alman okullarını da, bu mukayesenin dışında bırakmaz. Ancak bir memleketin okul sisteminin, sadece bir yönünü almakla, o memleketin okul anlayışı ve seviyesine kavuşmak mümkün olamaz. Bunun için Baltacıoğlu'nun, böyle bir değerlendirme yapması, onun kültür sistemi ve okul ile çevre iliş-

kisi görüşüyle de çelişkilidir denilebilir.

Baltacıoğlu, ezbere dayalı okul anlayışına karşıdır. O, bu konuda İmparatorluk okullarını şöyle değerlendirir:

> "... çünkü altıyüz seneden beri tedrisatı ezbercilikte, mihanikilikte anlıyan bu memlekette hürriyet fikri lehinde bir cereyan başlamıştır" (45).

Ona göre, eğitim organize bir zümre hayatı işidir. Bu hayat gerçek teknikleri ve çeşitli yönleriyle ferde yaşatılmalıdır. Okul da, teknikleri, metodları, programları ve prensipleriyle bu hayatın tecelli sahasıdır. Şu halde Baltacıoğlu'nun, altı asırlık bir İmparatorluğun okullarını, bir kalemde silip atması, gerçekçi bir değerlendirme olarak kabul edilemez.

Baltacıoğlu, bugünkü okulların bozulduğunu, ferdin bütünlüğünü dikkate almadığını, gerçek hayata yabancı olduklarını belirterek, bu mansara içerisindeki okulları, kimsenin yapmaya düşünmediğini, hep basite kaçıldığını şöyle ifâde eder:

> "Çünkü bizde mektep vardır ki talebesini terbiye yerinetahrip, talim yerine tecbil ediyor..." (46).

Baltacıoğlu, önce yakın tarihimizdeki okul tiplerini ele alır:

> "Yakın tarihimizde üç tip okul yaşamıştır: Mahalle mektebi, Meşrutiyet mektebi, Cumhuriyet okulu" (47).

Ona göre, Mahalle mektebi, dayağı eğitimin aracı sayan, ezberci, hürriyet düşmanı, çocuğun kişiliğini dikkate almıyan, görenekçi bir okul ve bir medrese yuvasıydı. Meşrutiyet mektepleri ise, binaları yeni, bir disipline yer verirler, yenilikler taşırlar ama, gerçek bilgiyi ve yaratıcı kişiliği yetiştiremezler. Cumhuriyet devrinde de, imkânlar, okul, öğretmen ve araç itibariyle daha iyidir. Ancak bu devrin maarifçileri, programı eğitimin başlangıcı sayar, islâhata programla başlarlar. İkinci işleri kitap yazmak, kitap her şeydir onlarca. Üçüncü iş, dergi çıkarmaktır. Bunlar pedagojik ıslâhatın en kuvvetli araçlarıdır. Cumhuriyet okulunda yenilikler, öğrenci işleri müsamereler...v.s. gibi, olmasına rağmen, Meşrutiyet mektepleri gibi görenekçilikten kurtulamamışlardır. Çünkü okutur anlatır ezberletirler diyerek bu durum karşısında

Önceleri göyle düşünür:

> "Mektepde tedrisatın iki gayesi vardır: Bir kere insana hayat için lâzım olan vukufî vermek sonra bu malûmat vasıtasıyle, fikrin yani akıl, muhakeme, muhayyile, ... gibi melekelerin inkişaf ve terakkisine hidmet etmektir" (48).

Baltacıoğlu, okulu demokratik düzenin benzeri olarak anlar ve başlıbaşına bir okul cumhuriyeti kurmak ister. Böylece bir okulda, öğrenciler kendi kendilerini yönetecekler, bu konuda gerekli teşkilâtları kuracaklardır. Ancak o, bu öğrenci teşkilâtlarının yapı ve işleyişini açıklığa kavuşturmaz. Baltacıoğlu, bu anlayışa ulaşınca, meleke psikolojisine dayanan okul anlayışını terk ederek, okulun gayesi, çocuğun gerçek çevrelere uyması için, gereken ilk hazırlama ve başlatma vazifesini görmektir der. O, okul bu gayesini şüphesiz cemiyetten alacaktır der. Baltacıoğlu, bu yolla cemiyetin okula ve okulun cemiyetin meslek zümrelerine bağlanacağını ileri sürer. Böylece, çocuklar hem meslek hayatına girecekler, hem de, okulla ekonomik hayat, dolayısiyle üretim arasında gereken ilişki kurulmuş olacaktır. Ona göre, bütün mesele, okulun bir istihsâl zümresi içerisinde, öğrenci ve öğreticileriyle hukukî bir eşitliğe ulaştırılmasıdır. Bu husus da, ferdî, şahsiyetlerin teşekkülünü sağlıyacaktır. O, önceleri bu vazifenin ziraat, sanayii ve ticaret okullarının olduğunu söylerken, sonraları bu fonksiyon bütün okullara hastır der. Yani okullar çocuklarda yapma, yaratma ve tasarruf fikirlerini yaşatarak vermelidir. Baltacıoğlu, bu konuda göyle düşünür:

> "İşe dayanan bir Türk okulu kurabilseydik yetişen neslin beyni başka soydan hücreler taşırdı" (49).

Devam ederek,

> "Allah bana ölmeden önce İçtimaî Mektep'de rüyasını gördüğüm bu içtimaî okulu göstersin" (50) der.

O, bu okulda, unutulacak bilgiye, çocuğu yapıcılığa götürmeyen ders ve eksercizlere, çocukların sosyal yetkisini artırmayan uygulamalara yer yoktur diyerek,

> "Gerekli olan okul değil, yurdun sosyal randımanını artıran yapıcı ve yaratıcı okuldur" (51).

Baltacıoğlu, cemiyet sahip çıkarsa, bu okul mutlaka kurulacaktır anlayışına ulaşır der. Okulların öğretimlerinde başvurdukları tatbikatın yalancı aldatıcı, sunî ve faydasız olduğunu belirterek, kaldırılmasını lüzûmlu görür:

> "Terbiyeden tatbikatı kaldırmak lâzımdır. Çünkü herhangi şahsiyet önce tatbikatsızca sonra da tatbikata geçilerek değil, yalnız bir türlü... Yani bütün şahsiyetiyle istihsal edilebilir" (52).

Ona göre, çocuk gerçek şartlara göre amele, çiftçi, gemici... v.s. gibi çalışmalıdır. Bu çalışmada,

> "Cemiyetin bütün müesseseleri istihsal muhitleri olarak kullanılmalıdır" (53) der.

Baltacıoğlu, okul binalarının bugünkü cemiyet ve insan anlayışına uygun olmamını ister. O, hayatlar ile onların maddî kabları arasında sıkı bir dayanışmanın olduğunu, bunun için, yeni hayatın yayılacağı alanlar ve içerisinde akacağı kablar da, kendine göre olmalıdır der.

Baltacıoğlu, devrimiz müesseselerinin hemen hepsinin hakiki fonksiyonu keşif ve icattır diyerek, okulun da bu vazifeyi yerine getirmesini ister. Okul ilmî ve ilmî teşkilâtın bütün tabiîliğini bünyesine sindirdikten sonra, hem yeni keşiflere ve icatlara yönelecek hem de, öğrencisini bir âlim gibi çalıştıracaktır. O, âlim modeli, ilim ahlâkı, metodu, istihsâl ve hürriyeti okula sokulmalıdır der. Baltacıoğlu, okulun yapısı ve işleyişi ile, çocukların kişiliğini geliştirmeğe müsait bir çevre olduğunu, ancak bu hususun münazara, konferans ve benzeri faaliyetlerle desteklenmesi gerektiğini belirtir. O, okulun daha çok millî kişiliği geliştirmesini ister. Baltacıoğlu, okulların sosyal, demokratik ve millî kişiliğe sahip insanların yetiştirmesini savunarak düşüncesini şöyle ifâde eder:

> "Okullardan sosyal insan yetişmesini beklemiyor musunuz? Sosyal insan bir yandan millî kişiliği bir yandan da medeni kişiliği olan insan demektir" (54).

Ayrıca o, bu konuda,

> "Millî kişilik millî gelenekleri taşıyan kişilik demektir. Millî geleneklerin bilgisini değil, kendisini taşıyan kişilik... Bu gelenekler şunlardır: Din, dil, sanat... Okul bu gelenekleri yaşatmış mıdır? Okutmuş mudur? der (55).

Baltacıoğlu, devrimin okullarının çevrelerine hiç bir şey kazandırmadıklarını, yapıcılık ve yaratıcılıktan mahrum olduklarını belirterek, okulların bu eksikliğini sadece eğitim anlayışlarına bağlar. Halbukî okullar memleketimizde uzun zaman sosyal bünye ile çatışırlar. Çevrelerinin değer anlayışına zıt bir tutum içine girerler. Bu durum, onların sosyal bünyede kabul görmemelerine sebep olur. Böylece okullar, varlıklarını kanunla devam ettiren birer kurum olarak kalırlar. Böyle bir kurumun, çevresinde müsbet hiç bir etki ve değişiklik yapamıyacağı açıktır. Baltacıoğlu, bu durumun farkına sonraları varır. O, neticeyi bir başka açıdan yorumlar:

> "Böyle olanmarif teşkilâtının okuma yazma öğretmekten, hâfızası kuvvetli olanları şişirmekten, hâfızası zayıf olanları kırmaktan, sonunda da memlekette değer anarşisi yaratmaktan başka bir faydası olmamıştır" (56).

Bu anarşi, sadece okulun hâfızaya yüklenmesinden doğan bir anarşi değildir. Cemiyetin ve ferdin değerlerine zıt, topyekûn bir eğitim anlayışının eseridir denilebilir.

Baltacıoğlu, hem okulu cemiyete bağlar, hem de, okulun, değerleri çözülmüş ve buhrana girmiş bir cemiyette, hiç bir şey yapamadığından yakınır. Bu bir çelişkidir. Ancak o, bu durumun farkına varır. İnsanı, dinî, dilî ve benzeri değerleri çözülmüş bir cemiyette, okulun tek başına yapabileceklerinin sınırlı olduğunu ifâde eder:

> "Böyle bir durumda okuldan daha fazlasını istemek haksızlık olur. Çünkü öğretmen bir ihtilâlci değil, bir devrimci de değil, yalnız bir evrimcidir. İhtilâli toplumlar yapar. Pedagoji, okul, eğitim ihtilâli de öyle" (57).

İlkokullar ve Eğitim

Baltacıoğlu, ilkokul meselesine halktan hareketle yanaşır. Ona göre, halkımızın çocukları çoğu defa, "İptidaîler" den yukarı okuyamıyorlar. Oyleyse bu okullarda, hayatî ihtiyaca dönük bilgiler verilmelidir. O, bu dönemde okulun gayesini şöyle belirler:

> "İptidaî, idadî gibi terbiye-î umûmîye ile mükellef olan bir mektepde gözetilen gaye nedir? "nesli hayata hızarlamak" (58).

Baltacıoğlu, bu okulların vereceği meslekî ve sınaî eğitimle, nesli fikren ve bedenen dinç, çevik ve faal yetiştirmek ister. Memleketin sınaî ve dolayısıyla siyasî hayatını da bu eğitim anlayışına bağlıyarak okullara "Elişleri Tedrisatı" nın konulmasını savunur:

> "Hülâsaten tekrar etmek isterim ki umûmî mekteplerde elişleri alelâde bir sanatkâr yetiştirmek meselesi değil nesli âtiyi memleketin muhtaç olduğu şerait-î bedeniyye ve zihniyyede teçhiz eylemek meselesidir. Elişlerinin tedrisinden gaye, bu "terbiye-î Umumiye" gayesidir. Bu kısma marangöz, demirci, çiftçi yetiştirmek ancak sınaî mektepleri için bir hedef teşkil edebilir. Elişleri terbiyesi yalnız bir "sanat" terbiyesi değil, sanat vasıtasıyla bir "kafa terbiyeti" dir" (59).

Baltacıoğlu, Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'ni kuran üyelerden biridir. Bu cemiyetin kuruluşu dolayısiyle yaptığı konuşmayı bitirirken, Balıkesir'de ve Bursa'nın bir kaç köyünde, "İptidaî Mektepler" de uyguladığı anketin neticesini verir. Bu okullarda uyguladığı ankette, çocuklara adlarını, dinlerini milliyetlerini, Padişahlarını ve başkentlerini sorar. Sonuç çok kötüdür. Bu sorulara doğru cevapveren hemen hiç yoktur. "Cehalet had safhadadır." Bu okullar islâh edilmelidir. Yeniden ele alınmalıdır. Baltacıoğlu, bu okulların islâhını hayat anlayışına göre ele alır. Ancak o gün, birbirinden farklı hayat anlayışları vardır. Baltacıoğlu'na göre, bu anlayışlar şunlardır:

- Hükümetçilik, 11 Temmuz inkılâbını yapanların zihniyetidir.
- Terbiyecilik, o da, bir nevî hükümetçilik, polisi ve jandarması olmıyan bir hükümetçiliktir.
- İçtimaîyatçılık, hayatı bir makinaya benzeten, hayatın dolayısıyla, makinanın kanunlarını bilmeye yönelen bir anlayıştır. Baltacıoğlu'na göre, bu anlayışların üçü de, eksiktir:

> "1- Hayat, hükümetçilerin zannettiği gibi cebir ile, tasyik ile, zabıta kuvvetiyle değişebilir "harici" bir kuvvet değildir.
>
> 2- Hayat, terbiyecilerin zannettiği gibi telkin kuvvetiyle, tedris kuvvetiyle değişebilir "fikri" bir kuvvet değildir.
>
> 3- Hayat, içtimaîyatçıların zannettiği gibi uzvî tedbirler, harici müdahaleler ile değişebilir "mihanikî" bir kuvvet değildir" (60).

O, bu anlayışları eksik kabul ettiği için, bunların doğruldusunda ya-

pılan islâhatların, okullarımızı, yeni bir anlayışa belirli bir ahenge ve düzene kavuşturamadığını ifâde eder. Baltacıoğlu, bu anlayışların hayatın, "bâtınî", "hissî" ve "ibdâî" bir kuvvet olduğunu kavrıyamadıklarını, bunun için, islâhata başlıyacakları noktayı seçemediklerini belirtir. Ona göre, Meşrutiyetçilerin anlayışı, aslında Tanzimatçıların bir uzantısıdır. Tanzimatçılar, memleketi, ilkokulla kalkındıracaklarına inanırlar. Memleketin ülküsünü, ruhunu, ne olduğunu ve ne yapabileceğini bir türlü anlıyamazlar. Meşrutiyetçiler ise, çevreyi, milleti ve bu milletin yapısını dikkate almadan, eğitimle her şeyi halledeceklerini, bunu da eğitimi Batılılaştırarak yapacaklarını düşünürler. Onlar bu anlayışı, hükümet gücünü de yanlarına alarak bayraklaştırırlar. Hattâ bu felsefe ile, köyleri dahi açtıkları köy okulları sayesinde yaşattıklarına inanırlar. Baltacıoğlu, onların bu konuda şöyle düşündüklerini ifâde eder:

> "Köyleri yaşatan köy mektepleridir" (61).

Halbuki okulları yaşatan, okulların bağlı oldukları çevrelerin hayat felsefeleridir. Baltacıoğlu, bunun farkındadır. Okulların amaçlarının cemiyetin amacına ters düşemiyeceğini ileri sürerek İptidaîlerin gayesini şöyle belirler:

> "İptidaî mektebinin gayesi, dinli, imanlı, okur-yazar, çalışkan, namuslu köylüler, yahut ameleler, fertler yetiştirmek olmalıdır" (62).

Baltacıoğlu, ilkokullar için yazdığı bir kitapta da, aynı amacı daha elâstikî bir şekilde tekrar eder:

> "İlk mektebin başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir" (63).

O, cemiyete göre şekil alan bütün müesseseler gibi, ilkokullar da, değişmek zorundadır der. Toplumumuz değişmiş, ideallerimiz değişmiş, amaçlarımız değişmiştir. Bunun için artık amacımız Batı'lılaşmak yani teknikleşmek ve kültürleşmektir. O halde, yeni cemiyete göre, yeni insan yetiştirmek gerekir. Baltacıoğlu, bu zorunluluğu "Yeni Adam" anlayışı ile karşılamak ister. İlkokullar da, artık işe dönük olmalıdır. Demokrasi idealini yaşatacak fertler yetiştirmelidir. Ancak bu ideale

göre kurulan ilkokullar da, Baltacıoğlu'nu tatmin etmez. Ona göre, önceki ilkokullar, programları, dersleri ve metodları itibariyle, kalıplaşmış bir durumdaydı. Bugünküler de, çocukların davranış ve tavırlarında hiç bir olumlu değişiklik yapamıyor. Baltacıoğlu'nu, buna "Muvaffak olmıyan terbiye" der. Ona göre, ilkokulu bitiren bir çocuk, ufak çapta bir asker, bir çiftçi ve bir aile başı olmalıdır. Yani belirli bir şahsiyet kazanmalıdır. O, ilkokulları şöyle tanımlar:

> "İlkokullar bence sosyal adamın ilk şahsiyetini veren insan fabrikaları demektir" (64).

Devam ederek,

> "İlkokul ilk terbiyenin yeridir. İlk terbiye fikri de tecrübe fikriyle birdir" der (65).

Buradaki tecrübe ilmî tecrübedir. Baltacıoğlu, ilkokullarda çocuklara ilk ilim, fen sanat ve ekonomi tecrübelerini yaptırabileceğimizi kabul eder. Meselâ, çocuk bir roman okuyup tahlil edebilir. Bu psikoloji ümanitesinin ilkidir. Onun çocuğun bunu yapmaya henüz müsait olmadığı itirazına cevabı şudur:

> "Üniversitedeki coğrafya dersi ile bir ilkokulun ilk sınıflarından birinde verilen coğrafya dersi arasında mahiyet farkı yoktur. Olamaz da. Aradaki fark bir ihtisas dersiyle bir başlangıç dersi arasındaki farktır. Birisi ilmin kendisini icad eder diğeri bu ilmi icada başlatır" (66).

Ona göre, ilkokullarda çevreyi değiştirebilecek ne ruh ne de teknik var. Bu yapılarıyla yeni Türk köylüsünü yetiştirmek görevi bu okullardan beklenemez. Ezbere dayalı, yalın bir öğretim anlayışı verirler. İlkokulun görevi bu olamaz. Baltacıoğlu ilkokulların görevlerini şöyle tanımlar:

> "İlkokulun birinci görevi çocuğa kişiliğini edindirmektir. İkinci görevi çocuğa bütün bu insan kişiliklerinin birliği, bütünlüğü için gerekli olan, ilk tekniklere başlatacaktır" (67).

Baltacıoğlu, ilkokulun birinci göreviyle millîleşmeyi, ikinci göreviyle de, teknikleşmeği sağlamasını ister. Böylece, teknik beceriyi kazanan çocuk, iş ve ödev gücü edinir. Baltacıoğlu, netice olarak ilkokullar

için, tabiatı teknik olan bir devrim teklif eder. Bunun için, tez ve proje sahibi eğitimcilere 10-15 ilkokul verilerek, bu okullardan alınacak sonuca göre, hareket edilmesini ister. O, böyle bir uygulama ile, köyleri kalkındıracak ilkokulların meydana getirilebileceğine inanır. Baltacıoğlu, bu konuda,

> "Köyleri süsleyen ilkokulları değil, köyleri kalkındıran ilkokulları istiyoruz" der (68).

O r t a ö ğ r e t i m

Baltacıoğlu'nun, bugünkü ortaöğretim kurumlarına bakışını tesbit edebilmek için, bu kurumların dengi diyebileceğimiz idadî ve Sultanilere ait düşüncelerini gözden geçirmek gerekir. Eğitim ve öğretim tarihimizde İdadî, bazan ortaokul seviyesindeki bazan da, lise seviyesindeki öğretim kurumlarına öğrenci hazırlamak için açılmıştır. Bunun için bu isim altında toplanan okullar, zaman zaman karışıklığa sebep olur. O, bu konuda önce idad'ın anlamından işe başlar:

> "İdad'ın mânası hazırlamaktır. Kendisinden üstün bulunan herhangi bir mektebe talebe hazırlıyan ve yetiştiren mekteplere denilmiştir" (69).

Baltacıoğlu, eğitim sistemimiz, daima ölçü olabilecek temel prensiplerden ve düzenleyici fikirlerden mahrumdur der. Bu özelliklerin bütün okullarımız için de geçerli olduğunu söyler. O, idadîler açılırken, cemiyet yapımızın dikkate alınmadığını, sadece Batı taklid edildiğini ifâde eder. Hatt;a bu okulların açılışında,

> "İdadî açar iktisat yaratırız" (70).

iddiasının esas olduğunu söyler. Halbuki, Fransa'da bu okulların karşılığı kurumlardan, şefler, patronlar ve direktörler gibi elit sınıfın ("classe drifeant") yetiştiğini, bizim ise sanatta elişçisi, ziraatta rençber olduğumuzu, açmamız gereken okulların, ticaret okulları olabileceğini ifâde eder. O zaman bu okulların idarî yönden fen ve iktisat merkezlerine, "ilmen ve harsen" de, millî eğitime bağlanmasını savunur. Baltacıoğlu, günümüze kadar gelen ve bugün demokrasi kültürüne göre ge-

killenmiş olan okullarımızın, bu noktaya kadar geçirdiği tekâmülü, islâhatlar serisi olarak düşünür. O, bu safhalar boyunca dört ana okul tipinin meydana geldiğini ifâde ederek, incelemesini bu açıdan sürdürür. Baltacıoğlu, bu okul tiplerini,

- Medrese ve Mahalle mektepleri devri
- Rüştiye ve İdadîler devri
- Numûne Mektepleri devri
- Millî Mektepler devri olarak sınıflandırı.

Ona göre, idadîler, rüştiyelerin tekâmül ederek, daha da dünyevîleşmiş şekilleridir. Bu okullar, dinî ve dünyevîlik özelliklerinden dolayı, öğrencilerini münakaşaya, buhrana ve çekişmeğe düşürür. Baltacıoğlu, dünyevîliği müdafaa ederken, bunu yenileşmenin bir gereği sayar. Ancak meydana gelen buhrandan da, şöyle şikâyet eder:

> "Talim ve terbiyemizin bu elim devri milletimiz dahilinde her nevî sakat ve çürük itikatların inhilâline ne derece hidmet etmişse birlikte olarak dinî ve ahlakî sükûtumuzu da o derece sebep olduçtur" (71).

Baltacıoğlu, bu okullarda, mahalle mektebinin müslüman çocuğu ideâli yerine, "Frenk" çocuğu ideâlinin geliştirildiğini, ancak tam mânasıyla bu ideâlde varılamadığını belirterek, Rüştiyelerle başlayıp idadîlerle gelişen bu ideâlin"Mektep-î Mülkiye" yi vücuda getirdiğini, "Galatasaray Sultanisî" ile de yaşanır hale geldiğini ifâde eder. O, Galatasaray Sultanisi için,

> "Vaktiyle Frankleşmek hevesinin âdetâ bir âbidesi olan bu mektep husuşî ve hattâ siyasî denilebilecek bir mengee haiz bulunduğu için Frenk liselerinin programlarını, usullerini, muallimlerini, mürebbilerini âdât ve ahlâkını aynen kopye edebilmiş, Türklerin Payi tahtına bir Frenk üniversitesi vazifesi görerek senelerce yaşayabilmiştir" der (72).

Ona göre, Meşrutiyetten sonra açılan "Numûne Mektepleri"ni de, inkılâpla gelen, milleti yaşatmak azmî ve Osmanlılık fikri meydana getirir. Dayağı kaldırarak öğrenci hakkına saygı gösteren bu okulların "hürriyet, adalet, müsâvat ve ittihad" fikirlerinden etkilendiklerini, ancak sistem ve kuruluşları itibariyle Batı, daha çok Fransız usûlünde olduklarını belirtir. O, bu dönemde, Türklük ve millîyetçilik meselesinin yavaş yavaş gelişerek halka yerleştirilmeğe çalışıldığını, buna rağmen henüz eğitim ve öğretimimize yön verecek hâkim bir fikir haline gelmediğini

ifâde eder. Ayrıca başka bir fikir de, bu rolü oynamaya müsait değildi der. Baltacıoğlu, "Numûne Mektepleri" nin nâzım fikirlerden mahrum olduğu gibi, kaliteli bir öğretim kadrosuna da sahip olmadıklarını belirtir.

O, Sultanîlerin de İdadîlerden farklı olmadığını açıklayarak bu okulların da, ıslâha muhtaç olduklarını ifâde eder:

> "Programları ayıklamak, mefkûrevî öğretim yapmak, felsefeyi ve okullara yaymak, mânevîyât derslerine, millî tarih ve coğrafyaya önem vermek, bu gayelere hizmet edecek pedagoji usullerini yaymak, yabancı dile lâyık olduğu yeri vermek, millî harsı bozmasına müsaade etmemek, porgramları terbiyeciler yapmalı, imlâsını mütehassıslar yazmalıdır" (73).

Baltacıoğlu, Sultanîleri şöyle tanımlar:

> "Sultânî Mars; Culturel mektepleridir. Millî terbiyeyi, dinî, ahlakî, hukûkî, bedii, lisânî, edebî... bütün şekillerinde ve bütün iştiyaklarıyla gençlere veren bu mekteplerdir" (74).

Ona göre, bu okullar, amaçlarına uygun insan yetiştirme gücüne sahip değillerdir.

Baltacıoğlu, Darülmuallimînlerin de, kaliteli ve "mefkûrece" öğretmen yetiştiremediğini, devlet eliyle köylüleri "medenileştirme!" esasına göre kurulduğunu, bu yüzden zamanla silinip gittiğini ifâde eder.

O, günümüz okullarını, ele alınca, bu okulların yani ortaokul ve liselerinin, değişen cemiyet şartlarına göre yenilenemediklerini, fonksiyonlarının açıkça ortaya konulamadığını, bu yüzden hâlâ Ortaçağ anlayışı içerisinde kaldıklarını belirtir. Baltacıoğlu, meselâ, ortaokul, ilkokul öğrenimini tamamlar derler. Ortaokul liseye hazırlık devresidir derler. Bu iki iddia da yanlıştır diyerek ortaokul dersleri lisedersleri-nin kısaltılmış bir şekli olduğunu ifâde eder. Ayrıca o, bütün ortaokul mezunları liseye girmiş değillerdir. Öyle ise, liseye hazırlık iddiası da yanlıştır. Ortaokul, liseye gedemiyen öğrencileri de, hiçbir göreve hazırlamadığına göre o halde bu okulların görevi nedir? Diyerek durumu şöyle açıklar:

> "Yıllardan beri okul yapıyoruz, ancak bunları niçin yaptığımızı bilmiyoruz" (75).

O, bu konuda, memleket için en büyük tehlike, ortaokulu olmamak değil, bu okulu niçin açtığını bilmemektir der.

Ortaokulların reformu İmparatorluk devrinde, ilk defa Emrullah Efendi tarafından ele alınır. O zamanki "Liva İdadîleri" ziraat, ticaret ve umumî okullar olmak üzere üce ayrılır. Emrullah Efendi'den sonra, bu okulların adları ve programları teknikleştiği halde, öğretim organları kitabî kalır. Cumhuriyet devrinde ise, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Bakanlığı sırasında, birinci Eğitim Şûrası'(Heyet-î İlmiye) nda ortaya atılır Savaş zamanı olduğu gçin, bu şûra dağılmak zorunda kalır. İsmail Safâ zamanında tohlanan "heyet-î ilmiye"de Gökalp'le İ.Hakkı şu görüşü ileri sürerler:

> "Okulların ortasında iki büyük toplantı yeri olacaktır. Biri konferans salonu, biri atelye!" (76).

Bu görüşe göre, okullar, ezbercilikten ve kitabî bilgiden giderek uzaklaşacaklar, mesleğe ve işe dayalı tabiî çevrelerde eğitimlerini sürdüreceklerdir. Ancak aynı toplantıda "Terbiye-î umumîyede vahdet ve terbiye-î meslekîyede ihtisas" prensibinin kabulüyle de, bu okullar kültür konusuna yabancı kalmıyacaklardır.

Baltacıoğlu, ortaokullar birer teknik evleridir. Bunların bünyeleri ve eğitimleri bu açıdan geliştirilmelidir, diyerek bu okulların görevini şöyle belirler:

> "Ortaokulların görevi orta mesleklere adam yetiştirmektir" (77).

Baltacıoğlu'na göre, ortaokullar küçük sağlık memuru, çiftçi, tüccar, halıcı, çiçekçi, kâtip, makinist, marangöz ve benzeri meslek sahibi insanlar getiştirilmelidir. Bu meslekleri okul görmemişler de yapabilir iddiasına gelince, meslek bilgi ve görgü yanında, kafaya da dayanmaktadır. Bu kafa da okul öğrenimiyle yapılır der. Baltacıoğlu, ortaokulun teknikleşmesi için:

> "1- Ezber ve kitabî bilgi veren okutan bir ortaokul olmamalıdır.
> 2- Teorik ve pratik bilgi veren meslekî ortaokul olmalı.
> 3- Bu okullar tekniğin en çok geliştiği, gelişebileceği yerlerde olmalı.
> 4- Ezber, kitabî eğitimin, öğretimin metodları değil, yaratma

metodlarından hız alan tekniko-pedagojik metodların konmasını sağlamalıyız.
5- Bu okullar Türkiye'nin teknik meslekî, artistik kalkınmasını sağlıyacak teknik evleri olmasını istemeliyiz" (78).

düşüncesini ileri sürer.

O, son zamanlarda ortaokula, elişi, iş eğitimi gibi derslerin girişini Batı intellektçi pedagojisinin eski bir göreneği olduğunu belirterek, istediğimiz yapıda bir ortaokulun, bu görenekle kurulamıyacağını savunur. Ona göre,

> "Kâğıttan kürek, kartondan merdiven yapan okullar öğrencilerini işe değil yalana alıştırırlar" (79).

Baltacıoğlu, ortaokullar için, yaptığı tenkidi, liseler ve öğretmen okulları için de, yapar. O, köyü ve köylüyü inceleyip, bu çevrelerin hakikî yapılarını tayin ettikten sonra, lise ve öğretmen okulları'nı oluşturmalıyız der. Ayrıca milletimizin yapıcılık, kültürcülük ve tekkipçilik karakterlerinin, bu okullarda verilmesini ister. O, bu kurumların ilmî ve pratik hayatı yaşatarak vermesini savunur. Bu kurumların öğretmenleri de genel, insanî ve millî bir eğitimi verebilecek seviyede olmasını ileri sürerek,

> "... komiteci öğretmenler, ziraatçi öğretmenler, politikacı öğretmenler. Bizim millî öğretmen tipimiz hangisi olacaktır?... Öyleyse bizim öğretmen ve eğitmenlerimiz hem yapıcı, hem de kültürcü olmalıdırlar" der (80).

Üniversite ve Eğitim

Baltacıoğlu, üniversitenin hangi şekle göre düzenlenmesi gereğini, onun kaynağı tayin edecektir der. Ona göre, üniversitenin kaynağı siyasîdir. Bunun için, çoğu zaman onunla siyasî düşünce adına uğraşılmıştır. Baltacıoğlu, bu hususta şöyle düşünür:

> "Darülfünunun menşei siyasîdir. Hükümet "Garplılaşmak" düsturuna tevfiken bir darülfünun vücuda getirmiş, bunu sikolastiğin devamına, medresenin kuvvetine rağmen hayata sokmak istemiştir" (81).

Baltacıoğlu, bu devirde üniversite, ilim için değil, memur yetiştirmek için çalışıyordu diyerek, üniversiteyi şöyle değerlendirir:

> "Bütün sahteliği bütün mukallitliği ile "tanzimat ruhunu" Garplılaşmak-Yahud Garplı görünmek-ihtiyacını temsil ediyor zevahiri kurtarmak endişesiyle yaşıyordu" (82).

Baltacıoğlu'na göre, Meşrutiyet bu yapıda bir "Darülfünuna" sahip olur. Bu haldeki üniversite, iç bünyesi itibariyle hiçbir çalışma göstermez. Şan ve şeref açısından hareket eder. Batı'ya gönderilen öğrenciler, dönüşlerinde, medenîleşme ihtiyacı içinde görünürler. Bu anlayışlarıyla üniversiteyi, millîyet yönünden, bir de, bunlar sarsarlar.

Bu tesbite göre, üniversite meslekî ve siyasî olmak üzere, iki ana kaynaktan beslenir. İlimden doğmadığı için, ilme hizmet; söz konusu olamaz. Fakülteler arası birlik ve beraberlik de yoktur. Hattâ husumet birlikten daha ziyâdedir. Aynı ayrılık öğretim elemanları arasında da vardır. Üniversitenin doğru dürüst binaları da, mevcut değildir. Yabancı profesörlerin, bu üniversiteyi yenileştirmede hiçbir rolleri olmaz. Almanya'dan gelen profesörler, sadece üniversite içinde yabancı bir kuvvet oluştururlar. Zâten şeklen yarı bağımsızlığa sahip olan üniversite, çeşitli iç ve dış bozukluklardan dolayı, mânen anarşiye yuvarlanır. Geleneği ve ahlâkı kurulmamış olan, kendisini idareden âciz, mesuliyet ve şahsiyet kazanmamış bir üniversite, ne çevreye açılabilir, ne de, çevresinden haberdar olabilir. Haliyle üniversite memleketimizin fikrî, hissî ve millî hayatına hiçbir katkıda bulunamaz. Kısa zamanda, yepyeni bir üniversite yapmak isteyenlerin, bunda büyük suçu ve anlayışsızlığı vardır.

Baltacıoğlu, böyle bir üniversitenin ıslâhı için, şöyle düşünür:

> "İlme ve ilmî prensiplere, nâzım fikirlere, akılcılığa, hayata istinad etmeyen bir ıslâhat daima akamete mahkûm olmuştur ve olacaktır" (83).

O, üniversite ıslâhatını paraya, binaya ve eleman eksikliği gibi hususlara bağlıyanlara katılmaz. Ona göre, üniversitenin fikri hayatında "asliyet, kurma, yapma ve orijinalite" yoksa, o memlekette kakikî anlamda ne üniversite, ne de, ilim vardır. Baltacıoğlu, ilmî istihsal edemiyen bir üniversite, sadece yüksek okul halinde kalmıştır der. Ona göre, üniversite millî bir kurumdur. Milletin geçmişini, geleceğini düşünür, inceler ve aydınlatır. Yabancı kültürün naklini yapmaya çalışırsa varlığını kabul ettiremez. Üniversite, sadece fizik, kimya ve jeoloji gibi ilimlerde dışardan eleman getirebilir. Bu gibi konularda, ilmî nakletmede sakınca yoktur. Baltacıoğlu, üniversite hem maddî güce sahip olmalı, hem de öğretim elemanlarının hükümetçe tayini önlenmelidir der. O, 31 Teşrinisâni (Ekim) 1339 (1924) de Darülfünun Emini seçilir. Emirliği sırasında bu iki önemli probleni halledererek, 1 Nisan 1340 (1924) tarihli kanunla Darülfünun'a özerklik verilmesini sağlar. Bu kanuna göre, 52 maddelik bir talimatnâme tesbit edilerek yayınlanır. O, üniversite reformunun, ilmî inceleme ve yayma, kültürü inceleme ve kültürel kaideleri keşif ve tesbit edebilecek bir kurum haline gelmekle mümkün olacağına inanır. Baltacıoğlu, üniversiteye bütün ortaöğretim mezunlarının girmesini, fakültelerin bölümlerinde hazırlayıcı sınıf ve derslerin bulunmasını ister. Ayrıca o, üniversite öğretiminin pedagojik mahiyeti itibariyle, açık ve kapalı dersler, ferâi ve mahallî incelemeler şeklinde yürütülmesini savunur. Baltacıoğlu'na göre,gerçek bir üniversitenin en temelli özellikleri, ilmi istihsâl etmek, öğretmek ve halka yaymaktır. Bunun için, böyle bir üniversitede eğitim, "İçtimaî Mektep" prensiplerine göre yapılmalıdır der.

H a l k E ğ i t i m i v e M e s l e k E ğ i t i m i

Baltacıoğlu, memleketimizde, halk eğitiminin ilk olarak Sıbyan Mekteplerinde, Rüştiyelerde, Medreselerde ve birçok cemiyetlerin faaliyetleri içerisinde verildiğini ifâde eder. Meselâ, "Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye" tarafından, bu konuda hayli çalışma yapıldığını bildirir. Diğer

yandan, bizde halkçılık ideolojisinin ilk kurucusu olarak Z.Gökalp'i gösterir. Ancak, bu çalışmalarının sadece nazarî seviyede olduğunu, Gökalp'in, pratikle meşgul olmadığını, bunun için de, söz konusu çalışmaların büyük bir değer ifâde edemiyeceğini belirtir. Baltacıoğlu, halk eğitimi konusunda, önceki çalışmaları daha sistemli ve etraflı şekliyle ele alan ilk düşünürlerimizdendir denilebilir. O, bu hususda hem "Terbiye-i Avam" adlı eserini yazar, hem de, Meşrutiyet devrinde halk eğitimi üzerinde çalışan üç dernekten biri olan Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin kurucu üyeliğinde bulunur. Bu konuda faaliyet gösteren diğer iki kuruluş ise, İttihad ve Terakki Cemiyeti ile Türk Ocaklarıdır. Baltacıoğlu, söz konusu cemiyetin kuruluş sebeplerini açıklarken,"halkın maddî ve mânevî sefâletine elimizden geldiğince yardımcı olmaktır" der. O, halkı tarifle işe başlar ve bu konuda şöyle der:

> "Avam diyerek halk tabakasını, esaslı bir tâlim ve terbiyeden mahrum olan ahâlî tabakasını kastediyorum" (84).

Baltacıoğlu, halkı temiz, cesur, müteşebbis, çalışkan, milletini, millîyetini, bayrak ve vatanını sevecek bir şekilde eğitmenin lüzûmuna inanır. Halkın sadece cemilerde vaızları dinlediğini, kendilerinin konferanslarına gelmediğini belirtir. Bunun için de, köylü ve milletin uyuşuk ve sefil bir halde kaldığını ifâde eder:

> "İşte bizde camiî öğütçülerinin istediği millet böyle mezarlık bir millet oluyor" (85).

Ona göre, o günkü cemiyet, bütün yapısıyla halkın terbiyesini bozmaktadır. Kahvelerde, tekkelerde, evlerde, sokaklarda ve mezarlıklarda, hülâsa cemiyetin bütün yönlerinde halkı bozma faaliyeti hızla devam etmektedir. Baltacıoğlu, bu çevreleri değiştirip, oyuna, geniş parklara ve bahçelere önem vererek bu işi halletmeye çalışır. Halkın çoğu fakirdir. Gelir seviyesi yok denecek kadar azdır. Bu fakir halk tabakası, cemiyetin hiçbir nimetinden faydalanmadığı gibi, eğitimden de faydalanamamaktadır. Baltacıoğlu, bu derdin halkın en önemli derdi olduğunu söyler ve duruma çareler arar. O, halkın yoksulluğundan ve zenginlerin bu duruma dikkat etmemelerinden dolayı herhangi bir ideoloji adına hareket etmez. Baltacıoğlu, başlangıçta halk eğitiminin amacını, halkı milletin

değerlerini tanıtıp sevdirmek diye tanımlarken, sonraları bu amacı şöyle açıklar:

> "Şu takdirce halk terbiyesinin gayesi bir şey oluyordu, o da Türk halkını asrîleştirmektir" (86).

O, asrîliği hem millî ve insânî kültür, hem Batı medeniyeti, hem de meslekî faaliyetin benimsenmesi şeklinde düşünür. Baltacıoğlu, bu anlayışla köylüyü ele alınca, Batılılaşmak kanaatine sınırlar çizerek durumu şöyle ifâde eder:

> "Evet rotamız köye doğru olmalı. Köye doğru! Ancak, köyün tarihî sebepler ve kamul kaynaşmalarla, uzvî bir evrimle elde ettiği Ulusal kültürünü bozmak için değil, elinde olan eski ve çok kere sakat medeniyet kurallarını alıp bunların yerine üstününü koymak için. Bunu yaparken iki şeye dikkat etmeli; medeniyet yerine sefâhatı, konfor yerine lüksü almamalı! Avrupa medeniyetidir bu diye bazı üstün medeniyet kurallarını da yıkmamalı. Köyün kendi sazları yerine udu, mandolini, pastırması yerine salamı, ayranı yerine şarabı, vitamin deposu olan bulguru yerine kabuğu soyulmuş vitaminsiz pirinci, hamamı yerine banyoyu, abdeshanesi yerine vaterkilozu koymak gibi! Avrupa'nın bazı aşağı olan teknikleri köyün üstün olan eski tekniklerini ortadan kaldırmamalı" (87).

Baltacıoğlu, halk eğitimini, inkılâbın prensipleri açısından düşünerek "altı ümde" eğitimi olarak tanımlar ve "İçtimaî Mektep" kaidelerine göre vermeğe çalışır. Bu eğitimde temel şahsiyet olarak Atatürk ve İnönü şahsiyetleri kabul edilir. İnsanımızın bu şahsiyetlere "inisiye" olmasına çalışılır. Ona göre, bu eğitimi verecek kurumlar da "Halkevleri" dir.

Halk eğitiminin vasıtaları okutmak, göstermek ve yaşatmaktır. Bu eğitimin çevreleri de çocuklar için tabiî çevreler, gençler için yetiştirici çevreler, ihtiyarlar için yardımcı tahsildir. Baltacıoğlu'nun bu konuda dikkate değer bir diğer fikri de, "Halk Üniversitesi"dir. O, lise öğrenimi görmemiş olduğu için üniversiteye giremiyenler hep bu tahsili görmeye lâyık olamıyanlar mıdır? Feylesoflar, bilginler, teknisyenler ve yaratıcılar hep üniversite tahsili görenler ve üniversite diploması alanlar mıdır? Diyerek mutlaka bir halk üniversitesine ihtiyaç olduğunu belirtir. Bu üniversitenin imtihansız, sınıfsız ve

devamsız, tam anlamıyla serbest bir üniversite olmasını ister. Bu konuda "Yeni Adam" da, bir halk üniversitesi küreüsü geliştirerek, halka faydalı ve uygulanabilir konular etrafında yayınlar yapar. Baltacıoğlu, böyle bir üniversitenin varlığından da bahseder. "Meşrutiyet devrinde Maarif Nezaretinde İlköğretim Genel Müdürlüğü yapan Edip Bey, İstanbul'da Şehzâdebaşı'nda kiraladığı bir evde, Halk Üniversitesi'nin ilk örneğini vermiştir" der. Kendisi de bu üniversitede ders verir. O, Cumhuriyet devrinde buna benzer birşey yapılmadığını ifâde eder.

M e s l e k E ğ i t i m i

Baltacıoğlu, "fertler çevrelerine "umûmî" ve "hususî" olarak iki şekilde intibak ederler" der. "Umûmî" intibak, gerek alışkanlıklar sayesinde, "hususî" intibak ise, ancak meslek çevrelerinde olur. Bu çevre, ferde kendine has hisler, fikirler ve alışkanlıklar kazandırır. Âdeta kendine göre bir "mektep"tir ve bir hayattır. Bu çevrenin fertlere etkisi çok güçlüdür. Çünkü, meslekte yeni girmeğe çalışan fert, henüz meslek için acemidir. Her türlü telkine elverişlidir. Etkilere ruhen karşı gelmez. Bu çevre hayatî ve fiilî bir çevredir. Her fikir ve hareket, bu çevrede tabiî şartları ve oluşumu içerisindedir. Meslek sadece uzta-çırak ilişkisine dayalı bir hayat değildir. Cemiyet halinde bir çevre ve hayattır. Öyleyse bu çevrede, fertte istenilen alışkanlıklar kolayca meydana getirilebilir. Baltacıoğlu, bu konuyu şöyle açıklar:

> "Meslek terbiyesinin en bariz seciyesi hasıl ettiği itiyatların hususiyetidir" (88).

O'nun göre, meslek çevresi ihtisasın da, okuludur. Bu açıdan Baltacıoğlu, genel eğitime karşı çıkarak "genel eğitim, meslek eğitiminin soysuzlaşmış şeklinden başka bir şey değildir" der. Baltacıoğlu,

> "Okul pedagoglarının genel eğitimden beklediklerini verecek olan eğitim, meslek eğitiminin, teknik eğitimin kendisidir. Her meslek eğitiminin bir genel eğitim randımanı vardır. Bu randımanı kendinden başkası veremez" kanaatindedir (89).

Baltacıoğlu, meslek çevresi ile ahlâkileştirme arasında da, büyük bir bağlılık görür. Çünkü fert daima meslek çevresi içerisindedir. Bu çevre başlıbaşına bir hayattır. O, "bu hayatı ahlâkileştirebilirsek ferdî ahlâklaştırmış sayılırız" der. Ancak bu çevrenin henüz pençeli ve tır-

naklı olduğunu, dinî, imanı ve sosyal yapısı bozulmuş bir cemiyeti kurtarabilecek belirli bir seviye almadığını ifâde eder. Ona göre, her meslek hayatı yepyeni bir ahlâk kaynağıdır. Bu kaynak meslektaşlar arasındaki yardımlaşma ve dayanışma yoluyla fertlere sosyal bir karakter kazandırır. Onların menfaatkâr yapılarını yumuşatır. O, eski meslekler ferdî ve ailevî olduğu için, bu özelliğe sahip değillerdi diyerek işbölümüne dayanan bugünkü meslek zümrelerinin, bu yapılarından faydalanmamızı sağlık verir. Baltacıoğlu, meslek eğitiminde çok önemli olan meslek okullarının, eğitim ve öğretiminin tamamen değişmesini ileri sürer. Bu okullar her şeyden evvel üretim okullarıdır ve üretim kurumlarıdır. Bunlar üretim hayatını öğretmezler bizzat üretim yaparlar. O, bu okullarda kitabî bilgi, üretim hayatıyla ilgisi yönünden verilmeli ve bu okullar, iktisadî hayatla serbestçe ilişkide bulunmalıdırlar der. Böylece hem kendilerini kontrol ederler, hem de piyasaya göre mal ve eşya üretimini yaparak gelişimlerini sağlarlar. Ayrıca o, bu okullara, iş pedagojisine vakıf idareciler, insanlar, eğitici ve öğreticiler verilmelidir. Bina ve teçhizatları mahiyetlerine uygun olmalıdır düşüncesindedir. Ona göre, memleket çağında kurularak olan bu okullar, "Meslekî Tedrisler Dairesi" diye idarî ve ilmî bağımsızlığa sahip bir daire tarafından yönetilmelidir. O, bu dairenin başında, "meslekî tedrislere" vakıf bir pedagog bulunmalı, ziraat, ticaret ve sanayi diye üç ana ihtisas şubesine ayrılmalıdır der.

3. 2. E Ğ İ T İ M İ N A M A C I

Baltacıoğlu, "Talim ve Terbiyede İnkılap" ı yazdığı zaman, eğitimin amacını o günkü cemiyeti ve insanı dikkate alarak şöyle ifâde eder:

> "Bugün yaşamak azminde bulunan bir milletin, bir cemiyetin çocuklarının talim ve terbiyede yalnız bir maksadı olabilir, bu maksat onları hayata hazırlamaktır" (90).

Ona göre, eğitimin amacı, birinci derecede fertteki karakter, azim ve teşebbüs gibi melekeleri geliştirmek, onu hayatta muvaffak olabilecek şekilde yetiştirmektir. Bu amaç sadece zekâ, hâfıza ve akılla elde edilemiyecek bir amaçtır. Bunun için, ferdin beden, duygu, azim gibi kuvvetlerinin işlenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu anlayışa göre, eğitim ferdi yaşayacağı hayata intibak edebilecek bir seviyeye getirmektir. Bu husus da fertte mevcut olan "İnsiyakları" geliştirmek veya yok etmek suretiyle olacaktır. Bunun için, Baltacıoğlu,

> "Terbiyenin vazifesi, insiyak halk etmek değil, mahluk insiyakları muhite tetebuk etmektir" der (91).

Baltacıoğlu, eğitimi ve eğitimin amacını ilmî bir incelemenin neticesinde ortaya koymaya çalışır. O, eğitim konusunda olduğu gibi, eğitimin amacı konusunda da farklı görüşlerin bulunduğunu, bu görüşlerin, eğitimin amacını ilmî olmaktan çok "spekülatif" bir şekilde ele aldıklarını ifâde eder. O, bütün bu değişik anlayışların, ferdî çevreye intibak ettirmek noktasında birleştiklerini belirterek,

> "Her terbiye bedenî ve ruhî tekâmülden ibaret munzam bir gayeye maliktir" der (92).

Hemen her eğitim anlayışı ve eğitimci, ferdî yapıların ve fertlerin "insiyakları" nın değişik olduğunu bilir, eğitimin amacını bu yapı ve tabiat üzerine kurmaya çalışırken, iki önemli hususla karşılaşır. Birisi bahsedilen değişik ferdî yapılar, diğeri ise, eğitimcinin seçtiği hayat anlayışıdır. Şu halde eğitimin amacı, fert, çevre, tabiat ve eğitimcinin seçtiği hayat anlayışı ile değişebilir ve bunlardan etkilenebilir.

Baltacıoğlu, eğitimin amacını ilme ve millete dayalı olarak düşünür.

Bu amacın, sadece ferdi yapılara ve anlayışlara göre tayin edilemiyeceği gibi, siyasetle de tesbit edilemiyeceğini savunur. Ayrıca o, eğitimle, cemiyetin ideâllerinin geliştirilip, fertlere aşılanmasını ister. Baltacıoğlu, eğitimin amacının her devirde cemiyete bağlı olarak oluştuğunu ve değiştiğini ileri sürer. Meselâ, Eski Yunan medeniyeti güzellik medeniyetidir. Bu cemiyette eğitimin amacı güzel konuşma (belâgat), sanat zevki ve vücut güzelliğidir. Ortazamanlarda"zühdî" bir medeniyet ve dindar bir insan yetiştirmek amaçtır. Rönesansta ise, ferdî ve maddî hırs ön plâna geçmiştir. Eğitimin amacı Rabelais ve Montaigne'de olduğu gibi, ansiklopedik malûmatı insana vermekdir. 17. yy. Descartes'la klâsik anlayış başlar. Bunlar akıl ve "yuzuh harsını" sonuna kadar götürürler. J.J.Rousseau bu anlayışa karşı çıkar.

J.J.Rousseau, eğitimi ve eğitimin amacını, romantik bir açıdan ele alır. 19. asırdan itibaren demokrasi ideâli oluşur. Eğitimin amacı, eşitlik, ve hürriyeti sağlamak olarak anlaşılır. Baltacıoğlu, bu hususları dikkate alarak, eğitimin amacının ideâlden, fizik ötesinden ve "uhrevî" hayattan çıkarılamıyacağını, ancak yaşayan cemiyetten ve hayattan çıkarılabileceğini ifâde eder. O, devrimiz cemiyetinin en önemli özelliği sınaî hayat ve iktisat olduğunu açıklayarak, eğitimin amacının, üretici fertler yetiştirmek olabileceği sonucuna varır. Baltacıoğlu,

> "Benim rolüm talebemin müstahsil şahsiyetini yok etmek değil, bilâkis bu şahsiyetin faaliyetine yardım etmektir" der (93).

Bu görüş bazı itirazlara yol açar. Gökalp, "eğitimin amacının üretici insanlar yetiştirmek olmadığını, bu açıdan hareket ederek eğitimi faydacılık esasına göre ele alamıyacağımızı, faydalı maksatların ancak öğretimin meşru bir amacı olabileceğini" ifâde eder. (94). Ancak Gökalp, bu görüşünde fazla ısrar etmez 15 Temmuz 1923'de, Ankara'da toplanan "Heyeti İlmiye"de, Baltacıoğlu'nun müstahsil eğitim görüşünü benimsiyerek, eğitimin amaçlarından birisinin de, üretici insan yetiştirmek olabileceğini kabul eder.

Diğer yandan bu tartışmaya Sâtı Bey de, iştirak eder. Sâtı, Baltacıoğlu'nun "asrımızda terbiyenin amacı üretici insanlar yetiştirmektir" tezini inhisarcı ve ifratkâr bularak bu konuda şöyle der:

> "İktisadın millî hayatta pek hâkim bir mevki tuttuğu kimsenin inkâr edemiyeceği hakikatlerdendir; terbiyede bu hakikatin nazar-î dikkatten tutulmaması lüzumu da her mürebbinin takdir ve teslim edeceği zaruretlerdendir. Fkat bunlardan, istihsal ve iktisadın terbiyede gaye ve mizan haline geldiği neticesini çıkarmak hiç de doğru değildir" (95).

Baltacıoğlu, milletin amacı ile eğitimin amacının başka şeyler olduğunu izah ederek, konuyu aynı açıdan incelemeğe devam eder. Ancak, eğitimin amacını, cemiyete bağlıyan Baltacıoğlu, böyle bir ayırıma gitmek suretiyle problemi halledemezdi. Gökalp'de, eğitimin amaçlarından birisi, üretice insan yetiştirmektir diye bu tezi inhisarcılığından ve ifratkârlığından eliyerek kabul eder. Sâtı da, bu noktaya itiraz ederek, okullara üretim eğitimi fikrini sokmaya çalışanlardan ilki Baltacıoğlu değildir der. Ona göre, üretim eğitimi fikrini ilk defa ele alan kendisidir. Hattâ o, bu hususu "1326 (1910)'da yayınladığım "Layihalarım" da bulmak mümkündür" der.

Baltacıoğlu, eğitimin amacını, artık sadece üretimle ölçmez. O, acemi ferdin sosyal ve meslekî bir şahsiyete kavuşmasını ister. Meslekî şahsiyet, ferdi hem sosyalleştirir, hem de, mevcut cemiyetin sosyal mirasını kazanmasına yardım eder. O, böylece eğitimin amacının, daima meslek adamı yetiştirmek olduğunu ifâde ederek, bütün okulların da, öğrencilerini bu amaca ulaştırmalarını ister. Ancak Baltacıoğlu'nun, söz konusu meslekî şahsiyetin muhtevasını, zamanla değiştirerek eğitime yeni amaçlar belirlediği olur. O, bir eserinde şöyle der:

> "Bütün açıklığı ile gerçekliği ile tekrar edelim ki bugünkü Türk terbiyesinin gayesi 1) Cumhuriyetçi, 2) Milliyetçi, 3) Halkçı, 4) Devletçi, 5) Laik, 6) İnkılâpçı Türk şahsiyetinin teşekkülüdür" (96).

Baltacıoğlu, eğitimin amacını giderek daha geniş bir açıdan ele alır. O, bu amacı fert yönünden belirli bir şahsiyete erişmek şeklinde açıklarken, cemiyet yönünden de, gerçek birer meslek çevresi demek olan "müesseseleşme"ğe ulaşmak olarak formüle eder. Baltacıoğlu, bu düşüncesiyle, öğeden beri devam eden, fert ve cemiyet çekişmesini de, hallettiğine inanarak bu hususu şöyle açıklığa kavuşturur:

> "Terbiyenin gayesi olarak fert alınmayıp da içtimaî bir zümre içerisinde yaşamak gayesinde içtimaî bir şahsiyet kazanmış o-

lan gerçek insanlar alındığı takdirde fert ve cemiyet davası kendi kendine hallolur" (97).

Baltacıoğlu, eğitimin amacını cemiyete bağlar ama, bu herhangi bir cemiyet değil, ferdin içerisinde yaşadığı cemiyettir. O, eğitimin amacından, fertlerin gerçek işlere yönelerek, gerçek sonuçlar elde etmesini bekler. Yani o, çalışmanın iktisadî şartların dahilinde yapılmasını öngörür. Bu hususun aslında, gerçek bir çevre meselesi olduğunu belirterek, konuyu şöyle açıklığa kavuşturur:

"O halde terbiyenin gayesi evvela umumîyetle bir vatandaş, sonra bir demirci, bir asker, bir marangoz, bir betonarme mütehassısı, bir diplomat... yetiştirmek oluyor. Umumî terbiye meslekî terbiye vermek dediğimiz zaman anlaşılması lâzım gelen mâna yalnız bu olabilir" (98).

O, çoğu defa kişilikle verimi aynı görerek,

"Verim terimi insan kişiliği demektir" der (99).

Baltacıoğlu, kişiliğin birden bire kazanılacağına da, inanmaz. Bu konuda, ferdin yaşıyacağı zümre hayatı yanında, din, dil ve sanat değerlerini de, elde ederek, meslekî beceri ve teknik kaidelerle ahenkli bir hale getirilmesini ister. Baltacıoğlu'na göre, bu husus, yetişecek neslin kültür ve teknik kişiliğini kazanması ve yaşaması hususudur. Ancak şu yolla sağlanabilir:

"Millî kişiliği vareden, millî kültür dediğimiz değerler, din, dil, sanattır. Teknik kişiliği vareden de teknik dediğimiz kurallardır" (100).

O, bunu sağlıyamıyan eğitimin tekniğinin, bozuk olduğunu ifâde ederek, böyle bir eğitimin dünya okullarında varlığını sürdürmesine hayret eder.

3. 3. T E R B İ Y E İ L M İ V E P E D A G O J İ

Baltacıoğlu, önce "terbiye hadisesi"nin ilme konu olup olamıyacağı hususu üzerinde durarak, söz konusu hadisenin, insanlık kadar eski olmasına rağmen, ilmî yönden ele alınışı yakın zamanlarda düşünülmüştür der. O, eğitimin, sosyal yönden incelemek, değişmez prensiplerinin tesbiti yerine, daima tabiatının tenkidi ve ıslâhı üzerinde durulmuştur diyerek, büyük pedagogların bile (Kant, Rousseau, Rabelais...v.s. gibi) meseleyi bu açıdan görmelerini anlayışsızlık olarak niteler. Baltacıoğlu, önce eğitim ilminin konusunu belirlemeğe çalışır:

> "Terbiye ilminin mevzuu terbiye hadisesidir. Terbiye ilmi terbiye hadisesini tetkik, tasnif ve izah eder" (101).

Ona göre, eğitim şekli çevreye göre değişmesine rağmen, hakikatı ve tabiatı hiç değişmemektedir. Çünkü daima değişebilen bir konu üzerine herhangi bir ilim kurulamaz. Diğer yandan, bir ilmin kendisine has, bağımsız bir konusu olmazsa, böyle bir ilimden de bahsedilemez. Baltacıoğlu, her devirde ve cemiyette, fertle çevresi arasında etkileşim mevcuttur. Bu etkileşim, aynı zamanda fertte ve çevresinde değişiklikler meydana getirmekte, ferde yeni alışkanlıklar kazandırmaktadır. Yani fertte bir takım değişmeler olmakta ve bu değişmelerin de, bir çok sebepleri bulunmaktadır. İşe gerek fert, gerekse çevresi açısından bakılsın, her defasında karşılıklı etkileşimin varlığı hissedilecektir. Bu husus, Baltacıoğlu'na göre sabit bir husustur. Aynı zamanda, eğitim ilminin inceleme alanıdır. Ona göre, eğitim ilmi, "İlm-î Terbiye" fert ve çevre etkileşimi neticesinde, fertte meydana gelen değişme ve gelişmenin sebeplerini, objektif bir tarzda inceliyen, bağımsız bir ilimdir. Baltacıoğlu, bu ilmin felsefî, objektif ve "istikraî" bir metoda sahip olduğunu belirterek, zamana ve mekâna göre değişmiyeceğini savunur. O, eğitim ilminin inceleme sahasını fert, çevre, metod, konu ve amaç olarak belirler. Yani tabiat ve cemiyet eğitim ilminin inceleme alanıdır. Bunun için, bu ilim "mürekkep" bir ilimdir. "Ruhiyat, uzviyet ve içtimaîyat" ilimlerinin bir birleşme halidir. Ayrıca Baltacıoğlu, Etnoğrafya ve "Terbiye tarihi"ni, eğitim ilminin birinci derecede kaynakları olarak alır. Ona göre, "Terbiye tarihi" tarihte

vücut bulmuş "terbiyeler"in tarihidir, yoksa pedagoji demek değildir. Baltacıoğlu'na göre, eğitim fikir hali değil, başlıbaşına fiil hali ve fiil manzumesidir. Bunun için, eğitim ilmi ile pedagoji birbirinden farklıdır. O, pedagojiyi şöylettanımlar:

> "Halbuki pedagocya dediğimiz terbiye fenni terbiye hakkında doğru yanlış, muhafazakâr veya inkılâpçı bir takım fikirlerin, tefekkür tarzlarının hüküm ve muhakeme usullerinin heyet-î mecmuasıdır" (102).

Baltacıoğlu, pedagojiyi eğitim hakkında bir nevi düşünce olarak anlar. O, pedagojinin bu özelliğinden dolayı, ilme yaklaştığını, fakat olması lâzım geleni aradığı için de, sanata yaklaştığını belirterek, pedagoji bu haliyle ne ilimsi sanattır. Durkheim'ın tavsiyesi ile "ilm-î nâzariye"("Theorie pratique")'dir, der. Baltacıoğlu,

> "Pedagoji de bir fendir. Teknikleri öğretir. Bütün diğer fenler gibi hiçbir zaman asıl amelin, tecrübenin ve hatsın yerine geçmemelidir" der (103).

O, pedagojiyi devrin anlayışına ve milletin rejimine bağlı görerek, yeni ideallerin adamını pedagoji yetiştirir düşüncesindedir. Ona göre, bu pedagoji "Hususî pedagoji"dir.

Baltacıoğlu, öyleyse nerede hayatî bir inkılâp olursa, orada bir pedagoji inkılâbı olur. Bu değişmez bir gerçektir diyerek durumu şöyle izah eder:

> "Çünkü pedagoji inkılâpları bütün bir zihniyet inkılâbıdır. Onlarla beraber değişmesi istenilen yalnız terbiye ve tedris hayatı değil, bütün bir insaniyetin hayatıdır. Çünkü her devirde pedagojinin müdafaa ettiği tipler yalnız terbiye tipleri değil, bütün bir devrin insan telâkkisidir" (104).

Baltacıoğlu, pedagojiyi bir hayat anlayışı olarak görür ve onun hiçbir zaman bir usuller yığını olarak alınamıyacağını ifâde eder. Ona göre, bu husus öğretmene çocuktaki insanı anlama fırsatı vereceği gibi, onun hür ve yaratıcı bir anlayışa sahip olmasını da sağlıyacaktır.

O, pedagojiye değişik anlamlar verir. Bazan geleceğe ait bir tefekkür, şekli, bazan insan yetiştirme tekniği, bazan bütüncü bir felsefe, ço-

ğu defa, millî insanı millî ideâllere göre yetiştirme sanatı...v.s.gibi. O, bir yerde şöyle der:

> "Hakiki bir pedagoji mücerretten müşahhasa giden mantıkî bir tefekkür değildir. Hakiki bir pedagoji müşahhastan mücerrete giden hakiki bir tekniktir" (105).

Devam ederek,

> "Pedagoji pedagogların yanlış fikirlerinden ibaret değildir. İlkokullara has bir gevezelik de değildir. Pedagoji tekâmül üzerine çalışan şahsiyet tekniğinin kendisinden başka bir şey değildir" der (106).

Baltacıoğlu, her devrin tabiatı ile pedagojisi arasında samimi bir münasebet olduğunu, belirli bir değerler ve teknikler akrabalığı bulunduğunu ifâde ederek, bu karşılıklı münasebet neticesinde hasıl olan pedagoji eserlerinin ve tezlerinin de içtimaî determinizme tâbi olduğunu belirtir. O, bu anlayışı ile, pedagojinin temelini, doğru bir psikoloji ve sosyolojiye dayar. Ayrıca, bu temele dayanmıyan bir pedagojinin, yüzü ne kadar süslü olursa olsun, neticede yakılıcağını ifâde eder. Bu gerçeği göstermek için, bütün pedagoji tarihini tahlil eder. Ona göre, Eski Yunan'ın eğitime ait düşüncesi sosyal nitelikte-dir. Onda psikolojiye ait zengin düşüncelere rastlıyamayız. Eflâtun ve Aristo, ideâl siteler düşündüler, ancak eğitime ait zamanımıza kadar gelecek fikirler bırakamadılar.

Baltacıoğlu, Ortaçağ pedagojisini de, aynı değerde görür. Bu pedagojinin çocuğu tanıyamadığını, onun zihnini ve kafasını boş bir levhaya benzeterek, istediği şeyi doldurabileceği vehmine kapıldığını ifâde eder. O, pedagoji için, Rönesans devri uyanma devri oldu diyerek, Montaigne'ni, çocuğun kafasını mideye benzetmesinden, Rabelais'yi de, pedagojide gerçekçiliğin habercisi oluşundan dolayı över. Baltacıoğlu, 18. asırda ortaya çıkan Rousseau için de, şöyle düşünür:

> "Rousseau, eski Yunan'dan, Rönesans'tan beri akıp gelen pedagoji ırmaklarını kendisinde toplıyan bir göldür. Bu gölde bütün ırmaklar birbirine karışır, gölsuyu olur" (107).

O, pedagojiye ilim endişesini ve çocuğun tabiatının incelenmesi gibi

önemli bir prensibi Rousseau'nun getirdiğini ifâde ederek, 20. yüzyıl pedagoji akımlarını ona bağlar. Ancak Rousseau'nun takipçilerinin onu anlıyamadıklarını belirtir. Her birisinin bu ana kaynağın bir yönünü hakikat kabul ederek geliştirdiğini izah eder. Meselâ, Kant'ın eğitimde baskıyı ve disiplini esas aldığını, aklı yönetici cezayı ise eğitimin aracı saydığını, insanın ancak bu yolla olgunlaşabileceğini ileri sürdüğünü belirterek Kant pedagojisinin düzen pedagojisi olduğunu ifâde eder. O, Kant'a göre, iyilik dışardan gelir. Baskı aklı sağlıyarak gönül de, ona boyun eğer diyerek, Kant'ın Rousseau'dan sertlik anlayışını aldığını belirtir.

Baltacıoğlu, Pestalozzi ise, Rousseau'daki tabiat sezgisinin etkisindedir. Montaigne'deki mide hayali yerine ağaç hayalini koymuştur diyerek onun,

"Terbiyeyi bir tenebbüt hayaline irca ettiğini" ifâde eder (108)

Baltacıoğlu,Fruebel'in insanı Allah'a "irca" ederek, onu yaratıcılıkla karakterlendirdiğini, bu özelliğin de, oyunda belirdiği için, oyunu eğitimin metodu kabul ederek"çocuk Bahçesi" fikrine ulaştığını ifâde eder.

Baltacıoğlu'na göre, Tolstoy Rousseau'dan ayrılan en büyük koldur. Ayrıca Tolstoy, herkesin şimdiye kadar kabul ettiğinin aksine, tekâmülün başlangıcını düzen değil, anarşi olarak kabul eder. Öyleyse eğitim de, düzenle değil anarçi ile başlamalıdır. Buna göre, çocuğa bilgi, onun istediği zaman verilmelidir. Çünkü tekâmül ihtiyacını çocuk başkalarından öğrenemez.

Baltacıoğlu, pragmatist bir düşünür olan, W.James'in, ellerle yapılan işlerin, insanın mânevî teşekkülünde büyük bir öneme haiz olduğu gerçeğini belirttiğini ifâde eder. John Dewey'nin ise, pedagojiye cemiyet fikrini getirdiğini vurgulıyarak, okulun cemiyetleşmesi hususunda önemli rolü olduğunu açıklar. O, Montesgori'nin de, Bergson'cu sezgiyle hareket ederek, "casei dei Bambini" ye ulaştığını ifâdeyle, pedagoji tarihini tahlile son verir.

Baltacıoğlu, bu incelemelerinden şu neticelere varır. Ona göre, peda-

goji tarihi başlıbaşına bir deryadır. Tecrübe ve bilgisi olmıyanlar, bu deryadan netice çıkaramazlar. Pedagoji tarihindeki bu sistemlerin çoğu tatbik edilememiştir. Bunun için, burada en iyi bir sistem arıyanlar yanılırlar. Meslek bu sistemlerin iç düzenlerinin kuruluşlarını farketmek ve bu yönüyle onlardan faydalanabilmektir. Ayrıca o, bu sistemlerin, eğitimin sosyal yanını görmedikleri için, eğitim hadisesinin hakikatlarını ve değişmez prensiplerini ifâde edemediklerini belirtir. Baltacıoğlu, onlar eğitimi hep bio-psikolojik açıdan ele almışlar, onu sosyo-psikolojik bir olgu gibi kavrıyamamışlardır, diyerek bunun için, bu sistemlerin çocuğu hiç bir zaman hür ve yaratıcı bir hale getiremedikleri kanaatine ulaşır.

Baltacıoğlu, devrin pedagojisinin tabiî olarak bu hastalıklara tutulacağını, çünkü pedagojiyi daima ferdi kanaatlar sistemi olarak gördüklerini, ilmin gerektirdiği mânaya ve düzeye ait, düşünce ile ele almadıklarını, bunun için de eğitim ilminin konusu ile pedagojinin konusunun farklı olduğunu şöyle belirtir:

> "Pedagoji olması gereken, talep edilen bir terbiyeyi inceler. Terbiye ilmi ise olanı, olmakta olanı, olmuş olanı inceler. Pedagojinin konusu pedagogların arzusu, iştiyakıdır. Terbiye ilminin ise sadece "vakıa" dır. Pedagoji pedagogların hayallerinde kurdukları terbiyenin vasıflarını tesbit eder. Terbiye ilmi ise olmuş olanı, olmakta olanın vasıflarını tesbit eder. Pedogojinin konusu istikbaldir. Terbiye ilminin ise mâzi ve haldir; vazifesi bir devrin-pedagogları dahil-terbiye müessesesini eşya gibi, harici bir varlık gibi bitarafâne bir şekilde incelemektir. Pedogoji ve pedagogların vazifesi ve tabiyatı ihtilâlci olmaktır. Terbiye ilmi ne muhafazakâr ne de inkılâpçıdır. -Her ilim gibi- sadece objektiftir" (109).

Bu karşılaştırmadan sonra, eski pedagojiyi tenkid bahsine geçen Baltacıoğlu'nun bu konudaki düşünceleri şöyle verilebilir:

- Bu pedagojinin nazarında fert dinamik değil statiktir. Eğitimle tamamlanacak ve tekâmül ettirilecek bir yapıdadır.
- Eski pedagoji kendisine müşahhas olmıyan mefhumları mefkûre olarak alır. His terbiyesinde fâzilet, namus, doğruluk, irade terbiyesinde azim, teşebbüs...v.s. gibi.
- Bu pedagojinin ilmi ve tekniği de, hakikî ilim sanat ve teknik adamlarının yetiştiği ilmin, tekniğin ve sanatın zıttıdır. Kitabî, sunî ve

hayalîdir.

- Bu pedagoji, lemen her sahada kayıtsız şartsız akliyecidir. Bu da, eğitimin sadece fikir ve zekâ hadisesi olarak alınması demektir.
- Bu anlayışa göre, programlar ve ders konuları da akla, mantığa ve tedrici bir tekâmüle göre tanzim edilerek istihsâl şartları, öğrenme ve kazanma dikkate alınmamıştır.
- Bunlar bütün eğitimi, öğretim prensibine göre tanzim ederler Halbuki tekâmül tedrisi değil ânidir. Her çocuğun tekâmülü de farklıdır.
- Bu pedagoji, burjuva fikirlerine hizmet eder. Halk ve iş pedagojisi olmayı reddeder. Sınıf, imtiyaz ve asalet pedagojisi olur.
- Bu pedagoji, melekepedagojisidir. Ruhu, zekâ, his ve irade gibi melekelere ayırarak, her parçayı ayrı eğitmek ve geliştirmek ister. Böylece insanı sunîleştirir.
- Bu pedagoji, aynı zamanda fertçidir. Ferdi tek başına münzevî bir şekilde ele alır. Cemiyeti de, fertlerin toplamı olarak kabul eder. Halbukî cemiyet zümrelerin oluşturduğu bir zümredir, fertlerin toplamı değildir.
- Bu pedagoji müdahaleci ve bütün değvirler için tatbik edilebilir umumî kaideler arar.

Baltacıoğlu, pedagojinin bugünkü vaziyeti, felsefe tarihinin dünkü vaziyetidir diyerek felsefî sistemler gerçeği kavrama yönünden metod ve anlayış itibariyle yetersizdirler. Her biri şahsî bir mizacın ifadesidir. Gerçeği parça parça ortaya koymaya çalışırlar, cemiyeti dikkate almazlar der.

O, filozofların ilk iş olarak gerçek hakkında ilmin verilerine (fizikî, hayatî, ruhî ve sosyal veriler gibi) müracaat ederek, gerçeği dinamik ve bütüncü bir metodla tabiatına uygun bir şekilde ele almalarını ister. Baltacıoğlu, öyleyse pedagoji sistemleri de, düştükleri felsefî sistemlerin hatalarından kendilerini kurtarmalı, eğitim gerçeğini parçalıyarak değil, çevresi, metodu, vasıtası ve konusu ile, bir bütün olarak ele almalıdırlar diyerek bu konuda şöyle düşünür:

> "Cihan pedagojisinde eksik olan şey şahsiyet pedagojisinin müphem ve mezhepçi belirtisi değil, vazıh müsbet ve tam bir tecellisidir" (110).

Baltacıoğlu'na göre, Batı pedagoji anlayışı çıkmazdadır. Yapılacak olan bu pedagojiyi kurtarmak, yeni insanı meydana getirmektir. Bunun için, önce hayata dönülmeli, 16. y.y. Montaigne, tuther, 18. y.y. ise, J.J.Rousseau'nun yaptığı yapılmalıdır. Yani yapıcı, yaratıcı ve yaşatıcı özelliklere sahip insanın, yetişme ortamı hazırlanmalıdır. Baltacıoğlu, şu halde pedagojiyi şöyle anlamalıyız der:

> "Ben pedagoji diye toplum, ruh bilimlerinden ayrı kendi başına buyruk bir bilim, bir felsefe tanımıyorum. Ben pedagoji deyince yalnız şunu anlıyorum: Eğitim sosyolojisi ile eğitim psikolojisi verileri üzerine kurulan bir eğitim felsefesi anlıyorum. Rousseau gibi büyük bir pedagog bir yana başka pedagog tanımıyorum" (111).

Ona göre, eğitimde yenidüzenlemeler yapabilmek için, önce eğitim felsefesini kurmak gerekir. Bu husus da, ferdi ve cemiyeti objektif bir şekilde incelemeye bağlıdır. O, böyle bir anlayışın, önce mevcudu yıkım, sonra "devrim", nihayet tekâmülle hayatiyet kazanabileceğine inanır. Bu düşünceler Baltacıoğlu'nu, millî pedagoji görüşüne götürür. Böylece o, pedagoji kavramını, millî insanın, millî kültür ideâline göre yetiştirilmesini konu alan, spekülasyon ("bilgi") anlamında kullanır. Bu hususun da, eğitim geleneklerimizle, insanımızın değerlerinin tahlil ve tesbitinden sonra, kurulabileceğini belirtir. Baltacıoğlu, bu anlayışla kurulan pedagojiye, "yeni pedagoji" der ve yeni pedagojiyi şöyle açıklar:

> "Yeni pedagoji için mazi ile alakasını kesmek tehlikesi yoktur. Çünkü biliyorum ki canlı hale katılmak maziyi tekâmülü devam ettirmektir" (112).

O, Tanzimattan beri uygulanan Türk eğitim felsefesini, Batı pedagoji görenekleriine bağlı bir felsefe olarak görür ve bu anlayışın sebeplerini şöyle ifâde eder:

> "Gerçek parlak projeleri, fikri neviden harikaları yoktu. Fakat onun da kendisine göre prensipleri vardı: İmparatorluk her şeyden evvel Türk ruhunun inkişaflarına manî olan renksiz ve şekilsiz kozmopolit bir irfanın banisi olmuştu" (113).

Baltacıoğlu, müteakip satırlarda, bu düşüncesinin aleyhine dönerek, "içtimaîyatın" bütün yönleriyle Osmanlı eğitiminde olduğunu belirtir:

> "Onlar için "vatan" din, "Din muhabbeti" ise kısmen vatan muhabbetinden ibaretti... Mâzi! bütün mânasıyla kuvvetli, canlı, mürebbi bir mâzi!" (114).

Baltacıoğlu, Meşrutiyetçilerin eğitim anlayışını da, nazım fikirlerden yoksun ve taklide dayanan bir eğitim anlayışı olarak değerlendirir. Çünkü o, bu inkılâbın kabukta kaldığını, bu eksiklikleri gidermek için inkılâpçıların kolaya ve taklide kaçtıklarını ifâde ederek,

> "Meşrutiyet tarihini fikriyecilerin gözüyle gören herkes, aşağı yukarı şu hükmü verecektir: "Türk milleti yoktur" der (115).

O, meşrutiyetçilerin, mantıkî formlara göre hayali bir şekilde, Batı'lı bir cemiyet oluşturmaya çalıştıklarından, halk onların bu anlayışlarını yabancılaşma ve soysuzlaşma olarak kabul ederek, reddediyordu der. Baltacıoğlu, bu hengâmede felsefe de istenilen seviyede olamazdı diyerek bu durumu şöyle açıklar:

> "İkinci vazife felsefenindir. O felsefe ki şimdiye kadar en çok ilmin, mantığın, maddenin, ölünün hadimi oldu, bir şuurdan ziyade bir kitap vücuda getirdi. Vicdanın saltanatından habersiz, ruhun iştiyaklarından gafil gibiydi; ruhanî, lâhutî, ebediyete yakın olan her şeyi akıl çerçevelerinden taşırdı; onun mefhumlarında ne bir minarenin kalbi, ne bir dervişin tevekkülü, ne bir rüfâînin aşkı dahil değildi, artık bu kuru felsefe için canlanmak, yerli ve orijinal sanatın, edebiyatın, musikinin, dinin ahlâkın, şuuru, dimağı olmak bilhassa Türkistan yaylalarından akıp gelen Peygamber'in dinine ümmet, Türk'ün adına devlet, Mevlâna'nın aşkına âyin teşkil eden bu kavmin tarihini duymak, bu tarihi bütün canlı hamleleriyle ve yaratıcı inkılâplariyle sezmek beşeriyet denilen içtimaî tekâmülde Türk tarihinin canlı vazifesini bulmak gerektir" (116).

Ona göre, bu anlayışı dolayısıyla Meşrutiyet Maarifi, daha çok eğitimin tekniği ve metodları ile meşgul olur. Buna rağmen, eğitimin amacını doğru dürüst anlıyamaz.

Baltacıoğlu, meşrutiyet pedagojisini bu kadar tenkid etmesine rağmen, Türkiye'de pedagoji hareketi 1908 meşrutiyet inkılâbı ile başlar der. Ona göre, bu hareket evvelâ İstanbul Darülmuallimînde mektebin müdürü Mustafa Satığ Bey'in uyguladığı metodlarla doğmuş, ve yayılmıştır. Bu konuda ikinci hareketin, Fındıklı'da, Şemsülmekâtip adlı özel okulda, kendisi tarafından başlatıldığını ifâde eder.

Baltacıoğlu'nun, Şemsülmekâtip'de başlattığı hareket, ilerde onun "İçtimaî Mektep" sistemindeki pedagoji anlayışının ilk denemelerini teşkil eder.

Baltacıoğlu, Türk pedagoji anlayışının geçirdiği tekâmülü, şöyle açıklar: Ona göre, 1908'e kadar pedagojimiz "zühtî bir telâkki" ile ele alınır. Bu anlayışta kitap baş roldedir. Eğitim ise, "nassa" dayalı olarak verilmektedir. O, bu devre, "Teokratik Devir" der. İkinci devir ise, "Eklektik Devir"dir. 1908 inkılâbı ile başlar. Ana özelliği "İslâmî akidelerle lâik akidelerin" bir arada bulunmuş olmasıdır. Üçüncü devir, "Realizm Devri"dir. Bu devrin en önemli özelliği, gerçek iş hayatının öğretimde başlamış olmasıdır. Dördüncü devire gelince, Baltacıoğlu'na göre, bu devir pedagoji devirlerinin en mütekâmili olacaktır. Çünkü o, bu devre "İçtimaî Mektep Devri" diyoruz der. Bu anlayışın ana karakteri, ayrı bir kültür ve iş dersinin olmayışı, sadece içtimaî bir faaliyet vazifesinin oluşu, kültürün de, işin de, bu faaliyetin içerisinde ele alınmasıdır. O, Cumhuriyet maarifi için de, hemen hemen aynı tenkidi yapar. Cumhuriyet akla, vicdana "hürriyet" mefkûresi ile eşitliğe ve adalet mefkûresine dayanır. Bu ana "umdelere" göreiidare edilen cemiyetler, demokratik cemiyetlerdir. Bu cemiyetlerin bir diğer özelliği de, dinin şahsî ve ailevî bir hal almış olması, ilmin sosyal bir mevki olarak âdeta dinin yerine yükselmiş bulunmasıdır der. Ayrıca o, iktisadî hayatın da içtimaî ve sosyal bir hal aldığını belirterek, öyleyse bu devrin maarifinin ana kaideleri, hür, eşitçi, lâdinî, ahlâkî, bedii, ilmî ve iktisadî prensipler üzerine kurulmalıdır der.

Baltacıoğlu, bütün bunların, Cumhuriyet devrinin pedagoji anlayışı ile yapılması mümkün olmadı diyerek, cumhuriyetin bütün prensiplerinin hiç bir Batı okulunda da yaşatılmadığını ifâde eder. Ona göre, bu devrin pedagogları, cumhuriyet fikrini okul fikrinden ayrı görürler, böylece okullarda cumhuriyet anlayışının gerektirdiği "Yeni adam" ları yetiştiremezler. O, pedagojide, devrin şartlarına göre yapılması gereken devrimi şöyle açıklar:

> "Benim aradığım pedagoji ne Tanzimat pedagojisi, ne meşrutiyet pedagojisi, ne de cumhuriyet pedagojisidir. Benim aradığım pedagoji atom devrine yakışan yaratıcı insanı yaratıcı Türk'ü yetiştiren yaratıcı pedagojidir" (117).

3. 4. YENİ BİR EĞİTİM KURMA İHTİYACI

Gerek eğitim anlayışımız, gerekse, bu anlayışın çeşitli müesseselerde yıllarca tatbikatı göstoriyor ki, bu sahada mutlaka kökten değişiklikler yapılmalıdır. Ferdî teşebbüsü, azim ve cesareti yıkan, onları, ölü emirlere mahkûm birer vücut sahibi yapan, hayatla yoğrularak yeterli bir gelişim sağlıyamıyan, ezbere dayalı bu eğitim anlayışı bütün kurumlarımızdan kovulmalıdır. Çünkü bu eğitim anlayışı ferdi esas almasına rağmen, ne ferdi tanıyabilmiş ne de, onun değerlerini dikkate almıştır. Bunun için, bu anlayış sadece ferdî egoismi geliştirmiş, kalbe ait hiç bir değere yer vermemiştir. Baltacıoğlu, bu hususu şöyle açıklar:

> "Öyle bir his ve hayat kaplumbağası ki bütün kâinatı tabiat ve insaniyeti kendi kabuğunun altından seyrediyor. İşine gelirse başını çıkarıyor, eğer zarar geleceğini sezerse gene başı içeriye çekiyor. Bütün mevcudatı ruhiyle, vicdaniyle değil ağzıyle ve midesiyle seviyor" (118).

Ona göre, kafaya, vücuda ve kalbe hitabedebilecek, dengeli bir eğitim anlayışını, bu cemiyette ve bu cemiyetin müesseselerinde görmek mümkün değildir. Bu anlayış fertlere, "izzetî nefs", aile, vatan, din ve millet hisleriyle, "uluhiyet" duygusunu da, veremez. Böylece, millettaşların mânevî tesanüdü sağlanamadığı ve bunu sağlıyacak kültür verilemediği gibi, fertlerin serbestçe faaliyette bulunmalarını sağlıyacak teknikler de verilemez. Baltacıoğlu, aksiyonun olmadığı yerde, ferdî yaratıcılık yok olmakla kalmayıp, büyük insanın yetişmesi de, imkânsız hale gelir der. O, bütün bunlar Tanzimattan beri ne düşünülmüş, ne de, anlaşılmıştır diyerek, kitabı tek vasıta kabul eden, metodu ezbere dayanan bir eğitim anlayışının, tabiî olarak bu sona ulaşacağını ifâde eder. O, kantiyeye esir edilen bu maarifin, vasıtasız, yersiz, imkânsız ve hocasız, sadece okul açılarak "hipertrofi"("urlaşma")'ye uğratıldığını belirtir.

Baltacıoğlu, bu hususu bir çok sebebin neticesi olarak anlar. Ona göre, bu sebepler, ödeâlimizi kaybetmemiz, fikirde ve ruhda katılaşmamız, dinde, mücerret ve her türlü "mâsiva"dan arınmış bir Allah fikrini yitirmemiz, kinleri, hırsları ve hodbinlikleri yok eden, inanç ve ahlâkımızı gevşetmemiz, neticesindedir. Bu yıkılış sanatta zevk ve incelik

anlayışımızı da kaybetmemize hasırlar. Bunun neticesinde, edebiyatımız duygusuz, felsefemiz cansız ve hayatımıza küfreden iki düşman haline gelir. Hayatımıza iki anlayışsız grup hakim olur. "Garpçılar ve mutaassıplar". Biri Batı'nın diğeri ise, kendi kör nefsaniyetinin esiri ve kurbanı olur ve bu zümreler hayatı engellemeden başka bir şey yapmazlar. Baltacıoğlu, bu şartları yaşıyan bir cemiyetin eğitimi, elbette sağlıklı olamazdı diyerek, yeni bir cemiyet halinde dirilmek için, bu milletin ruhunu dinlemeleyiz ve bu ruhun sanatkârı olmalıyız der.

Baltacıoğlu, cemiyet olarak bizi "satvet" devrimize ulaştıracak olan, "İlâ-î Kelimatullah" ideâline sahip olmamızı ister. Bu ölçü maarif ıslâhatının da esasıdır. O, bu konuda şöyle düşünür:

> "Hülâsa, maarif meselesinin halli, idealin teşkil ve tesisine bağlıdır. Bir ideal doğmadıkça bir maarif yapılamıyacaktır"(119).

O, Bulgarların otuz yılda cehaleti yenmelerini bu imana bağlıyarak durumu şöyle açıklar:

> "Tehavvül ve tekâmülün bu türlüsü ancak dinî, millî, vatanî bir imanın kuvvetiyle izah edilebilir. İmansız gayesiz bir maarifin yapacağı terakki ise sıfırdır" (120).

Baltacıoğlu, böylece kurulacak ve gelişecek bir cemiyette, maarifin ıslâhı için, ilk olarak "mümkün" ile "muhali", "hakikat" ile "hayâli", "asıl" ile "maraziyi", "mefkûre" ile "mevhumeyi" kolayca ayırabileceğimizi ifâde eder. O, bu ideâlin yanında, ilmî ve yeni hayata göre oluşturulacak bir takım nazım fikirleri, ölçü olarak almamızı ister. Çünkü cemiyet inkılâplarlayenilenmiş, eski değerlerin hemen tümü tasfiye edilmiştir. Böylece insana bakışımız ve ideâlimiz de, değişmiştir. Baltacıoğlu, bu noktada, önce savunduğu "İlây-î Kelimatullah" ideâlinden vaz geçer. O, geçmiş hayatın değerlerini, yeni hayat için, ölü değerler olarak kabul eder ve geçirdiğimiz inkılâpları şöyle değerlendirir:

> "Dinî devlet lâdini devlete inkılâp etmiştir" (121).

Baltacıoğlu, bu inkılâpların iyiliği ve kötülüğü üzerinde değil, zarurî ve eşyanın tabiatına uygun olup olmaması üzerinde durmamızı belirterek, cemiyetimizin demokratik bir yapıya kavuşma hususunda kararlı olduğunu ifâde eder. O, bu cemiyeti tanımıyan fertlerin, bu cemiyetin

istediği "Yeni Adam" ları yetiştiremiyeceklerine inanır. Baltacıoğlu'na göre, bu cemiyet lâdini bir cemiyettir. Bu cemiyette bütün sınıflar kaybolmuş, meslek zümreleri gelişmiş, ilim ve ilim adamları söz sahibi olmuştur. Ahlâk ve hukukta dinin yerine ilmî tecrübe ve insan şahsiyeti geçmiş, iktisadî hayat, büyük sanayiî, ticaret ve ziraat halini almıştır. Şu halde, bu cemiyetin eğitimi, okulları ve insanı değişik olmalı, bu değişiklik ferdî ruhlara eğitim yoluyla yerleştirilmelidir. Böylece yeni eğitim anlayışında sınıf, sıra, dinleme ve benzeri hususlar tarihe karışmalı, maarifimiz Batı'nın maarifi gibi olmalıdır. Baltacıoğlu, devamlı değişen cemiyetin, bu değişikliğine paralel bir şekilde eğitim anlayışının geliştirilmediğini, bu hususun Batı'da da, böyle anlaşıldığını ve Batı demokratik cemiyetlerinin giderek kabuk bağladığını ifâde ederek, önceki fikrine karşı çıkar. O, eşitliği sağlıyamıyan Batı eğitim göreneklerine bağlanıp kalan eğitimcilerimizin, atom devrinin yaratıcı insanını yetiştiremiyeceğine inanır. Bunun için, o, ilmî hayatı okula sokmak ister. Bu itibarla 1932'de "İçtimaî Mektep"i yazar. Bu eserinde, eğitimin çağımıza göre felsefesini yaparak eğitim sistemimizi yeniden düzenlemeğe çalışır. Baltacıoğlu, bu konuda şöyle düşünür:

> "Bu anlayıştan, araştırmalardan sonra eğitim olgusunun bir felsefe taslağını yaptım. Bu taslak ekonomik istihsalden mülhemdir. Şöyle: Eğitimin istihsal edeceği varlık insan kişiliği denilen sosyo-psikolojik bir varlıktır. Bu varlık ancak tabiî çevresinde istihsal edilebilir" (122).

O, bu anlayışın ilim ve felsefe ile temellendirilmesinden sonra, zamanın bütün kurumlarını, pedagogların eserlerini ve çağın karakteristiklerini de dikkate alarak eğitimde düzenlemelere gidilebileceğini savunur. Baltacıoğlu, bu anlayışın ışığı altında, eğitimde şu düzenlemelerin yapılmasını ileri sürer:

Okullarımızın bünyesi tekniği verebilecek şekilde düzenlenmeli, bu okullarda ve eğitimde, dinamik bir pedagoji anlayışı benimsenmeli, öğretmenlerin, teknik seviyede hür olmaları sağlanmalı ve ekonomik şartları yeterli bir hak getirilmeli, sosyal organizasyon anlayışına uygun bir eğitim ve öğretim kurulmalı, çocuklara zümre hayatı yaşatılarak, şahsiyetlerini geliştirme imkânı verilmeli, öğrencilerin, âlim şahsiyetini kazanmaları için, gereken şartlar oluşturulmalıdır. Ayrıca o, maarifin idarî daireleri rûtin işlerden kurtarılarak bu yeni anlayışlara göre tanzim edilmelidir der. Bu dairelerin ilim, iktisat ve sanat meslekleri daireleri olarak üçe ayrılmasını ileri sürerek, kültür ve medeniyeti yayma kurumla-

4. İ. H. B. EĞİTİM SİSTEMİ YÖNÜNDEN ANA ESERLERİ

Baltacıoğlu, ele aldığı bütün konuları, sadece bir eserinde tahlil ederek neticeye kavuşturduğuna inanan insanlardan değildir. O, insana, medeniyete, kültüre, eğitime ve bütün incelemeye değer bulduğu konulara ait düşüncelerini, yerine ve zamanına göre, makale, kitap ve sohbetlerinde işlemeye devam eder. Bu yönü, onun bütüncü görüşünün bir neticesidir. Şu halde, Baltacıoğlu'nun, burada incelenecek eserleri, onun eğitim düşüncesini, sistemli bir tarzda işlediği ve bu düşüncenin ana dönemeçlerini sergilediği eserleri olacaktır. Söz konusu eserlerin, bu özelliklerinden dolayı ana hatlarıyla tanıtılması gerekir.

4. 1. T A L İ M V E T E R B İ Y E D E İ N K I L Â P

Bu kitap, osmanlıca harflerle iki defa basılmıştır. Birinci baskı 132 (1912)'de Tüccarzâde İbrahim Hilmi'nin yönettiği, Kitâphane-î İslâm ve Askeri müessesesi adına, Matbâa-î Hayriye ve Şürekâsı tarafından İstanbul'da basılmıştır.

Eser kendi içerisinde birbirini tamamlıyan üç kitap ve toplam onbir fasıldan ibarettir. Ayrıca 217-219 sayfaları arasında, "Kitapta geçen bazı terbiye istilâhlarının Fransızca mukabilleri'ni veren bir lûgatçe ile, 220-221 sayfaları arasında müracaat edilen eserleri ihtiva eden bir bahis ve 221-223. sayfaları arasında da, ziyaret edilen mektepleri kapsıyan bir diğer bölümle kitap 332 sayfayı bulmaktadır.

Eserin muhtevası şöyledir:

I. Kitap : Mütalâa-î Umumiye
1. Fasıl : Maarifte asl olan terbiyedir.
2. " : Tâlim ve terbiyenin esasları nasıl bulunur ?
II. Kitap : Terbiyede Esaslar.
1. Fasıl : Melekât faaliyetle temni edilebilir.
2. " : Melekât kendine has vesaitle temni edilebilir.
3.. " : Melekâtın faaliyeti müştereken vukua gelir.
4. " : Melekâtın tekâmülünde tabiî bir nizam vardır.
III. Kitap : Tâlimde Esaslar
1. Fasıl : Efkârımız tecrübe-î şahsiyemizin mahsûlüdür.
2. " : Efkâr, muhiti tabiî ve aslilerinde teşekkül edebilir.
3. " : Bir nevî ıtılaât bir nevî efkârı tevlid eyler.
4. " : Efkârın tekâmülü basitten mürekkebe doğrudur.
5. " : Efkârın hıfz ve tahatturu ıtılaâtın kemiyet ve keyfiyetiyle mütenasiptir.

Tâlim ve Terbiyede İnkılâbın ikinci baskısı, 1927'de, İstanbul'da Kanaat Kitaphanesi sahibi, İlyas tarafından İkdam Matbaasında yapılmıştır. Birinci baskısı ile aynıdır. Bu baskıda kitap orta boy olarak tanzim edildiğinden, birinci baskıya nazaran sayfa adedi 196'ya inmiştir. Çünkü, birinci baskı sırasında kitabın kıt'ası küçük boy o-

larak tanzim edilmiştir. Baltacıoğlu, ikinci baskının takdiminde şöyle der:

> "Tâlim ve Terbiyede İnkılâp bundan onbeş sene evvel Bulgar toplarının Çatalca İstihkâmlarını dövdüğü bir sırada yazılmıştır. Yeni tâbında eserin hiçbir yerini değiştirmedim. Çünkü eski tabiyatını bozmaktan korktum. "Tâlim ve Terbiyede İnkılâp" muayyen bir devrin eseridir. Ve o devir için yazılmıştır. Hücumları hiçbir şahsa değildir. Hücumları da tenkitleri de o zamanki terbiye zihniyetinedir. Varlığının hikmeti o zihniyeti yıkmaktı."

Baltacıoğlu, bu eserde, bütün şubeleri ile eski eğitim anlayışını tenkit ederek, felâketlerimizin gerçek sebeplerini eski eğitim usûllerinin sakatlığına bağlıyarak bunların tamamen değişmesini ister. O, bu konuda şöyle der:

> "İlk kitabım olan Tâlim ve Terbiyede İnkılâp da bu kompleksin eseridir" (1).

Yani mevcut eğitimi ve okul anlayışını yıkma kompleksinin eseridir. O, bu anlayışı yıkmayı, hem devletin ve milletin geçirdiği felâketlerin son bulması hem de, mevcut okullarda öğrenci hürriyetinin sağlanarak müteşebbis ve faal insanlar yetiştirilmesi yönünden zarurî görür. Hattâ kendi okul hayatında geçirdiği acı tecrübeleri, bir bakıma istinat noktaları olarak alır. Meselâ, Mahalle Mektebi'nde çok sevdiği ayvalarının hocası tarafından gasbedilmesi, Feyziye Rüşdiyesi'nde de, türkçe hocasının sorusuna aniden cevap vermesi üzerine, hocanın, "Ben ortaya bir kemik attım, onu bu köpek kaptı" hitabına maruz kalması, Vefa İdadisi'nde, cebirci İbrahim Bey'in, bütün sualleri doğru olarak yapmasına rağmen, Baltacıoğlu'na üç vermesi gibi hadiselerin cereyanı, onun, bu okul anlayışına karşı ayaklanmasını hazırlıyan oluşumlardır denilebilir.

Baltacıoğlu'nun, bu eseriyle yıkmak istediği şeyi Aytaç'ın tesbiti ile ifâde edelim:

> "Halbuki, Baltacıoğlu, yaratıcı "Yeni Adamlar" yetiştirecek yeni bir eğitim sistemi getirmek istemektedir. Bu amaçla Baltacıoğlu, "Tâlim ve Terbiyede İnkılâp" adlı bu eserinde, geleneksel eğitim ve öğretimin amaçlarını, vasıtalarını, okulları, öğretmen anlayışını...vb. gibi bütün konuları şiddetli bir tenkitten geçirmekte ve bu geleneksel zihniyetin yıkılmasını istemektedir" (2).

Böylece mekteplerin kabı, muhtevası ve öğretim usulleri tam mânasıyla değişmeli, bu değişme ile hayat ve tabiat bütün varlığıyla mektebe girmelidir. Baltacıoğlu, bu düşüncesinin tatbikatını, daha Şemsülmekâtip'de ders nazırlığını kabul ettiği sıralarda yapar. Yani eğitim sistemindeki yenileşmeği sadece mücerret seviyede düşünmez, bizatîhi düşüncelerinin tatbikatını yaparak, geçerlilik derecesini de tesbite çalışır. Çünkü o, okulda ezberletilen malûmatın, hayatın canlı ve akışkan tabiatı karşısında başarılı olamıyacağını savunur. Bu hususu Ömer Seyfettin şöyle değerlendirir:

> "Tâlim ve Terbiyede İnkılâp. Bu kitap vakıa Avrupa'daki terbiye umdelerini de nazarı itibare alıyordu. Fakat noktası noktasına hatırlıyamıyorum, meâli hatırımda, diyordu ki: "Hayat başka, kitap başkadır. Kitaba inanmıyalım, hayatı okuyalım. Çünkü hakikat hayatın içindedir" (3).

Kitap yayınlandığı sıralarda da, aynı mânada değerlendirmelere konu olur. Öyle ki, eser milletimizi yaşatacak mesud bir inkılâbın müjdecisi olarak görülür:

> "Şu atıl cumhurun yerine faal bir cumhur ikâmesi esbabı temin edilmedikçe bu memleket yaşamaz" (4).

Baltacıoğlu, daha sonraları bu eserini şöyle değerlendirir:

> "Benim pedagoji üzerine yazdığım ilk eser, Tâlim ve Terbiyede İnkılâp'tır... Bu kitap, herşeyden önce zamanın iskolastik, intellektçi tâlim ve terbiye anlayışına karşı ayaklanan bir eserdir. Onun ilk amacı, eski mahalle mektebini yıkmaktı. Bu işi başarmıştır" (5).

Kitapta dikkate değer bir husus da, beden eğitimi kapsamına giren, oyun, jimnastik...vb. gibi konularla, elişleri kapsamına giren, diğer konuların "terbiyevî" bir mahiyette verilmesi gerektiğini ifâde ederek, öğretmen ve öğrencilerin hürriyetlerinin, sınırlandırılmamasını savunmuş olmasıdır. Bütün bu iyi yönlerine rağmen, kitapta zeddedilmesi gereken düşünce ve hükümler de az değildir. Aytaç'ın deyimiyle, Baltacıoğlu'nun,

> "Bu eserde yıktığı eğitim anlayışının yerine koymak istediği yeni eğitim görüşü henüz belirlenmemiştir" (6).

Ali Kâmi de,

> "Ismayıl Hakkı Bey'in terbiyeye ait esasları şüphesiz kendisi va'z etmiş değildir. Böyle görünmüş olmamak için kitabın nihayetinde müracaat ettiği eserlerin, Avrupa'da gezdiği mekteplerin, isimlerini gösteriyor" der (7).

Eserde, eğitim ve öğretim,eğitimin vasıtaları, öğretmen ve öğrenci konusunda, hemen hemen hakikat dışı, bütün yaldızlı ve sahte fikirler ele alınır, sahtelikleri ortaya konulur. Ancak bu fikirler ilmî bir süzgeçten geçirilme yerine, çoğu defa tezyif edilir ve kötülenir.

Baltacıoğyu, daha o zamanlarda eğitimi cemiyet meselesi olarak ele alır. Ancak "Talim ve Terbiyede İnkılâp"daki bazı değerlendirmelerinde bu anlayışa riayet etmez. Meselâ, "mahalle mektebi hocalarını cemiyetlik bir açıdan ele alması gerekirken, duygusal bir şekilde hareket edilerek masarifteki bütün kötülüklerden ve alelâdeliklerden bunlar mesul tutulur.

Halbuki o günkü cemiyetin topyekûn bozulmasından, bir zümre kendisini kurtaramazdı. Bunun için, Baltacıoğlu'nun, fırsat buldukça bu zümreyi tenkit etmesi anlaşılır gibi değildir.

Her devrin eğitimini, o devrin şartlarına göre düşünerek değerlendirmek gerekir. Baltacıoğlu, bu ölçüye de riayet etmez. Ayrıca ârıza diyebileceğimiz buhranlı bir çağın eğitimine hücum ederken, tenkitlerini geçmişe kadar uzatır. Milletimizin bütün bir tarihini aynı paralelde görür. Hattâ bu görüşünü şahıslara bile teşmil ederek,

> "... evvel be evvel bu milletin bodrumlardan da karanlık olan kafalarını tenvir etmeliyiz" der (8).

Bu gibi duygusal hükümlerinin dışında, insanı, güçleri itibariyle dengeli bir tarzda ele alma gereği üzerinde durması yönünden de, kitabın değeri inkâr edilemez. Baltacıoğlu eserinde, eğitimi sadece hâfızaya dayalı olarak ele alan anlayışların tümüne karşı çıkarken, insanı bütün diğer güçleriyle faaliyete sevketmenin en doğru bir yol olacağı kanaatini savunur.

4. 2. İ Ç T İ M A Î M E K T E P

Baltacıoğlu'nun, bundan sonra ele alınacak olan eserleri, uzun ve etraflı bir tahlile tâbi tutulmıyacaktır. Çünkü, tezin başından beri, bu eserler kaynak olarak ele alınmış, hattâ yazarın esas görüşlerini ihtiva etmeleri bakımından,=başlıbaşına birer ana konu etrafında incelememize dahil edilmişlerdir. Bunun için "İçtimaî Mektep", kısaca ele alınıp, tanıtılmaya çalışılacaktır.

İçtimaî Mektep, şimdiye kadar iki defa basılmıştır. Birinci baskı, İçtimaî Mektep Nazariyesi ve Prensipleri adıyla, 1933'de İstanbul'da Semih Lütfi: Suhulet Kütûphanesi tarafından yapılmıştır. Eser bu baskıda büyük boy olarak tanzim edilmiştir, 222 sayfadır. İşlediği konular sadece ana başlıklar etrafında verilmiş, alt başlıklar belirtilmemiştir.

Eser şu başlıklar altında takdim edilmiştir:

I. Kitap
Şahsiyetin Teşekkülü
II. Kitap
Tekâmül Vetiyresi
III. Kitap
Pedagoji Sistemleri
IV. Kitap
İçtimaî Mekteb'in Bünyesi
V. Kitap
Eski İle Yeni

Eserin ikinci baskısı, Maarif Vekilliği'nin isteği üzerine, Lise Felsefe Dersleri Yardımcı Kitaplar serisinden, 1942 yılında, Ankara'da, Maarif Matbaası'nda yapılmıştır. Orta boy olarak tertip edilen bu ikinci baskı, eserin birinci baskısından bazı yönleri itibariyle farklıdır.

Bu baskı 361 sayfadır. Beş kitaptan müteşekkil olan eserin birinci baskısının tertip tarzı değiştirilmemiş, ancak her bölümün ifâdesi demek olan bu kitaplar, kendi içerisinde ana bölümlere ayrılarak daha sis-

temli bir hale getirilmiştir. Bu tasnif, içindekiler bölümü ile kitabın başına eklenmiştir. Eserdeki bu şekli değişiklikler dışında, iki baskı arasında, aşağıdaki farklılıklara da işaret etmek gerekir:

Baltacıoğlu, eğitim prensiplerinin bütününü sistemli bir şekilde, kitabın ikinci baskısında ele alır ve her bölümü alt başlıklar halinde ifâde ederek, etraflıca inceler. Hattâ "inisiyasyon" prensibi, birinci baskıda dağınık da olsa yer almamış Baltacıoğlu, bu prensibi açıkça ilk defa "Toplu Tedris"de ifşade eder, İçtimaî Mekteb'in ikinci baskısında da, etraflıca işler. Ayrıca "randıman" prensibi de, eğitim anlayışlarına göre eserin son baskısında tahlil edilir.

Baltacıoğlu'nun, "Tâlim ve Terbiyede İnkılâp"da, eğitim ve öğretim hayatına ait bütün "sahteliklerin" farkına varıldığı, ancak bunların ilmî bir tenkitten geçirilmedikleri ifâde edilmişti. O, bu işlemi, "İçtimaî Mektep"de yapar. Eserinde, fertle cemiyet arasında genel bir denge kurmaya çalışan Baltacıoğlu, böylece sosyal bir organizasyon sistemi geliştirerek, verimli bir istihsâl elde etmeğe çalışır. O, bu eserindeki prensipleri, (kupûr, resim kesme, kütüphane, bahçe, gezi, inceleme...v.b.gibi) değişik metodlarla ilk defa Şemsülmekâtib'de ders nâzırlığı sırasında tatbik eder. Terim olarak "İçtimaî Mektep" kavramını da, 1913'de Darülmuallimindeki ders nâzırlığı sırasında, öğrencilerin ders saatleri dışında geçirdikleri serbest "mesaî saatlerini" ifâde etmek için kullanır.

Baltacıoğlu E.Durkheim'in hareket ettiği cemiyet anlayışından hareket eder. Durkheim gibi cemiyeti sosyolojik metodlarla, daha doğrusu sosyolojik determinizmle inceler. Bu ana plâtformun üzerine, çok karışık bir yapıya sahip olan psikolojik gerçekliği, şahsiyet halinde yerleştirir. Baltacıoğlu, gerçek hareket noktasında Durkheim'la birlikte olmakla beraber, ulaştığı sonuç ve elde ettiği sistem ("İçtimaî Mektep"), itibariyle Durkheim'a irca edilemez.

Eserde, tekâmül nazariyesinin ve felsefesinin, pedagoji açısından ele alınarak tetkik edildiği, çocuğun tekâmül seyrinin bu düşünce ile incelenildiği, bütün bu araştırmalar ve incelemeler yapılırken, çevre şartları daima dikkate alındığı bir gerçektir.

O, bu eserinde, pedagojide sistem meydana getirmiş, şahısları ve sis-

temlerini, ilmî bir şekilde, çok geniş cepheli ve gerçek hayat dikkate alınarak elekten geçirir.

Diğer yandan, eserin dikkate değer bir yönü de, kendi toplum yapımız ve kültürümüz göz önüne alınarak, incelemelerin bütüncü bir anlayışa dayalı olarak yapılmış olmasıdır. Gerçekliği ana temellerden biri olarak alan Baltacıoğlu, ilmî verilerin hemen her alandaki aydınlatıcı rolüne müracaat ederek, toplu bir senteze giderken, geleceği de ihmal etmez.

Eser yekpâre bir bütünlük, canlı bir yapı ve topyekûn bir hayattır. Baltacıoğlu, eserini şöyle değerlendirir:

> "İçtimaî Mektep, 24 Şubat 1912'de yazılması biten ilk terbiye kitabım, Tâlim ve Terbiyede İnkılâb'ın vardığı tekâmül hamlesidir. Ömrümün tecrübelerini ortaya yığdığım, pedagojik inançlarımın kitabı odur. İçtimaî Mektep bir dâvanın müdafaasıdır: Bütün adam, gerçek adam yetiştirmek dâvası! O, bir ızdırabın çocuğudur; o yeni imkânlar peşinde koştu... hep tesir etti, hep hayata girdi, dövüştü, eskiyi yendi yeniyi öğretti" (9).

Baltacıoğlu'nun yapmak istediği şey, mevcut okullarda sadece ezberletme ve okutup yazdırma esasına dayalı usûlleri işe ve hayata çevirmektir. Bu hususu Aytaç da şöyle ifâde eder:

> "Baltacıoğlu, birinci eseriyle yıktığı şeyin yerine, bu eseriyle yeni bir şey koymak ister. Burada o, geliştirdiği "şahsiyet pedagojisi" ve "üretim pedagojisi"ne dayalı bir "İçtimaî Mektep" modeli kurar" (10).

Baltacıoğlu, bu eserinde, okulun cemiyetleştirilerek gerçek hayatın örneği olmasını ister. O, böyle bir okulda, çocukların kendi kendilerine öğrenerek, kendi şahsiyetlerini geliştirebileceklerine inanır. Ayrıca Baltacıoğlu, öğrencilerin gerçek çevrelerde, gerçek işlerle meşgul olarak gerçek sonuçlara varmalarını savunur. O, bu tip bir okulda öğretmene kılavuzluk görevi verir. Böylece Baltacıoğlu, kendi sahasında Gündüzalp'ın değimiyle,

> "Kamamiyle orijinal bir eser meydana getirir" (11).

4. 3. RÜYAMDAKİ OKULLAR

Bu eser, 1944 yılında, İstanbul'da Ahmet İhsan Matbaası'nda basıldı. Baltacıoğlu, eserinde eğitim anlayışını en son noktalarına kadar açıklıyabilmek için, sanat gücüyle düşüncesini sentez ederek, eğitim sahasında yepyeni bir ifâde tarzı oluşturmuştur denilebilir. Aytaç,

> "Bu eser, yazı biçimi yönüyle dünya eğitim klâsikleri arasında, kendine has bir örnek teşkil eder" der (12).

O, bu eserinde, mevcut Türk eğitim ve okul anlayışının, gerçekte cereyan ediş şeklini, rüyaya teşmil eder, rüyasında görüyormuş gibi anlatır. Baltacıoğlu, bu konuda şöyle der:

> "Burada okuyacağınız rüyalar görülmüş değil, düşünülmüştür... Maksadım, fikirlerimi sonuna kadar sermek ve en ufak noktalarına kadar aydınlatmaktır... İşte, rüyalık yanları atılırsa Rüyamdaki Okullar, İçtimaî Mektep'de "şahsiyet pedagojisi, istihsal pedagojisi, bütüncülük" klişeleriyle anlatmak istediğim ideal okullardır" (13).

Baltacıoğlu, düşündüğü okul ve öğretimi, bunların alması gereken hayat şeklini, şahıslandırarak ifâde eder. "Rüyamdaki Okullar" tam bir hayat okulunun ifâdesidir. Onu bu eserinde, insan şuurunun en yüksek tabakalarına kadar, yaptığı işleri sindiren ve halleden bir anlayışla, öğrenciye vazifeler ve işler yaptırılmak istenir. Her şey ölü fikirlerin uzağında, hayat şartları ve hayat mahsûlü olarak verilir. Öğrenci, öğretmeni ile arkadaştır, beraber çalışırlar, bilgiyi üretim için kullanırlar, dersler her faydalı iş gibi, hakiki bir maksat ve gerçek bir ihtiyaca dayalı olarak verilir.

Eğitim burada ressamı, pilotu ve askeri en kısa zamanda en iyi yetiştiren bir tekniktir. Çocuğun ruhiyatının arzuları istekleri vardır. Bu isteklerin ve bu açıkmanın, tabiî bir ihtiyaç olarak uyanması için, çocukların kendine has bir fikir ortamı içerisinde olması gerekir. Baltacıoğlu, eserinde bu çevrelerin oluşturulmasını savunur.

O, eski öğretim usûllerini, faaliyet ve tekniklerini, telâkki tarzlarını genç nesillerin ruh ve kafalarını öldüren usûller olarak kabul eder. Bütün bu anlayışlar kitapta yedi rüya içerisinde ortaya konularak izah edilir.

4. 4. T Ü R K E D O Ğ R U

Türke Doğru, ilk defa Yeni Adam'ın adına, Kültür Basımevi tarafından 1942'de, İstanbul'da yayınlandı. Kitap 183 sayfadır. Önsözden sonra hemen konuya girilmektedir. Baltacıoğlu, buna birinci kitap demektedir.

İkinci kitap, 1943'de, aynı basımevinde aynı dirgi adına ve aynı yerde bastırılır. İkinci kitap 171 sayfadır.

Türke Doğru, 2. baskısında, bu iki kitap birleştirilmek suretiyle, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından 1972'de Ankara'da bastırılır. Bu baskıda eser 421 sayfadır. Önceki iki ciltten önemli hiç bir farkı yoktur. Sadece sona iki makale daha eklenmiştir. Ayrıca bazı makalelerin altına açıklayıcı notlar konmuştur. Eser makalelerden teşekkül etmiştir. Her makalenin altında yazılış tarihi vardır. Ancak bu kitabın makaleler yığını olduğu anlamına gelmemelidir. Çünkü makaleler düzeltilerek bütüne göre tanzim edilmiş böylece kitapta içten bir ahenk ve düzen sağlanmıştır.

Türke Doğru, Baltacıoğlu'nun, üzerinde en çok yazılan, tenkit ve tahlil edilen eseridir. Gerek yayınlandığı sıralarda, gerekse, daha sonraları, Türk matbuatında, Türke Doğru'ya ait ikiyüzden fazla yazı neşredilir. Hattâ bu isimden etkilenerek, Eskişehir'de Türke Doğru adında, bir de dergi çıkarılır. Bu yazıların hemen hepsi, eser hakkında övgülerle doludur. Baltacıoğlu, eserini şöyle değerlendirir:

> "Tez yine odur: Türke Doğru, gelenekçilik. İkinci kitap da birincisi gibi açık ve yaygın bir millîyetçiliğin herşeyden önce gelenekçilikten başka bir şey olmadığını, geleneklerinden kopan milletlerin kökünden ayrılmış bitkiler gibi solup kuruyacağını, her türlü kültürel ve medenî kalkınmalarını ulusal geleneklere sarılmak olduğunu söyler" (14).

Millî davaları gündeme getirdiği için Türke Doğru'yu Türkçülüğün Esasları ile mukayese ederler: Bu konuda Kâni şöyle der:

> "Türkçülüğün Esasları, Türkçülük hareketinin romantik safhasında yazılmıştır. Türk Ocakları için bir program mahiyetindedir. Gökalp tam mânasıyla bir entellektüalisttir. Nazari bilgiden ameli bilgiye geçmeyi zorunlu saydığından eserini de bu mânada iki kısma ayırır. Türke Doğru Türkçülük ha-

> reketinin gerçekleştirildiği devirde yazılmış, tam mânasıyla bir denemedir. Baltacıoğlu antientellektüalist olduğu için eseri de kendi içinde bütünlük arzeden bir uzviyettir"(15).

Memleketimizde aydının kendi kültürünü reddederek, yabancı kültürleri benimsemesi, Baltacıoğlu'nu, millîyet problemi ile uğraşmaya iter. O, millîyeti değişmezlikle yani "gelenek"le tarif ederek medeniyetten ayrı olduğunu belirtir. Baltacıoğlu, böylece her kültürün esasının değişmeyen anlamda "gelenek"le oluştuğunu ifâde ederek kültürlerin orijinalliğini savunur ve Türk aydınına "kendine dön" parolasını verir.

Baltacıoğlu'nun, ruh ve kafa gücünün bir sentezi olarak görülen eser, tiyatrodan musîkiye kadar bir çok muammalı konulara ışık tutar ve başlıbaşına orijinal bir sentez olarak görülür. Aykaç bu hususu şöyle değerlendirir:

> "Çünkü yukarda da işaret ettiğim gibi arkadaşımızın tezinde kendisinin kafa hamuru ile ruh özünden yapma bir "sentez" buluyorum" (16).

Baltacıoğlu eserinde, ilerleme ve gelişmenin aşağılık duygusuna kapılmadan, kendi öz değerlerimize dayanılarak yapılabileceğini savunur. O, bir çoklarının aksine, millîyeti kalkınmaya engel saymaz. Millîyeti kalkınmaya engel sayan görüşlerin kabalığından ve anlayışsızlığından yakınır. Baltacıoğlu, kimileri gibi millîyeti duygusal ylânda da ele almaz. O, millîyeti akıl, gönül ve irade işi olarak görür ve bu gerçeğin de teknikleşmeye engel olamıyacağını savunur. Baltacıoğlu, bu eseriyle cemiyetimize yepyeni bir ülkü soluğu getirmeğe çalışarak sağlık sıhhat, kuvvet, namus, sevgi ve fedakârlık gibi hasletlerin, bu cemiyetin tabiî hasletleri olduğunu belirtir ve millî terbiye, Türk terbiyesi mutlaka bu temele oturtulmalıdır der. O, bu anlayıştan hareket etmeyen bir pedagoji, bu milletin yaşayışına hizmet edemez der. Bu hususu Egemen de şöyle ifâde eder:

> "Türke Doğru milletimizin yaşamak dâvasını ortaya koyuyor" (17).

4.5. PEDAGOJİDE İHTİLÂL

1964'de İstanbul'da basılan kitap, daima düşünen, araştıran, okuyan, idealini yaymak için durmadan çalışan, hattâ bu faaliyetleri sırasında gözlerini kaybeden, Maarif Kütüphanesi sahibi merhum Naci Kasım'a armağan edilmiştir. Baltacıoğlu'na göre bu eser:

> "İhtilâl Pedagojisi"nin yetiştirmek istediği örneğin ne olduğunu ortaya koymuş oluyor" (18).

Baltacıoğlu, eserinde yepyeni bir cemiyetin şartlarına uygun insan yetiştirmenin lüzûmunu işler. Artık Tanzimat ve Meşrutiyetten beri gelen, Avrupa pedagojisinin ezberci, intellektçi ve hâfızacı anlayışının terk edilmesini ister. Bu pedagojinin çeşitli yönlerden eksikliğini bütün açıklığı ile ortaya koy. Yenilegen ve gelişen Türk cemiyetinin Cumhuriyet pedagojisi ile yetinemiyeceğini ilân eder. O, bu konuda şöyle der:

> "Benim aradığım pedagoji ne Tanzimat pedagojisi, ne meşrutiyet pedagojisi ve ne de cumhuriyet pedagojisidir. Benim aradığım pedagoji, atom devrine yakışan yaratıcı insanı, yaratıcı Türk'ü yetiştiren yaratıcı pedagojidir" (19).

Baltacıoğlu, bu eserinde daima yanlış anlaşıldığından yahut hiç anlaşılmadığından şikâyet ettiği, pedagoji tezinin, uygulanış şeklini göstererir. O, bu eseriyle İçtimaî Hektep'te sistemleştirdiği ana görüşüne daha da aydınlık getirir. Aytaç, bu eser için,

> "Pedagojide İhtilâl", Baltacıoğlu'nun "İçtimaî Hektep" görüşünü son defa toplu olarak ele aldığı bir eserdir. O, bu görüşlerine bu eserde daha da açıklık kazandırmaktadır" der (20).

...in bir diğer önemi de, kültür ve medeniyet sistemi ile, okul sis... münasebetlerini dikkatlice ele alıp, eğitimi bu karşılıklı et... tablosu içerisinde işlemiş olmasıdır. Hatta durmadan sözü e... esine rağmen, bir türlü gerçekleştirilemeyen millî kalkınma dâva... üzerinde durmuş, eğitim düşüncesi ile kalkınma felsefesi arasındaki içten bağlılığı da, bütünleştirici bir gözle tahlil edip, genel eğitim felsefesinin etraflıca ortaya konulmasını ve bunun canlı bir düşünce hamlesi şeklinde, sürekli işlenip geliştirilmesini Baltacıoğlu, açıkça "Pedagojide İhtilâl"de yapar.

5. İ. H. BALTACIOĞLU'NUN EĞİTİM SİSTEMİ (İÇTİMAÎ MEKTEBİ)'NİN ANA İLKELERİ

Baltacıoğlu, genel olarak dünya pedagojisini bir saplantı içinde görür. Yenileşmenin, gelişmenin, insan ruhunda vazife ve üretim manzumelerinin şartlarını ve vasıtalarını kurmakla sağlanabileceğini belirtir. O, söz konusu pedagojinin meleke psikolojisine dayalı anlayışı ile bu çıkmazdan kurtulamıyacağını ifâde eder. Baltacıoğlu, insanı yaşadığı gerçek çevre içerisinde, sosyal bir şahsiyete kavuşturmak ister. O, bu amaca yönelik pedagoji anlayışına da "Şahsiyet Pedagojisi" der. Bu pedagoji anlayışına dayalı sistem de, "İçtimaî Mektep" sistemidir.

Baltacıoğlu'nda, İçtimaî Mektep fikri, önce tesanütçülük şeklinde doğar. Tesanütçülüğün ilk mümessilleri de, filozoflardır. Rousseau, Kant, A.Comte gibi. Filozoflarca ortaya atılan sosyal terbiye, pedagoglarca önce fikir terbiyesi olarak anlaşılır, sonra duygu eğitimine de önem verilir. Üçüncü merhalede ise, çocukları cemiyet hayatı ile eğitmeyi düşünürler. Bunu için okula bir takım yardım kurumları, dinî ayinler ve model meslek zümreleri solulur. Bütün bu anlayışları dikkatlice ve titizce tetkik eden Baltacıoğlu, önemli eksikliği derhal sezer. Ona göre, asıl olan okulun içtimaî hayatını değiştirmektir. Bu düşüncenin denemesini daha Dârülmüallimin'de ve Şemsulmekâtip'de yapmaya koyulur. Söz konusu filozoflardan bilhassa Durkheim'ı ve Rousseau'yu tahlil eder. O, şahsiyete ait ilhamını Rousseau'dan alır.

Baltacıoğlu, Rousseau'yu şöyle anlar:

> "Binâenaleyh Rousseau'nun felsefesine "şahsiyet felsefesi" yahut "tekâmül felsefesi" diyebiliriz. Nasıl ki pedagojisi de bir "şahsiyet" yahut bir "tekâmül pedagojisi"nden başka bir şey değildir" (1).

Baltacıoğlu, ferdi bütün bir şahsiyet olarak ele alır ve onu müesseseleştirmeye çalışır. Sosyal şahsiyetin teşekkülünü sağlıyabilmek için, "İçtimaî adam"ın kendisini inceler. Meselâ, ilim eğitiminin amacı âlimin şahsiyeti, iş eğitiminin ise işçinin, marangozun ve demircinin şahsiyetidir. Baltacıoğlu,

> "Bu hakiki şahsiyetlerin teşekkülünde esas istihsale dayalı bir tekniktir. Bu teknik genel olarak maddî, iktisadî, meslekî zaruretlerin bir ifâdesidir" der (2).

Baltacıoğlu, "İçtimaî Mektep"deki eğitim anlayışını şöyle ifâde eder:

> "Bu kitabın plânı şudur: Evvela terbiyeyi bir nazariye olarak değil, bir olgu olarak gözönüne alıyorum. Bu olguların içtimaî ve ruhî cephelerini umumiyetle mütalâa ediyorum. Bilhassa gerçek içinde meselâ ilmî terbiyenin yahut bedenî terbiyenin nasıl vücuda geldiğine dikkat ediyorum. Evvelâ bu teşekkülün hakiki bir mesleğin şahsiyetinden başka birşey olmadığını terbiyenin gerçek içerisinde, gerçek tekniklerle ve gerçek görevler şeklinde gelişim bulduğunu görüyorum. Böylece terbiyenin ruhî ve içtimaî muayyeniyetlerinin ne olacağını gördükten sonra balli başlı terbiye ve tedris nazariyelerini tetkik ediyorum" (3).

Baltacıoğlu, eğitim olgusunu psikolojik ve sosyolojik esaslara ve bulgulara göre temellendirir. Böylece eğitim içerisinde cereyan ettiği toplumun sosyal gerçeklerine bağlanır. O, İçtimaî Mektep'de, gerçek hayatta fertlerin yetişmelerini dikkate alarak eğitimi, öğretimi ve istihsâli şahsiyetin bütünü ile ele alır. Ona göre, eğitim ve öğretim ayrıca bunların sonucu elde edilen istihsâl, ancak gerçek şahsiyetler sayesinde olur. İçtimaî Mektep'de istiklâl fikri, yaratıcılık fikri ve verime yönelen bütünlük fikri şahsiyet fikriyle aynıdır. Bu sistemde eğitimin bir olgu olarak ele alınışı bu gerçekliğin zarurî bir sonucudur. Baltacıoğlu, bu durumu şöyle açıklar:

> "Bana göre eğitim, sosyal gerçekliğe bağlı sosyal bir zorunluluktur" (4).

Böylece "şahsiyet pedagojisi" bir yönüyle cemiyetin değerlerine bağlı, "içtimaî işbölümüne" uygun, mihanîki ve topyekûn hayatî dayanışma düşüncelerini de esas alan, geniş bir felsefenin hususî tecellileri olarak karşımıza çıkar. Böyle bir anlayış içerisinde insanın hissî, iradesi, hayatı, fikirleri, zekâsı ve hâfızası yani topyekûn şahsiyeti cemiyetin bünyesinde ve sümrelerinde gelişebilir. İntibak da, ancak bu yapıdaki şahsiyetlerin eseridir. Şu halde Baltacıoğlu'na göre, fertleri sosyal birer şahsiyet olarak yetiştiremiyen eğitim anlayışları, ister zihnî birer inşaa olsun, isterse herhangi ülkeden iktibas edilmiş olsun, o cemiyet için, menfî bir tesirden başka hiçbir işe yaramıyacağı gibi, yetiştireceği insanlar da olsa olsa "köksüzler" olur.

Baltacıoğlu, İçtimaî Mektep anlayışını beş ana ilke ile temellendirir. Bunlar şahsiyet, çevre, çalışma, verim, bağlatma ilkeleridir. Bu ilkeler tek tek ele alındığında bunların ilk defa Baltacıoğlu tarafından ortaya konulmadığı görülecektir. Çünkü, her ilkeyi birçok düşünürde ve sistemde bulmak mümkündür. Meselâ, şahsiyet ilkesine Rousseau'da hürriyet ilkesi olarak Durkheim'da ise başka bir ad altında rastlamak mümkündür. Ayrıca çevre ilkesi Rousseau'da, Pestallozzi'de, Froebel ve Montessori'de, çalışma (iravay) ilkesi ise, faal okul taraftarlarında, inisiyasyon ilkesi de, ilkal cemiyetlerde topluma giriş âyînî şeklinde görülmektedir. Ancak bu beş ilkeyi belirli bir sistem içerisinde ilk defa kullanan Baltacıoğlu'dur. Bunun için, sistemi ilkeleri itibariyle de orijinaldir denilebilir.

5. 1. K İ Ş İ L İ K İ L K E S İ

Baltacıoğlu, önce şahsiyeti tarifle bu ilkenin hususîyetini belirtmeye çalışır. Ona göre, şahsiyet fikri bütünlük fikridir, ahenk ve düzen fikridir, parça, ek, yama ve yekûn fikri şahsiyet fikriyle bağdaşamaz. İnsan içe ve dışa karşı, hareketlerini şahsiyetinin bütün bir ifadesi olarak ortaya koy. İntibakını da, yine cemiyet içinde kazandığı şahsiyeti sayesinde yapar. Böylece şahsiyet belirli bir orijinalliği ifade eder, şahsiyetin tekâmülü de, basitten mürekkebe doğru değil, mürekkebden mürekkebe doğru, "iptidaî" bir şahsiyetten daha üstün bir şahsiyete doğru olur.

Baltacıoğlu, Ruhî bünyemizi de, psikologların tahlil ettikleri gibi, "muhakeme tanıma ve öğrenme" gibi "tek başına melekelerle" anlıyamayız der. Bunlar canlı bir bünyenin organize bütünlüğü içerisinde mâna kazanırlar öyle anlaşılabilirler. Baltacıoğlu şahsiyeti şöyle tanımlar:

> "Şahsiyet demirin mukavemeti, tahtanın fiatı, şeytanî kuvvetlerin iğvası,... gibi muayyen harici kuvvetlerin karşısında içtimaî bir aksülemel vücuda getirmeye yani ahlâkî, bedîî, lisanî, yahut cinsî, ticarî ve sınaî hülasa yaratıcı, mürekkep neviden bir mukabeleye muktedir olan şey demektir" (5).

Ona göre, eğitimciler şahsiyetin bütünlüğünü gözden kayıp etmemelidir. Onun bir âlim, bir demirci, bir çiftçi...v.s. gibi şahsiyeti haline gelmesi için, verilmesi gereken hususları iyi tayin etmelidirler. Yani gerçek cemiyet içerisinde yaşıyan ve varolan gerçek adamlar ölçü olarak alınırsa, bunların birer meslek adamı olduğu görülür. Bunlar cemiyete intibak eden, hayatı bütün yönleriyle yaşıyan ve acemilerden meslekî şahsiyetleriyle ayrılan "içtimaîleşmiş" fertlerdir. Baltacıoğlu, bu konuda şöyle der:

> "Ben işte böyle düşünerek pedagoji prensiplerinden birincisini ortaya koyuyorum: "Şahsiyet prensibi" (6).

Buna göre, şahsiyet sahibi insan çevresine intibak eden, bir çok faydalı çalışmalarda bulunan ve "içtimaî şekiller" verebilen insandır. Bunun aksi ise, intibaksız, kırıcı ve yıkıcı faaliyetlerde bulunan insandır. Deli gibi, çocuk gibi. O halde biz yapıcı kişiliğin varol-

masını sağlamaya çalışmalıyız. Baltacıoğlu,

> "Benliği yaratan Allah'tır. Kişiliği yaratan insanın kendisidir. Elverir ki bu yaratma Allah'ın kanunlarına uygun olsun" der (7).

Buna göre, kişiliğimiz toplum içerisinde gösterdiğimiz faaliyetlerle tecelli edecektir. Bunun için çocuklar gerek ailede, gerekse aile dışında işe ve faaliyete sevkedilecektir. Böylece onlar bir takım engellerle karşılaşacak ve bocalamalar göstereceklerdir. Ancak gerçek çevrelerde faaliyette bulunduklara için, neticede şahsiyetlerini kendileri kazanacaktır. Baltacıoğlu, bu konuda eğiticiler sadece birer yardımcı rolünü oynamalıdırlar kanaatindedir. Aytaç da, bu ilke ile Baltacıoğlu'nun yapmak istediğini şöyle açıklar:

> "Baltacıoğlu, bu ilke ile eğitimin amacının gerçek kişilikler yaratmak olduğunu kabul etmektedir. Eğitim ve öğretim insana bir alanın bilgisini vermekle kalmamalı, o konu ile ilgili kişiliği de kazandırmalıdır. Bir misâl olarak vermek gerekirse, meselâ, eğitim insana tanatın bilgisini vermekle kalmamalı, onda aynı zamanda sanatkâr kişiliği de geliştirmelidir" (8).

Baltacıoğlu'na göre, insan için herhangi şahsiyetin teşekkülü söz konusu olursa olsun, önemli olan bu ilkenin mahiyetindeki esaslara göre hareket etmektir. O, eğer bu çevre ve içerisinde faaliyet gösterilirse, istenilen şahsiyetin teşekkülü sağlanmış olur. Meselâ, bedii şahsiyet, ahlâkî şahsiyet, insanî şahsiyet, meslekî şahsiyet, ekonomik şahsiyet, ilmî ve bedenî şahsiyetlerin teşekkülü, bütünüyle bu ölçüler içerisinde, kendi hususîlikleri dikkate alınarak İçtimaî Mektep ilkeleri ile en uygun tarzda teşekkül ettirilebilir düşüncesini savunur.

Baltacıoğlu, kişiliği iki kısma ayırır. Birisi millî, diğeri ise, teknik kişiliktir.

5. 1. 1. M İ L L Î K İ Ş Î L İ K

İnsan, içerisinde yaşadığı milletin fikirlerinden, inançlarından, telkin ve tesirlerinden mutlaka etkilenir. İnsanın kişiliği, içerisinde yaşadığı milletin değerleri ile yoğrularak gelişir. Eğer fertler şahsiyetlerini var eden bu değerlerden, milletlerinin inanç ve telkinlerinden şüpheye düşerlerse, ayrıca bu şüphe toplumda yaygınlık kazanırsa, o milletin fertleri kendi milletlerine ve değerlerlerine yabancılaşmaya başlarlar. Baltacıoğlu, milletimizin bu tehlikeyi yaşadığını ifâde ederek fertlerimize söz konusu değerleri yeniboştan sindirmeliyiz tezini savunur. Ona göre, bütün mesele milletin var olması meselesidir. Bunun için de, bu milleti iyi tanımamız gerekir diyerek milleti şöyle tarif eder:

> "Millet diyerek cemiyeti teşkil eden din, ahlâk, âdet, lisan... gibi bütün içtimaî müesseseleri kasdediyoruz" (9).

Ancak Baltacıoğlu'nu, bu tarif tatmin etmediği gibi, Ernest Renan'dan beri milleti ele alıp işleyen ve tanımlayan anlayışlar da tatmin etmez. Baltacıoğlu, milleti ırkla, ülkeyle ve kavimle izah etmeye çalışan görüş ve anlayışlara iltifat etmez. Önce Renan'ın "milleti ruhî bir birlik" olarak görmesine karşı çıkar. Bu tanımın sadece psikolojik açıdan yapılmış bir tanım olduğunu ifâde ederek, eksikliğine hükmeder. Daha sonra Gökalp'in "Milleti, dilce, dince, ahlâkça ve sanatça müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bir zümre" olarak görmesi ele alır ve bu tanıma da itiraz eder. Gerçi bu tanımı Renan'ın tanımından daha açık bulur. Fakat bu açıklığına rağmen, millet gerçeğini bütün buutları itibariyle ihâta edemediğini ifâde eder. Baltacıoğlu, milletin en belirli karakteri olarak dil birliğini alır. Ancak bu özellik de, milletin sadece bir şartıdır, fakat yetici bir şartı değildir. O, milleti tarif ederken, kendisinden önce yapılmış tariflerin, millet tipini diğer toplum tiplerinden ayırıcı özellikleri itibariyle belirliyemediklerini ifâde eder. Ona göre, milleti kendinden önceki toplum tiplerinden ayıran, iki önemli morfolojik karakter mevcuttur. Bu karakterler nüfus ve gelişme, değişme ile işbölümüdür. Baltacıoğlu, bu karakterlerin yanında, milletlere göre değişen hususî karakterlerin de, milletlerin ayırıcı özellikleri olabileceğini ileri sürer. Bu hususî karakterler, hukukî, politik,

meslekî ve kültürel...v.b.gibi kurumlardır. Baltacıoğlu, bu özelliklere göre, milleti şöyle tanımlar:

> "Millet aynı dili konuşan, aynı ahlâkı yaşıyan, aynı zevki taşıyan, faaliyet bakımından mütehassıs uzviyetlere ayrılmış, lâik, müsavattçı, ilimci ve endüstrici bir sosyetedir"(10).

Baltacıoğlu, bu tanımı da yeterli görmez. O, "Türke Doğru"da, bu konuyu, "Millet nedir ve ne değildir?" diyerek yeniden ele alır.

O, "Millet problemi içinde üç nokta, fakat iki karanlık bağ vardır. Noktalar; geçmiş, bugün, gelecek, iki karanlık bağ ise; geçmişi bugüne bağlıyan bağ ve bugünü geleceğe bağlıyan bağ"dır diyerek, millet fikrinin devamlı bir oluş halinde olduğunu ifâde eder. Millîyetçiliği de, bu açıdan devamlı bir tekâmülcülük olarak vurgular.

Ayrıca, o, millet fikrinin soy, karakter ve geçmiş fikriyle özdeşliğini belirttikten sonra, geçmişsiz, tarihsiz ve belleksiz millet olamıyacağını belirtir.

Baltacıoğlu, "Bir millet ne kadar değişirse değişsin, yine de, onu geçmişine bağlıyan şeyler vardır. Geçmişinden kopmuş bir millet ister istemez soysuzlaşır." Hükmü ile, millet hayatında zorunlu gördüğü tekâmülcülüğü, "geçmişten kopmıyarak geleceğe sarkmak" şeklinde formüle eder. Bu süreci "arkasını tarihe dayıyarak, ileriye atılmak" şeklinde temellendirir. Bu görüşle çelişkili gibi görünen, "millet geçmiştir ve millet gelecektir" ikilemi için bir sentez sunar: "Geçmişten kopmıyarak, geleceğe sarkmak". Baltacıoğlu, burada, tekâmül içinde, geleneklerin değişmezliğine dikkati çekerek, "Türk Milleti'nin dini, dili, ahlâkı, hukuku, sanatı ve yemekleri değişiyor. Fakat bunlarda hiç değişmeyen veya pek az değişen bir takım şeyler var; bunlar dilin mantığı, melodileri, hayat felsefesi gibi hususlardır düşüncesini ileri sürer.

O, işte bunlara "değişmeyen şeyler anlamında olarak, gelenek" ("tradition") diyerek "bugünü düne ve geleceğe bağlayan bağları ("gelenekleri") koparmamamızı ister ve "bu gelenekleri iyice tanımak ve onları bozmamak, hattâ kutsal olarak tanımak" gerektiğini savunur.

Baltacıoğlu, millet yani törel ve orijinal bir kültür soyu olmamızın

temel unsuru olarak başka hiç bir milletinkine benzemeyen geleneklerimizi gösterir. Baltacıoğlu, millet tarifini daha temelli ve ayırdedici bir unsurdan hareket ederek şöyle yapar:

> "Millet aralarında gelenek birliği olan fertlerin meydana getirdikleri içli bir varlıktır" (11).

O, Türk milletinin bu esasa dayalı çok eski bir geçmişi, yaşamakta olan bugünü, refah ve mutluluğa erecek bir geleceğinin olacağını ifâde ederek bu yapıda olan millete, ideal bir millet diyebileceğimizi belirtir.

Baltacıoğlu, milleti mânevî değerlerin kaynağı olarak görür. O, bu hususu şöyle açıklar:

> "İnsan tek olarak hiç bir değer taşımaz; unutma! Tek olarak bir et ve kemik yığınından başka birşey değilsin. Bütün mânevî değerin, içinde yaşadığın, millet denilen topluluktan gelmiştir. Millet bütün mânevî değerlerimizin kaynağıdır. Milletine sarıl, ondan ayrılma!" (12).

O, millet tarifinin tarihi seyir içerisinde tekâmül ettiğini şöyle ifâde eder:

> "Millet kelimesinin modern mânasıyla "nation" karşılığı olarak kullanılması oldukça yenidir. Eskiden bu kelime islâm dinine girenlerin teşkil ettiği büyük cemaati ifâde ederdi "Millet-i islâmiye" bütün müslümanları topladığı için, bugünkü millet kavramdan tamamen farklı idi" (13).

Baltacıoğlu'nun millet anlayışı önceleri bu paraleldedir. Zamanla milleti dinde, dilde, sanatta, lisanda... müşterekliğe göre tanımlar. Bu tanımda Gökalp'le aynileşir. Ancak o, bu anlayışa lâik endüstri, ihtisas ve müsavat kavramlarını getirir. Ayrıca bu anlayışa değişmez temeller arıyarak, milleti "gelenek birliği" olarak tarif eder.

Ancak Baltacıoğlu'nun son ulaştığı millet anlayışına değinmek gerekir.

Bu anlayışta vatan, milletin tâli bir unsuru gibidir. Millî şahsiyeti yoğurma ve geliştirme düşüncesi ile hareket eden Baltacıoğlu, vatanın bu konuda yarattığı duyguyu, heyecanı ve çoşkuyu hesaba katmamaktadır. Öyle görünüyor ki, Baltacıoğlu'nda, bu konuda sosyoloji-

ye dayalı, zihni tecritcilik ve ilmî inhisarcılık ağır basmaktadır.

Baltacıoğlu, daima fikirde aydınlık ve açıklık endişesi taşır. Böyle olmasına rağmen, milleti tanımlarken, endüstri, lâiklik, işbölümü, gibi kavramlarla meseleye açıklık getirdiğine inanır. Halbuki bu kavramların her biri millet kavramı kadar izaha muhtaçtırlar.

Baltacıoğlu, milletine güvenme ve onunla övünmeyi esas alır. Ayrıca o, milletin sırlı benliğinden doğan samimi ruha ve bu ruhun ölmezliğine inanır. Ona göre, millî şahsiyeti bu ruh hazırlıyacaktır. O, bu vazifeler ve değerlerin taşıyıcılığı "gelenekler" sayesinde sürdürülebilir inancındadır. Baltacıoğlu'nun "gelenekler" konusunda düşündüklerini şu cümle ile özetlemek mümkündür: "Köksüz ağaç olmaz, geleneksiz de millet olmaz." Baltacıoğlu, gelenekleri şöyle açıklar:

> "1- Gelenekler tabiatları bakımından, örflerden başka bir şey değildir.
> 2- Gelenekler örfler gibi değişmezler.
> 3- Gelenekler örfler kadar ve onlardan daha canlıdırlar. Çünkü örflerin değişiciliğine karşı gelenekler değişmemek özelliğini taşımamaktadır.
> 4- Gelenekler bitki türlerinde saklar, tüveyç yaprakları, hayvan türlerinde belkemiği, insan türlerinde kafatası gibidirler. Kültürde soyu tayin eden onlardır.
> 5- Geleneğin orijini mitolojiye dayanır.
> 6- Gelenek akıl aykırısı (antirationnel) değil, akıldışı (arationnel) konulardır.
> 7- Gelenekler bozulmadıkça millî soy da bozulmaz.
> 8- Gelenekler birliği kafa birliğidir.
> 9- Millî kaynaşma, millî birlik ancak geleneklerle olabilir" (14).

Ona göre, gelenek, klanın kavmin ve milletin özüdür. Milleti millet yapan esaslar geleneklerdir, gelenek birliğidir. Bunun için dili, dini, sanatı bir olan milletlerin, millet oluşu bu değerlerin aynı oluşundan değil, bu değerlerin geleneklerinin aynı oluşundandır. O, Amerikalılarla İngilizlerin, İngilizler ile İrlandalıların aynı ırk, din, dil birliği olmalarına rağmen, ayrı millet oluşlarını gelenek ayrılığına bağlıyarak İsviçrelilerin ırk, dil, din yönünden farklı oluşları onların millet olmalarına mani olamamaştır, çünkü gelenekleri birdir kanaatini ileri sürer. Baltacıoğlu, bu konuyu şöyle değerlendirir:

> "Normal olan uluslar hem halkı hem de aydınları gelenekçi olan uluslardır" (15).

Ayrıca o, milletlerin yaşamalarını, ölmelerini ve kalkınmalarını geleneklerine bağlılıkları ile açıklıyarak bu hususu şöyle belirtir:

> "Ulusların doğmaları gibi ölmeleri de gelenekleri ile olur. Ulusların kalkınması geleneklerine kavuşmaları ile başlar. Türkiye'nin birdenbire kalkınmamasının sebebi de geleneklerinden kopma olayıdır" (16).

Baltacıoğlu, toplumları da gelenek ve kültür açısından sınıflandırarak bu açıdan millet olup olmamalarına hükmeder. Ona göre, bu toplumların eğer kültürleri ve gelenekleri birse, kültürleri ayrı gelenekleri birse, bu tip toplumlar millet olmaya lâyıktır. Şayet kültürleri bir, gelenekleri ayrı, kültürleri ve gelenekleri ayrı ise, bu tip toplumlar hiçbir zaman millet olamamışlardır.

O, geleneklerin kaynağı eski toplumlardan, totem inançlarından geldiği gibi, milletin tarihinde geçirdiği mutlu ve mutsuz anlardan, mâşer denemelerinden doğan çeşitli durumların, mâşerin çuuraltına yerleşerek kuşaktan kuşağa geçmek suretiyle de oluşabileceğini ifâde eder.

Baltacıoğlu'na göre, gelenek, görenekle, âdetle ("coutume"), kalıntı ("survivance") la karıştırılmamalıdır. Bunlar yaşama hakkı kalmamış değer yargılarıdır. Sosyal tipten sosyal tipe değişirler, halbuki ifâde edildiği üzere, gelenekler hiç bir zaman değişmezler. Gelenek ölü, yaşama hakkı olmayan değer yargılarından olmadığı gibi, bir çoklarının anladığı mânada, muhafâzakârlık da değildir. Geleneğin örflerde olduğu gibi iyisi ve kötüsü de olamaz. Çünkü gelenek milletin ilk çağlardan beri koynunda sakladığı varlığının temelleridir.

Baltacıoğlu, öyleyse Türk aydınının, geleneği irtica fikriyle bir tutmuş olması ona düşman kesilmesi, hem büyük bir anlayışsızlığın hem de, gelenek konusunda ortaya çıkan cehlin eseridir düşüncesindedir.

Baltacıoğlu, gelenek tezi ile sosyolojiye ve sosyal hadiselere ölçü getirdiği kanaatindedir. O, bu ölçü sayesinde ahlâkta, dinde, zevkte, hukukta ve teknikte benimsenecek ve benimsenmeyecek hususları kolayca ayırabileceğimizi ifâde eder. Ayrıca bu ölçü hem Batı'lılaşmada kolaylık sağlıyacak hem de, orijinal bir kültür ve medeniyete doğru ilerlememizi temin edecektir.

Baltacıoğlu'nun, gelenek anlayışı ile bu meselelerin halledilmesi müm-

kün görünmüyor. Çünkü, bu anlayışa göre, gelenekler ya hiç değişmez, veya çok az değişir. Ona göre, geleneğin değişme özelliği âdetâ çuurlu bir varlığın değişme özelliği gibidir. Yani gelenek ne zaman ve nerede değişip değişmiyeceğini tayin edecek bir yapıya sahiptir. Bu anlamda bir gelenekten bahsetmek mümkün olmadığı gibi, gerçekte böyle âdetâ çuura sahip bir gelenekler serisinden de, bahsetmek mantıkî değildir. Ayrıca Baltacıoğlu, geleneğin temelini, "mitoloji" ve "mantıkî denemeler"e bağlar. Ancak o, bu temelleri de açıklığa kavuşturmaz. Meselâ, mitolojiden maksat Eski Yunan mitolojisinin anlayışı mıdır? Yoksa bu mitolojinin mistik ve ilahî bir kaynağa kadar çıkmakta mıdır? Bu hususlara açıklık getirilmiş değildir. Yani "gelenek" kavramını Baltacıoğlu, temellendirmiş sayılamaz.

Baltacıoğlu'na göre, millîyetin kaynağı da gelenektir. Ancak o, bu görüşe ulaşıncaya kadar bir takım safhalardan geçer. O, millîyeti önce, lisânına inhisar ettirir. Mâziyi olmuş, bitmiş kabul ederek onunla alâkanın kesilmesini ister. Bu safhada Baltacıoğlu, millîyeti şöyle açıklar:

> "Eski milliyet mefhumları çok değişmiş, hemen hemen lisânî birlikler fikrine inkılâp etmiştir" (17).

Devam ederek,

> "Millîyet idealini tarihde aramak teşebbüsü ilmî bir teşebbüs değildir" der (18).

Ona göre, mâzi yalnız ölülerin hayatıdır. Yeni bir millet ve devlet, yeni bir mefkûre bu ölü mazideri çıkarılamaz. Bu mazinin tekrarı ile yaratılamaz. Ancak istikbali duymalı, bu duyuşun atmosferinde, yeni millet ve devlete has ideâlin doğmasına zemin hazırlamalıyız. Millîyet muhafazakârlığa yaklaştırılmamalı tarihî Türk müesseseleri tabiî bir oluşum olarak değil, birer belâ gibi açılmalıdır. O, bu konuda şöyle der:

> "... ve millîyeti asri bir muhafazakârlık manasında anlamıyalım" (19).

Baltacıoğlu, aynı konuya devamla düşüncelerini şöyle açıklar:

> "Türk milleti hilafet diye başına bir belâ alır ve asırlar-

ca belâsını bulur, adı olur millî!.Bülasa Türk milleti acem nağmelerini, Bizans kaidelerini muhdut bir zümrenin müteredd zevkine karıştırır, adı olur millî" (20).

Baltacıoğlu, Z.Gökalp'in ve Ağaoğlu Ahmed'in millî sanatımızın, millî motiflerle asri tekniğin izdivacından doğacağı hakkındaki kanaatlerine iştirak etmez ve bu hususta kanaatini şöyle açıklar:

> "Fakat benim millî mimarî, millî edebiyat, millî ressamlık, millî musikî, millî kıyafet hakkında telâkkim çoktan değişmiştir. Benim kafamda bu tahavvülü yapan fiyleseof Bergson'-dur" (21).

Ona göre, millîyet değişebilen, seyyal ve sanatkâr bir ruhun elinde yoğrulup ortaya çıkarılan Türk'e has bir kalitedir, coşkudur. Bu anlayışa göre, millîyeti belirli bir esasa ve temele oturtmak kabil değildir. Zaman ve zeminde sanatkârın duyuşuna, sezişine ve topluındaki çeşitli oluşumlara göre tecelli eden mistik, esrarlı bir kalite olarak alınmalıdır. O, millîyeti, şartlara göre şekillenen, toplumda karşılıklı etkileşimlerin, zaman ve mekâna göre hazırladığı ruh hallerinin billûrlaşmış görünümü olarak anlar ve düşüncelerini şöyle ifâde eder:

> "Bence millîyet zaman ve mekânda değişmiyen sabit bir damga değildir. O bir ruh ve bir sayrurettir. Millîyet asri teknikle mücehhez olan ve Türk'ten başka bir şey olmıyan sanatkâr ruhunun meydana çıkardığı esrarlı heyecandır" (22).

Baltacıoğlu, millîyeti giderek sosyal bir gerçek ve milletlerde bulunan bir kalite olarak anlar. Artık millîyet fikri mâziden, hâlden ve istikbalden ayrılamaz. Onda üç esaslı unsur vardır ki, birbiriyle bir arada ve billûrlaşmış bir vaziyettedir. Olmuş olan, olmakta olan, olacak olan. Bu halde Baltacıoğlu'na göre, millîyetçilik, mâzinin canlı cevherini taşımak, bu cevheri bu yaratıcı hamleyi, hâlin medeniyeti ile karıştırmak, suretiyle millî özü kaybetmemek demektir.

Baltacıoğlu, millîyetçiliği önce Türkçülüğün geçirdiği safhaları tahlille ortaya koyabileceğine inanır.

O, Türkçülüğün ilk safhasına "fikri Türkçülük" der. Bu safhanın özelliklerini şöyle belirtir: Sultan Abdülaziz'in son 2. Abdülhamid'in ilk zamanlarıdır. İstanbul büyük bir fikir hareketine sahne olmuştur. A.Vefik Paşa, "Şecere-i Türki"yi İstanbul türkçesine tercüme eder,

Molier'den adapteler yapar, "Lehçe-i Osmanî"yi meydana getirir, Süleyman Paşa, Çin kaynaklarına dayanarak Türk tarihini ve "Sarf-ı Türkî"yi yazar, bu yolda Müeyiz Zâde Ali, Turan manzumesi ile Pantürkizm ideâlini ortaya atar, Necip Asım Leon Kahon'un "Asya Tarihine Medhal" adlı kitabını ilâvelerle Türkçeye çevirir, A.Cevdet İkdam'da Türkçülüğü ait sürekli neşriyat yapar, 1326'da Selânik'de Genç Kalemler Mecmuası çıkarılır, İstanbul'da, Türk Yurdu Mecmuası neşriyata başlar, "Türk Ocağı Cemiyeti" bütün bu gelişmeler sayesinde vücut bulur ve bu faaliyetleri yönetmeye koyulur.

Elbette bu çalışmalar, bu oluşumlar belirli bir anlayışın hazırlanmasını sağlıyacaktır. Bu anlayışı Baltacıoğlu şöyle ifâde eder:

> "Bu devirde millîyet şuuru, fikri, tarihî müşahade, orijinalite hatası, millî grammer, mantıkî istikrar ve istidlaller şeklinde belirmektedir. Bu devre "Fikri Türkçülük" diyebiliriz" (23).

Milliyetçilik şuuru fikirde kalmaz. Hisse, kalbe ve duygu alanına işler. Millî olan her şey, bir duygu, bir güzellik mevzuu olarak görülmeğe başlar. Eski binalar, evler, halılar,...v.s.gibi. Türk Ocakları bu anlayışın zevkine göre döşenir. Nutuklar ve konferanslar verilerek millîyetçilik anlayışı cemiyet plânına aktarılır. Bu "Hissî milliyetçilik" anlayışının önderi Hamdullah Suphi'dir.

Gökalp bu müphemliğe ve duygusallığa sosyoloji ilmi sayesinde açıklık getirmeğe çalışır, ilme, tekniğe ve ekonomiye zihinlerde büyük yer vermeğe gayret eder. Bu adımların atılmasında Baltacıoğlu, kendi yapını üç ana noktada toplar: Vakıf Mekteplerinin ıslâhı, Bilgi Derneği'nin kuruluşu ve Darülfünun'un ıslâhı. O, bu gelişmelerin yapıldığı safhaya da "Romantik Türkçülük" safhası der. Son safha "iradî millîyetçilik" safhasıdır. Bu safhayı Baltacıoğlu, kısaca "Atatürkçülük" diye isimlendirir. Öyle ki, önceki iki safha da bu safhanın içindedir, fakat millîyetçiliğin aksiyona geçmesiyle önceki safhaların açıldığı bir vakıadır. Baltacıoğlu'na göre, bu aksiyoner safhanın temel karakterleri şöyle sıralanabilir. Millet en büyük, mânevî ve kutsal bir gerçektir. Aynı dil ve aynı yaşama iradesi ile çalışan insanlar, bu varlığı oluşturmuşlardır. Türk milleti eski büyük bir millettir. Arkasını tarihe verirse her engeli aşabilir. Bu millet inkılâpçıdır, medeniyetçidir, yaşama iradesi ve yaratıcı kudreti büyüktür. Türk

inkılâbının en büyük şartı, milletin geçmişine, geleceğine ve bugününe inanmaktır. En büyük vasıtası da yapıcılığı, yaratıcılığı ve güvenidir. Yani "İradecilik" diyebileceğimiz özelliğidir.

O, "Fikri Türkçülük" kendine has bir yurda vücut veremedi ama "Hissî Türkçülük" Türk Ocaklarını, "İradî Türkçülük"de Halevlerini meydana getirdi der.

Baltacıoğlu'na göre, millet gerçeğinin en karmaşık yönlerinden birisi, millîyet ve onun tarifidir. Bunun için o, şimdiye kadar bu gerçeğin objektif bir tarifinin yapılamadığını savunur. Baltacıoğlu, Gökalp'in önceleri, "dil, ahlâk ve zevk birliği" şeklinde ifâde ettiği tarifi E.Renan okulunun bizdeki uzantısı olarak görür. Ayrıca bu tarifin yetersizliğini Gökalp'in de, kabul ettiğini belirtir. Çünkü Gökalp, daha sonda millîyeti, "dini dinime, dili dilime" diye açıklıyacak hattâ "ülkü birliğini" de, bu unsurlar arasına katarak millîyet gerçeğini aydınlattığına inanacaktır. Ancak Baltacıoğlu, bu kanaate şöyle itiraz eder:

> "Dili Türkçe, dini ortodoks olan Gagavuz Türkleri, dili Türkçe, dini musevî olan Karaim Türkleri, dini müslüman olan Girit Türkleri, dili Arapça, dini müslüman olan Eti Türkleri, dili Kürtçe, mezhebi hanefi olan şark Türkleri,... Bütün bunlar Türk öz Türk değil midir?" (24).

Baltacıoğlu, şu halde daha geniş bir tarife ihtiyaç vardır diyerek, bu tarifin idarî ve politik hayatın sağlığı için de, gerekliliğini savunur. O, bu konuda, "aralarındaki bunca farklılığa rağmen Gagavuz, Karaim, Girit...v.s. Türkleri niçin Türktür?" der ve durumu şöyle ifâde eder:

> "Millîyet bir gelenek birliğidir" (25).

Artık Baltacıoğlu, bir milleti millet yapan değişmez karakterlerin tesbit edildiği kanaatindedir. Ona göre, millîyet ırkla, kanla ve coğrafî muhitle değil, sosyal veraset'le, yani gelenekle açıklanabilir. Böylece millîyet sosyolojisi de, sonuna kadar gelenek sayesinde aydınlatılmış olur.

Şu halde millî benliğin oluşumu, cemiyetin tarihi boyunca meydana getirdiği bütün değerlerin değişmez cevherleri tesbit edilip, bu cev-

herlerin hayata intikali suretiyle sağlanmış olacaktır. Bu açıdan millîyetçi demek millî vazifeleri yapan ve millî hayatı, geleneklere sıkıca bağlanarak yaşıyan insan demektir.

Baltacıoğlu, "millîyeti millîyet yapan geleneklerdir" diyerek, bu gelenekleri de, şöyle bir seçime tâbi tutar:

> "Millîyeti millîyet yapan da din, dil, sanat dediğimiz bilinçaltı etkenleridir. Bu etkenler olmadıkça da millî kişilik olamaz" (26).

Baltacıoğlu, önceleri millîyetin kökünü bir nevi kılıfta, şekilde ve yaşanan hayattan alınacak ilhamlarla teşekkül ettirilecek zihni formalarda ararken, bu düşüncesi ile millîyetin menşeini tarihe, inanca ve şuuraltına ait alanlarda arar ve bu alanların beslenmesi lüzûmunu ifâde eder.

Baltacıoğlu'nun, millîyeti hem bir "gelenek birliği" olarak izah etmesi, hem de, Türkçülük hareketinin Abdülaziz'in son devreleri ile "fikri Türkçülük" şeklinde başladığını ifâde etmesi, açık bir tenakuzdan başka bir şey değildir. Eğer millîyetçilik "gelenek birliği" ise, millîyetçiliğimizin tarihi milletimizin tarihi kadar eski olmak lâzım gelir ve Anadolu'yu yurt edinmeye çalışan cedlerimizin, Orta Asya'dan bu yeni beldeye akın akın gelişleri, yeni bir organizasyonla yepyeni bir millet oluşturmaları ve Anadolu fethini maddî ve ruhî cepheleriyle tamamlamaları gerçekten büyük bir mâna ifâde eder. Bu tarihî hareketi yapanlar kendi kendilerinin ve benliklerinin şuurundadırlar. Yani her fert hemen hemen Türklüğünün, müslümanlığının yani millîyetçiliğinin şuurundadır. Bu millîyetçiliğini de, Baltacıoğlu'nun anladığı mânada hem yaşar hem de, onun birer gönüllü aksiyoncusu olarak faaliyet gösterir. Milletinin eski ve köklü bir millet olduğunu bilen, bununla övünen, zaman zaman tarihe yaslanarak ondan güç almasını tavsiye eden Baltacıoğlu, millîyetçiliğin, dolayısıyla Türkçülüğün ilk safhası olarak, Abdülaziz devrinin sonunu alması kendi düşüncesiyle görünüp bir çelişkidir. Ayrıca Anadolu hareketinin mânası ve yorumu da, millîyetçiliğimizde mutlaka bir merhale, bir açılım ve dünyaya yeni bir bakış olarak ele alınması gerekir. O zaman Baltacıoğlu'nun, 1933'de ifâde ettiği şu kanaati daha da mânalı olur:

> "Yeni nesiller kendi varlığından kendi esâletinden şüphe-

lenir. Kendi millîyetini sevecek yerde ecnebi millîyetlere imrenir. Bu haller tereddidir. Rabbini nefsinde arıyan milletlerin ise başka felsefesi başka fiylesofları olmak lâzım gelir" (27).

Bu konuda Baltacıoğlu'nun, din, dil ve sanat anlayışı geniççe ele alınmayıp millîyetle olan ilişkileri itibariyle söz konusu edilecektir.

Baltacıoğlu, dinî milletin zihniyetine tâbi bir değerler olarak anlar ve bu hususu şöyle ifâde eder:

> "Hele din millete, milletin zihniyetine ruhiyatına göre değişir" (28).

O, bu meseleye devamla kanaatlerini şöyle belirtir:

> "Din içtimaî bir varlıktır. Din cemiyetle doğmuş, cemiyetle birlikte buhrana girmiştir. Dinsiz cemiyet, cemiyetsiz din yoktur. Din var idi, vardır, var olacaktır. Dinin varlığı ne fertlerin iradesinde, ne de mütefekkirlerin kararındadır. Onun menşeî sırf hayattır. Din hayatın bir mefkûresidir. Bir mefkûre ki mâziden doğmuş, hali doldurmuş, istikbale uzanmıştır. Din lüzumî inkâr edilse bile din hissî ifna edilemez" (29).

Ona göre, cemiyetin fertlerini bir ideal etrafında toplıyan, onlarda daima canlı bir hayat anlayışı ve şuuru geliştiren, saygı, sevgi ve fedakârlıkla toplum fertlerini yoğuran dinî hayat, dinî inanç gittikçe zayıflar. Böylece genç ruhlar boşalır, düşünce adamı toplumuna yabancılaşır, toplumun bütün müesseseleri birbiriyle irtibatsız ve düzensiz bir hal alır. Öğretim müesseseleri anarşiye sürüklenir. Ferdi ruhlara müthiş bir egoizm kaplar. Halk din namına yasak edilen ne varsa hepsini yapar. Yalan, iftira, hırsızlık, kumar, küfür ve bütün mukaddes bağlardan sıyrılma, hattâ yaratıcıyı inkâra kadar giden bir anlayışa bile hizmet eder.

Baltacıoğlu, İslâm dinine göre düzenlenmiş bir cemiyette, dindar bir ailede yetişir. Bunun aksine, değerleri tamamen değişmiş bir cemiyete ulaşınca iki cemiyet arasında mukayese yaparak durumu şöyle değerlendirir:

> "Yarabbi!, nerede o rızay-ı Allah'ı celb için yalın ayak Kâbeye giden müslümanlar?" (30).

Baltacıoğlu'na göre, din cemiyetin bütün çubelerinde yaşama imkânına kavuşursa, her ferde dinî telkin kendiliğinden yapılmış olur. Aksi halde gençler his akıl çarpışması karşısında kalırlar, mâneviyat zarar görür ve millî şahsiyetler oluşturulamaz.

Memleketimizde yıllardır ele alınmaya değer görülmeyen bu hususun neticesi, milletimizin faydasına olmamıştır. Çünkü, fertlerin inanlarının sarsılması, cemiyette genel bir ahlâkî seviyenin düşmesine, haksızlıkların ve adaletsizliklerin yaygınlaşmasına sebep olmak böylece cemiyet buhranına sürüklenmiştir denilebilir.

Baltacıoğlu, dinin nefkûresi olan Allah'a iman edersek, bu iman bizi doğruya, güzele, ahlâka ve halka götürür, hayvani hislerimize ve nefsimize esir olmaktan bizi kurtarır inancındadır. O, bu hususu şöyle açıklar:

> "Din, heyecanları, nefkûreleri, hazları ve elemleriyle kesif bir his muhiti teşkil ettiği müddetçe bizi nefsanî ve hayvanî bütün şuurlarımız fevkinde müteâli ve rahmanî bir hayata çıkarır" (31).

Baltacıoğlu, dinin millî kişiliği oluşturma yanında daha bir çok fonksiyonlarının olduğunu belirterek Türkiye'de din gerçeği üzerinde yeteri kadar durulmadığını ifâde eder. O, bunun neticesi olarak aydında "kara cahil" ve "din yobazı" tipi, halkta ise, basitlik, itikatsızlık ve isyan oluştuğunu vurgular.

Baltacıoğlu, Türk milletinin bu duruma düşürülmesine sebeb ararken şu tesbitleri yapar: Kur'an'ı, bilginler, medreseli bilginler anlaşılır ve güzelce, yanlışsız Türkçe'ye çevirmemişlerdir. Üniversite de, yanlış bir lâiklik anlayışının kurbanı olmuş, din işlerini "yan çizicilik", tarafsızlık anlayışı içerisinde inceliyememiştir. O, din işinin doğru anlaşılmasını, din kongrelerinin toplanmasını Kur'an'ın doğruca, anlaşılır bir şekilde Türkçeye çevrilmesini ifâde ederek, Avrupalıların kalkınıp gelişmelerinin başlangıcını din kitaplarının anadiline çevrilmesinde görür:

> "Ömrüm boyunca yaptığım araştırmalar bana şu gerçeği göstermiştir. Dinsiz kalkınma olamıyor. Din, dil, sanat bu üçler olmayınca yalnız kalkınma değil yaşama bile olamıyor" (32).

Ona göre, dinî hayat Kur'an'a göre yaşatılmalı, Allah'a, Peygamberle

Kur'an'a tam inanç verilmelidir. Bu yolla millî kişiliğin daima hayat kazanmasına ve varolmasına çalışılmalıdır. Baltacıoğlu, bazılarının sandığı gibi islâm dini milliyeti inkâr etmez. Aksine onu tasdik eder inancındadır.

Böylece Baltacıoğlu, dinin milliyeti ve millî hayatı vareden ve yaşatan en önemli bir unsur olduğu kanaatine varır. O, dini bilinçaltı bir değer olarak ele alır ve tarihî bir tekâmülün neticesi şeklinde görür.

Baltacıoğlu'na göre, millî kişiliği olan kimse, "dinî, bedii ve lisânî" kişiliğini sadece sözle ifâde eden değil, onları günlüğünde de, yaşayan ve tatbik eden insandır. Millî kişilik sadece kafa bilgisi değil, mânevî ve ruhî soydan bir varasettir, bu varaseti taşıyan taşıma lüzûmunu duyan insan millî kişiliği olan insandır.

Ona göre, bu kişilik bugünkü eğitimde ne anlaşılmış ne de yaşatılmıştır. Çünkü bugüne kadar millî kişilik, bilgi, düşünce, mantık ve ezber işi olarak ele alınmış ve bu yolla oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunun için de milliyetçilik bazan bir politika rejimi bazan bir devlet şekli diye düşünülüp, bu açıdan bir takım uygulamalara gidilmiştir. Böylece millî kişilik ve milliyetçiliğin geliştirilebileceğine inanılmıştır. Baltacıoğlu, bu anlayışa karşıdır. O, milliyetçinin, ancak şu yolla sağlanacağına inanır:

> "Bir millet kendi dinini, kendi dilini, kendi sanatını yaşadıkça, yaşamak istedikçe, bu oluşumu bilinçli olarak tanıdıkça milliyetçidir" (35).

Baltacıoğlu, dini bilinçaltını yaratan bir kuvvet olarak kabul ettiği için, dini eğitimin sosyalleştirilmesini ve dini yaşayışın tam bir serbesti içinde olmasını ister. Bu anlayışın neticesidir ki, o, dini konularda yoğun bir çalışma gösterir, "Din Yolu" diye bir dergi çıkarır, yıllarca uğraşarak Kur'an tercümesi yapar. Ancak o, dini daima "içtimaî" bir açıdan ele alır, incelemelerini de, hep bu görüşten hareketle sürdürür.

Sadrettin Celal Antel'in Tan Gazetesi'nde çıkan "Terbiye ve Harp" başlıklı makalesinde şu değerlendirme yapılır: "Sosyoloji ilmi ile, tabiat kapısından kovulan Allah'ın, cemiyet kapısından içeri girdiğini

görüyoruz" Bu değerlendirme Baltacıoğlu'na iletilerek izahat istenir. O, bu hususa şöyle cevap verir:

> "Allah ne çağrılan ne kovulan sırnaşık bir misafir değil, belki sosyal bünyeleri belli bir olgunluk, yani ileri site bünyesine erişen sosyetenin kollektif tasavvurlarından biridir. Sosyete Allah'ı duydukça vardır, duymadıkça yoktur; Allah tasavvuru fertlerin kararıyla alınıp verilecek bir muta değildir" (34).

Baltacıoğlu tarafından konunun başlangıcında verilen din tarifleri de, aynı anlayışın eseridir.

Ayrıca o, millî kişilik din irtibatını da, aynı açıdan ele alır ve bu konuda şöyle der:

> "Cihan harbinden sonra Avrupa basınında bir Allah'ı benimseme modası çıktı: Allah Fransızdır, Almandır... diye. Bu iddialar hiç de dipsiz değildir. Çünkü Fransız'ın Allah'ı Fransız, Alman'ın ki Almandır. Her millet Allah'ı kendi kafasıyla anlıyabilir. Öyle ise Allah'ı yalnız kendisinindir... Türkler müslümanlığa basma kalıp bir din olarak almamışlar, onu kendi kültür ve medeniyet süzgüründen geçirmişlerdir. Türk mimarları, Türk tezyinatçıları Türk hattatları, Türk mutasavvıfları, Türk şairleri, Türk hatipleri ve Türk tarikat pirleri bu dini Türkleştirerek ululaştırmışlardır... Eski Türk dininden canlı olarak gelen geleneklerle bir ümmet dini olan İslâm dini örflerinin Osmanlı tarihinde ve Anadolu'nun göbeğinde hasıl çarpışmış olduğunu şu kısa satırlar göstermektedir" (35).

Bunun için, Baltacıoğlu'nun gerek dinî anlayışı, gerekse Kur'an tercümesi, haylî itirazları davet eder.

Sâtî, Baltacıoğlu'nun "Din ve Hayat" isimli eserini tenkid ederken bir yerinde şöyle der:

> "İçtimaîyatçıların babası Durkheim cemiyet ile Allah'ı bir tutar ve iptidaî bir insan cemiyetin kuvvetini hakimiyetini hisseder, onun mahiyetini idrak edemez; ona tapar. Böyle mi din buhranı kaldırılacak?" (36).

H.Basri Çantay da, Baltacıoğlu'nun Kur'an tercümesinin baştan sona yanlışlarla dolu olduğunu belirterek "Çalap"ın "Rabb" diye tercüme edilmesini bu yanlışlıklara bir misâl olarak alır:

> "Kendisinin de bileceği gibi Cenâb-ı Hakk'ın güzel adların-

dan biri olan "Rabb", ilim ve din ıstılâhında "varlık âlemlerini yaratan, terbiye ve tenmiye eden, maddî ve mânevî kemâle doğru götüren Allah demektir. Ne "Çalap"ta, ne "Tanrı"da, ne benzerlerinde hattâ Cenâb-ı Hakk'a ıtlakı caiz olan esma-î ilâhiyyenin bir çoğunda bu tarif ve bu mâna yoktur" (37).

Baltacıoğlu, millî kişiliğin kuruluşunda dilin çok büyük bir öneme sahip olduğunu ifâde eder. O'na göre, dil bir kelime yığını değildir. O önce pozitif bir varlığa sahiptir. Ancak dil, akıl ve mantıkla bütünüyle kavranamaz. Dil psikolojik, sosyolojik ve estetik bir varlık olmakla kalmaz, bütün değerler alanına yayılır, şuuraltına iner ve bu özelliklerin ile millîyetin kurucu ve taşıyıcısı üç etkenden biri olur. Yani dilin mantık dışı, gönül yoluyla girilebilen bir yapısı vardır ki, bu yapı onun ruhudur. Türkçe büyük bir millet dilidir. Klâsik bir dildir. Kendine göre bir dehaya sahiptir. Bir milletin en büyük ve en kuvvetli yayılma vasıtasıdır. Genel bir konuşma aracı oluşu yanında müzik, edebiyat, ahlâk, din bütün kollektif değerler dilde vardır. Bir milletin felsefesi, zihniyeti dili sayesinde taşınır ve fertlere intikal ettirilir. Böylece dil cemiyet doğumlu bir olgudur, diğer olgular gibi ve onlardan farklı yönleri mevcuttur. Bu özelliğidir ki, aynı dili konuşan insanlar arasında ahlâk, zevk, mitoloji, anlayış ve felsefe hülasa zihniyet birliği vardır. Bundan dolayı dil her çeşit eğitimin ilk vasıtası, millî kişiliğin en önemli kurucu ve geliştirici değerlerinden biridir. Bunu sağlamak için, dil kaideleri ile zevki ile, estetiği ve geleneği ile verilmelidir. Yani dil baştan başa yaşatılmalıdır.

Baltacıoğlu, dili tabiatına uygun olarak değiştirmek amacındadır. Bu da, halka gitmekle canlı Türkçeyi konuşup yazmakla olur. Böylece kelimeleri ve kalıpları Türkleştirmekten çok kafaları Türkleştirmek suretiyle millî kişiliğin kuruluşuna yardım edilebilir. Bunun için de dil inkılâbı yalnız iç ve sanat inkılâbı değil, bütün bir hayat ve cemiyet inkılâbı olmalıdır. Baltacıoğlu, dil inkılâbını şöyle görür:

> "Ben Türk dil devriminin büyük bir devrim olduğuna kültürce kalkınmadaki rolünün büyük olduğuna inanıyorum" (38).

O, Türk dilini bilen olmadığından, kitap, gazete ve çeşitli yayınlarla dilin devamlı bozulduğundan, Türk dil devrimcilerinin, gelenekli dille gelenekçiz dili ayıracak şuura gelmediklerinden yakınarak dil

kişiliği tam teşekkül etmiyen milletlerin,gerçekte millet olmadıklarını, millet olamıyan toplumların da, var olamıyacaklarını belirtir. Baltacıoğlu, bu anlayışı ile dili millet değerlerinin büyük âbidesi olarak görür ve millîleştirmenin en kestirme yolunun, çocuğu küçük yaşlardan itibaren ana dili ile yetiştirmek ve geliştirmek olduğunu söyler.

Ayrıca O, dilin cemiyet doğumlu bir olgu olduğunu, bu özelliğinden dolayı kendine ait "muayyeniyetinin" bulunduğunu, böylece dili geliştirmenin lüzumuna işaret eder. Buna rağmen, Baltacıoğlu, bu düşüncesine riayet etmemektedir. O, "Yeni Adam" dergisinde, türettiği kelimeleri devamlı listeler halinde vermekte ve dilde devrimciliği benimsediğini ifâde etmektedir. "Yeni Adam"da çıkan listelerden biri şöyledir:

> Sadık=Bayrı, Sadakat=Bayrılık, Lehdar=Yanat, Öndül, duyunç, kamul, "angın psikanalizci" "zorağında" (39).

Bu kelimeler zorakî türetilmiş, yaşama imkânına ulaşamamış kelimelerdir. Dili millî benliğin önemli bir unsuru sayan Baltacıoğlu, bu zorlama ile millî benliğe nasıl bir fayda sağlıyabilirdi? Ayrıca sosyal determinizme ve tekâmüle tâbi gördüğü dili, "devrimcilik" adına zorlamakla kendi mantığı dışında ele almaktadır.

Baltacıoğlu'na göre, hayat kâinatta üç kola ayrılır. Birinci kol bitkileri ve onların uyuşuk hayatiyetini, ikinci kol hayvanlar ve onlardaki "sevkitabiyi", üçüncü kol ise insana has bir gelişim gösterir.

O, insan şuurunun dış âlem üzerinde hareket ve akışından akıl, kendi üzerine katlanarak ruhun oluşumlarını, iç sırların ve seyrini idrak ederek bunları şekillendirmesinden de, sanatın doğduğunu ifade eder. Böylece sanatın konusu dış âlem değildir. Ruhun en derin bölgesinin, ihtiraslardan, iradelerden, nefkûrelerden dokunmuş bölgesinin, "bâtînî âlemi"n çeşitli şekillerde ifadesidir. Baltacıoğlu, sanat ve sanatkârı şöyle anlar:

> "Çünkü kalbin dili yalnız sanattır. Ve sanatkâr işte bu âlemin âlimidir" (40).

Baltacıoğlu'na göre, sanat, orijinal ve bâkir bir eserdir. "Derunî" bir hakikattir. Bunu için onun bu hakikatı tabiatta yahut topyekûn bir hayâlde aranamaz. Bu hakikat iç âlemde aranmalı, duyulmalı ve duyurulmalıdır.

Baltacıoğlu için, sanatkâr, daima yarata yarata kendini bulan, iç âleminin derinliklerini dolaşa dolaşa ilahî sesi, rengi ve şekli varetmeye, ifade etmeye ve açıklamaya çalışan kişidir. Zâten sanatkâr "bedîî idrak" sahibidir. İçinde yaşadığı toplumun acı tatlı tecrübelerini şuursuzluk ülkesinde toplar, biriktirir ve yerine göre onları gün ışığına çıkarır. Bunun için, her milletin sanatı, milletin kendi parçasından başka bir şey değildir. Bu yönüyle sanatkâr iç âlemini yaşamağa mahsus olan kalb gözünü, sezgi kabiliyetini alabildiğine serbest bırakır aklı, hesabı, menfaatı ve dış âlemle uğraşan gözü ise o derece uyuşturur. Bu özellik aslında sanatkâr olanla olmıyanı da birbirinden ayıran önemli bir özelliktir. Sanatkâr içini yaşatan, sanatkâr olmıyan ise dışı ile uğraşandır. Demek ki, sanat eserini ve sanatçıyı beliyene, olgunlaştıran ve onun eserini içine sindirerek atılımlar yapmaya hazırlanan o sanatkârı kucağında besleyen topluudur.

Baltacıoğlu, sanat eseri için şöyle der:

> "Bir kere sanat eseri değerleri öğretmez, şuursuz olan değerleri şuurlandırır" (41).

Baltacıoğlu'na göre, millî benliğin gelişmesini sağlıyan en önemli etkenlerden birisi de sanattır. O, bu açıdan Türk sanatlarının mahiyetini sergilemek lüzûmunu duyar.

Ona göre, tarih boyunca plâstik sanatların gelişiminde iki büyük estetik akım vardır. Birisi tabiata gitmek, diğeri ise, tabiattan kaçmaktır. Türkler çok erken çağlarda ikinci yolu tutmuşlardır. Tabiatı sonuna kadar duymuşlar, ancak onu kopya etmemişlerdir. Batı hep "natüralist ve realist" kalmış, Türkler ise kendilerini hep sürrealizmde bulmuşlardır. Yani Türk sanatkârları hem tabiata gitmişler, hem de gitmemişlerdir. Onlar bu anlayışa, sürrealistliği, İslâm dininin etkisinden, Allah inancının özelliğinden almışlardır. Allah islâmda hem akıl, hem de, gönül yoluyla kavranmaya çalışılır. Bu yolla Allah tam kavranmı da olamaz. Bir şeyler duyarız, sezeriz, o kadar kuvvetli bir

duygu karşısında kalırız ki, bu duygu tamamen bütün benliğimizi kapsar. Şu halde Türk plastik sanatlarının esası, Kur'an'ı iyi ve doğru anlamaya bağlıdır. Bu anlayıştır ki, dünya sanatının düştüğü tereddiyi kurtaracak, bütün sanat sahalarında tarih boyunca olduğu gibi, kaziki ve muhteşem eserlerin varlığına vücut verecektir. Ayrıca bu anlayış dünya sanat estetiğine, hem tabiata gitmek, hem tabiattan kaçmak, yani suretten, insan suretinden kaçarak, insan ruhunu ve insan kişiliğini ilhâm kaynağı olarak almak gibi iki önemli estetik düşünceyi hediye etmiş, eski Yunan sanatındaki vuzuhu "en gayri mamul tecellilere mazhar etmek üzere" sonuna kadar götürmüştür.

Baltacıoğlu, sanatı dinin yerine koymaya çalışarak bu konuda şöyle der:

> "Yeni Türkiye'de dinin bıraktığı boşluğu, hara boşluğunu, ilimle beraber yalnız o doldurabilir" (42).

Baltacıoğlu, sanata verdiği önemi öyle benimser ki, onu dinin yerine geçirmeğe çalışır. O, Türk'lerin sanat anlayışlarının kaynağını Allah inancına bağlar. Bu inancın maddî ve mânevî sahalardaki tecellileri sanat eserlerinin varlığına vücut verir. Şu halde sanat da, ilâhî bir kaynaktan gelmektedir. Baltacıoğlu'da, bu hususu böyle anlar. Öyleyse nasıl olur da, sanat dinin yerini alabilir? Onun bu kanaati hem sanat görüşüne aykırı hem de, eksiktir. Çünkü sanat cemiyetin bütün fertlerine has bir faaliyet olamaz. Ayrıca sanatın fertleri bağlayıcı hükümleri de yoktur. Yani inanç ve amel sahasına da, intikal edemez. Sanatın ve dinin aradığı gerçekler farklıdır. Sanat subjektif gerçeği din ise mutlak gerçeği arar. Sanatla kanun ve kalıp koyulamaz. Din ise bunun aksidir. Şu halde bunlar birbirinin yerine geçirilemez.

Sanat ve sanatkâr, yaşadığı cemiyetten daima etkiler aldığından, yaşadığı cemiyetin değişimine göre gelişmek ve değişmek durumundadır. Bu durumu dikkatlice inceliyen Baltacıoğlu, yeni cemiyetin özelliklerini ifade ederek, doğmakta olan sanat anlayışının, daha doğrusu devrimiz sanat anlayışının tarihi Türk sanat anlayışına paralelliğini belirtir. O, bu yeni sanat anlayışının zarurî bir ihtiyaç olduğunu vurguluyarak,

> "Bence kubizm ne bir nazariye, ne de bir keşiftir. Bir asırdan beri Avrupa cemiyetlerini sarsmakta olan yeni ihtiyaçların zarurî bir neticesidir" der (43).

Baltacıoğlu, bu muhteşem Türk sanatının bugünkü devirde, felsefesi yapılmadığından, tavrı tesbit edilememiş ve soysuzlaşma baş göstermiştir düşüncesindedir. O, soysuzlaşmayı da, soya ait unsurların sanatkârda, sanat anlayışında ve sanat eserinde kayıp olması şeklinde ifade eder. Bu açıdan kendi sanatımızı sevmemizi, kendimize güvenmemizi, sanat geleneklerine yapışarak bu gelenekleri bütün sanat şubelerinde işleyip geliştirmemizi esas alır ve millî kişiliğin bu yolla oluşacağına inanır.

Baltacıoğlu, öğrencilere sanatçıların kişiliğini kazandırmak, bunu sağlıyacak çalıştırmalar yaptırmak ister. Millî kişiliğin sağlanması için, o, öğrenciye heykel sanatından karagöze kadar bütün sanat alanlarını ve bu alanlardaki önemli eserleri yaşatmayı esas alır. Baltacıoğlu, bu konuda aktörlüğü, hatipliği ve şehteri hayli etkili kabul ederek şehter için şöyle der:

> "Bu yürüyüş iradenin, kararın kendisidir. Hele onların gerisin geriye bir adım atışları vardır. Ben bu yaşa geldim, bu adım atış kadar içe işliyen bir davranış görmedim" (44).

5. 1. 2. TEKNİK KİŞİLİK

Baltacıoğlu, tekniği, önceleri insanların tabiat ve madde üzerinde, hakimiyet sağlamaları için, geroken kaidelerin bütünü diye tarif eder. Bunun da, yaşanılan hayatla elde edilebileceğine inanır. Çünkü topyekûn bu kaidelerin mengei mâşeri iradedir. Bu irade icatlar şeklinde fertlerde gözükebilir. Ferdin ve ferdi şuurun bu icat faaliyetinde büyük rolü vardır. Bunu inkâr etmemekle beraber, tekniğin varlığını tamamiyle ferde ve ferdi şuurlara bağlamamalıyız. Çünkü ilmî, artistik ve ekonomik bir istihsal yaratma işi olan teknik, meslekî ve sosyal şahsiyetlerin eseridir. Şahsiyet de, bir çevre ve zümre içerisinde oluşur, sosyal ve tarihî müesseselerin damgasını taşır. Baltacıoğlu tarihsiz, örfsüz ve sosyetesiz fert, ne keşfe ne de, icada kâdir değildir diyerek âletlerin de,sadece maddî birer vasıta olmadıklarını, kollektif tasavvurların konusu olmakla aynı zamanda mânevî bir şahsiyet taşıdıklarını da ifâde etmektedir. Bu açıdan bütün insanlar için ortak bir teknik yoktur. Teknik de, cemiyetlerle cemiyetlerin zihni yapıları ile tekâmül etmiş, en son makina devrine dayanmıştır. Tekniğin fonksiyonu da, cemiyetin âlem üzerinde işliyen ve yaratan iradesinin metodudur. Cemiyet zekâsını âlem üzerinde etkili kılmaktır. Baltacıoğlu, teknik için, insandaki tabiatı işleme kudretini büyütmektir diyerek neticeyi şöyle ifâde eder:

"Bu büyütmenin neticesi şeametleri yenmek ve hürriyettir" (45).

Ancak bugün teknik değil hürriyeti meydana getirmek, giderek insanı kendine köle eden bir hal almaktadır. Baltacıoğlu, tekniğin bu yönüne hiç dokunmamaktadır.

Baltacıoğlu, tekniğin beynelmilel olduğunu söylemekle, her tekniğin kendine has bir estetiğe sahip olduğu hakikatini inkâr etmi değildir. Ona göre, milletler bu tekniği kullanırken dehâlarına dayanarak orijinal bir estetik meydana getirebilir. Bizde asri teknikle millî hassı yoğuracak inkılâp sanatkârı yetişmemiştir. Bunun için de, teknikte yaratıcı olamadık. Kendi tekniğimizi yaratamadık. Bir çok üstün teknik kaidelerimizi ve hayatımızı muhafaza edemedik. Bu da bize millet olarak pahalıya maloldu. Halılarımızı, işleme tekniklerimizi yemeklerimizi, yastıklarımızı hattâ üstün Türk hamamını bile terkederek Ba-

tı'lıların banyosunu ve daha kullanışsız tekniklerini kabul ettik. O, bütün ekonomik, ilmî ve artistik faaliyetlerimizin, teknik yüzleri olduğunu belirterek bu yüzden öğrenciye mutlaka teknik şahsiyeti kazandırmalıyız kanaatindedir.

Teknik kaideler, ameliyeler bize eğitimle geçer. Nasıl ahlâk, sanat ve din eğitimi varsa, bir de teknik eğitimi vardır. Bu eğitime ne eski mekteplerde ne de yeni mekteplerde riayet edilmemiştir. Baltacıoğlu, bu konuda şöyle der:

> "Cemiyetlik bir şahsiyetin yetişmesi ancak hakikat tekniği ile olur" (46).

Baltacıoğlu, çocuğu pilot yapmak istersek usta bir pilotun, marangoz yapmak istersek, iyi bir marangozun yanına vermek zorunludur görüşünü ileri sürer. Ona göre, bunun dışında yapılan faaliyetlerle teknik şahsiyet kazanılamaz. Sadece yalanla uğraşılmış olur. Her meslek için bu hakikat kabul edilmelidir. Meslek tekniği ancak o meslek içinde yaşatılarak verilebilir. Bir de, bu faaliyetlere sinmiş eğitim tekniği vardır. Bu iki tekniğin farklılığını ve mahiyetini bilinmezse çalışmalar da başarıla olunamaz. Birini diğerinin yerine geçirmeye kalkışırsak gülünç yanlışlıklar yapılır. Meselâ, marangozluğun bir kendi tekniği var, meslek tekniği, meslek içerisinde yaşayarak kazanılır. Bir de, marangozluk tekniğini nasıl, nerede ve hangi işler üzerinde ne kadar ve ne yaşta öğretmeliyiz ki, çocuk, yahut acemi adam az zamanda ve iyice öğrenebilsin. İşte eğitimin tekniği böyle bir tekniktir ve yalnız başlatma ve alıştırma işini idare eder. Pedagoji çocuğa, meslek tekniklerinin de herkese en çok lâzım olanları öğretmeli, onların yerine geçmemelidir. Baltacıoğlu, en çok lâzım olan teknikleri de, tahta, demir, toprak, taş, kumaş, ot, ağaç ve hayvan hattâ insan işlemek teknikleri olarak alır. Bunlardan marangozluk, bahçıvanlık, demircilik, terzilik, dokumacılık, hayvancılık ve insanlarla beraber yaşamak, geçinmek usûlleri, sağlık ve sağlamlık usûlleri herkese birinci derecede lâzımdır kanaatindedir. Öyleyse, mektep bu teknikleri verecek yapıya kavuşturulmalıdır. Ona göre, cemiyetin bütünü haline gelmiyen bir mektep, bunları vermeye muktedir değildir.

5. 2. ÇEVRE İLKESİ

Baltacıoğlu'na göre, her eğitimin meydana getirmek istediği bir kişilik vardır, bu kişilik ancak belli bir çevrede meydana gelir. Bu çevre kültür çevresi ve teknik çevresidir. Eğitim ancak kendi çevresi içinde alınabilir. Bunun için, bu çevre gerçek bir çevre olmalıdır. Bitkilerin bile yetişmesi, uygun çevrelerin eseri olduğuna göre, insan için bu husus daha da önem kazanır. Hattâ "köpek suya düşmedikçe, yüzme öğrenemez" derler. Ya insan? Öyleyse çocuğa okulda sunî bir hayat yaşatılmamalıdır. Çocuk cemiyet hayatının olduğu çevrelere kavuşturulmalıdır. Bu tip çevreler yoksa, bunları vücuda getirerek bütün kişiliklerimizle bu çevrelere intibaka çalışılmalıdır. O, bu konuda şöyle der:

> "İnsan kişiliği bir bütündür. Bu bütünü vücuda getirecek olan çevre, ne yalnız fikir çevresi, ne yalnız duygu çevresi, ne de yalnız eylem çevresidir; bütün bu parçalar içinde olan bütün bir kişilik çevresidir" (47).

Şu halde eğitim yapacak insanın, eğitimin çevresini iyi anlamış olması gerekir. Asker, sanatkâr, demirci ve çiftçi hangi çevrede yetişir? Bu hususa dikkat edilirse onların hakikî meslek çevrelerinde yetişmiş oldukları görülür. Şu halde, fert hangi meslekle münasebette, o meslekin, çevresinde o meslekin teknik ve kıymetleriyle yaşatılmalı, okul, bu açıdan küçük çapta meslek çevrelerine ayrılmalı, böylece gerçek şahsiyetlerin oluşumunu sağlıyacak çevreler hazırlanmalıdır. Baltacıoğlu, bu durumu şöyle açıklar:

> "Terbiyenin gayesi olan bu insan onmuzeçleri nasıl yetişiyor? Gerçek aile, millet, devlet ve insaniyet muhitlerinden ibaret zümreler içerisinde, aynı zamanda meslekî bir zümre içerisinde" (48).

Ona göre, "İçtimaî hayata" intibak etmiş şahsiyetler, gerçek çevrelerde yetişmiş olan şahsiyetlerdir. Meselâ, bir âlimi ele alırsak, onun gerçek bir meslek zümresine mensup olduğunu, bu zümrenin kendine has değerleri, teknikleri ve vicdanı olan sosyal bir zümre olduğunu, âletleri, edavatları labratuvarları, usûlleri, fazilet ve taassupları ile, bu zümrenin bütün bir zihniyet teşkil ettiği görülür. Böylece

âlimin maddî, mânevî ve ahlâkî seviyelerle beliren bir hayatın malı olduğu gerçeği ortaya çıkar. Bir bahçıvan bir denizci ve bir asker için de durum aynıdır. Ancak Baltacıoğlu, bazan çevreyi âdeta kendi başına ferdi istediği gibi yetiştirebilecek bir fonksiyona sahip kabul eder:

> "Aynı tahayyül verâsetiyle doğan bir çocuğun muhitin şartlarına göre, peygamber, ihtilâlci, yahut serseri olması mümkündür" (49).

Sadece çevrenin önemini belirtmek için böyle bir kanaate varmak şart değildir. Hangi çevrede o çevrenin mükemmelliği ile peygamber yetiştirmek mümkün olmuştur? Hiç bir çevre eğitimde tek başına şekillendirici olarak ele alınmamaktadır.

5. 3. ÇALIŞMA İLKESİ

Baltacıoğlu'na göre, çalışma psikolojisi bir istihsâl psikolojisidir. İnsan kendi kendini eğitecek, kendi kişiliklerini inşa ede ede tamamlıyacaktır. Bu işi otururak değil, okuyarak ve dinliyerek de değil, önce emekliyerek sonra düzen kazanarak en sonra da yaratarak yapacaktır. Baltacıoğlu, çalışmayı dört ana devreye ayırır. Ona göre fert yaratıcılık seviyesine gelinceye kadar, önce anarşik çalışma devresi, mekanik çalışma devresi, aktif çalışma devresi ve orijinal çalışma devresi olarak dört ana devreden geçer. Bütün çalışmalar birinci devre ile başlar. Bu devre verimsiz bir devre olmasına rağmen, diğer devrelerin anasıdır. Çocuğun yürümeğe ve çarağın ilk çalışmaya başlaması gibi. Mekanik çalışma devresi ise çocuğun gördüğü gibi anlamadan yaptığı çalışma şeklidir. Bu çalışma verime yöneliktir, fakat bu verim değişmiyen bir verimdir. Aktif çalışma devresinde ise, işe fertlerin yenilik isteği, bilgisi ve şuuru iştirak eder. Bunun için bunlar bilgileri üzerinde düşünebilirler, bu özellikleri ile orijinal çalışma devresine girebilirler. Orijinal çalışma devresine ulaşan şahıslar bilgi, yorum ve teknik itibariyle tam bir özümseme yapabilen ve yepyeni eserler verebilen insanlardır. Önemli olan bu tiplerin ve bu çalışmanın umûmilik kazandırılmasıdır.

Dikkat edilecek diğer bir husus, her çalışmanın kendi tekniğine göre olması, ekonomik ve yaratıcı bir şekilde yapılmasıdır. Yani çocuk gerçek sosyal bir faaliyete katılacak, sosyal bir meslegin gerçek bir faaliyeti ile meşgul olacaktır. Bu hususu Baltacıoğlu şöyle ifade eder:

> "Benim çocuklarım "İçtimaî Mekteb"in talebesidir. Bu mektepte yetişenler, tarlada çalışanları seyretmezler, tarlada çalışırlar" (50).

Ona göre, bu ilkenin uygulandığı bir okulda çocuklar bütün faaliyetlere iştirak ederler, ellerinde yerine göre kürek, çekiç, karnı, direksiyon ve tüfek vardır.

O, bu ilkenin ikinci önemli elemanını "gerçek bir teknik olmalıdır" şeklinde belirler. Kâğıttan fener veya vazo yaptırmak bu tekniği bilmemektir. Gerçek insanın gerçek âletleri yaptırılmalıdır. Bilgi vermek

için, bilgin yetiştiren yol çalışma yoludur. Deneyleri ve araştırmaları talebe yapacaktır. İlmî, bediî ve fennî şahsiyetleri meydana getiren sebep, onların kendilerine has olan tekniğidir. Bu teknikte iktisadî, maddî ve meslekî zaruretlerin bir muhasalası ve bir ifadesidir. Böylece Baltacıoğlu'nun, sisteniyle çalışma fikri, hem bütün bir sosyal vazife faaliyeti fikri, hem de, gerçek bir teknik ve âlet fikri taşır.

5. 4. V E R İ M İ L K E S İ

Baltacıoğlu'na göre, gerçek terbiye alan insan, gerçek bir hayat içerisinde yaşıyarak gerçek bir çalışma yapıp, gerçek bir eser verecektir. O, verim ilkesini izah etmek için, çeşitli eğitim anlayışlarının eğitimde verim konusu hakkında ileri sürdükleri görüşleri şöyle değerlendirir:

- Çocuğu boş bir vazoya benzeten, öğretmeni faal kabul eden eğitim anlayışında verim yoktur ve tekâmül değeri sıfırdır. Bu anlayış ancak menfî şahsiyetler yetiştirebilir. Ortazaman ve mahalle mektebi anlayışı gibi.

- Çocuğu nebata, tekâmülünü de nebatî tekâmüle benzeten anlayış ruhî tekâmül üzerine düşündürücüdür. Pestalozzi, bu görüşüyle çocuğun tekâmülüne has zarurî şartları kavrıyamaz ve tatbikatta mekanikleşir.

- Çocuğu, çocuk olarak anlıyan eğitim tarzı Rousseau'nun görüşüdür. Froebel ise, insanı Allah'a irca eder. Yaratıcılıkta ortaklık arar ve oyundan eğitim metodu çıkarır.

- Pragmatistler de, gelişigüzel faaliyeti eğitimin vasıtası kabul ederler. Dewey, Montessori ve Decroly gibi eğitimciler, eliğine, faaliyete, tecrübeye ve yaratıcılığa büyük bir yer vererek, öğretimi alâka merkezleri etrafında toplayıp bu açıdan değerlendirir.er.

Ona göre, bütün bu anlayışlarda, gerçek sosyal bir verimi esas alan, bir eğitim sisteminin varlığına rastlanılamaz. Bütün eğitimlerin değer ölçüsü olan verim, bu anlayışlardan hareketle elde edilemez.

Baltacıoğlu, verimi bir sonuç olarak alır, bunu meydana getiren sebeplerin kişilik, çevre ve çalışma anlayışı olduğunu ifâde eder. Ona göre, bu sebeplerin uygulanışına dikkat etmek gerekir. Herhangi bir uygulama yanlışlığı verimi aksatır. Baltacıoğlu, böylece eğitim kendisinden beklenilen millî, dinî, estetik ve ekonomik kişiliği sağlıyamayınca verimsizliğe düşer, verimsiz bir eğitim de, eğitim değildir kanaatini savunur.

Ayrıca O, çocuğa kapalı bir psikolojik hayat yaşatılmamalı, onun fa-

aliyeti gerçek ve ekonomik bir faaliyet olmalı, bu faaliyetler sosyal bir verimle sonuçlanmalıdır düşüncesindedir. Böylece çocuk gerçek bir verim elde ederek gerçek hayata geçer ve onu yaşar. Çocuğun verimi mutlaka ekonomik mahiyette olmasa gerekmez. Ahlâk, bilim ve sanat konularındaki verim de olabilir. Baltacıoğlu, bu faaliyeti beğer faaliyetlerin bütün şubelerine tatbik ederek şöyle der:

> "Handiman prensibinden anladığım şey, çocuğun faaliyetine bu sosyal mahiyeti vermektir" (51).

5. 5. B A Ş L A T M A İ L K E S İ

Baltacıoğlu, insan kişiliğinin bütününü, içerisinde yaşadığı hiç bir çevre ile verilmez düşüncesindedir. Ona göre, aile kişiliğin ilk kısmını, okul da, teknik kişilikle beraber sosyal kişiliğin bir kısmını verebilir. Ancak, kişiliğin bütününü bu çevrelerle verilemez. O halde, ecnebilere bütün yaşama yollarını sağlayacak imkânlar elimizde değildir. Elimizde olan çevrelerde, elimizde olan kişilik verimini sağlamak zorunludur. Buna Baltacıoğlu, "başlatma" ("initiation") der. Hangi saha söz konusu olursa olsun, önce bu sahada inkişafa münasit bir alışkanlığın kazanılmasını ister. Yani eğitim iyi bir başlatma işidir. Eğitimle uğraşanlar, eğitimin insanı cemiyete alıştırmak vazifesini taşıdığını bilirler. Ancak bu vazife, zamanı sınırlı bir okulun, kısa ve dar çevresinde başarılamaz. Öyleyse okul çevresi içerisinde, onlara yaptırılması mümkün olan hayat tecrübelerinin yekûnunu yaptırılmalı ki, işte bu fiile Baltacıoğlu "inisiyasyon, başlatma" fiili der. Bu yönden bir başlatma işi olur. Baltacıoğlu, bu konuyu şöyle açıklar:

> "Demek ki eğitim kişiliği bütün olarak kazandırmış değil yalnız bir başlatmadır" (52).

Bu ilkeye göre dikkat edilecek husus şudur: Hangi türlü çalışmalar istenilen kişilikleri yaratmanın başlangıcı olacaktır? Baltacıoğlu, bu tip çalışmalara "ana, temel" çalışmalar der. Bu çalışmalar her eğitim konusuna göre, bilme, fenne, zanaata ve sanata göre başka türlü olacaktır. Yani insanı sosyalleştirebilecek ilk "travaylar" tanınmalı, sonra da, bunlar sağlanmalıdır. Baltacıoğlu, bu prensip benimsenmiş olursa, dünya okullarında ihtilâl kaçınılmaz olacaktır kanaatindedir.

Çünkü mevcut okul programları ezberlenmesi güç, eğitim değeri olmıyan kelime bilgilerinden ayıklanacaktır. Eğitimin kişilik, çevre, çalışma ve verim ilkelerine uygun olmıyan bunun için, hiçbir başlatma değeri taşımıyan bilgilere okullarda yer verilmeyecek, bunun yerine kişiliğin yaratılmasına elverişli çalışma konularına değer verilerek programlar yalnız başlatma özelliği taşıyabilecek muhteva ile geliştirilecektir. Bunlar da, bugünkü okulun tam bir bünye değişikliğine tâbi tutulması ile başarılabilecek hususlardır.

6. İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NA GÖRE İÇTİMAÎ MEKTEBİN İÇ YAPISI

İçtimaî Mektep anlayışına göre kurulacak bir okul, bugünkü okul anlayışının paralelinde değildir. Hattâ bu anlayışa tâm mânasıyla zıttır denilebilir.

Baltacıoğlu, kuracağı yeni okulda eğitim, öğretim ve bütün faaliyetleri beş ana ilke üzerine oturtur. Bu ilkelere dayalı okul, şüphesiz cemiyetin bir modeli ve bir demokrasi cumhuriyeti olacaktır. Cemiyetteki zümrevî hayat bilfiil okulda kendini gösterecek ve öğrenciye yaşatılacaktır. Baltacıoğlu'na göre, bu okul şöyledir:

> "Hayatı umumî ve millî hayatın bir cüzüdür... Büyük cemiyet zümrelerinin vazifelerine iştirak etmesi de zaruridir" (1).

Ona göre, okul sadece kurulduğu çevrenin malı değil, milletin malıdır. Bunun için, okul kendi bünyesinde daima millet iradesi ve ideâlini yaşatmalı, bu ideâl ile dolu olmalıdır. Böylece okul, cemiyetteki dayanışmayı ve millî ideâli, iç bünyesinde oluşturacağı tabiî kuruluşlar ile, daha da, ileri götürmeli, ferdi ruhlara bu gerçeği toplantılar, konferanslar, bayramlar ve hususî hazırlanan geceler vasıtasıyla sindirmeye çalışmalıdır. Yalnız bu faaliyetler tabiî bir çevrede, gerçek faaliyetler olarak yapılmalı, öğrencinin bizzat kendi iştiraki ile hazırlanmalıdır. Bu yolla okul, aynı zamanda cemiyetteki faaliyet çevrelerini de, birbirine yaklaştıracaktır. Böylece ticaret hayatı, marangozluk meşleği, terzilik ve kunduracılık gibi, meslek zümreleri okullarda yaşatılırcasına gerçek mânasıyla yapılacaktır.

Aynı zamanda okul, milletlerarası ilmin, kültürün ve ideâlin yakinen alâkadar olduğu bir yerdir.

Baltacıoğlu, okulun mimarisi ile ruhu arasında tam bir dayanışma olmasını ister. Bu mimari okulun iç bünyesine göre olacaktır. Bu mimaride okulun iç bünyesinin varlığa millî sevk ve tahsil endişesinden önce gelecektir. Bu konuyu Baltacıoğlu, birinci "Heyet-i İlmiye"de B.Gökalp'le birlikte ele alıp, okulların ortasında geniş bir konferans salonu ile her türlü işte kullanılmak üzere bir imalathane ol-

masını teklif ederler.

Baltacıoğlu, daha sonra makaleleri ve eserleri ile aynı görüşü müdafaa ederek bir yerde şöyle der:

> "Terbiyenin vatanı olan okul binası onun idealini taşıyacak bir bünyede olmalıdır" (2).

Aynı düşünceyi İçtimaî Mektep'de de şöyle dile getirir:

> "İçtimaî Mekteb'in mimarisi de içtimaî bir mimari olacak; yani bedîî, idarî, teknik istihsalin tabiatına uygun parçaları taşıyacaktır" (3).

Bu yapı ile okul, ancak sosyal hayatına uygun bir mekâna kavuşacak, okulun tekniği, insaniyeti yoğurabilecek bir ikâna erişerek, okul üretim okulu olacaktır.

Görülüyor ki, Baltacıoğlu bina, okul, ders, âlet, edavat ve disiplin gibi dış düzeni, başlıbaşına ele alıp, herbirini bir amaç olarak değerlendirmez. Bütün bu unsurların ifâde ettiği mâna, iç düzene tâbi olmalarından ve bu iç düzenin tekâmülüne vasıtalık yapmalarından ileri gelir.

Bu okullarda bu iç düzen daima canlı tutularak, öğrencilerin ihtiyaçları, tabiatları ve çevreleri hayatla olan bağlılıkları ile ele alınmalı bu iç içe oluş hali gözden kaybedilmemelidir. Bu hususlar dikkate alınarak okul demokratik cemiyetin özelliklerine göre tanzim ve idare edilmelidir. Baltacıoğlu, bu hususu şöyle ifâde eder:

> "Yani okul eski okul gibi bir müstehlikler okulu olacak yerde bir müstahsiller okulu haline getirilmiştir. Talebe burada kendi şahsiyetini kendi istihsal eden, faal, müteşebbis iş adamları olmuştur" (4).

Böylece İçtimaî Mektep anlayışına dayalı bir okulda, en önemli mesele, öğrencilerin sosyal birer şahsiyet sahibi olabilmelerini sağlıyacak düzenin ve işleyişin şartlarını yerine getirmeye çalışmaktır. Bunun için, bu anlayışla okul, mesleki bir yapıya kavuşturulup, kişilikleri sağlıyacak bir organizasyona ulaştırılmak istenir. İş, bu anlayışta kendi çevresinde verilir. Bu haliyle ilim kişiliği ilim çevresinde, sanat kişiliği sanat çevresinde oluşturulmaya çalışılır.

Meselâ, soba kurma işi, bütün teknik, ekonomik ve fizik şartlarıyla ele alınır. Böylece kişilik bütün yönleriyle geliştirilmeye çalışılır. Diğer iş grupları da, aynı şekilde icra edilir. Böyle bir okulda, idarî faaliyetlerin de günümüz okullarından farklı olacağı muhakkaktır.

Okulun İdaresi

Baltacıoğlu, idarecinin özellikle düşüncelerinde daima, bu okulun iç düzenini taşımasını, canlı tutmasını ve bu iç düzenin ahengini, gerçeklerini, şekle ve kabuğa bağlamamasını ister. O, bu anlayışa ermemiş olanların idarecilikten ve öğreticilikten çok, tehlikeli birer insan olduklarını ifâde eder.

İçtimaî Nektep anlayışındaki okullarda, idareci gösterişe gidemez. O, memleketin ihtiyaçları ile uyuşabilen bir çalışma yapmak mecburiyetindedir. İdareci mesuliyete ve hürriyete sahiptir. Emirleri uygulayan bir otomat değildir.

Hattâ okulun başta gelen sorumlusu müdür olmasına rağmen, öğrenciler idareyi kendi ellerine alabilirler. Çünkü bu mektepde kendi kendine idare sistemi uygulanmaktadır. Müdür, idareciler ve öğretmenle, öğrenciye sadece rehberlik yapacaklardır. Okulun bütün ana iş kollarında özel olarak çalışan aşçı, atelye şefi, bahçıvan...v.s.gibi uzman elemanlar yoktur. Her cemiyetlik iş kolunu uzman bir öğretmenin rehberliği altında yürütmek esastır. Ancak bu ve diğer öğretim üyeleri, daima öğrencilerle beraber çalışmaktadırlar.

Baltacıoğlu, Gazi Eğitim'de, uyguladığı usulü burada aynen kabul ve müdafaa eder. İşe yemekhaneden başlar. Ona göre, bir sürü hayatı gibi on oniki kişi bir masada yemek yiyemez. Gerçek bir grup ruhunun teşekkülü ve daha samimi, kontrollü davranışların sağlanması için, yemekte daha az sayıda insanın birarada bulunması gerekir. O, bunun için masaları dörder kişilik yapar. Her masaya bir öğretmenin oturmasını uygun görür. Zaman zaman müdür de, öğrencilerle birlikte yemeğini yemektedir. Okulun masrafları ve ihtiyaçları, kendi bünyesinde imal edilecektir. Üretim fazlası satılır, üretilemiyen mallar satınalınır.

Böylece okul, kendine has bir devlet ve cumhuriyet modeli oluşturmuş olur.

Okulun disiplini, hürriyet felsefesi üzerine bina edilmiştir. Baltacıoğlu, bu durumu yetişecek neslin yoğrulmasında en önemli unsurlardan biri kabul eder. O, bu konuda şöyle der:

> "İnzibatta hürriyet yahut istibdat yetişecek neslin hür yahut mahkûm olmasına en çok tesir eden âmildir" (5).

Baltacıoğlu'na göre, mükâfat ve cezanın yetişecek neslin ahlâklı olmasında etkisi yoktur. "Talebe vicdanı", talebe "efkâr-ı umumîyesi" her okulda kendiliğinden teşekkül eder. Bu vicdan dikkate alınarak telkinlerde bulunulmalıdır. Dayak faydasızdır, zararı vardır ve antipedagojik bir yoldur. Belli başlı bir zihniyetin mahsûlüdür. Ortazaman medeniyetinin otorite vasıtasıdır. Öyleyse otokratik rejimin bir unsuru olan dayak, demokratik bir yapıya sahip olan "İçtimaî Mektep" modeli gibi bir okulda demokratlaştırılmalıdır.

Okulda Öğretim ve Öğretim Metodu

Bu okulda, eğitim ve öğretim şahsiyetin oluşumuna, şahsiyet telâkkisine göre yapılmaktadır. Baltacıoğlu'na göre, şahsiyetin tekâmülü anarşiden düzenliliğe doğru gider. Herkesin kabul ettiği gibi, şahsiyetin tekâmülünde düzenlilikten başlıyarak tedrici bir surette gelişen bir tekâmül anlayışı yoktur. O, şahsiyeti bir bütün olarak alır ve şahsiyette tekâmülün anarşiden başlıyarak bir devirden diğer devre geçmek suretiyle tamamlandığını ifâde eder. Ona göre, çocukta ve vahşide tekâmül birbirine benzer bir seyir takipetmektedir. Yapılacak iş, bu şahsiyet devrelerine göre eğitim yapabilmektir. Eğitim çocuğun bir şahsiyet devrinden diğerine geçmesine yardımcı olmalıdır. Her ne kadar çocuğun belli devrelerde belli güçlerinin daha fazla geliştiği psikolojik bir gerçekse de, eğitim her zaman şahsiyetin birliği ve bütünlüğü açısından verilmelidir. Baltacıoğlu, bu hususu şöyle belirtir:

> "Terbiye olmak içtimaî devirleri, müesseselerini ve bunun ruh mütenazırları olan şahsiyet inkişaflarını kovalamaktır" (6).

Şu halde, şahsiyet devirlerinin özelliğine göre fertlere gerekli

"ufuleler" eğitim yoluyla kazandırılmalıdır. Yani şahsiyet devirleri sosyal birer hayat devridir. Çocuğun geçirdiği bu devirler baştan itibaren dikkate alınarak eğitim yapılırsa, onda saklı güçler gelişir, sosyalleşir ve olgunlaşır. Baltacıoğlu, şahsiyetin tekâmülünü müşahhastan mücerrede doğru gelişen devirler şeklinde ifâde eder. Öyle ki, başlangıçta çocuğun uzviyetine gömülü güçler, sadece biyolojik temelli iken, şahsiyet devirlerinin en sonuna gelindiğinde, bu güçler incelmiş, gelişmiş, sosyalleşmiş ve medenîleşmiş olarak görünürler. Bu âdetâ sosyal çevrenin tekâmülü şeklinde ifâde edilebilir. Meselâ, son devir olan, "hür şahsiyet devri"ne gelmiş bir insan, diğer insanları hemen hemen tasarrufu altında bulundurabilir. Yeri gelindiğinde işaret edildiği gibi, bu devirler birbirinden kesin hatlarla ayrılmış değildir. Çünkü şahsiyet bütün bu devirlere hâkim bir bütünlük gösterir ve gelişimi de, bir nehir gibi devamlıdır. Bu devamlı oluş içerisinde birbirini doğuran öyle safhalar vardır ki, bu safhalara erişen çocuklar farklı hareketlerde bulunurlar. Baltacıoğlu bu farklı hareketlere bakarak çocuğun tekâmülünde birbirine bağlı safhaları değişik isimlerle ifâde eder. Yani her devreyi billûrlaştıran hareket ve tavırlar, çocuğun tekâmülünde mevcuttur. Bu hareket ve devirler zihni inşaalar da değildir. Bu açıdan çocuk kendine göre bir varlıktır. Yetişkinin taslağı değildir. Öyleyse çocuğu tabiî olarak eğitimde, en önemli bir unsur kabul edip, onun tekâmül safhalarının özelliklerinden eğitim ve öğretimde faydalanılmalıdır. Bunu için, Baltacıoğlu, çocuğu ve gelişimini gözleme tâbi tutarak, onun tekâmülünü ve tekâmülü idare eden genel ilkelerin neler olduğunu tesbit edebileceğimizi ifâde eder.

Baltacıoğlu, İçtimaî Nektep'de eğitim ve öğretimin çocukların şahsiyet devirleri ve bu devirlerin ana karakterleri dikkate alınarak yapılmasını ister. Meselâ, "itibari şahsiyet" devrinde çocuğa hürriyet verilmeli tekâmülüne uygun oyunlar oynaması sağlanmalıdır. "İntibarî şahsiyet" devrinde ana hususiyet "taklit"tir. Öyleyse çocuklara ilkokul çağında gerçek şartlar altında, gerçek şekilde yetişmiş model kişilerin işleri ve faaliyetleri yaptırılmalıdır. "İntifaî şahsiyet" devrinde ise, çocuk yavaş yavaş icat ve istihsale yönetilmeli, sanat, ticaret ve ilim gibi konular üzerinde tecrübesi yanında, akıl ve muhakemesine de, müracaat edilmelidir. Okul ile hayatın içiçe girmesi

gerektiği devir bu devirdir. Çocuk bu devirde işbölümü anlayışına sahip, bedenî ve sosyal âlemdeki meslekî bölünme yönünden ilgi sahibidir. Bu yönde eğitilmelidir. "Bir şahsiyet" devrinde ise, üniversite ve üniversite üstü eğitimin yapılması gerekmektedir. Üniversite de, eğitim yönünden tekâmüllü bir anlayışa sahip olmalı, amaç olarak ilmî düşünceyi ve ilmî istihsâli esas almalıdır. Bu yüksek seviyedeki eğitim ve öğretim, bu ana amaca göre şekillendirilmelidir.

Bu okulda öğrenci şüphe ederek, araştıracak, uğraşacak ve şahsî bir istihsâle sahip olacaktır. Bu yolla çalıştığı konular üzerinde kendine has bir kanaate erecektir. Hangi sahada olursa olsun, hususî "travay" sahibi olmaya çalışan öğrenci, deneylerini, sahte karton kutular, hakiki çevresinden koparılmış dolma kuşlar, yapma âletler ve takoslar ile yapmayacak, gerçek âletler tabiî bünyeler üzerinde bilgiyi kazanacak, deney ve gözlemini bu anlayış içerisinde yapacaktır. Böylece öğrenci metodik araştırma sahibi olmakla kalmıyacak, yaratıcı bir iş görmenin zevkine de ermiş olacaktır. Konular gerçek ihtiyaca dayalı ve gerçek hayatın herhangi bir şubesi vasıtasıyla verilecek, bu kaideye göre öğrenilecektir. Meselâ, Tabiat Bilgisi'nden tavukçuluk bahsi verilirken, gerçek bir tavukçuluk hangi şartlar altında nasıl yapılabilir? Sorusunun aydınlığı içerisinde ele alınacak, gerçek bir bahçeciliğe dayalı olarak verilecektir. Çocuk, dersleri ve konuları öğrenirken, hayatla bütünleşerek, hayatta cereyan eden şekliyle öğrenecektir. Yani herhangi bir iş yapılma anına gelinceye kadar, o işle hangi hayati meslegin ilgisi varsa (ziraatçı, madenci, demirci gibi) o konuda derin araştırmalar yapılır, bilgiler ve şemalar derlenir, sonra okulun genel salonunda tartışılır ve en iyi neticе üzerinde mutabakata varılır. Ancak bu neticeye gelinceye kadar, konunun durumuna göre, beşerî faaliyetin ilgili şubelerine mutlaka müracaat edilmeli, oralardan hayatî ve canlı bilgiler derlenmelidir.

Baltacıoğlu, bu anlayışı ile, bilgiden hayata doğru giden metod ve düşünceleri reddederek, hayattan bilgiye yükselmeyi esas alır. Böylece bilgi, duygu, akıl ve iradeden çok, gerçeklikte varolan şahsiyetler yoluyla elde edilir. Bu anlayışa göre, öğrenci bir çırak ve bir işçi gibi çalışmaktadır.

İçtimaî Mektep anlayışındaki bir okulda istihsal grupları kurularak öğrencilerin bu gruplara iştiraki sağlanacak, böylece öğrenciler ce-

lişek içenibihe, yani gerçek hayatı yaşamaya alıştırılacaklardır. Baltacıoğlu, bu konuyu şöyle açıklar:

> "Öyleyse yaşamak bilgi istihsalinin genel şartı, tek prosesüsüdür. Gerçekliği ve bütünlüğü içinde buna muhtaç olmıyan hiçbir bilgi yoktur" (7).

Ona göre, ancak bu anlayışla elde edilen bilgi yapıcı, yaratıcı ve kendi gayretimizin bilgisi olur. Aksi halde, gerçek bilgiyi değil, hayali bilgiyi istihsâle yönelerek zaman ve emeğimiz boşuna harcanır. Yani gerçek bilgi denememizin ve yaratıcılığımızın eseri olmalıdır. Baltacıoğlu'nun bu hususta kanaati şudur:

> "Bizim denemelerimizden doğmıyan, bizim yaratıcılığımızla ilgisi olmıyan öğrenimler bizde hiçbir heyecan, hiçbir hâtıra bırakmazlar" (8).

O, öğretimde ve bilgi kazanmada bütün gücüyle kavramcılığı, hayalciliği ve kelimeciliği tenkit ederken içinde yaşadığımız canlı ve diri hayat varken, böyle sunîliklerin bize hiçbir fayda sağlamıyacağını ifâde eder. Bunun için O, bu anlayışa İçtimaî Mektep'de yer vermez.

Baltacıoğlu, öğretimin maddî bir karşılık beklenmeden yapılmasını istiyerek bu konuda şöyle der:

> "Geçmiş zamanda bütün ömrünce isteklisine sülüs, nesih, tâlik, celî, divanî, aherli kâğıt, ebru, mücellitlik, tezhip, mürekkep, cilbent, yapmasını, musikî makamlarını, ok atmayı, kalkan kullanmayı öğreten hattatlar, mücellitler ve ustalar vardı ve karşılığında beş para almazlardı" (9).

İçtimaî Mektep sistemine dayalı bir okulda, amelîlik ve nazarîlik münakaşası yoktur. Baştan beri ortaya konulan gerçekler işle, tatbikatla ilgilidir. Buna göre bu sistemde fikre ve düşünceye değer verilmiyor mânası çıkarılmamalıdır. Baltacıoğlu, "bu okul aynı zamanda fikrî, nazariyeyi ve ilmi vermek" görevindedir der. Ona göre, insan şahsiyeti düşünce ve iş gibi iki kısma ayrılamaz. Çünkü iş hangi seviyede olursa olsun, şuurlu bir şekilde ele alınırsa pratikle fikir birlikte yürütülüyor demektir. En iptidaî işte bile, tekâmül seyri içerisinde fikir ve düşünce tekâmülü de birlikte olmaktadır. O, bu konuyu şöyle açıklar:

> "Mimar, mühendis, ressam, kunduracı da bir nevi mütefekkir-

> dir. Şahsiyet okulunda talebe işi kör ve görenek iş olarak değil, derece derece şuurlu ve fikirli iş olarak öğrenecektir. Yalnız bu öğrenme iptidaiden ihtibariye, ihtibariden intifaiye, intifaiden ilmiye doğru, tabiî yani içtimaî bir seyr kovalıyacaktır" (10).

Bu duruma göre, öğrenim ve öğretim konusunda da, eski sistemin dağınıklığı ve kargaşası karşısında, bu sistemde faal, örgün ve teşkilâtlı bir yapı söz konusudur.

Öğretim Metodu

Baltacıoğlu, İçtimaî Mektep sisteminin metod ve çalışma anlayışına gelinceye kadar bir çok merhalelerden geçer. O, metod konusuna şöyle görer:

> "Usûl, mürebbinin ferdi muhite tetabuk için, kullandığı vasıtadır. O halde usûl ferdi muhite muvafık itiyatlarla teçhiz eden vasıta demektir" (11).

Çevreye intibak fertte fikir kuvvetler ve alışkanlıklar geliştirmek suretiyle sağlanır. Şu halde öğretmenin, fertte intibakı sağlıyacak alışkanlıklar meydana getirmek için, müracaat ettiği vasıtaların hepsine birden "usûl" ("metot") denilebilir.

Metod şimdiye kadar çeşitli açılardan ele alınıp izah edilmiştir. Bu açıdan metodu bazıları bir ideâle göre ele alır, bunun için iyi metod, kötü metod, eski ve yeni metod diye metodu tarif ve tasnif eder, bazıları ise, faal ve faal olmıyan metod, müsbet ve menfî metod diye ikiye ayırır, bazıları da tahlil ve terkip metodları diye ikili bir tasnifle bu konuyu izaha çalışır.

Baltacıoğlu'na göre, metod öğretmenin usûlüdür, eğitimin veya çevrenin usûlü değildir. Öyleyse öğretmen ferdi çevreye intibak ettirmeye çalışırken, ister istemez, çeşitli metodlara baş vuracaktır. Bu demektir ki, çevreye kaç türlü intibak varsa, o kadar da metod vardır. Konuyu bu açıdan ele alan Baltacıoğlu, ferdin muhitine iki türlü intibak ettiğini, (tâlim ve tahrik şeklinde) ifade ederek, şu halde iki türlü metod olmak lâzım gelir kanaatini ileri sürer.

O, "tâlim ve tahrik" metodu olarak iki ana metod kabul eder. Bunlar da,

kendi aralarında şöyle ayrılır:

- Tâlim Metodu : - Teşhis, Tasnif ve Tahlil metodlarına,

- Tahrik Metodu: - Mükâfaat ve mücazaat, Teşvik ve İrşad metodlarına ayrılır.

Baltacıoğlu, "Teşhis Metodu" ("Méthode Concréte")'nun öğretimin birinci metodu olduğunu kabul eder. Ona göre bu metod ferde verilmek istenen fikirlerin aynını meydana getirerek, ferdin fikirleri, şahsen ve aynen öğrenmesini sağlamak demektir. O, bu metodu hassalara ve muhayyileye göre iki kısma ayırır.

- Hassalara göre ele aldığı metodları şöyle tasnif eder:

- Çevre Metodu : Şahsı çevreyle doğrudan doğruya karşı karşıya getirmektir. Kır mektepleri, gezinti ve seyahat bu metodun tatbikidir.

- Faal Metod : Çevreyi ve eşyayı yaptırarak, işleterek öğretmektir.

- Ayanî Metod : Çevreyi göz vasıtasiyle öğretmektir. Çevrenin resmini, krokisini veya nûmunesini göstermek bu metodun iki vasıtasıdır.

- Muhayyileye göre ise, şöyle tasnif eder:

- Tasvir Metodu: Hassası çevreyi, tasavvur ve tahayyül vasıtasiyle öğretmektir. Girilmesi ve tutulması imkânsız konuları, ferde tahayyül ettirmek yoluyla, öğretimi canlı ve anlaşılır hale getirmektir. Bu metod, ferdin iç dünyası ile ilgilidir. Zihne dayalı dersler bu metodla verilir.

- Tasnif Metodu : Fikirleri, zıt ve benzerleri ile mukayese ederek, daha açık ve seçik hale getirmektir. Bu açık hallerden hareketle genel fikirler meydana getirilir ve öğretim daha düzenli bir halde yapılır.

- Tahlil Metodu : Her fikir sebebine bağlanarak, fikirlerimizin zihinde takriri sağlanır.

- Tahrik Metodları : Burada önemli mesele öğretmenlerin öğrencileri hangi noktalarda tahrik edebilmeleridir. Bu husus da, ferdin tabiatı-

na ilgilendirir. Fert genel olarak "hazza" yaklaşır ve "eleme"den kaçar. Öyleyse öğretmen öğrenciyi hazza yaklaştırıp, elemeden uzaklaştıracaktır.

Baltacıoğlu'na göre, bu husus da, "Haz ve lem"i, hareketin neticesine, kendisine ve haricine bağlamak suretiyle üç şekilde sağlanabilir. Bunlar, öğreticilerin fertleri çevrelerine alıştırmak için kullandıkları metodların esasıdır.

Baltacıoğlu, gerek mantığa gerekse mekâna ve zamana göre meydana getirilen toplulaştırma sistemlerine de, pedagojik olmadıkları kanaatiyle karşı çıkar. Öğretimde fikir soyundan toplulaştırmaların hayatî olmadığını, birer yığılma manzarası gösterdiğini ifâde ederek, önemli olan "böyle toplulaştırma suretiyle öğretim yapmak değil, bilginin bu toplulaştırma vasıtasiyle öğrencinin yaratıcı iş görmesine vesile teşkil etmiş olmasıdır" der.

O, öğrenmenin tabiî bir ortam içerisinde olmasını savunur. Çocuk, öğrenmeğe ihtiyaç duyarak, öğrenecektir. Tekâmülüne ve ihtiyacına uygun konular onu cezbedecek, bu konular üzerinde çocuk saatlerce durabilecektir. Bunun için, konu ve faaliyet değiştirmek gibi metodlara başvurmaya lüzum kalmıyacaktır.

Baltacıoğlu'na göre, bu şartlar yerine getirilirse, öğretim hayatileşir ve kendiliğinden cereyan eder. Bu anlayış içerisindeki bir okulda, öğrenciler bir çok pratik bilgileri kendiliklerinden kazanabilirler. Bu pratik bilgiler günlük ihtiyaç nevinden bilgilerdir. Meselâ, güzel konuşmadan, temizlikten sanayiî fikrine kadar.

Baltacıoğlu, bugünkü dünya okullarını ve geçmişi dikkate alarak öğretimin birbirinden farklı dört anlayış açısından verildiğini ifâde eder:

- Yalnız okutan, anlatan ve tasarlatarak öğretmek isteyen öğretim anlayışı: Bu anlayış, Meşrutiyete kadar İmparatorluğun bütün okullarında varlığını sürdüren bir anlayıştır. Bu anlayışta deneme ve uygulama gibi özelliklere yer yoktur.

- Denemeyi ve uygulamayı esas alan, ancak bunları yaparak göstermeyi

kabul eden öğretim anlayışı: Meşrutiyet okulları bunu benimsediler. Bu anlayışta öğrenci daima atıl ve pasiftir, öğretici ise faaldir.

- Denemeyi ve uygulamayı öğrenciye yaptıran öğretim anlayışı: Bu anlayışı bugünkü okullar benimsemişlerdir. Bu anlayışın eksiği ise, denemeler ve uygulamalar gerçek yerlerinde değil de okulda, bahçede ve sınıfta, sunî çevrelerde yaptırılır.

- Bütün denemeleri ve uygulamaları çevrenin fizik, teknik ve ekonomik şartlarına uygun olarak, gerçek köyde, çiftlikte, geziler ve incelemeler şeklinde yaptırmayı esas alan anlayış ise, Baltacıoğlu'nun anlayışıdır.

Baltacıoğlu, bu sisteme "colonisation sistemi" der. O, "Darülleytamlar"ın ıslâhı için bu sistemi düşünür. Aynı zamanda onun "İçtimaî Mektep"deki eğitim ve öğretim tezi de budur.

Bu sistemde ders saatı yoktur. Bütün faaliyetler iş günleri üzerinden yürütülmektedir. Öğrenci ferdi olarak ve grup çalışması şeklinde faaliyetlerini yürütecektir. Ancak bu faaliyetler birbirinden ayrı bir çalışma şeklinde değil de, hem ferdî hem de, aynı zamanda grupta çalışmak şeklinde sürdürülecektir. Baltacıoğlu, bu konuda şöyle der:

> "Birçok çocuklar yemek pişirirken bir takımları da mikroskop başında çalışıyorlar, bir kısmı not alıyor, bir kısmı da kitap, liste, cetvel gibi şeyler karıştırıyorlardı" (12).

Bu sistemde, öğrenciler tamamen işin içerisindedirler, iş bütün incelikleri, hassasiyeti, ilmî ve teknik yönleriyle, temelleriyle bizzat öğrenciler tarafından yapılmaktadır. Bütün diğer konulara da örneklik teşkil etmesi yönünden Baltacıoğlu, herhangi bir okulda, aşçılığın nasıl yapılacağını şöyle ifâde eder:

> "Burada pişirilen yemekler, aşçı dükkânında pişirilir gibi pişirilmez, burada her tanenin, her etin, aynı zamanda ekonomik, fizikî, hayatî ve hattâ estetik incelemeleri yapılır. Bunun için, ölçüye, mikroskoba, kitaba el atarlar" (13).

Öğretmen

Baltacıoğlu, önce öğretmeni ele alır ve şöyle tarif eder:

"Ferdin tekâmül ve muhite tetabukına kasden tesir eden bütün insanlardır" (14).

Bu tarife göre, herkez öğretmen olamaz. Öğretmenin kendine has bir amacı, metodu ve maksadı olması gerekir. Öğretmenin kasıtsız, şuursuz, gayesiz ve metodsuz yaptığı etkiler öğretmenlik sıfatından ileri gelen etkiler değildir. Baltacıoğlu, anaları, babaları, dadıları, hocaları ve ustaları birer "mürebbi" olarak kabul ederek "mürebbi"nin işinin ilâhi ve içtimaî olduğunu ifâde eder. O, öğretmenin değerinin eğittiği fert için, seçtiği hayat anlayışından ve bu anlayışa varmak için tuttuğu yoldan (metodtan) ileri geldiğini söyler. Ancak, O, öğretmenin amacını tayin etmede tam bir serbestliğe sahib olmadığını ifâde ederek, öğretmenin yaşadığı çevrelerden ve o günkü eğitim sistemiyle, ferdî kanaatlerinden etkilenebileceğini belirtir.

Baltacıoğlu, bu dönemde öğretmene, ferdi hayata hazırlama görevi veriyor. Öğretmenin bu görevinde başarılı olabilmesi için, hayat hakkında yeterli bilgi ve malûmatının olmasını ister. Çünkü, "dünyanın eğitimini idare eden kuvvet öğretmenlerin hayatı anlama ve anlatma tarzlarıdır" der. Bu açıdan en iyi öğretmen eksiği en az olan öğretmendir. Baltacıoğlu'na göre, öğretmen ıslâhatının felsefesi de, budur. Yani mümkün olduğu kadar onun eksiğini azaltmaktır. Ona göre, öğretmenin en büyük sırrı da, bilgiyi öğrenciye istihsâl ettirmenin yollarını ve şartlarını hazırlamış olmasıdır. Bunun için de, öğretmen öğretilecek konuyu, bu konunun benzerlerinden farklarını, gayet iyi bilmelidir. Bu husus gerçekten önemlidir. Çünkü yetişecek neslin mükemmel yetişmesinde birinci derecede öğretmenler sorumludur. Bunun için onlar kendilerini iyi yetiştirmiş olmalıdırlar. Baltacıoğlu, bu konuda şöyle der:

"...felsefî kültürü olmıyan bir insan öğretmen değil lala bile olamaz" (15).

Baltacıoğlu, artık İçtimaî Mektep'de geliştirdiği öğretmen anlayışına ulaşmış bulunmaktadır. Bu öğretmen, çocuğu psikoloji, sosyoloji ve psikanalist verilerinin ışığı altında gayet iyi tanıyacaktır. Bu da yeterli değildir. Baltacıoğlu, söz konusu öğretmeni şöyle anlar:

"Benim sistemimde öğretmenin tabiat ilimlerini öğrenmiş olması yetmez, onun aynı zamanda bahçıvan, hastabakıcı, elektrikçi, aşçı... olması da gerekir" (16).

Baltacıoğlu, vazifesinin mahiyetine göre üç tip öğretmenden bahseder:

"Okutan, Öğreten, Evrimmen" (17).

O, okutmayı ortazaman eğitiminin amacı olarak görür ve kökünü İncil'e bağlar. İnsan İncil'i okuyarak selâmete kavuşacaktır.

Öğretmek 17. asrın özelliğidir. Bu devir aydınlanma devridir. Devrin düşünürleri her şeyin ışık yani akılla ve öğrenme ile elde edilebileceğine inanmışlardır. O, bu anlayışların bize sirayetini, medresede okuma ideâli, Meşrutiyette ise, öğretme değeri ve tekniğinin benimsenmesi şeklidne ifâde eder. Bugün ise, inkılâpla yenilenmiş bir cemiyetin insanını, bu iki tip öğretmen yetiştiremez. Ona göre en büyük özelliği yaratma olan bu insanı, ancak "evrimmen"ler yetiştirebilir.

Bu öğretmen, cemiyette var olan yeni hayat anlayışını, eğitim âlemine indirecek ve bu mefkûreyi yaşanılır hale getirecektir. Yaratıcı ve artist yetenekli olan bu öğretmenin ilk işi, ders okutmak değil, çocuklarda ve gençlerde millî ideâli geliştirmek ve şuurlandırmak olacaktır. Baltacıoğlu, bu durumu şöyle belirtir:

> "... İdealsiz öğretmenler elinde yetişmiyen millet çocukları çarçabuk soysuzlaşıverirler" (18).

Bu bakımdan öğretmenin işi çok zordur. Bir cerrah bir heykeltraş bile mesleğinde öğretmen kadar zorlanamaz. Böyle bir öğretmen mutlaka ideâl bir kuvvetten kaynaklanmalı bu kuvvet, onun yetişmesinde en büyük sebep olmalıdır. Bekiden bunun acıları epeyce çekilmiştir. Öğretmenleriniz burjuva kafasına göre yetiştirildikleri için, daima köyden kaçmışlardır. Bu kafa lüks, kibarlık ve kitabîlik muhtevasına göre oluşturulur.

Baltacıoğlu, bu durumu bilir ve öğretmeni şöyle yetiştirmek ister:

> "Öğretmenleri şehirlerde yetiştirin, fakat toprak, tarım, endüstri, halk ve kültür adamı olarak" (19).

Öğretmen öğrenciye arkadaş, olmalı, onu sevgiyle kucaklamalı, onun tekâmülüne göre hareket ederek yavaş yavaş olgunlaşmasını, gelişmesini ve ahlâklaşmasını sağlamaya çalışmalıdır. Baltacıoğlu'na göre, bu husus da şöyle sağlanabilir:

"Mürebbinin vazifesi oluşun harici şartlarını temindir. Başka bir şey değildi" (20).

Baltacıoğlu, Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Müdür Vekilliği yaptığı sıralarda, öğretmen yetiştirmek için, bu Enstitü'nün çalışmasına, eğitim, öğretim ve faaliyetlerine esas olan bir proje hazırlayıp, Millî Eğitim Bakanı'na sunar. Bu projeye göre, Enstitü'de her derecedeki okullara uzman öğretmen ve eğitici yetiştirilecektir. Esas itibariyle Enstitü, çeşitli eğitim ve ilim evlerinden, tecrübe alanlarından ve labratuvarlardan teşekkül etmektedir. Baltacıoğlu, Enstitü'nün teşkilât ve mahiyetini Terbiye adlı eserinde açıklar (21).

Söz konusu Enstitü'nün teşkilât ve mahiyeti oradan kısaltılarak aktarılacaktır.

- TABİAT EVİ : Ana okulu anlamında düşünülebilir. Medeniyet Evi'ne burada öğrenci hazırlanır. Ayrıca pedagoji öğretimi için, uygulama okulu durumundadır.

- MEDENİYET EVİ : Liseye öğrenci hazırlayan bir ilkokul mukabilindedir. Burada da, pedagoji öğretimi için uygulama yapılmaktadır.

- KOLEJ KISMI : Enstitü'nün ilimle meşgul olacak kısımlarına muhtevîdir. Kendi içinde kısımlara ayrılmaktadır:

- Fikir Evi : Amacı fikir ve iş mesleklerine, Yüksek Kolej öğrenimine öğrencileri hazırlamaktır. Ayrıca ilköğretim için öğretmen ve müfettişler de, buradan yetiştirilmektedir. Fikir Evi Yüksek Muallim Koleji'ne uygulama okulu görevini de üzerine almaktadır. Bu kısımda altı ihtisas ve meslek bölümü vardır: - Eğitim, -Elişleri, -Ziraat, -Resim, -Bedeneğitimi, -Ticaret bölümleri.

-İlim Evi : İlim ve düşünce mesleklerine, müfettişliklerine ve yüksek eğitim memuriyetlerine yeterli elemanları bu kısım yetiştirmekle görevlidir. Ayrıca ilmî ve mahallî incelemeler ve yayınlar yapmak, İlim Evi'nin görevleri arasındadır. Buraya gelen öğrenciler Kolej'in ilk kısmını bitiren öğrencilerdir. İlim Evi'nin ana daireleri şunlardan ibarettir: - Sosyoloji Dairesi, -Tabiî İlimler Dairesi, - Matematik Dairesi, - Pedagoji Dairesi.

- ENSTİTÜNÜN İDARÎ TEŞKİLÂTI : Enstitü, Enstitü müdürü tarafından yönetilir. Enstitü Müdürü, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tayin edilir. İlmî ve İdarî işlerin yürütülmesinden müdür mesuldür ve Millî Eğitim Bakanı'na karşı sorumludur. Enstitü'nün ana bölümlerinden olan, İlim Evi, Fikir Evi, Medeniyet Evi ve Hayat Evi kendi iç bünyelerine göre dairelere ayrılmakta her dairenin bir idarecisi ve bütün dairelerin de, bir şefi bulunmaktadır. Daire yöneticileri şefe, şefler de Enstitü Müdürü'ne karşı sorumludurlar. Şefler, müdürün tensip ve teklifi üzerine Millî Eğitim Bakanı tarafından atanır.

- ENSTİTÜNÜN PROGRAMI VE KADROSU:

- Edebiyat Dairesi:

Türk Edebiyatı Tarihi
Garp Edebiyatı Tarihi — 2 profesör.
Edebî Metinleri İzahı
Amelî İşler.

- Felsefe Dairesi:

Ruhiyat
Felsefe Tarihi
İçtimaîyat — 2 profesör.
Felsefe Metinlerinin İzahı
Amelî İşler.

- Tarih-Coğrafya Dairesi:

Türk Tarihi
Umumî Tarih
Tabiî Coğrafya — 2 profesör. Biri yabancı,
Beşerî Coğrafya — biri de Türk.
Türkiye Coğrafyası
Amelî İşler .

-Pedagoji Dairesi:

Terbiye Nazariyeleri Tarihi

Terbiye Müessseseleri Tarihi	2 profesör. Biri Türk
Tecrübî Ruhîyat	biri de yabancı.
Usulü Tedris ve Tatbikatı	
Amelî İşler.	

Bu dersler ihtisas dersleridir. Her dairenin kendisine has ana dersleridir. Bir de, bütün daireler için ortak dersler vardır. Bu ortak dersler şöyle sıralanabilir: Felsefe Tarihi Konferansları, her ilmin "usûliyat"ı hakkında mütehassıs profesörlerin konferansları ve ecnebi lisan dersleri. Bütün enstitü evleri için, bir Fransızca, iki İngilizce üç de Almanca müzakeresiler gerekmektedir.

- Fikir Evinin Program ve Kadrosu:

Altı yıllık bir öğretime dayalı olarak faaliyette bulunması öngörülen bu bölümün dersleri, ders saatleri ve öğretmen durumu şöyledir:

Dersin Adı	Saat	Öğretmen
Türkçe, Edebiyat	27	2
Yabancı Dil (Al., Fr., İng.)	36	6
Yurt Bilgisi	2	1
Tarih	12	1
Coğrafya	10	
Tabiîyat:		
Hayvanat	2	1
Nebatat	1	
Arziyat	3	1
Biyoloji	5	
Fizik	11	
Kimya	9	1
Riyaziyat:		
Cebir		

Hendese		2
Nihanik		
Resimhattı		
Kozmoğrafya		
Müsellesat		1
Resim	5	1
Felsefe ve İçtîmaiyat	8	1
Musikî	3	1
Beden Terbiyesi	11	2
Labratuvar Mesaisi:		

Pedagoji Şubesi:

Ruhiyat	
Usulü Tedris	
Ders Tatbikatı	
Terbiye	
İlk Tedrisat Tarihi	

Elişleri Şubesi:

Atelye	
Elişleri Pedagojisi	
Ders Tatbikatı	2

Resim:

Atelye	
Resim Pedagojisi	2
Ders Tatbikatı	

Beden Terbiyesi:

Hareketler	
Beden Terbiyesi Pedagojisi	
Tatbikat	
Fizyoloji	

Ziraat:

Toprak İşleri
Ziraat Sanatleri
Labratuvar İşleri

Ticaret:

Defter Usûlü
Daktilografya
Güzel Yazı

- Medeniyat Evinin Program ve Kadrosu:

Türkçe
Hayat Bilgisi
Hesap ve Hendese
Tarih ve Coğrafya
Tabiat
Eşya
Yurt Bilgisi
Resim ve Elişleri
Musikî
Beden Terbiyeti
Ev İdaresi

Bu bölümün dersleri, biri şef altı öğretmen tarafından yürütülecektir.

- Hayat Evinin Programı ve Kadrosu:

Beden Terbiyeti
Oyun
Musikî
İş
Bahçavanlık
Cemiyet

2

- Enstitünün Terbiyevî Bünyesi:

Enstitüde öğretim işleri, uzman hocalar ve daimi hocalar tarafından yürütülür. Enstitü ve öğretim kadrosu, işle düşüncenin birlikte yürütülmesi esasını kavramış, bu düşünce etrafında teşkilâtlarını kurmuşlardır.

Enstitüde dört ana ihtisas dalı kabul edilerek öğretim ihtisasa göre yürütülür. Enstitüde kabul edilen ihtisas dalları ve elemanları şöyledir:

Mürebbiler : Tabiyat Evi'nde çalışırlar.
Muallimler : Medeniyet Evi'nde çalışırlar.
Profesör yardımcıları : Fikir Evi'nde öğretmen, ilim Evi'nde yardımcı olarak çalışırlar.
Profesörler : İlim ve Fikir Evi'nde çalışırlar.

Enstitü en fazla ondokuz yılda tamamlanmalıdır. Enstitü'nün öğretim kadrosu ihtisas itibariyle evlere, odalara ve dairelere ayrılırlar. Her ev, oda ve daire, aynı tekniğe mensup mütehassısları toplıyan bir iş çevresidir. Bu çevrelerin teşkilâtı kendilerine has meslekî iş bölümü ve meslekî dayanışmaya tâbidir.

Tabiat Evi'nde eğitim faaliyetinin iki merkezi vardır: Bireysel ve Sosyal hayat. Medeniyet Evi'nde ise, eğitim faaliyeti tek merkezlidir. Bu da medenileşmedir. Cumhuriyetin fikir ve ahlâkî hayatına fert ve cemiyet olarak uyabilmektir. Bu ev bağlatma görevi yapmaktadır.

Fikir Evi'nde ise, eğitimin merkezini iş (amel) teşkil eder, ürünü de düşüncedir. İlim Evi'nde de, eğitim tecrübe üzerine kuruludur.

Enstitü öğretiminde sınıf farkları yoktur. Tekâmül safhaları vardır. Birbirine yakın olan öğrenciler, iktidar safhaları olarak homojen birer grup oluşturururlar. Buna göre, bütün Enstitü evlerinde dört iktidar safhası bulunmaktadır. Bu iktidar safhaları şunlardır:

-İlkel tekniklere alışmak
-Klâsik tecrübelere alışmak
-Kişisel tecrübelere alışmak
-Orijinal tecrübelere alışmak

Enstitü ondört merhaledir. Sonuncu merhaleye varmıyan öğrenci mezun olamaz. Enstitüde imtihan yoktur. Diplomalar seviye ve yetenekleri gösterecektir. Numara yerine ferdin sosyal yetenekleri, okuduğu ilmin nevi ve derecesi gösterilecektir. Enstitü belirtilen zamandan daha erken bitirilebilir. Böyle öğrenciler enstitünün çeşitli faaliyetlerine katılarak kendilerini geliştirebilirler. Enstitü evlerinde faaliyetlerin nazımı pedagoji dairesidir.

- Enstitüdeki Hocaların Maddî Durumu :

Enstitüde ilimle, eğitim ve öğretimle uğraşanlar bu Enstitü'nün devamlı azalarıdır. Bunlar Enstitüde yerler, içerler, yatarlar ve dışarda herhangi bir işle uğraşmazlar. Hocalar ihtisas alanları içerisinde müdür tarafından istenilen görevlerde faaliyete memur edilebilirler. Profesör, öğretmen ve eğitimci, Enstitü içinde ailesi ile oturabilir. Bekârlar için pansiyonlar yapılacaktır. Enstitü hocalarını hükümet taşe edecektir.

- Enstitünün Maddî Teşkilâtı ve İnkişaf Plânına Ait Mutalar :

Merkez Binası : İdare, labratuvarlar, koleksiyonlar, atelyeler, salonlar, rasathane ve matbaayı içine alır. Diğer kısımlar şu ana bölümlerden ibarettir: Medeniyet, tabiyat ve beden evleri. Hayvan ve bitki bahçeleri, ziraat tarlaları, tecrübe meydanları, öğretmen meskenleri, çiçek bahçesi, garaj, tecrihane, yüzme havuzu, Gazi âbidesi, taşradan gelecek staj öğretmenlerine has pansiyon, bayrak sütunu, kütüphane, limonluk, akvaryum, bahçevan külübesi, sulama tesisatı, oyun yerleri, resim ve modelaj atelyesi, iş atelyesi.

Gazi Terbiye Enstitüsü'nün teşkilâtını gösterir cetvel.

Pedagoji Dairesi		Tabiyat Dairesi	Riyaset Dairesi		İçtimaiyat Dairesi
Ticaret Odası	Ziraat Odası	Cimnastik Odası	Resim Odası	İş Odası	Pedagoji Odası
F i k i r E v i					
M e d e n i y e t E v i					
T a b i a t E v i					

İçtimaî Mektep'de Sınıf

Türk mekteplerinde sıra ve kürsüye karşı ilk hareket, Şemsülmekâtip'-de başlatılır. Baltacıoğlu, Balkan Harbi sırasında ve güç şartlar altında bu okulda ders nazırıdır. Okul Fındıklı'dadır. Dersler açıkhavada bahçede yapılmaktadır. İkinci hareket ise, İstanbul Muallim Mektebi'nde oluşturulur. Cihan harbi başlangıcıdır. Okul Kadıköy'e Saint Joseph binasına taşınmıştır. Baltacıoğlu, bu okulda pedagoji öğretmenidir. Düşüncesine göre meydana getirdiği pedagoji odasında sıra,kürsü...v.s. gibi eşyalara yer verilmemiştir. Odanın ortasında büyük bir iş masası vardır. Öğrenciler salonun üç tarafına yerleştirilmiş kanapelerde, masaya dönük bir durumda oturmaktadır. Zaman zaman da masanın başında, ayakta toplanarak lüzûmlu ders veya konuyu takip edilmektedir.

Baltacıoğlu'na göre, sınıf, saat, gün ve yıl bunlar fosilleşmiş göreneklerdir. Eğitimci Allah'ın vergisini bozmaktan sakınmalıdır. İnsanlar heşeyden önce zekâca farklıdırlar. Aynı yaşta olanların bile tekâmülleri ve bilgi alma kabiliyetleri aynı değildir. Görülüyor ki, insanlar zekâca, kabiliyetce ve bütün güçleri itibariyle birbirlerinden farklıdırlar. Öyleyse bu gerçekleri tersinden anlıyan sınıf göreneği yıkılmalıdır. Bu göreneği besliyen yanlış inançlardan biri de düşünce tekâmülünün yavaş yavaş olabileceği hakkındaki kanaattir. Bir kısım pedagoglar böyle düşünmektedirler. Baltacıoğlu, bu gibi düşüncelerin yanlış olduğunu belirterek düşüncenin tekâmülünün aniden olduğunu ifâde eder. Ona göre, bilginin tekâmülü de, bilinenden bilinmiyene doğru gelişmez. Aksine "meçhûlden malûma" doğru olur. Çocukta ana dilinin gelişmesi gibi.

Baltacıoğlu'na göre, insanların belleme gücü de farklıdır. Uyuşuk zekâlar yanında uyuşturulmuş zekâlar da vardır. O halde yaradılışları, yapıları ve gelişimleri farklı olan insanları aynı programa göre sorumlu tutmanın, hayatın ihtiyaç ve teknikleri ile hiçbir ilişkisi olmıyan, bu eski okul ve program anlayışına yapışmanın mânası nedir? Yeni müstahsil okulda bu gibi göreneklere yer yoktur. Bu mânada Baltacıoğlu kabiliyetlere, zekâya çalışma ve araştırmaya, ferdi tekâmüle dayalı ders geçme sisteminin uygulanmasını isteyerek, sınıf geçme gibi mekanik bir telâkkiyi reddeder.

İçtimaî Mektep'de Kitap

Kitap iç ve dış âlemin sembolü ve hayalidir. Gerçek âlemi sözle, yazıyla ve sembolle kalıplaştırmak demektir. Dış âlem doğrudan doğruya yaşanabilir bir durumda olduğuna göre, kitaba niçin bu kadar önem verilir?

Bu konuda Baltacıoğlu, iki önemli sebep ileri sürer: Biri kutsal kitapların payı, diğeri de Rönesans'tan sonra Ortaçağ değerlerinin bilinç altında yaşıyarak günümüze kadar gelmesidir.

Öğretimin tek vasıtası kitap olmamalıdır. Yazılı söze ihtiyacımız olduğu zaman kitaba başvurulmalıdır. Çünkü herşey kitaptan öğrenilemez. Çocuğun konuşmayı öğrenmesi, yürümeyi öğrenmesi ve belli bir yabancı dili öğrenmesi kitaba dayalı değildir. Baltacıoğlu, bu konuda şöyle der:

> "Öyleyse bu âlemi teni ile, tini ile yaşıyarak tanımamış olanlar kitapla duyarak öğrenemezler" (22).

Ona göre, okutmaya dayalı öğretimde bir çok karmaşık konular kolayca kavranamadığı gibi, bazı konuların da, yanlış öğretildiği inkâr edilmez bir gerçektir. Hattâ ezberci öğretimi doğuran sebeplerden biri de, öğretimde tek otorite ve tek kaynak kitabın kabul edilmiş olmasıdır. Halbuki öğretimde ilk vasıta denemedir, iştir. O halde kitabın öğretimdeki rolü yeniden değerlendirilmelidir. Baltacıoğlu, "yapıcı ve kurucu kitapların varlığı kabul edildiği gibi, yıkıcı ve sarsıcı kitapların da varlığı kabul edilmelidir" der. O, kitapla verilebilecek bilgiler olduğu gibi, kitapla verilemiyecek bilgilerin de olduğunu ileri sürer. Öyleyse kitaplarda kitap konusu olmıyan bu neviden bilgileri ayıklamakla, bu konuda gerçek bir ihtilâl yapılmış olacaktır. Bu durum, okul kitaplarının hemen hemen üçte ikisini ortadan kaldıracaktır. O nisbette de ezbercilliğe indirilmiş büyük bir darbe olacaktır. Diğer önemli bir husus ise, mevcut programları bu açıdan ayıklamaya tâbi tutmaktır. Programlar ayıklanırken, bu düşüncenin yanında, başvurulacak ölçüler şunlar olabilir: İlim, dersin özü, mevcut şartlar, insan ruhu ve programların uygulanabilirlik özelliği.

Bu ayıklama işleminde ezberlemek yerine öğrenmek, yapmak yerine de, anlamak ilkesi hâkim olmalıdır. Baltacıoğlu, sisteminde kitabı kal-

ne karşı çıkarak şöyle der:

"Ben sınava karşı değilim sınavın bu kötü şekline karşıyım"(24).

O, bu imtihan yerine gerçekten yoklama, seçme ve arıtma işini yapabilecek bir organın konulmasını ister. Ona göre, çalışmak, anlamak ve öğrenmek de, yemek ve içmek gibi tabiî olaylardandır. Diğer tabiî şartlar oluşturulursa bu faaliyetler de, kendiliğinden olur. Öğrenciyi ölçmek ve değerlendirmek karışık bir işlemdir. Sürekli olmalıdır. Önce, öğrencilerin çalışma dosyalarına, onların bulundukları merhale kaydedilir. Sonra öğrenci bir yıl boyunca yaptıklarını bu dosyaya işler. Dosya incelenince imtihan yapılmıştır. Önemli olan çocuğa çalışma iradesinin kazandırılmış olması ve bu iradenin süreklilik arzedip etmemesidir. Bu husus çocuğun dosyasından anlaşılabilir.

Baltacıoğlu, değerlendirmede öğretmeni de, öğretmenin tekniğini ve metodunu da dikkate almaktadır. Böylece çocukların önce olgunluk dereceleri anlaşılmalı, sonra onları dinliyerek, incelemeleri ve araştırmaları dosyalarından tetkik edilmelidir. Böylece onların olgunluklarının gerektirdiği çabayı gösterip göstermediği de ortaya çıkarılacaktır. Baltacıoğlu'na göre, adil bir seçme ancak böyle yapılabilir.

Baltacıoğlu, eğitimi cemiyete bağlı olarak düşünür. Öyleyse yeni ideâller ve anlayışlar, önce cemiyetle doğacak ve bunlar zamanla cemiyetin diğer kurumlarına yayılarak onları şekillendirecektir. Durum bu açıdan ele alınırsa, Baltacıoğlu'nun, bugünkü okul sistemini eğitimdeki bütün bozuklukların mesulu şeklinde görmesi sağlıklı bir değerlendirme olarak nitelendirilemez.

dırmış değildir. Kitabın rolünü, fonksiyonunu ve muhtevasını düzenlemeye çalışmıştır. Meselâ, O, kitapların daha canlı bir muhtevaya sahip olmasını, bol ve çocukların yapılarına uygun olmasını ister.

Böylece bu sistemde de, okuma, yazma ve tesbit etme gibi yollar açıktır.

Ancak bu hususlar eski okulun metodları ile değil, yeni okulun metod ve teşkilâtıyla yapılacaktır. Baltacıoğlu'na göre, bu metodun en önemli özelliği şudur:

"İlmî şahsiyet, ilmî hayat, ilmî istihsaldir" (23).

Bu okulda münazara, münakaşa, kitap, gazete ve her şey olacaktır. Bunların yanında sanat, ziraat, sanayiî ve idarî gibi çeşitli konulara ait işler, yerine ve çevresine göre gerçek faaliyetler olarak yapılacaktır. Ancak bütün bunların yapılması için, devlet felsefesini bu anlayışa da yer vermesi gerekir. Çünkü, eğitim ve okul bir devlette o devletin felsefesinden ayrı düşünülemez.

İçtimaî Mektep'de İmtihan

Baltacıoğlu'na göre, imtihan meselesi, başlıbaşına bir belâdır. Ezbercileği, ön plâna çıkararak, bir takım değersizlerin değer kazanmış olması, bu psikoloji zıtlı imtihan sayesindedir. Görünüşte parlak esasta verimsiz olan bu görenek de, Batı'nın maarifimize hediyesidir. Teknikte üstün olan Batı'nın maarifte de, üsnüt olması gerekmez. Öyleyse onun hasta maarifine kapılarımızın açılmaması gerekir. Bugünkü imtihan anlayışı, fertlerin rûhen yıllarca sarsılmasını hazırlar, hattâ birçoğunun hayatlarına kıymasına vesile olur.

Ona göre, soru sormakla öğrenciler ölçülemez. Çünkü insanların öğrenme ve bilgi kazanma kabiliyetleri bir olmadığı gibi, hâfızaları ve tekâmülleri de bir değildir. Bu karşılıklı "sorgu-cevap" işine etki eden birçok unsur bulunmaktadır. Soranın durumu, soruların durumu ve soruların ruhî bünyelerde aniden bıraktığı tesirler gibi.

Şu halde bugünkü imtahan şekli adil olamaz. Çünkü bu imtihan şeklinde hem tesadüflere büyük yer verilir, hem de, soru sormak tek sınama yolu olarak kabul edilir. Bunun için, Baltacıoğlu, bu imtihan şekli-

7. "İÇTİMAÎ MEKTEP" MODELİNİN DİĞER ÇAĞDAŞ EĞİTİM MODELLERİ ARASINDAKİ YERİ

Baltacıoğlu, kendi sistemini oluştururken, klâsikçilerden başlıyarak, fertçiler, umumîyatçılar, insanîyatçılar...v.s.gibi bütün diğer sistemleri ana görüşleri itibariyle ele alır, tenkit eder ve eksik olduklarını ileri sürer. Ona göre, ne bu sistemler ne de, temelini bunlardan alan devrimizdeki çeşitli akımlar, söz gelimi Amerika'da "Okul Cumhuriyetcileri", İtalya'da "Case dei Bambini", İngiltere'de "Boys Cout" teşkilâtı, Fransa'da "Soliderisme pédagogique" ve Almanya'da "Arbeitschule"ler okulu şahsiyet kanunlarına kavuşturamazlar.

Bunlar uygulamada değişik görünümler alırlar. Fransa'da tam akliyeci, İtalya'da şekilci, Almanya'da ise, sanayiîn bütün yapısı okulu işgal eder. Bize gelince, "Toplu Öğretim" sistemi diye ileri sürülen sistem, aynı anlayışın mantığa göre toplulaştırılmasının tezahüründen başka birşey değildir.

Bütün bu değerlendirmeler dikkate alınarak, "İçtimaî Mektep" sistemi, "Çocuktan Hareket" akımı, "İş Okulu" akımı ve "Üretim Okulu" akımı ile, genel hatları içerisinde mukayese edilebilir. Bu mukayesede söz konusu akımlar için başvurduğumuz temel eser, Kemal AYTAÇ'ın "Çağdaş Eğitim Akımları", Ankara, 1976, adlı kitabıdır.

7. 1. "ÇOCUKTAN HAREKET" AKIMI:

Genel Özellikleri :

Bu akım çağdaş eğitim reformlarının ilk başlangıcını hükmü altına alır. (1900-1914) Bu akımda çocuk, eğitim ve öğretimin merkezi durumundadır. Çocuktan hareket eden eğitim akımları, birbirlerinden farklı eğitim anlayışlarına vücut verirler. Bu akımın programını ve ilkelerini, "Çocuk Asrı" adlı eseriyle E.Key yapmıştır denilebilir. Bu akımın anlayışı şöyle özetlenebilir: Çocuk ruhu ve fizikî yapısı ile yetişkin değildir. Kendisine has bir varlıktır. Çocuğun her devresi kendisine

göre bir gelişim gösterir. Çocuk bu yapısı ve gelişimi ile anlaşılmalıdır. Yetişkine göre ölçerek çocuğu anlamıya çalışmak hatalıdır. Bu anlayış hemen hemen Rousseau'nun anlayışının tezahüründen başka bir şey değildir.

Bu akımda eğitimin ana görevi, çocuğun saklı güçlerinin gelişimini sağlamaktır. Modern eğitimci çocuğu ve özelliklerini iyi anlıyacak, ondaki güzeli, iyiyi keşfedip geliştirirken, onun şahsına saygı duyacak, çocuğu sevecek ve gelişimine uygun davranacaktır. Bu akıma giderek çocuğu "yetişmeğe terketmek" anlayışına ulaşır ve şu neticeyi doğurur: "En iyi eğitim, hiç eğitmemektir".

Bu serbesti "oyun"da kendiliğinden varolunca, bu sistemde oyun didaktik bir önem kazanır. Bu akımın mensupları, eski okul anlayışına haddinden fazla hücum ederek, eski okulun, "esaret okulu", "ceza müessesesi", "bilgi okulu", "hayata yabancı okul", "kitap okulu", "ezberletici, öğretme okulu" olduğunu ifâde ederler. Hattâ eski okulun öğretim metoduna kızarak yeni okulun hiçbir metoda ihtiyacı yoktur, derler.

Yeni anlayış mensuplarınca eski okulun öğretmeni de, ceza verip maaş aldığı için maddedilir.

Onlara göre, yeni okulun ilkeleri eski okulun iç ve dış yapısını değiştirebilecek mahiyette olmalıdır. Bu ilkeler şunlardır:

- <u>Hürriyet İlkesi:</u> Bunların anlayışına göre, okul devlet ve kiliseden etkilenmemelidir. Öğrenciler okulda her konuda hürriyet içinde ve serbest olmalı, öğretmen de, programlara ve dış güçlere göre serbest olmalıdır.

- <u>Hayata Yakınlık İlkesi:</u> Çocuğa ihtiyaçlarına göre bir eğitim yapılmalı, eğitim karma olmalı, öğrenci öğretmen irtibatlı ve canlı olmalı, okul hayata girmelidir.

- <u>Tabiî Öğretim :</u> Öğretim çocuğun tabiî güçlerine yönelmeli, tabiî ilgileri ile irtibat sağlamalı, onun tabiî düşünce oluşumlarını izlemelidir. Bu "tabiî" sıfatı öğretim metodu için de geçerlidir. "Soru-cevap" modeli, tabiî hayata has bir metodtur, bu metod kullanılmalıdır. Ayrıca tabiî sözü aklî, mantıkî ve "kırsal hayat" anlamında da kullanılır.

- Öğrencinin Aktifliği: Amaç çocuktan harekettir. Çocuk durgun değil, bütün güçleri ile faal ve canlı olmalıdır. Çocuğun bütün güçleri desteklenip, geliştirilmelidir. Şu tablo ile reformcuların düşündükleri okul, "aktif okul" "iş okulu"na hayli yakındır.

Bu okulun bellibaşlı temsilcilerinden biri olan Ellen Key'in düşünceleri de, temel noktaları ile ele alınırsa, "İçtimaî Mektep" görüşü ile mukayese daha geniş bir zeminde yapılabilir.

E L L E N K E Y (1 8 4 9 - 1 9 2 6)

İsveç'lidir. Politikacı birinin kızıdır. Stokholm'de hem öğretmen hem de, "İşçiler Enstitüsü"nde doçenttir. Kendisi derin bir bilgiye sahip değildir. Fakat çağdaş eğitim reformcularının öncüsüdür. Ana eseri "Çocuk Asrı"dır. Geleneksel eğitime ve okul anlayışına, "şahsiyetin malzemesini boğduğu ve genç ruhları katlettiği" gerekçesi ile karşıdır. O'na göre, Hıristiyanlık zihniyetini esas alarak kurulmuş bu okullar, çocukların ruh sağlığını bozmakta, beyin gücünü ve sinirlerini yıpratmakta, teşebbüslerini zayıflatıp, orijinalliklerini engellemektedir. İnsanlık önce tabiat ilimlerinin verilmesine dayalı bir anlayışa göre yetiştirilmeli, eğitim faaliyetine bundan sonra başlanmalıdır.

Key, çocuğa her türlü müdahalenin önüne geçmeyi esas alarak, onun kutsallığını tanır ve hakkını kabul eder. Bu anlayışa göre, çocuğun tabiatı ve tabiattan getirdikleri mutlaka iyidir. Şu halde mesele çocuğun gelişimini ve faaliyetlerini başkalarına zarar vermiyecek şekilde serbest bırakmaktır.

O, bu anlayışı hâkim kılmak için "eğitim ihtilâli"ni gerçekleştirecek "tabiî eğitimi" sağlamak ister. Öyle ki, yeni eğitim kurulurken eski eğitimden hiçbir taş kullanılmamalı, deyimiyle... "bir eğitim tufanı olmalıdır."

Key, çocukların ferdi yapısına uygun bir eğitim ister. Mevcut okullarda böyle bir eğitim yapılamıyacağına göre, bu eğitimin evlerde yapılmasını sağlık verir.

Yeni okulun eğitimi bu modele göre düzenlenecektir. Bu okulda sonof esası kaldırılarak diploma verilmiyecek, öğretmen sadece yardımcı olacaktır.

Okul geniş bir bahçe içinde ve çeşitli meslekleri yapılabilmesi için, gerekli imkânlara sahip bulunacaktır. Okulun zengin bir kitaplığı olacak, öğretmenlek köklü bir reformdan geçirilerek yetiştirilecektir. Hattâ öğretmenler, bir yıllık bir denemeden sonra, imtihana tâbi tutulacaklar, bu imtihan komisyonu ile bir de, öğrencilerin gö-

rüşü alınarak, bundan sonra gerçek öğretmenlik payesine kavuşabileceklerdir.

İçtimaî Mektep Anlayışı ile Çocuktan Hareket Akımı ve Ellen Key'in Düşüncelerinin Mukayesesi:

Gerek "Çocuktan Hareket" akımı, gerekse "İçtimaî Mektep" görüşü, eski okul sistemini reddetmek ve benimsememek yönünden paralellik arzederler. Bu sistemin çocuğa ve onun özelliklerine göre meydana getirilmemiş bir sistem olduğunda hemfikirdirler. Eski sistemin çocuğun, istidat ve güclerini ezdiğini, insan tabiatının zıttı bir metod kabul ederek, ezbere ve hâfızaya dayandığını ifâde ederler. Bu sistemin öğretmenlerinin de, görenekçi ve baskıcı bir anlayışta olduğunu kabul ederler. Baltacıoğlu ve Çocuktan Hareket akımı mensupları bu hususlarda ittifak halindedirler.

Çocuğu tanımanın zaruretine her iki anlayışta inanır. Çocuğun hürriyet içinde gelişmesine son derece taraftardırlar. Hattâ çocuk, hürriyeti ve eğitimi hakkındaki fikirlerinin mebdeî, ikisinde de, Rousseau'ya kadar götürülebilir.

Her iki sistemin ana ilkeleri, esas olarak birbirinden farklı olmasına rağmen, söz konusu ilkelerin ihtiva ettikleri ana düşünceler birbirine yakındır. Meselâ, "Çocuktan Hareket" akımının birinci ilkesi hürriyettir. "İçtimaî Mektep"de ise ilk ilke "şahsiyet" ilkesidir.

Her iki anlayış da, çocuğa baskı yapmaya karşıdır. Böylece çocuk tekâmülünü ve varlığını hürriyet içerisinde sağlayacaktır. Ancak, Baltacıoğlu, şahsiyetin oluşmasında daha gerçekçi ve daha tabiî bir yol izler. İşe bütün cemiyetin değerlerini iştirak ettirir, o değerlerin yaşanmasını esas alır. Halbuki diğer akımda çocuk, başlıbaşına bir boşluk diyebileceğimiz, amaçsız bir serbestiye itilir. İkinci ilkeleri ele alınırsa, Baltacıoğlu'nun, meseleye daha derinden nüfuz ettiği söylenebilir. Çünkü İçtimaî Mektep'de "Çevre İlkesi" gerçek bir cemiyetin gerçek bir çevresini, tabiî bir hayatı ifâde eder. "Çocuktan Hareket" akımında ise, sunîlik hemen kendisini gösterir. "Hayata Yakınlık" ilkesi, niçin hayatın kendisi değil de gölgesi, benzeri veya

yakınlığı. Çocuktan Hareket akımının üçüncü ilkesi ise, "Tabiî Öğretim" ilkesidir. Bu ilke kendi sistemi içinde bile tutarsız bir ilkedir denilebilir. Çünkü, eski okulun öğretim kelimesini ve onun muhtevasını tenkid eden bir zihniyet için, bu ilke daha başka bir mânada kullanılmalıdır. Şu var ki, öğretimde çocuğun gelişimine riayeti esas almaları eski öğretime göre başarıdır. Ancak yine çocuk öğrenen ve alan bir obje mevkiindedir. Baltacıoğlu, bu eksikliğin farkındadır ki, bizzâtihi çocuğu "travay" sahibi yapmak ister. Çocuğun bütün güçleri ile, toplu bir eser oluşturmasını ileri sürer. "Çocuktan Hareket" akımı son ilke olarak "öğrencinin aktifliği"ni kabul eder. Ancak çocuğun aktifliğinin, sadece onun güçlerinin desteklenip geliştirilmesiyle sağlıyacağını sanneder. Baltacıoğlu, çocuğu tekâmülüne uygun bir eğitimle meşgul edebilirseniz aktif olabileceğini ve aktivitenin çocuğun dışındaki merkezlerle sağlanamıyacağını ifâde eder. Ayrıca O, verim ilkesi ile çalışmayı çocuğun ruhî bünyesine rapteder. Çocuğun neyi nasıl yapayım, hangi çalışmadan başlıyayım problemini de, kaabiliyetlerine uygun bir "inisiye" işlemi ile çözmeye çalışır.

Ellen Key'in eğitim anlayışı, Baltacıoğlu'ndan çok sığdır. Eğitimi cemiyetlik bir vakıa olarak göre Baltacıoğlu'nun yanında, reformcu bir anlayışa sahip olmasına rağmen, Key hayli kasır kalır. Çünkü Key, insanı oldukça dar bir açıdan ele alır. O, insanı, maddî bir obje gibi düşünerek önce onu ilmî verilere göre yetiştirip, sonra kalbine ve ruhuna ait gelişmeleri söz konusu eder. Bu anlayışla insanın mükemmel bir şekilde yetişebileceği ileri sürülemez. Key'in Hıristiyanlığa bakışı doğru olabilir. Bu zihniyetin fertlerin orijinalliklerini ve yaratıcılıklarını önlemiş olması da doğrudur. Ancak bu noktadan hareketle insanın inanca ihtiyacı yoktur hükmü çıkarılamaz. Burada Baltacıoğlu'nun genişliği ve derinliği derhal farkedilir. Ona göre, din bütün sosyal değerlere sinmiş, insanın bütün hareketlerine etkili olan vazgeçilmez bir değerdir.

Her ikisi de çocukların yapılarına uygun bir eğitim yapılmasını isterler. Baltacıoğlu, bu gerçeği yeni bir tekâmül anlayışı ile ele alarak ondan pedagojik sonuçlar çıkarır. Key'de böyle bir açıklamaya ihtiyaç duyulmaz.

Key, okulu mesleklerin icrası için, gerekli imkânlara sahip hale getirmeğe çalışır. Baltacıoğlu ise, okulu gerçek bir cemiyet haline getirmek ister.

Baltacıoğlu, eğitimi devlet felsefesiyle ilişkili olarak ele alır. Bu

7. 2. "İŞ OKULU" AKIMI

İş okulu akımı, asrımızdaki eğitim reformu akımlarının en merkezî, en yaygın ve en verimli olanıdır. Bu akımdan, çok güçlü bir şekilde çağımız hemen her yönden etkilenmiştir. En geniş kapsamlı bir eğitim reformu akımı olarak belirtilebilecek olan bu akım, diğer akımları kısmen veya tamamen kendi bünyesinde toplıyabilmiştir. Bu etki, o derece kesim ve inanılır olmuştur ki, 1900-1933 yılları arasında ilkokullar için ideâl okul, iş okulu modeli olarak kabul edilir.

"İş okulu" kavramından geleneksel okulların bütününe karşı, onların yerini almak isteyen yeni okul taslakları anlaşılabilir. Bu yeni okul taslakları, kendi aralarında farklılıklar göstermektedir. Ancak bu farklılığa rağmen şu iki esas noktada birleşirler:

- Çocuğu pasiflikten kurtaracak ilkeler ve çareler ele alınarak, onun faal olmasının sağlanması.

- Okullarda verilecek bilgilerin hayatın gerçeklerinden ve ihtiyaçlarından hareket edilerek verilmesi.

Görülüyor ki, "iş okulu" akımı, işi bir denge unsuru, zihni faaliyeti tamamlıyan bir unsur olarak görmektedir. Bu açıdan işin eğitime girmesini istemektedir. Bu isteklerini de, çalışmaları sayesinde 1919'dan beri, okul programlarına "iş dersi" şeklinde kabul ettirirler. Ancak, kendi düşüncelerine göre, diğer dersleri "iş dersi"nde olduğu gibi, reformdan geçiremezler.

"İş okulu" mensupları, işi eğitimin vasıtası olarak görür, iş kavramından da, "el işi faaliyeti"ni anlarlar. Zaten eliği mânâsındaki işten kasıt sadece eğitime vasıta olabilen bir iştir.

"İŞ OKULU" AKIMI MENSUPLARINDAN GEORG KERSCHENSTEİNER

Kerschensteiner, 1854'de München'de doğdu. İlkokul öğretmenliği yaptı. Sonra üniversiteye girdi. Üniversitenin matematik ve tabiat bilimleri bölümünden mezun oldu. Lise öğretmenliği yaptı. Bu sıralarda eski

okul sistemine karşı kendi düşüncelerine dayalı "iş okulu" anlayışını geliştirdi.

Görüşleri:

G.Kerschensteiner, J.Dewey ve Pestalozzi'den hayli etkilenir. Çağımızda, insanların hemen çoğunun bir elişi faaliyetinde bulunması düşüncesinden hareket eder. Ona göre, okulların gerçek görevleri fertleri mesleğe hazırlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için, bu gibi okullarda sadece elişi faaliyetlerine dayalı, hazırlayıcı bir iş dersini uygulamaya başlar. Böylece elişi faaliyeti, yaparak öğrenme dediğimiz serbest zihni faaliyetle verilmeye çalışılır.

Kerschensteiner, "çocuktan hareket" ilkesinden başlıyarak, "iş okulu" üzerinden, "Devlet vatandaşlığı eğitimine" varır. O'na göre, ilkokulların görevi şu üç ana noktada toplanmaktadır:

- Meslek seçimini yardım etmek, - Meslekî çalışmayı ve sosyal düzeni ahlâkileştirmek. Kerschenstei'nin, bunların hepsini birden "Karakter Eğitimi" olarak niteler.

Okullarda elişi faaliyeti için lüzûmlu olan labratuvar, dershane ve iş malzemesi gibi hususların olmasını isteyerek, genel öğretim okullarının meslek okulu haline getirilmesine karşı çıkar.

O, "iş okulu" akımının, teori ve uygulama alanında en büyük bir öncüsüdür. Eski okulu tek yanlı, entellektüalist yetiştiren, soyut bir okul olarak görür. Hattâ bu okulu eğitim okulu olarak kabul etmez.

Kerschenseteiner'in "iş okulu" modeli, elişi ile zihnî işin birleşmesinden oluşur. Ancak ön plânda elişi gelir. Buna rağmen, bununla ilgili zihnî işler de bu çerçeve içerisinde düşünülür. Fakat bu düşüncesi giderek tamamen tersine döner. İş kavramıyla o kadar çok meşgul olur ki, işin zihnî yönü hemen hemen ön ylâna geçer. O, bu durumu şöyle ifâde eder:

> "Müstakil zihni çalışma, bağımsız bir eliğinden daha fazla ölçüde iş okulu'nu karakterize eder" (1).

Kerschensteine, işin mânevî ve zihnî yönü üzerinde yapılan tenkitler-

den sonra, tek yanlı bir iş okulu anlayışında olmadığını belirterek, iş okulunun bir eğitim okulu olmasını, gençlerin karakterlerini şekillendirmesini esas alır. Kerschensteiner, çocuktan hareket etmekle kalmaz, çocuğun güçlerinin gelişmesini ve sergelenmesini de ister. O, işle meslek eğitimi arasında münasebet kurar. Mesleğe eğitim teorisi yönünden yaklaşır. Kerschensteiner okulunun temeline iş'i oturtur. İş'in eğitici fonksiyonlarını da, şu noktalarda görür:

- Kendiliğinden Faaliyet: Bu husus, iş'in eğitici ve başta gelen fonksiyonudur. İnsan bu sayede bir bütün olarak faaliyete sevkedilebilir.

- Yaşantı Bilgisi: İş okulu, öğrenme okulu'ndan farklı olarak yaşantı bilgisi de sağlar.

- İş Erdemleri: O'na göre, her iş insana belirli bir karakter çizgisi kazandırır ve bu çizgiler devam eder. Buradaki karakteri, irade gücü, hüküm verme gücü, ince duygululuk ve araştırıcılık yetileri mânâsında alır ve bu özelliklerin, herşeyden önce faal olma özgürlüğü içerisinde ve ilişkilerdeki çeşitlilik şeklinde geliştiğini ifâde eder. Ona göre, bu hususların sağlanacağı en uygun ortam iş okuludur.

- Güçlükleri Aşma: Her gerçek iş insanı zorlar. Bu zorlama gerçek iş'in tabiatına uygundur ve tabiîdir. Böyle olunca insandaki yetenekler ister istemez açılıp gelişecektir.

- Objektiflik: İnsan işle uğraşa uğraşa ölçü olarak objeyi alır. Böylece kendi "ben"i geri plâna itilerek objektiflik sağlanmış olur.

- Grup İçinde Çalışma: İş'in bünyesi grup çalışmasını gerektirir. Bu zaruret fertleri "Devlet vatandaşlığı eğitimi"ne ulaştırır.

Kerschensteiner, iş ve meslek eğitiminin amacını cemiyete bağlıyarak, bu amaç ile insan eğitiminin aynîleştirilmesini ifâde eder. Bu hususu Tonguç şöyle açıklar:

> "Onun içindir ki, tâlim ve terbiye teşkilâtının en esaslı vazifesi, pestalozzi'nin de ruhunda yaşıyan insan terbiyesi fikrinin izah ve tatbikî, yani terbiye edilecek kimselerin bir mesleke hazırlanmak için, derunî istidatlarının ferdî kabiliyetlerinin gösterdikleri istikamete doğru, sevkedilmesi ve terbiye edilecekler için, bundan daha iyi bir çare bulunamıyacağını göstermek olmalıdır" (2).

İş Okulu, Kerschensteiner ve İçtimaî Mektep

"İş okulu" anlayışı dayandığı ana düşünce itibariyle faaliyetçiliğin çerçevesi içerisinde düşünülebilir. Faaliyetçiliğin esası, faaliyet ilkesine dayanır. Bu ilkeyle ifâde edilen ana düşünce, benliğimizin vücut ve ruhtan ibaret olduğu düşüncesidir. Ruhumuz da, akıl, his ve irade gibi melekelerin toplamından ibaret değildir. Benlik birdir, bütündür. Öyleyse lisan, akıl, irade ve hâfıza eğitimi ayrı, ayrı yapılamaz. Benliğin bütünlüğünü dikkate alarak yapılacak eğitim, onu parçalıyarak ele alacak eğitimden daha uygundur. Benlik içten içe, bir bir şekilde oluşur. Şu halde, eğitim de, bir bir şekilde olmalıdır. Baltacıoğlu'nun, ilk eseri olan "Talim ve Terbiyede İnkılâp", bu anlayışın bizde ilk habercisidir. Bu anlayışın mebdei de Rousseau'ya kadar çıkar.

Görülüyor ki, "iş okulu" mensupları, ruhî bünyeyi ele alarak bu bünyeden elde ettikleri verilere dayalı bir eğitim anlayışı geliştirmek isterler. Bunun için Baltacıoğlu, bütün faaliyetçi anlayışlarda ve "iş okulu" anlayışında, en büyük eksiklik olarak "içtimaîyata" yer verilmediği gerçeği görür.

Hakikaten "iş okulu" mensupları, eski okul anlayışı yerine, iş'i ve iş vesilesiyle eğitimi koyar. Onlar, bunu hayli önem verirler. Baltacıoğlu ise, eski okul anlayışı yerine işbirliğini, sosyal ve gerçek çalışmayı, yaratıcılığı alır. Onlar faaliyeti bir vesile sayarlar, Baltacıoğlu ise, bunu yaratıcı bir hareket kabul eder ve amaç olarak ileri sürer. Çünkü, onlar bu anlayışları ile faaliyet merkezleri kabul ederler. Arzu ve istek gibi. Baltacıoğlu ise, "istihsâl merkezleri vardır, alâka merkezleri yoktur" diyerek, eğitici olarak gerçek hayatı, hayatın tecellisi olacak şekilde okulu kabul eder. İş okulu mensupları, bütün tenkitlerine rağmen, mevcut okulu sanayileştirmekten ileri gidemezler. Hattâ çoğu defa işi, karton kutu, mukavva abajör ve tel sepet gibi sunî bir safhaya ulaştırırlar, hayatın zaruretlerinden iş'i koparırlar. "İş okulu" mensupları, geliştirdikleri yeni eğitim anlayışlarının temeline "iş, faaliyet, cazibe..." gibi ferdî ve ruhî unsurları koyar. İçtimaî Mektep'de ise, bütün zaruretleriyle cemiyet alınır. İş, eğitim için "iş okulu"nda bir vesiledir. Onlar, bu anla-

yıgı derslerde sadece "eliği" faaliyetine inhisar ettirirler. Bu hususa Tonguç da göyle temas eder:

> "İçtimaî noktaî nazarından bakılınca hayat vasıtasiyle terbiye, yetişmekte olan nesli, cemiyetin ihtiyaçlarına göre, hayat vasıtasiyle terbiye etmekten başka bir şey değildir" (3).

İçtimaî Mektep'de, iş hayatla birlikte ele alınır ve hayatın meslekî zümrelerinin oluşumuna göre verilir. Yani fert bu zarurətleri yaşar, bu yaşayışla birlikte eğitilir. Bu anlayışta ayrı bir iş dersi ve tabiat dersi yoktur. Yalnız içtimaî bir faaliyet vazifesi vardır. Gerçek çevrelerde çocuklar cemiyetlik değerdeki öğleri görecekler, eğitimin verimi de, bu işlerin cemiyetlik açıdan ortaya koyacakları verimle ölçülebilir. Bunun için, çocuklara gerçek cemiyetin gerçek meslekî zümrelerinin gerekleri yaşatılmalıdır.

Görülüyor ki, Baltacıoğlu'nun, iş ile eğitim arasındaki münasebeti açıklayışı 20. yüzyılın "iş okulu" anlayışından hayli farklıdır. Buna rağmen, bu anlayış değer itibariyle ondan geri değil, daha gerçekçi ve daha şümullüdür.

Kerschensteiner İle Baltacıoğlu'nun Temel Görüşleri Söyle Mukayese Edilebilir :

Kerschensteiner'de, okulların amaçlarından birisi de, fertleri ve öğrencileri meslege hazırlamaktır. Baltacıoğlu'nda, okullara amaçlar yükletilemez. Hemen hemen her okul cemiyetin istediği insanı yetiştirmek için, o cemiyetle birleşmiş ve bütünleşmiş vaziyettedir. Böyle bir okulda, meslekler ancak yaşatılır, sunî olarak öğretilemez. Kerschensteiner, iş'i eğitim vasıtası sayar, işle eğitim vermek ister. Baltacıoğlu'nda böyle bir problem yoktur. İş cemiyetin ve mesleğin tabiî bir uzvudur, onu öğrenciler bu tabiîliği içerisinde yaparlar. Tabiî çevrelerde yapılan işlerin, ruha ve vücuda kazandırdığı değerler vardır. İş içinde eğitim, tabiî olarak yapılabilir. Kerschensteiner, ilkokula çizdiği amaçlar sayesinde, çocukları "Karakter eğitimi"ne tâbi tuttuğuna ve onların karakter sahibi olacaklarına inanır. Bu açıdan eski okulu tenkid ederken, onun başlıbaşına eğitim okulu olamıyacağını kabul eder. Baltacıoğlu ise, şahsiyetin, çocuktaki iç gelişimin des-

teklenmesi ve ona, uygun ortamların oluşturulması ile vücut bulacağını savunur. Eski okulu tenkit eder, fakat her devrin okul sistemini, o devrin zihniyetinin bir yansıması, bir aynası olarak kabul eder.

Kerschensteiner, işi, zihni iş ve eliş diye iki kısımda düşünür. Böyle olmasına rağmen, bu ikisi arasındaki farklılığı halletmiş sayılmaz. Teori ve pratik arasındaki ayrılığın işte yeniden ele alınması diye düşünülebilecek olan bu nokta Kerschensteiner'de açıklığa kavuşturulmuş değildir. Böyle olmasına rağmen, o işle karakter eğitimi vermeğe çalışmaktadır. Ayrıca Kerschensteiner otomatik iş sistemlerinin karakter üzerindeki menfî etkilerini de, ele almış değildir. Baltacıoğlu, başlangoçta nazarîlik, amelîlik münakaşasına girmek. Bu noktanın iyi anlaşılmasını ister. O, en iptidaî işte bile fikir yoktur iddiasını kabul etmiyerek, bu iç içe oluşumu kendi bütünlüğü içerisinde görmeyi daha uygun bulur. Şahsiyetteki çözülme ile iş'in münasebetini Baltacıoğlu da ele almış değildir.

Kerschensteiner, iş'in esaslı fonksiyonlarını sezen ve Baltacıoğlu'ndan daha engin bir iş düşüncesine ulaşır. Bunun için O, iş'in insan üzerindeki etkilerini ve insana kazandırdığı alışkanlıkları muntazam bir şekilde izaha kavuşturur. Ancak bu açıdan Kerschensteiner, giderek iş'e her şey gözüyle bakmaya başlar. Baltacıoğlu'nda ise, iş çok şeydir, ama herşey değildir.

Nihayet Kerschensteiner iş'i amaçlandırmak için, öğrencide, alâkayı dallandırmak, hâtıralarla alâkanın fazlalaştırılmasını ve yan tesirlerle de değişimini ister. Baltacıoğlu ise, alâka merkezlerine karşı çıkarak istihsâl merkezlerini ileri sürer.

7. 3. "ÜRETİM OKULU" AKIMI:

İş okulu akımı, üretim okulu akımında köklü bir değişmeye uğrar. Bu yolla eğitime, ekonomik iş, hattâ endüstriyel iş sokularak ona ayrıca sınıfçı bir karakter eklenir.

Üretim okulu akımı, Karl Marx'ın (1818-1883) düşüncelerinden ilhamını alarak vücut bulur. Ancak eğitim tarihi içerisinde uzun bir geleneğe sahiptir. Bu yöndeki fikirler, klâsik ütopyacılarda ve daha sonraları 18. ve 19. yy. ütopik sosyalistlerinde görülmektedir.

Karl Marx ile Frederic Engels tarafından geliştirilen sosyalizm sistemi içerisinde yer alan bu fikirler, onların zamanında, pratik alanda bir geçerlik kazanmış değildir. Karl Marx 1886'da Cenevre'de toplanan "Enternasyonel İşçiler Birliği"ne sunduğu muhtırada, bu konudaki görüşlerini şöyle formüle eder:

> "Eğitimden üç şeyi anlıyoruz:
> Birincisi zihni eğitim,
> İkincisi beden eğitimi,
> Üçüncüsü politeknik eğitim."

Bu öyle bir eğitimdir ki, bütün üretim süreçlerinin genel ilmî ilkelerini öğretecek ve aynı zamanda da, çocukları ve gençleri pratik çalışmalara sokarak, her türlü işde faydalanılacak temel âletlerin kullanılmasını kazandıracaktır. Politeknik eğitim üçüncü sırada zikredilmesine rağmen Marx'ın eğitim anlayışının temel dayanağını ortaya koy. Marx başka bir yazısında politeknik eğitimi, "eğitimin maddî üretim ile birleştirilmesi" diye tanımlar. Böylece "iş"in "insanın insan olmasındaki önemi" eğitimin merkezini teşkil eder.

"Üretim okulu görüşü" Batı Avrupa'da, özellikle Almanya'da Marx'çı Revizyonistler ya da, onlara yakın yer alan Sosyal Demokratlar tarafından temsil edilir.

Üretim okulu görüşü en geniş sınırlar içerisinde ilk defa ihtilâl sonrası Rusya'sında gerçekleştirildi. Günümüzde ise, "politeknik eğitim" sistemi olarak sosyalist ülkelerde gerçekleştirilmektedir.

"Üretim Okulu" Akımı Mensuplarından Pavel Petroviç Blonski

Blonski, 1884'de Kief'de doğdu. İlk orta ve yüksek öğrenimini burada yaptı.

1908'de Moskova'da Kız Öğretmen Okulunda Psikoloji öğretmeni olarak göreve başladı. 1913'de doktora yaptı. Moskova Üniversitesinde Eğitim İlmi ve Psikoloji dallarında doçent olarak dersler verdi. Bu arada idarecilik de yaptı. İhtilâl sonrasında Moskova ikinci Devlet Üniversitesine Profesör olarak atandı, aynı zamanda Moskova "Komünist Eğitim Akademisi" ile Pedagoji Enstitüsünde de faaliyet gösterdi. P.P.Blonski, 1922-24 yılları arasında Sovyetler Birliği eğitim politikası ve öğretim programları üzerinde hayli etkili oldu. 1922'de Lenin'in tavsiyesi ile Âlimler Konseyi'nin Eğitim İlmi Bölümü başına getirildi. Bu görevde 1929'a kadar kaldı.

1927'den itibaren Blonski'nin görüşleri Sovyetler Birliğinde resmen tenkit edilmeye başlandı. 1941'de Moskova'da öldü.

Eğitim Hakkındaki Görüşleri :

Blonski, Marx'ın fikirlerine bağlıdır. O, bu fikirleri işliyerek eğitime ait düşüncelerini geliştirir ve sistemleştirir. Böylece Marx'ın Politeknik eğitim anlayışını, ciddî bir şekilde ele alıp geliştirir. O'nun hedefi, eğitimi reforme ederek, Marx'sist düşüncenin okullarda yaşanır hale getirilmesidir.

Blonski, geleneksel okulu reddederek, onun yerine "hayat okulu" anlayışını geliştirir. Bu anlayış "iş eğitimi" ile "cemaat eğitimi" esasına dayanır. Yani yeniokul çocuğun bir "hayat yeri" ve sosyal yönden hayli önemi olan "iş'in yeri" olacaktır. Blonski'nin, eğitim reformuna ait düşüncelerini açıkladığı eseri, "İş Okulu"-1919, adlı eseridir. Bu eserde O, iş'i, ekonomik ve sosyal yönden zorunlu bir iş anlayışına göre açıklar. Bundan dolayı bu okula "üretim okulu"dur denilebilir. Blonski, liberal yöndeki iş okullarını, özellikle Kerschensteiner'in iş okulu anlayışını, sunîlikle vasıflandırarak reddeder.

Blonski'nin "İş okulu" ise, çağın karakteristiğini ve fabrika üretimini gerçekleştirecek bir metoda sahip, gerçek bir "üretim okulu"dur. Blonski, bu anlayışı ile Marxist teorinin "sınıfsız bir toplum yaratma"

ütopisine dönük bir çalışma içindedir. O'na göre, eğitimin amacı, çocuğa modern endüstriyel kültürü aşılamaktır... İş okulundaki eğitimin merkezi meselesini, çocuğun doğuştan getirdiği özelliklerden hareket edilerek, onun modern endüstriyel kültüre hâkim olmasının, nasıl sağlanacağı hususu teşkil eder.

Blonski, çocukların belirli bir yaştan itibaren, üretim içinde çalışmalarının zorunlu olduğunu söyler. Çocuğun iş ve üretim içinde erkenden çalışmasının, erken bir meslekî ihtisaslaşma olmayıp, onlara geniş çerçeveli teknik bir formasyon sağlamak amacını güden bir çalışmadır.

Endüstri içinde çalışma sayesinde, yeni yetişen nesiller için, derinliğine bir eğitimin temeli sağlanarak onların çok yönlü bir şekilde yetişmelerinin şartları oluşturulabilir. Bu anlayış, öğrencilerin, endüstri toplumunun bariz özelliği olan, makinalara kolay intibakını sağlıyarak, onlara bir makinadan diğerine geçme imkânı bahşedecektir.

Blonski'nin, iş'in, insan ruhu üzerindeki menfî etkisini belirtmesi, O'nun dikkate değer bir yönüdür. Diğer "iş okulu" ve "üretim okulu" mensupları bu kavrayışa ulaşamamışlardır.

Ancak Blonski'de, eğitimin sadece endüstriyel iş yoluyla olabileceği kanaati, inhisarcı bir görüşün ifâdesinden başka bir şey değildir.

Blonski, okul ile üretimi birleştirerek Marx'ın "iş ile öğretimin birleştirilmesi" kaidesine uygun hareket eder ve bu ölçü üzerine de, Politeknik eğitimi kurar.

Blonski, "iş okulu" anlayışına ikinci bir temel olarak "kollektiflik ilkesi"ni alır. Bu anlayışa göre, endüstriyel iş, ancak kollektif bir çalışma ile yürütülebilir. Okul da, bu endüstriyel iş organizasyonunun hemen hemen aynısı olacaktır. Yani çocukların iş cemaatları, okulun işleyişinin ve organizasyonunun esasıdır.

Bu yeni okul kendi içerisinde birtakım kademelerden oluşur.

- Kindergarten (3-7 yaşları): Bu okullar, iş esaslarına göre düzenlenir ve mecburîdir. Oyun bunlarda eğitimin merkezi durumundadır. Ay-

rıca bu okullarda, çocuklar yetişkinlerin hayatî faaliyetlerini ve makinaların işleyişlerinin müşahade ve taklit ederler.

- Endüstriyel iş okulunun 1. kademesi (8-13 yaşları): Bu kademe "Komün" hayatına göre düzenlenir. Burada çocukların eşit muamele görmesine dikkat edilir. İş komünleri halinde teşekkül ettirilen bu okul, "sınıfsız bir toplum" düzenini amaç edinmiştir. Sınıf sistemi ve geleneksel dersler yerine "somut gerçeklik" konulmaya çalışılır. Çocuklar 150-200 kişilik gruplar halinde, "Çalışma odası" şeklinde tanzim edilmiş salonlarda oynarlar, çalışırlar ve dinlenirler. Onlara, tam bir "komün" hayatı yaşatılmak istenir. Çünkü Blonski'ye göre, çocuk "sınıfsız" bir tabiata sahiptir.

- Endüstriyel iş okulunun 2. kademesi (14-18): Gençler artık fabrikada çalışırlar. Bu kademede Blonski, Marx'ın "politeknik" eğitim görüşünü ve teori ile pratiğin birleştirilmesi ilkesini esas alır. Gençler yetişkin işçilerle birlikte bu okul-fabrikalarda çalışırlar ve öğrenirler. Bu okul-fabrikalarda bilimsel formasyon kazanmış işçiler yetiştirilir. Üretim eğitimi yanında çocuklar, spor, edebiyat ve güzel sanatlarla da uğraşırlar.

Blonski, bu okulda "üretici iş" ile "eğitim" birleştirmekte, böylece endüstriyel faaliyet içerisinde eğitimi sağlamaya çalışmaktadır. Bu çalışma tarzı sayesinde gençler, tekniği hem yaşıyarak kazanırlar, hem de, tekniğe hakim olurlar. Bu eğitim tarzı, tabiata ve topluma yön verecek insanları yetiştirmek suretiyle, "yeni bir toplum" meydana getirmeyi hedef almaktadır.

Üretim Okulu, Blonski ve Baltacıoğlu

Üretim okulu anlayışına temellendirmiş olmak ve bu anlayışın uygulamasını uzun yıllar Rusya'da yapmış olmak bakımından, önemli mevkilerde bulunan Blonski'yi, Baltacıoğlu ile mukayese etmek gerekir.

Öncelikle belirtelim ki, Blonski, tam mânasıyla Marxist felsefenin eğitime uygulanışı üzerinde durur. O, bu anlayışıyla belirli bir dünya görüşünün tatbikçisi mevkiindedir. Baltacıoğlu ise, metod olarak

Marxism'den faydalanmasına rağmen, böyle bir dünya görüşünü, temel bir felsefe olarak benimsemiş değildir.

Her ikisi de, geleneksel okul anlayışına karşıdırlar. Ancak bu mevcut okul anlayışı yerine, getirmek istedikleri sistemlerin muhtevası, ikisinde de ayrıdır. Blonski, Marx'çı bir anlayışın hâkim olduğu bir okulu benimser, onu yaşatmak ister. Baltacıoğlu ise, "Yeni Adam"ları yaredecek bir anlayışın hayat bulmasını ve okullaşmasını savunur. İkisi de, okulla hayatın içiçe olmasını ister. Fakat ikisinde de, arzu edilen hayatın muhtevası değişiktir. Blonski'deki yeni okulun iki temeli, "iş eğitimi" ve"cemaat eğitimi", esas aldığı Marx'çı feldefenin okul ve eğitim pratiğindeki görünümüdür. Blonski'deki "cemaat", Baltacıoğlu'nda, gerçek cemiyet, "iş" ise, gerçek hayatın zarurî kıldığı iş demektir.

Biri yaşıyan hayatı ve iş'i, diğeri ise, yaşatmakistediği hayatı ve buna bağlı olarak zorunlu gördüğü iş'i,kurmak istedikleri yeni okula temel alırken, sadece "iş" ve "hayat"ı, hayat telâkkisini okula sokmak noktasında aynı düşünürler.

Baltacıoğlu'nda ve Blonski'de, çağın karakteristiğine uygun insan tipi yetiştirme gayreti vardır. Ancak Blonski, bu amacıyla sınıfsız bir toplum oluşturmayı esas kabul eder. Baltacıoğlu'nda ise böyle bir endişe yoktur.

Çocuğun kabiliyetlerine dikkat etmek ve saygı duymak noktasında ikisi de hemfikirdir. Şu farkla ki, Blonski'nin doğoncesi adına çocuğun kabiliyetlerini yönlendirmek çabasına karşılık Baltacıoğlu, çocuğun kabiliyetlerinin serbestçe seçilip, gelişmesini ve bu gelişmeyi sağlıyacak ortamın varedilmesini savunur. Eğitim, Blonski'de, gayet dar bir kalıp içerisinde ele alınır. O'na göre, eğitim, sadece endüstriyel iş vasıtasiyle olabilir. Baltacıoğlu ise, eğitime böyle dar ve kesin sınır çizme yerine, onu çok geniş bir perspektifte ele almayı tercih eder.

İki eğitimcide de, okul ile "üretim"i birleştirme düşüncesi mevcuttur. Ancak Blonski, bu birleştirmeye de, sınır çizerek üretim ve okul ilişkilerinin Marx'çı bir anlayışa göre tanzimini ileri sürer. Ayrıca Blonski'de, "üretim" hemen hemen somut sahalara inhisar eder. Bunun da-

şında herhangi bir amaç ve endişe Blonski'yi rahatsız etmez. Baltacıoğlu'nda, "üretim" kavramı çok geniş bir açıdan ele alınmakta, maddî ve mânevî bütün değerler alanına ait çalışma ve gelişmeler bu terimle ifâde edilmektedir.

Baltacıoğlu ve Blonski'de yeni cemiyetin özelliklerini ferde kazandırma ve endüstri içerisinde onu uygun bir tarzda çalıştırarak kendiliğinden bilgi ve teknik beceri sahibi yapma amacı ortaktır.

Blonski, öğrencinin endüstri içerisinde çalışarak makinalara intibak edebileceğini böylece bir makinadan diğerine kolayca geçebileceğini savunur. Bu düşünce Baltacıoğlu'nun, "inisiyasyon, başlatma" ilkesinin ifâdesinden başka bir şey değildir. Başlatma ilkesine göre, eğitim her şey değildir. Sadece alıştırma ve başlatma işleminden ibarettir. Bu işlem de, öğrenciler için en lüzûmlu işlerden yapılmaya başlanarak, böylece öğrenciler hayatî işlere "inisiye" edilir.

Blonski, "iş"in, insan ruhu üzerindeki menfî etkisine işaret ederek, ruhî bünye ile bedenî yapı arasında mevcut dengenin bozulmamasını ister. Ancak Blonski, uygulamalarında böyle bir dengeyi koruyamaz, aksine daima iş'in lehinde olur. Zaten düşüncesinin temeli dikkate alınırsa, ruhî bünyeden bahsetmesi bile başlıbaşına bir tenakuzdur. Blonski'nin okul ve eğitim anlayışının ikinci temel ilkesi olan, kollektif çalışma ilkesi Baltacıoğlu'nda, iş'in ve mesleğin, cemiyetin şartlarına ve zaruretlerine göre ele alınmakta, bu yolla açıklığa kavuşturulmaktadır. Blonski ise, bu ilkeyi, hayalî, ütopik ve sınıfsız bir cemiyet kurmak ve öğrenciyi bu cemiyete intibak ettirmek için kullanır. Bu ilke Blonski'de, tabiî hayat dikkate alınarak geliştirilmiş, ama hayatın tabiîliğinden soyutlandırılmak suretiyle kullanılmaya çalışılmıştır. Blonski, zorlama ile, zihnî inşaalar yoluyla oluşturduğu sunî hayatı, geçerlikteki tabiî hayatın yerine koyma gayretindedir. Yani Blonski, cemiyet hayatının bütünüyle, tabiî olarak yaşatılması yerine, sürü hayatı varetme ve insanı sürü içinde ele alma çabasındadır.

Baltacıoğlu'nda cemiyet, yaşayan ve vardan cemiyettir. Nefkûre de, bu tabiî cemiyette oluşan tabiî bir nefkûredir. Bunu için Baltacıoğlu'nda, Blonski'de rastlanılan zorlama ve sunîliklere rastlanmaz. Blonski'deki bu düğüm, onun insana bakışının ve insanı mânalandırışının zarurî bir

sonucudur. Blonski tabiî insanı, yani yaşıyan ve varolan insanı, bütün güçleriyle birlikte, olduğu gibi ele almaz. İnsana Marxist açıdan yanaşır. Bunun için insan O'nda tek yönlüdür. Endüstriyel iş'in, fabrikanın civatası, unsuru gibidir. Baltacıoğlu'nda ise, insan, "biyo-psiko-sosyolojik" verilerin ışığı altında değerlendirilerek, insan, tarihî ve dinî bir platformda ele alınır. Blonski'de, bu gibi değerlere rastlamak mümkün değildir. Bunu için meselâ, "3-7 yaşları) civarında Kindergarten'de eğitilecek çocukların oyunları bile iş esaslarına göre düzenlenir. Yani çocuğun hayaline bile hâkim olmaya çalışan bir anlayışla hareket eden Blonski, onun tabiatına uygun bir eğitim sistemi geliştiremez. Oyun serbest bir faaliyettir. Oyunun bu özelliği yok edilirse, varlığı ortadan kaldırılır.

Endüstriyel iş okulunun 1. kademesinde esas alınan "komün" hayatına, tabiî bir hayat denilemez. Bu gayri tabiî hayat anlayışına dayalı, "sınıfsız bir toplum"da oluşturulamaz. Geleneksel okulun sınıf, sıra ve kürsü gibi hususîyetlerini kaldırıp, onun yerine, "somut gerçeklik" getiriyorum anlayışı da iddiadan öteye geçemez. Bu iddiaya göre, eğer "somut gerçeklik" sadece fabrika ve maddî üretim hayatından, yahut "sınıfsız" bir "komün" hayatından ibaretse, bu anlayışa insanı ve hayatı olduğu gibi ele almadığından gerçekçi bir anlayış denilemez. Baltacıoğlu, geleneksel okul sistemi yerine, hayattan koparılmış "somut bir gerçeklik" getirme iddiasında değildir. O, bu okul sistemini tenkid ederken yaşayan ve varolan, bir hayatı dikkate alıyor bunun için de, teklifi "İçtimaî Mektep"dir.

Blonski'nin, çocuğun tabiatı "sınıfsız bir tabiattır" hükmü muğlak bir hüküm olarak görülmektedir. Çünkü bu değerlendirme hem yeteri kadar açık değil, hem de Marxist bir ideolojinin dövizi mahiyetindedir. Bu açıdan Baltacıoğlu, çocuğu sadece çocuk olarak ele alır. Onu idealize edilmiş bir yapıda düşünmez.

Bugünkü ilmî çalışma ve ilmî istihsâl etme yolları dikkate alınırsa, Baltacıoğlu'nun, İçtimaî Mektep sistemi, Blonski'nin, Endüstriyel iş okulu'nun ikinci kademesindeki görüşlerinden ileri ve tutarlıdır.

Blonski'ye göre, gençler hem fabrikada çalışacak, hem de, orada bilimsel formasyon kazanmış işçiler sayesinde, ilmî istihsâle yöneleceklerdir. Bu husus sadece nazarîyede olabilir. Çünkü söz konusu gençler,

bilimsel formasyon sahibi işçilerin nezareti altında, olsa olsa üretici birer teknik adam olurlar. İlmî istihsâl edebilecek âlim seviyesine ulaşamazlar. Ancak ilim hayatı yaşıyan, ilmî prosedür ve çalışma sistemine âlim gibi iştirak eden fertler, ilmî istihsâle yönelebilirler.Bunun için Baltacıoğlu:

> "Tam bir terbiye felsefesi ruhî ve içtimaî bütün mutalara tam bir surette dayanmak ve bunlar üzerine kurulmak sayesinde mümkün olur. Böyle yapılamayınca tatbikatta aksar" der (4).

Görülüyor ki, genel hatları ile, ilk bakışta Blonski'nin "üretim okulu" anlayışıyla hayli benzerlikler arzeden Baltacıoğlu'nun, "İçtimaî Hektep" sistemi, bu genel çizgilerdeki benzeyişe rağmen, muhteva ve işlerlik yönünden birçok farklılıklar arzetmektedir.

S O N U Ç

Baltacıoğlu'nun, Aytaç'ın deyimiyle, "İnkılâpla başlayıp, ihtilâlle sona eren" eğitim anlayışı üzerinde, yeteri kadar durulmamış olması, kültürümüz adına önemli bir kayıptır. Çünkü Baltacıoğlu, eğitim meselesini, her şeyden önce başlıbaşına bir felsefe meselesi olarak ele alır. O'na göre, eğitimde önce halledilmesi gereken husus, insan meselesidir. Yani insan nasıl mânalandırılır ve ele alınırsa, eğitim ona göre kurulur. Bunun için, temelde yetiştirilmek istenen insan tipu tesbit edilmelidir. Bu işlem yapılırsa, büyük ölçüde eğitim ve eğitim felsefesi halledilmiş demektir. Baltacıoğlu, bu hayatî meseleye, memleketimiz eğitimci ve düşünürlerinin el atmadıklarından yakınır. O, eğitim işinde, memleketimizde yapılması gerekenin yerine, hep günübirlik meselelerle ve teknik bazı düzenlemelerle uğraşıldığını ifâde eder.

Memleketimizde Baltacıoğlu'na gelinceye kadar, eğitim meselesi, düşünce meselesi olarak ele alınmaz. İnsanımız ve cemiyetimiz geçmişi, geleceği ve günün zaruretleri ile, geniş bir perspektif içerisinde düşünülerek mânalandırılmaz.

Baltacıoğlu, bu boşluğu sezer ve sistemini bu ana ihtiyaç etrafında kurmaya çalışır. Bu iş gerçekten zordur. Hem bir sanat, hem de, teknik ve ilim işidir. Sanat işidir, çünkü yaratıcılığı duymayı ve yapmayı gerektirir. İlim işidir, çünkü tarih boyunca meydana getirilmiş sistemleri, iç kuruluşları itibariyle incelemeyi ve onlardan neticeler çıkarmayı gerektirir. Ayrıca bu çalışma, çağımızı ve özelliklerini dikkate alarak bütün bu verileri "asrî teknik"le işleyip geliştirmeği gerektirir.

Baltacıoğlu, yapılageldiği gibi, Batı'lı sistemleri taklitle zaman geçirmez. Kendi sistemini yukardaki zaruretleri esas alarak kurmaya çalışır. Bunun için, Aytaç'ın tesbitiyle, "...Önce geleneksel eğitimi şiddetli bir tenkitten geçirmekte ve bunun köklü bir biçimde değiştirilmesini istemektedir" O, bu konuda, "arı ve kunduz" yetiştirmiyelim, insan yetiştirelim diyerek, bu insanı yetiştirmek için, ferdî ve içtimaî zaruretlerle, devrin tekniğinin ferde kazandırılmasına dayanan "İçtimaî Mektep" sistemini teklif eder. O, bu sistemle içerisinde ya-

şadığımız cemiyetin ve çağın ihtiyaç duyduğu insanı, yani "Atom çağı"-nın insanını yetiştirebileceğini savunur. Ancak bu sistem gelişigüzel meydana getirilmiş bir sistem değildir. Baltacıoğlu'na göre, önce içerisinde yaşanılan cemiyet, sosyolojik metodlarla incelenmeli, sonra da, o cemiyetin ferdî, psikoloji, biyoloji, psikanalist...v.s.gibi ilimlerin metod ve anlayışları ile tahlil edilmelidir. Bu bilgilerin ışığı altında geliştirilecek sistem, eğitim felsefesine dayalı "İçtimaî Mektep" sistemine vücut verecektir.

Bu anlayışta, eğitimin amacı ve ideâli cemiyete göre tayin edilmekte, metodu da, psikolojiye dayalı ilmî bir çalışma ile tesbit edilmektedir. Böylece Baltacıoğlu, içerisinde yaşanılan cemiyetin ve o cemiyetin insanının, önemli özellikleri ile tanınabileceğini savunur. O, bu inceleme sayesinde millî pedagoji anlayışının tesbit edilebileceğine inanır. Baltacıoğlu, ancak bu metod ve anlayış üzerine kurulabilecek bir sistem sayesinde "millî insanın millî kültür ideâline göre yetiştirilebileceğini" ileri sürer. Bu anlayışa kaynaklık etmesi dolayısiyle, tarih boyunca teşekkül etmiş "terbiye gelenekleri" ile, din, dil ve sanat değerleri de, tesbit ve tahlil edilmelidir.

Baltacıoğlu, zemini oluşturulan bu temel felsefe üzerine kurulacak olan okul sistemlerinin, sosyal organizasyon esaslarına göre çalışmalarını ister. Böylece eski okulların iç yapısı, bu yeni organizasyonla tamamen ortadan kaldırılarak yeni okul bu uygulama ile tam bir "demokrasi evi" ve "cumhurî" bir bünyeye ulaşacaktır.

Yeni okulun metodu ve öğretmeni de, yeni anlayışa göre meydana getirilecektir. Bu öğretmen, çocuğun tekâmülünü bilen, eğitimi bu anlayışa göre yapan, gerçek bir dost ve yardımcıdır. Okulda uygulanan metod ise, cemiyetteki gerçek şahsiyetlerin teşekkülünü hazırlayan, sosyal zümrelerin, kendi iç bünyelerinin zaruretlerine uygun, tabiî metodlardan farklı değildir. Okulun "içtimaî zümreler"den teşekkül eden hayatı, bu okulda, cemiyette yaşayan gerçek çevrelerin varlığını meydana getirecektir. Bu gerçek çevrelerde öğrenciler, gerçek işler ve tekniklerle meşgul olarak gerçek bir istihsâle ulaşacaklardır. Öğrenciler, bu çevrelerde karşılıklı ve sürekli etkileşimin, tabiî münasebetlerin sayesinde de, gerçek şahsiyetlerine erişeceklerdir.

Bu eğitim anlayışı, etki eden, faaliyet gösteren ve gerçek bir istihsâl

elde eden, gerçek şahsiyetlerin yetiştirilmesini amaç edinir. Baltacıoğlu, söz konusu gerçek şahsiyetleri oluşturmaya çalışırken, iki önemli hususa değinir: Bu hususların birisi, öğrencilerin millî ve meslekî şahsiyetlerini bir arada, belirli bir bütünlük içerisinde kazanmaları, diğeri ise, bu şahsiyetleri verebilecek organizasyonların teşekkül ettirilmesidir. O, bu konuda gerçek hayatı esas alır. Çünkü, gerçek hayatta, faaliyette bulunan, etki eden ve etkilenen şahsiyetteki fertler, mutlaka herhangi bir mesleğin elemanıdırlar. Bunun için Baltacıoğlu, gerçek şahsiyetleri yetiştirecek yeni okul sisteminde, ayrı bir meslek eğitimiyle genel eğitimin olamıyacağını kabul eder. Gerçi O, "İçtimaî Mektep" sisteminde böyle bir ayrılığı savunur. Fakat bu düşüncesinden, "genel eğitim anlayışının meslek eğitiminin soysuzlaşmış şeklinden başka bir şey değildir" diyerek kısa zamanda vazgeçer. Çünkü "şahsiyet pedagojisi"nde, şahsiyetin oluşumunu engelliyebilecek her şey ortadan kaldırılmalıdır anlayışı esastır.

Baltacıoğlu, eğitimi şu veya bu ideâle göre ele almaz. O'na göre, eğitim, "sosyal gerçekliğe bağlı sosyal bir zorunluluktur". Yani cemiyet yönünden eğitim tam bir "müesseseleşme", fert yönünden ise, "sosyalleşmedir". Kemal Aytaç, "Baltacıoğlu'na göre, eğitimin bu niteliğinin dışında kalan her hareket, sosyal gerçeklik tarafından menfî bir tepki ile karşılanır" der.

Baltacıoğlu, "İçtimaî Mektep" sisteminin bir yönünü de, ekonomik istihsâl ilkesinden hareket ederek ele alır. Bu ilkeye göre, eğitimin istihsâl edeceği varlık insan şahsiyetidir. Bu şahsiyet de, ancak tabiî çevresi içerisinde istihsâl edilebilir. Böylece eğitim, ferdin iç bünyesinde meydana gelen bir oluşum olarak düşünülür. Önemli olan, bir nevi ruhî tekâmül ve olgunlaşma denilebilecek bu iç gelişimin, dış şartlarını hazırlamaktır. İstenilen şahsiyetler, bu sistemde bu yolla sağlanmaya çalışılır. Bu yolun dışında kalan, baskı, istibdat...v.s. gibi metodlar, "İçtimaî Mektep" anlayışında yer almaz.

Baltacıoğlu, şahsiyeti ezen, sınıf, sıra, yıl...v.s.gibi esaslara göre kurulmuş, bugünkü eğitim sistemini reddeder. Çünkü bu okul sisteminin üzerinde kurulduğu temel düşünce sakattır. Fertler, ne aynı tekâmül safhalarından geçerler, ne de, aynı güç ve yapıdadırlar. Bu halde gelişimleri, kabiliyetleri ve yapıları ayrı olan fertleri, aynı

programa, muhtevaya ve zamana göre eğitmek makul bir düşüncenin eseri değildir. Baltacıoğlu'na göre şahsiyetin tekâmülüne ve ferdî kaabiliyetlere göre yapılacak bir eğitimde, bugünkü klâsik okul anlayışına yer verilemez. Çünkü, kaabiliyetleri dikkate almıyan, şahsiyeti esen ve çalışkan öğrencileri tembellerle aynı seviyeye getiren, bugünkü eğitim sistemi ile, üretici fertler yetiştirilemez. Böylece eğitime, devlet bütçelerinden ayrılan pay, ölü bir duruma getirilerek eğitimden beklenilen verim elde edilemez.

Cumhuriyet döneminde, klâsik okul ve eğitim sistemine, nâzım fikir ve ilkelerle yani belirli bir sistemle karşı çıkan ilk eğitimci Baltacıoğlu'dur, denilebilir. Ancak Türkiye dışında, klâsik okul anlayışına karşı çıkan ve modern sistemler diye bilinen Dalton, Winnetka sistemleri gibi bir çok sistemler mevcuttur. Bu sistemlerin anlayışı da, mesaînin fordîleştirilmesine dayanır. Onlar, bu yönüyle Baltacıoğlu'nun "İçtimaî Mektep" sistemiyle benzerlik arzederler. Ancak Medrese sisteminde de, sınıf, program, saat, yıl ve kürsü esası yoktur. "İçtimaî Mektep" sistemi, bu yönüyle Medrese sistemiyle de, benzerlik arz etmektedir. Baltacıoğlu, her iki sistemden de, etkilenmiş olabilir. Ancak "Batı pedagojisinin kocadığını" ifâde ettiğine göre, sistemini kurarken, tarihî kaynakları ihmal etmediği söylenebilir.

Baltacıoğlu, Batı'ya doğru parolasını verirken, bunun Batı eğitim ve kültür sistemine doğru mânasına alınmamasını ister. O, Batı'dan sadece teknik alınmasını savunarak böylece "akıl kaynaklı" hususlarda sonuna kadar modernleşmeyi, "vicdan kaynaklı" hususlarda ise, millîleşmeyi esas alır. Sanat, dil, din ve kültür gibi konular, vicdan kaynaklıdır. Bu gibi konularda modernleşme Batı tekniğine göre düşünülemez. Baltacıoğlu, bu hususlarda din, dil ve sanat geleneklerini tesbit ederek bu gelenekler, özelliklerine göre işlenip, evrensel boyutları aşacak değerler meydana getirmek düşüncesindedir. Yani bu konularda, ana maaç, "Türke doğru" gitmek olacaktır. Böylece millîyet, şimdiye kadar anlaşılanın aksine, kültür birliği olarak düşünülmemeli, gelenek birliği olarak ele alınmalıdır.

Şüphesiz "İçtimaî Mektep" sisteminin uygulanması, büyük bir maddî güçü gerektirir. Çünkü bu sisteme göre, önce okullar dış yapısı ile ele alınmalıdır. Bu okulların geniş bahçeleri, meslek zümrelerinin faali-

yet alanları, o nisbette malzeme ve çeşitli vasıtalar kolaylıkla sağlanacak cinsten değildir. Bu sistemin anladığı okulun iç bünyesi ve bu okulda, öğrencilerin çalışma şekilleri de, büyük bir masrafı gerektirir. Meselâ, bir öğrencinin alimin,sanatkârın, demircinin...v.s. gibi metoduna göre çalışması düşünülürse, bu sistemin maddî yönden gerçekten masraflı olacağı açıktır. Ayrıca her okulda spor salonu, yüzme havuzu, konferans salonu...v.s.gibi cemiyetin zümrelerine ait faaliyet alanları, tabiî yapılarıyla okulda kurulmaya çalışılırsa, durumun güçlüğü daha da belirgin bir hal alır. Bütün bunların yanında, bu sistemin uygulanması için, cemiyetin buna ihtiyaç duyması gibi, sistemin yapısından gelen temel husus da dikkate alınırsa, "İçtimaî Mektep"in uygulanabilirlik özelliği, gerçekten büyük fedâkârlıklara bağlıdır.

Burada iki önemli hususa değinmek gerekir: Birincisi bu sistemde, eğitime yatırılan pay, istihsâle yatırıldığı kanaatiyle, bütün masraflar ekonomik birer yatırım olarak kabul edilebilir. Diğer husus ise, uygulamaya sistemin anlayışına uygun sahalardan başlanır ve giderek yaygınlaştırılırsa ifâde edilen güçlükler hafifletilebilir.

8. İSMAİL HAKKI BALTACIOĞLU HAKKINDA YAPILMIŞ YAYINLAR

8.1. K İ T A P L A R

KOLÇAK, Sabri : İ.Hakkı Baltacıoğlu; Eğitim Felsefesini yapan pedagog: Hayatı, Eserleri, Yazıları, Felsefesi, 1. Kitap, İzmir 1968.

TAŞDEMİRCİ, Ersoy : Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Felsefesi. Şubat, 1973. (Yayınlanmamış lisans tezi. Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Pedagoji Kürsüsü).

8.2. M A K A L E L E R

A. Müntekim : Yeni Adam, "Hakikat" Ocak 1941.

: Rousseau'nun Felsefesi, "Felsefe ve İçtimaîyat Mec.", 1 (Ekim, 1927) 5, s. 395-396.

ADALAN, N. : Dolap Beygiri, "Yeni Adam", (1942) 375, s. 6-7.

ADASAL, Rasim : "İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Batak Romanı Münasebetiyle", "Yeni Adam", (1944) 479, s. 10.

ADASAL, Rasim : "İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Batak Romanı Münasebetiyle", "Yeni Adam", (1944) 480, s. 10.

ADASAL, Rasim : "İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Batak Romanı Münasebetiyle", "Yeni Adam", (1944) 481, s. 10.

ADASAL, Rasim : "İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Batak Romanı Münasebetiyle", "Yeni Adam", (1944) 482, s. 10.

ADASAL, Rasim : "İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Başarı Nitelikleri", "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 14.

AKAL, Selâmi : İhtida, Benim Görüşümle Batak, "Yeni Adam", (1943) 470, s. 5.

AĞAOĞLU, Türker : Pedagog Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1968) 801, s. 1.

AKGÜN, M. Zerrin : Grafolojinin Önemi, "Yeni Adam", (1975) 888, s. 7 ve ve 21.

AKGÜN, M. Zerrin : İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1970) 829, s. 12-14.

AKGÜN, M. Zerrin : İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1970) 828, s. 12-14.

AKGÜN, M. Zerrin : İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1970) 827, s. 12-14.

AKGÜN, M. Zerrin : Çeşitli Yönleriyle Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1978) 921, s. 38-43.

ALTIOK, Hayrettin : Namık Kemal Karagözcü Oldum, "Yeni Adam", (1943) 431, s. 8 ve 11.

ALTINDAĞ, Kâzım Sevinç: Baltacıoğlu ve Batak, "Yeni Adam", (1951) 705, s. 4.

ALİ, Kamî : Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, "İçtihad", (13 Mart 1330-1914) 97, s. 2180-2184.

ARISAY, Süleyman : Çağdaş Türk Düşünce, Sanat Kuramcısı ve Devrimcisi Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (Kayıs 1978) 921, s. 44-45.

AŞKIN, Vehbi Cem : Türkçe Kur'an, "Yeni Adam", (1958) 761, s. 4.

ATAÇ, Nurullah : Bir Mektup, "Yeni Adam", (1940) 264, s. 11-12.

ATASAY, Nahide : İ.H.Baltacıoğlu'na Mektup, "Yeni Adam", (1940) 297, s. 8 ve 11.

ATASAY, Nahide : İ.H.Baltacıoğlu'na Mektup, "Yeni Adam", (1940) 304, s. 13 ve 15.

ATASAY, Nahide : İ.H.Baltacıoğlu'na Mektup, "Yeni Adam", (1940) 305, s. 11 ve 15.

ATASAY, Nahide : İ.H.Baltacıoğlu'na Mektup, "Yeni Adam", (1940) 306, s. 13 ve 15.

ATASAY, Nahide : İ.H.Baltacıoğlu'na Mektup, "Yeni Adam", (1940) 307, s. 7 ve 13.

ATASAY, Nahide : İ.H.Baltacıoğlu'na Mektup, "Yeni Adam", (1940) 308, s. 7 ve 15.

ATASAY, Nahide : İ.H.Baltacıoğlu'na Mektup, "Yeni Adam", (1940) 309, s. 12 ve 15.

AYDIN, Sefer : "İ.H.Baltacıoğlu'nun Kısa Bir Bibliyoğrafyası", "Emek Der.", (1 Temmuz 1953) 1.

AYDOĞMUŞ, Yıldırım : Uluslararası Grafoloji Kongresi Dolayısıyla, "Yeni Adam", (1960) 77, s. 1.

AYDOĞMUŞ, Yıldırım : Mahkemelerde Yazı İncelemeleri, "Yeni Adam", (1966) 784, s. 1.

AYKAÇ, Ahmet Fazıl : En Doğru Rota ve Türk'e Doğru, "Yeni Adam", (1943) 420, s. 6 ve 7.

AYKAÇ, Ahmet Fazıl : En Doğru Rota ve Türk'e Doğru, "Yeni Adam", (1943) 421, s. 6-7.

AYKAÇ, Ahmet Fazıl : En Doğru Rota ve Türk'e Doğru, "Yeni Adam", (1943) 422, s. 6-7.

AYKAÇ, Ahmet Fazıl : En Doğru Rota ve Türk'e Doğru, "Yeni Adam", (1943) 423, s. 6-7.

AYTAÇ, Kemal : Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 291, s. 4-8.

AYTAÇ, Kemal : İ.H.Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri, D.T.C.F. "Araştırma". Ank. 1979, C. XI.

BALKIR, Feridun : İ.H.Baltacıoğlu'na Açık Mektup, "Yeni Adam", (1950) 661, s. 6.

BALTACIOĞLU, Samime : Yeni Adam Kırkbir Yaşına Girdi, "Yeni Adam", (1974) 869, s. 10.

BALTACIOĞLU, Hatçe : Yaşayacaksın, "Yeni Adam", (1978) 921, s. 66.

BALTACIOĞLU, Tuna : Kişiliğinin Bilinmeyen Yönleriyle Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 63.

BALTACIOĞLU, Ali : Ölümsüz Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 65.

BARLAS, Fevzi Yaşar : Bir Adam ve Eseri, "Yeni Adam", (1958) 761, s. 6.

BARLAS, Fevzi Yaşar : İlim Adamının Yazdığı Roman: Batak, "Yeni Adam", (1958) 763, s. 6-7.

BERKUTOĞLU : Prof.Dr.Baltacıoğlu, "Türkeli Gaz.", Afyon, 15 Nisan 1978.

BELGE, Burhan : Tiyatro İhtilâli, "Yeni Adam", (1937) 197.

BELGE, Burhan : Tiyatro İhtilâli, "Yeni Adam", (1937) 198, s. 17.

BEYSANOĞLU, Şevket : Baltacıoğlu ve Gökalp'le İlgili Birkaç Anısı, "Yeni Adam", (1978) 921, s. 46-47.

BOZOK, Hüsamettin : Bir Defter Kapanırken; "Cumhuriyet" (Gaz.) 9 Nisan 1978.

BOZOK, Hüsamettin : İnanmak, "Yeni Adam", (1939) 235, s. 10.

BOZKURT, O. : Öğretmen Köye Niçin Gitmez, "Yeni Adam", (1939) 243, s. 4.

CARIM, Tarık : Kur'an'ın Türkçe Tercümesi, "Yeni Adam", (1960) 770, s. 6.

CEVAT, Burhan : Sen Cahilsin "Son Telgraf", Ocak 1941.

CEVAT, Burhan : Yedi Senedir Yaşayan Bir Hezmun Var, "Tanvîr-i Efkâr", (Ocak 1941).

COŞKUN, Nisret Sayın : Haftanın Düşünceleri, "Yeni Adam", (1937) 173, s. 14-15.

GÜDA, Mahmut : Ulu Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 34-35.

ÇAĞATAY, Neşet : Baltacıoğlu'nu da Yitirdik, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 28-29.

ÇALIKOĞLU, M.Asım : Kur'an-ı Kerim Tercümesi, "Yeni Adam", (1958) 760, s. 7.

ÇANTAY, Hasan Basri : "Kur'an'a Karşı Suikast", Sebilürreşad, Cild: 11, S. 252, s. 17-24.

ÇANTAY, Hasan Basri : "Baltacıoğlu ve Kur'an", "Sebilürreşad", Cild: 11, S: 256, s. 82 ve 96.

S: 256, s. 100-101.

S: 259, s. 130-131.

S: 260, s. 146-147.

ÇELEBİ, Hüsameddin : ... "Günaydın" (Gaz.), 30 Nisan 1978.

ÇUBUKÇU, İ.Agâh : "Baltacıoğlu'nu Kaybettik", "Eğitim Hareketleri", (1978) 272-273, s. 5-6.

ÇUBUKÇU, İ.Agâh : Baltacıoğlu'nu Kaybettik, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 15.

DALKILIÇ, Hüsnü : Karagöz Davamız, "Yeni Adam", (1940) 286, s. 14.

DİNO, Abidin : Bir Mektup, "Yeni Adam", (1940) 264, s. 12.

DÜRDER, Baha : Güller, "Yeni Adam", (1939) 223, s. (Kalem'den).

EGE, Rıdvan : Sevgili Baltacıoğlu Ailesi, "Yeni Adam", (Mayıs 1978)921, s. 21.

EMİREN, Bedii Ziya : Türk'e Doğru, "Yeni Adam", (1943) 430, s. 5 ve 8.

ERİŞ, Remzi : İnanmak Piyesi İçin, "Yeni Adam", (1941) 364, s.11.

EGEMENLİ, Bilgay : 90 Yaşına Giren Düşünürümüz: İ.H.Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1976) 898, s. 7.

FAZIL, Necip : Minnettarlık İ.Hakkı, "Sabah" (Gaz.), 5 Nisan 1978.

FELEK, Burhan : Baltacıoğlu da Göçtü, "Milliyet" (Gaz.), 10 Nisan 1978.

FERİT, Muslih : İ.H.Bey'in Hücumu, "Bütün" (1934) 2, s. 19.

GENÇEK, S.Nüzhet : "Karagöz Hakkında", "Yeni Adam", (1942) 378, s. 4 ve 11.

GOLOĞLU, Mahmut : Kitaplar Arasında, "Yeni Adam", (1974) 871, s. 6 ve 20.

GÜZELBÜYÜK, Fulat : Bilgin ve Düşünür Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1978) 921, s. 30.

GÜÇSAV, Ahmet : Yeni Adam, Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1966) 781, s. 3 ve 6.

GÜÇSAV, Ahmet : Hocam Baltacıoğlu, "Söke Ekspresi" 4 Nisan 1978.

GÜLER, Abdulkadir : Baltacıoğlu'nun Ardından, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 923, s. 19.

GÜNDÜZ, Aka : Baltacıoğlu'na Mektuplar, "Yeni Adam", (1941) 350, s. 6 ve 15.

GÜNDÜZ, Aka : Baltacıoğlu'na Hacaklı Mektuplar-I, "Yeni Adam", (1941) 344, s. 6 ve 16.

GÜNDÜZ, Aka : Baltacıoğlu'na Hacaklı Mektuplar-II, "Yeni Adam", (1941) 345, s. 6.

HALMAN, Talat Sait : Baltacıoğlu'na Armağan, "Yeni Adam", (1975) 890, s. 8-9.

HALMAN, Talat Sait : Baltacıoğlu'na Armağan, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 67-68.

HİKMET, Münir : Yeni Adamın Sekizinci Yaşı, "Vakit", Ocak 1941, İst.

HİKMET, Münir : Yeni Adam, "Yeni Adam", (1942) 369, s. 5.

HOYİ, İbrahim : Batık, "Yeni Adam", (1950) 664, s. 5.

HÜLÂGÜ, İ.Hakkı : Okulda Türk'e Doğru, "Yeni Adam", (1943) 428, s. 4 ve 11.

ILGAZ, Hasene : Hocam İ.Hakkı Baltacıoğlu ve Yeni Adam", "Yeni Adam", (1974) 875, s. 20.

ILGAZ, Hasene : Ölümünün Kırkıncı Günü, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 51.

ILICAK, Emirhan : İ.H.Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 50.

İÖDEMİR, Ulu : Baltacıoğlu'nun Ardından, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 21.

İLERİ, Suphi Nuri : S.O.S. Üstad Baltacıoğlu'na "Yeni Adam", (1941) 323, s. 4.

İLERİ, Suphi Nuri : S.O.S. Üstad Baltacıoğlu'na, "Yeni Adam", (1941) 352, s. 7.

İNAL, Faruk Yaşar : Atatürk'le İlgili İki Kitap, "Yeni Adam", (1974) 880, s. 14-15.

İNAL, Kâzım : Tiyatromuzda Bir Öncü: İ.H.Baltacıoğlu, "Türk Tiyatrosu", (1977) 473, s. 92-95.

İNAN, Rauf : Yeni Adam Yazı İşleri Müdürlüğüne, "Yeni Adam", (1970) Eğitim Sayısı, s. 3, 10.

İNAN, Rauf : Zamanın Önünde Düşünen ve Yürüyen Adam, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 16 ve 19.

İSLİMYELİ, Nüzhet : Baharda Yaprak Dökümü, "Ankara Sanat", Mayıs 1978.

İSMAİL, Müçtak : "Anlatmak", İ.H.Beyefendiye, "Yaran", (29 Kânûn-u evvel 1337-1921) 11, s. 1.

KABAKLI, Ahmet : Pedagojide İhtilâl, "Tercüman" (Gaz.), 13 Mayıs 1964, s. 2.

KABAKLI, Ahmet : Pedagojide İhtilâl, "Yeni Adam", (1964) 778, s. 2.

KABAKLI, Ahmet : Pedagojide İhtilâl, "Yeni Adam", 800, s. 1.

KABAKLI, Ahmet : Atilla, Baltacıoğlu, Karaca, "Tercüman" (Gaz.), (2 Mayıs 1978).

Kadro : Mecmualarımız, "Kadro", (Mayıs 1934) 29, s. 52-53.

KAPLI, Kadircan : Bir Eğitimci, "Yeni Adam", (1968) 810, s. 5.

KARAÇAM, Nazif : Dilçin Adamı Baltacıoğlu ve Pedagojide İhtilâl, "Trakya'da Yeşilyurt" (Gaz.), 12 Nisan 1978.

KARAİBRAHİMOĞLU : Türkiye İçin Okumuyor Yeni Adam Sahabi İ.H.Baltacıoğlu'na, "Yeni Adam", (1937) 162, s. 4-5.

KARAL, Enver Ziya : Baltacıoğlu'nun Eğitim Tarihimizdeki Yeri, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 20.

KARAYEL, M. Sami : Beden Terbiyesinde Hatırası (Hocam İ.H.Baltacıoğlu'na), "Yeni Adam", (1936) 145, s. 4.

KARMLI, Kasım : Kur'an'a Nasıllat Olanlar, "Sebilürreşad", Cild: 11, S: 261, sayfa: 173.

KOLÇAK, Sabri : Terbiyenin Hakiki Sistemini Kuran Pedagog: İ.Hakkı Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1938) 217, s. 16.

KOLÇAK, Sabri : Büyük Hoca Önünde, "Yeni Adam", (1958) 765, s. 6 ve 8.

KOLÇAK, Sabri : Türkçülükte Üç Aşama, "Yeni Adam", (1971) 841, s. 10.

KOLÇAK, Sabri : Eğitimcilerimiz, "Yeni Adam", (1971) 844, s. 10 ve 22.

KOLÇAK, Sabri : Atatürkçülük'te Yanmak Anlayışlar, "Yeni Adam", (1972) 845, s. 16 ve 18.

KOLÇAK, Sabri : Yeni Adam Okuyucularına Seslenmiş, "Yeni Adam", (1974) 874, s. 18 ve 21.

KONER, M.Muhlis : İ.H.Baltacıoğlu ve İki Gün Süren Fikir Ziyafeti, "Yeni Adam", (1945) 555, s. 10.

KÖKLÜGİLLER, Ahmet : Eğitim Bilimci İ.H.Baltacıoğlu, "Türk Dili", (1 Temmuz 1978) 322, s. 240-241.

KÖNİ, Yunus Kâzım : Baltacıoğlu'nun Neşrettiği Bir Kitap Dolayısıyla, "Yeni Adam", (1942) 418, s. 4-5 ve 11.

KÖNİ, Yunus Kâzım : Terbiye ve Sanat "Yeni Adam", (1942) 384, s. 4 ve 11.

KÖSEMİHAL, H.Sami : Baltacıoğlu'nun Sosyoloji Kitabı, "Varlık", (1945) 278-279, s. 588-591.

KUNAL, Münamettin : Baltacıoğlu'nun Bursa'da İkinci Konferansı Münasebetiyle, "Yeni Adam", (1940) 263, s. 16-17.

KUYTAK, Şerif : Baltacıoğlu'nun Evrim Anlayışı, "Yeni Adam", (1970) 825, s. 7.

KUYTAK, Şerif : Baltacıoğlu'nun ATATÜRK Adlı Eseri, "Yeni Adam", (1974) 871, s. 7 ve 22.

KUYTAK, Şerif, : Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 37.

KÜLTÜR, Asım : Baltacıoğlu ve Fikirleri, "Yeni Adam", (1942) 391, s. 4-5 ve 11.

NARAL, Tevfik : Baltacıoğlu ve Yeni Adam, "Yeni Adam", (1977) 906, s. 7.

Millîyet Sanat Dergisi: Pedagojiden Estetiğe Tiyatrodan Felsefeye Çok Yönlü Düşünür ve Yazar: İ.H.Baltacıoğlu, (24 Nisan 1978) 274, s. 13-15.

NASRETTİNOĞLU, İ.Ünver: Atatürk'ü En Güzel Anlatan Eser, "Yeni Adam", (1974) 871, s. 10 ve 22.

OCAK, M. Raif : "Bir İlim Adamına Yakışmayan Konuşma Yapan ve Memleketin Yarısını Alevî Yapan Baltacıoğlu'na Cevap", "Sebilürreşad" Cild: IX, sayı: 215, s. 236-239.

OCAK, M. Raif : Baltacı İsmail Hakkı Oğluna, "Sebilürreşad", Cild: IX, sayı: 217, sayfa: 259-262, sayı: 218, sayfa: 277-278.

OCAK, M. Raif : Açık Mektup, "Sebilürreşad", Cild: IX, sayı: 219, sayfa: 291-292.

OCAK, M. Raif : Asrî Din Âlimleri, "Sebilürreşad", Cild: IX, sayı: 220, sayfa: 307-308.

OĞUZ, M. Haydar : Hocam Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1971) 842, s. 5, 15.

OLGUN, İhsan : Kur'an, "Yeni Adam", (1957) 759, s. 1.

ORHON, O.Seyfi : Fikir ve Sanat Adamlarımız, "Yeni Adam", (1959) 767, s. 1.

ORKUN, A. Yalçın : Hükûmet Nedir, Ne Değildir?, "Yeni Adam", (1968) 767, s. 1.

ORKUN, A. Yalçın : Cinsel Eğitim Üzerine Baltacıoğlu İle Görüşme, "Yeni Adam", (1969) 816, s. 1.

ORKUN, A. Yalçın : Reklâm Nasıl Yapılır?, "Yeni Adam", (1969) 817, s. 1.

ORKUN, A. Yalçın : Türkiye'de Gençlik Hareketleri, "Yeni Adam", (1969) 818, s. 1 ve 4.

ORKUN, A.Yalçın : Atatürk Üzerine Baltacıoğlu İle Görüşme, "Yeni Adam", (1969) 819, s. 1.

ORKUN, A. Yalçın : Eğitim Üzerine Baltacıoğlu İle Görüşme, "Yeni Adam", (1969) 820, s. 2.

ORKUN, A. Yalçın : Ankara Üniversitesi'nce Baltacıoğlu'na Eğitim Doktorası Verildi, "Yeni Adam", (1977) 907, s. 16-17 ve 22.

ORKUN, A. Yalçın : Ölümünün 1. Yıldönümü Nedeniyle Baltacıoğlu, Kimdir? Bilim ve Teknik, sayı: 139, Haziran 1979, s. 32-34.

ORTAÇ, Cahit : Kur'an Çevirilerinin Karşılaştırılması, "Yeni Adam", (1973) 868, s. 7.

ORTAÇ, Cahit : Kur'an Tercümelerinin Bir Karşılaştırılması, "Yeni Adam", (1974) 880, s. 10-11 ve 20.

ORTAÇ, Cahit : Baltacıoğlu'ndan Anılar, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 32.

ORTAÇ, Cahit : Baltacıoğlu'ndan Anılar, "Yeni Adam", (Haziran 1978) 922, s. 4.

ORTAÇ, Cahit : Baltacıoğlu'ndan Anılar, "Yeni Adam", (Temmuz 1978) 923, s. 4.

OZANSOY, H. Fahri : Karagöz ve Tiyatro, "Yeni Adam", (1946) 589, s. 5 ve 11.

ÖNDER, Rıza : Baltacıoğlu'nun Kur'an Çevirisi, "Yeni Adam", (1973) 867, s. 7.

ÖNDER, Ali Rıza : Baltacıoğlu'nun Yaşam Öyküsü, "Türk Folklor Araştırmaları Der." (Kasım 1965) s. 196.

ÖNDER, Ali Rıza : Yeni Adam Kavramı Üzerine, "Yeni Adam", (1974) 869, s. 7.

ÖNDER, Ali Rıza : Atatürk Nasıl Yetişmiştir?, "Yeni Adam", (1974) 872, s. 8.

ÖNDER, Ali Rıza : Kur'an Dili, "Yeni Adam", (1974) 875, s. 7.

ÖNDER, Ali Rıza : Kültür Yenilenmesi, "Yeni Adam", (1974) 877, s. 6 ve 21.

ÖNDER, Ali Rıza : Dokuzan Yaşa Saygı, "Yeni Adam", (1976) 894, s. 3 ve 21.

ÖNDER, Ali Rıza : Üretici Eğitim, "Yeni Adam", (1976) 900, s. 11 ve 22.

ÖNDER, Ali Rıza : İyimser Hasta, "Yeni Adam", (1978) 919, s. 8.

ÖNDER, Ali Rıza : Hocanın Yeri, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 33.

ÖNEN, Y. Ragıp : Yeni Adam'ın Suallerine Cevap, "Yeni Adam", (1945) 546, s. 1 ve 11.

ÖYMEN, M. Raşit : Toplu Tedris, "Yeni Adam", (1938) 223, s. 18.

ÖYMEN, M. Raşit : Türk'e Doğru, "Ülkü", (16. XI. Kânun, 1943) 32, s. 19-21.

ÖYMEN, M. Raşit : Türk'e Doğru, "Yeni Adam", (1943) 432, s. 19-21.

ÖYMEN, M. Raşit : Baltacıoğlu'nun Ardından, "Eğitim Hareketleri", (1978) 272, 273, s. 1-4.

ÖYMEN, M. Raşit : Baltacıoğlu ve Yeni Adam, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 10-11.

ÖZBAY, A. S. : I.H.Baltacıoğlu'nun Çizgi Resimleri, "Yeni Adam", (1943) 464, s. 9.

ÖZEN, Haldun : Eğitim Felsefesi Üzerine Bir Kitap: Pedagojide İhtilâl, "Kitap Hellaten", (1 Mayıs 1964).

ÖZEN, Haldun : Pedagojide İhtilâl, "Yeni Adam", (1966) 779, s. 4-5.

ÖZEN, Haldun : Fay Kirby'nin Düşünceleri, "Yeni Adam", (1969) 820, s. 5.

ÖZEN, Haldun : Fay Kirby'a Göre İ.H.Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1969) 818, s. 5 ve 8.

ÖZEN, Baldun : Unesco'nun Baltacıoğlu'yu Tanıtma Toplantısı, "Yeni Adam", (1968) 808, s. 4 ve 6.

ÖZERDİM, M. Sami : Büyük Bir Derdinizin Romanı, "Batak", "Yeni Adam", (1958) 764, s. 4-5 ve 6.

ÖZERDİM, Sami : Baltacıoğlu İsmail Hakkı: Atatürk, Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri, "Varlık" 41 (Temmuz 1974) 802, s. 11-12.

ÖZERDİM, Sami : İ.H.Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1978) 921, s. 30.

ÖZGÜÇ, Tahsin : Baltacıoğlu'nun Onur Doktorası Töreninde, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 31.

ÖZTÜKEL, Raza : İmtihan, Baltacıoğlu'na, "Yeni Adam", (1937) 175, s. 8-9.

ÖZTÜRK, Hüseyin : İçtimaî Mektep ve Köy Enstitüleri, "Yeni Adam", (1950) 645, s. 5.

ÖZTÜRK, Hüseyin : İçtimaî Mektep ve Köy Enstitüleri, "Yeni Adam", (1950) 648, s. 5.

ÖZTÜRK, Hüseyin : İçtimaî Mektep, "Yeni Adam", (1968) 801, s. 4.

ÖZTÜRK, Hüseyin : Köy Enstitüleri, "Yeni Adam", (1968) 802, s. 6.

ÖZTÜRK, Hüseyin : İçtimaî Mektep ve Köy Enstitüleri, "Yeni Adam", (1970) Eğitim Sayısı 829, s. 12.

PEKER, Kemal : Türk'ün Altın Kitabı: Türk'e Doğru'ya Doğru, "Yeni Adam", (1972) 859, s. 7 ve 19.

REŞİD, Galib : Dalâlet, "Hâkimiyet-i Millîye" 11. sene (15 Teşrînievvel 1930) No: 3326.

SADULLAH, Naci : Yeni Adam Sekiz Yaşında, "Tan" (Gaz.), (Ocak 1941).

SADULLAH, Naci : Balta Hediye Etse Daha İyi Olur, "Yeni Adam", (1940) s. 12-13 ve 19.

SAFA, Peyami : İ.H.Baltacıoğlu ve Gazetesi, "Tanvîr-i Efkâr", (Ocak 1941).

SAFA, Peyami : Türk, Türk, Türk Sanatkârı, "Yeni Adam", (1941) 364, s. 10.

SAFA, Peyami : Millî Olmak Zorluğu, "Yeni Adam", (1941) 364, s. 11.

SAFA, Peyami : İki Dergi İki İsbat, "Yeni Adam", (1942) 369, s. 5.

SAĞNAK, R. F. : Yeni Adam ve Nizah, "Yeni Adam", (1944) 501, s. 5.

SAIMAN, Vadime : Baltacıoğlu, Yaşamı Boyunca Düşünen Adam, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 64.

Sâtı (El Husri) : Terbiye ve Millîyet, "Muallim", 15 Teşrînievvel 1332-1916, 4, s. 102-107.

Sâtı (El Husri) : Hegru Vicdan Etrafında, "Muallim", 1 (1 Nisan 1333, 1917) 9, s. 272,281.

Sâtı (El Husrî) : Din ve Hayat, "Terbiye", Sene 1, (24 Teşrînievvel 1334-1918) 4, s. 139-149.

Sâtı : Terbiye ve Millîyet, "Muallim", s. 102-107.

SEBİLÜRREŞAD : Rapor, Devrimcilerin Din Devrimi, "Sebilürreşad", C. 11, Sayı. 267 s. 258, 261.

SELLİN, Fevzi : Toplu Tedris, "Yeni Adam", (1939) 219, s. 12 ve 20.

SERVER, Bedî : Terin Babında, "Yeni Adam" (1942) 380, s. 9.

SİS : Devenin Başı, "Yeni Adam", (1940) 272, s. 5.

SONAR, Ziya : Bir Sosyoloji Kitabı Münasebetiyle, "Yeni Adam", (1940) 280, s. 6 ve 19.

SOYSAL, Emin : Hasarif Şû'raları Ne Diyor?, "Yeni Adam", (1939) 241, s. 10-12.

SOYSAL, Emin : Muarif Şûraları Ne Diyor?, "Yeni Adam", (1939) 242, s. 10-11 ve 20.

SUPHİ, Nuri : Yeni Adam Koc., Sahibi İ.H.Bey Hatadıma, "Yeni Adam", (Eylül 1934) 39, s. 9.

SÜLEYMAN, Nesip : Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, (İ.H.Bey'in Eseri Üzerine) "Sabah", 4 Nisiran 1329-1913.

SÜREYYA, Şevket : İ.H.Bey'in Mefkûreciliği, "Kadro", (Mayıs 1934) 29, s. 37-42.

ŞADAN, İzzeddin : Deliller Üzerine Mektup, "Yeni Adam", (1946) 597, s. 5.

ŞADAN, İzzeddin : Baltaya ve Oduna Dair, "Yeni Adam", (1940) 266, s. 12.

ŞADAN, İzzeddin : Lüzûmsuz Bir Cevap, "Yeni Adam", (1941) 317, s. 6.

ŞARDAĞ, Rüştü : Kırkağaçta İnanmak, "Yeni Adam", (1941) 324, s. 4.

TANER, Haldun : İ.H.Baltacıoğlu, "Millîyet" (Gaz.), 16 Nisan 1978.

TARHAN, Turgut : Baltacıoğlu'na Açık Mektup, "Yeni Adam", (1941) 357, s. 5.

TAŞKIN, Necat : Yeni Adam ve Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1974) 875, s. 22.

TOLUN, Haydar : Kur'an Çevirmeleri, "Yeni Adam", (1958) 763, s. 5.

TUNCOR, F. Ragıp : Yeni Adam ve Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 32.

TUNÇ, M. Şekip : Kur'an Tercümeleri ve Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1958) 762, s. 2 ve 3.

TÜRK DİL KURUMU : Yitirdiklerimiz, "Türk Dili" (Mayıs 1978) 30, s. 425.

TÜRKDOĞAN, Orhan : Türkiye'de Köy Sosyolojisi, İşletme Fakültesi Der. Erzurum, 19 Sayı: Sayfa:

ULUS : "Yeni Adam Sekiz Yaşında", Ocak 1941.

ULUNAY : Kur'anla oynuyorlar, "Sebilürreşad", Cild: X, S. 250, sayfa: 393-395.

UNAT, Nüzhet : İzmit'te "Kafa Tamircisi", "Yeni Adam", (1941) 323, s. 8-9 ve 15.

URAL, F. Hüseyin : Yeni Adam 904, (İ.H.Baltacıoğlu) Komünist Ülkü Der., (1977) 101.

ÜLKER, H. Ziya : İçtimaî Determinizm, "İnsan" (Hec.), 1 (Mayıs 1938) 2, s. 176-177.

ÜLKER, H. Ziya : İ.H.Baltacıoğlu: Felsefe, Halk Kitapları, Sebat Basımevi İstanbul, 1938, 102, s. "İnsan", 1 (Birinci Kânûn 1938) 7, s. 403-404.

ÜLKÜ, Sacit : İnanmak, "Yeni Adam", (1941) 359, s. 12.

ÜLKÜMEN, Selahattin : Hocaların Hocamı Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 54.

ÜNVER, A. Süheyl : Yeni Adamımız Nerede?, "Yeni Adam", (1978) 921, s. 9.

ÜNVER, A. Süheyl : İ.H.Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (Temmuz 1978) 923, s. 20.

Vâ-Hû : Baltacıoğlu'nun Parçaları, "Yeni Adam", (1949) 361, s. 4.

Vâ-Hû : Türkçe Kur'an, "Yeni Adam", (1957) 759, s. 7.

Vâ-Hû : Kur'an Tefsirleri, "Yeni Adam", (1958) 760, s. 7.

VANLI, Afif : Vebâli Müdderris Beylerin Boynuna, "Sebilürreşad", 24 (29 Mayıs 1340-1924) 602, s. 55 ve 58.

YAŞATAN, Şemsettin : Eğitimin Felsefesini Yapan Pedagog: İ.H.Baltacıoğlu, "Yeni Adam", (1968) 800, s. 4 ve 7.

YAŞATAN, Şemsettin : İ.H.Baltacıoğlu'nun Ardından, "Yeni Adam", (Temmuz 1978) 923, s. 18-19.

YETKİN, S. Kemal : Büyük Bir Öncü, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 22-23.

YOLCU : Bir Telkin, "Yeni Adam", (1944) 504, s. 1.

YURDADOĞ, H. Berrin : Baltacıoğlu'nu da Yitirdik, "Yeni Adam", (Mayıs 1978) 921, s. 29.

YURDUSEV, Hüsnü : Yeni Adamın Millîyet Anlayışı, "Yeni Adam", (1959) 769, s. 7.

YURDUSEV, Hüsnü : Baltacıoğlu'nun Beş Eğitim Prensibinin Sanatçının Yetişmesinde Uygulanması, "Yeni Adam", (1957) 884, s. 7.

YURDUSEV, Hüsnü : Baltacıoğlu'nun Beş Eğitim Prensibinin Sporcunun Yetişmesinde Uygulanması, "Yeni Adam", (1975) 887, s. 8.

YURDUSEV, Hüsnü : Baltacıoğlu'nun Beş Eğitim İlkesinin Politikacının Yetişmesinde Uygulanması, "Yeni Adam", (1975) 888, s. 10.

YURDUSEV, Hüsnü : Kalkınmanın Yolu, Yöntemi, "Yeni Adam", (1976) 893, s. 7.

YURDUSEV, Hüsnü : Baltacıoğlu; Açık ve Aydın Düşünce, "Yeni Adam", (1977) 910, s. 4.

YURDUSEV, Hüsnü : Beş Eğitim İlkesi Açısından Okullarda Bahçe İşleri, "Yeni Adam", (1977) 916, s. 7.

YURDUSEV, Hüsnü : Tekrarın Önemi, "Yeni Adam", (1978) 922, s. 15.

YURTER, Mahmut : Kimler Başarabilir, Kimler Başaramaz?, "Yeni Adam", (1951) 708, s. 1.

YURTER, Mahmut : Yeni Adamın Öz Tiyatro Anlayışı, "Yeni Adam", (1951) 709, s. 1.

YURTER, Mahmut : Yeni Adam Komünist midir?, "Yeni Adam", (1951) 710, s. 1.

YURTER, Mahmut : Sözlüklerimizdeki Yanlışlara Dâir, "Yeni Adam", (1951) 711, s. 1 ve 4.

YURTER, Mahmut : Terbiyede Millî Tiyatro Var mıdır?, "Yeni Adam", (1951) 712, s. 1 ve 3.

YURTER, Mahmut : Kur'an Terceümeleri, "Yeni Adam", (1951) 713, s. 1 ve 2.

YURTER, Mahmut : Medeniyet ve İnceleme Arasındaki Ayırım, "Yeni Adam", (1951) 714, s. 1 ve 3.

YURTER, Mahmut : Bir Yazarın Sırları, "Yeni Adam", (1951) 715, s. 1.

YURTER, Mahmut : Yeni Adam Bir Eğitim Gazetesi midir?, "Yeni Adam", (1952) 717, s. 1.

YURTER, Mahmut : Partiler Nasıl Var Olurlar Nasıl Yok Olurlar?, "Yeni Adam", (1952) 718, s. 1 ve 8.

YURTER, Mahmut : İlkokul Neden Okuyor, Lise Neden Okumuyor?, "Yeni Adam", (1952) 719, s. 1.

YURTER, Mahmut : Niçin Bizde Adam Yetişmiyor?, "Yeni Adam", (1952) 720, s. 1.

YURTER, Mahmut : İlimle Politika Birleşir mi?, "Yeni Adam", (1952) 721, s. 1 ve 7.

YURTER, Mahmut : Demokrasiyi İstemek Ya da İstememek, "Yeni Adam", (1952) 722, s. 1 ve 2.

YURTER, Mahmut : Dünya Sosyalizme Gidiyor, "Yeni Adam", (1952) 723, s. 1 ve 3.

YURTER, Mahmut : Niçin Bu kadar Dikine Gidiyoruz?, "Yeni Adam", (1952) 724, s. 7.

YURTER, Mahmut : Pedagojide İhtilâl, "Yeni Adam", (1964) 778, s. 4.

YÜCEL, H. Ali : Toplu Tedris, "Yeni Adam", (1939) 223, s. 13.

YÜCEL, H. Ali : İ.H.Baltacıoğlu'na Mektup, "Yeni Adam", (1951) 684, s. 3.

YÜCEL, H. Ali : Yeni Türkçe Kur'an, "Yeni Adam", (1957) Fevkalâde Nüsha, s. 1 ve 2.

YÜCEL, H. Ali : Yeni Türkçe Kur'an, "Yeni Adam", (1957) 759, s. 4 ve 5.

YÜCEL, H. Ali : Yeni Türkçe Kur'an, "Yeni Adam", (1958) 762, s. 1 ve 2.

ZEYREK, Halil : Kur'an'ın Türkçeye Çevrilmesi Üzerine, "Yeni Adam", (1957) 758, s. 7.

B. 3. İÇİNDE KENDİSİNDEN BAHSEDİLEN YAYINLAR

ALBAYRAK, Sadık : Devrimin Çakıl Taşları, İst. 1978, s. 65-67.

AĞAOĞLU, Ahmet : Serbest Fırka Hâtıraları, İstanbul, 1969, (2. baskı ilâvelerle), Baha Matbaası, s. 61-66.

AKYÜZ, Hüseyin : Türk Eğitiminde Köy Enstitüleri Deneyesi Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Erzurum, 1978, s. 56-73.

BERKES, Niyazi : Türkiye'de Çağdaşlaşma, Ankara 1973, Bilgi Yayınevi, s. 398-399.

ENGİN, Osman : Türkiye Maarif Tarihi, İst. 1977, Cilt: 3 ve 4, Sayfa: 1225, 1229-1255, 1283-1284, 1302-1303, 1423-1425, 1434-1443, 1553-1555, 1580-1581. Cilt: 5, Sayfa: 1614, 1647-1650, 1729, 1823-1824, 1962, 1964.

GÜNDÜZALP, Fuat : Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu, Ank. 1951, Cilt: 1, Sayfa: 25-26, 35-37, 52-53, 55, 58-59, 78-79, 135-136, 192-193.

KIRBY, FAY : Türkiye'de Köy Enstitüleri, Kanada, 1966, s. 20-23.

KOÇER, M. Ali : Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, İst., 1970, s. 201-202.

KURDAKUL, Şükran : Çağdaş Türk Edebiyatı, İst., 1976, s. 524-525.

KOLÇAK, Sabri : "İsmail Hakkı Baltacıoğlu" mad. Türkiye Ansiklopedisi, İst., 1923-1973, s. 324-325.

MECATİGİL, Behçet : Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İst., 1968, s. 56.

SOFUOĞLU, Mahmut : Tefsir Dersleri, İstanbul, 1962, s. 86.

TEZCAN, Mahmut : Türk Sosyolojisi Bibliyografyası (1928-1968) Ocak 1969.

TONGUÇ, İ. Hakkı : Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy, İstanbul, 1947, 2. basılış, s. 207-210.

UĞUREL, (Yemin) Refia: Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan, İst., 1973, s. 308-309.

ÜLKEN, H. Ziya : "Sosyolojinin Problemleri ve Nevzuları", Sosyoloji Rehberi, İstanbul, 1959, s. 102.

ÜLKEN, H. Ziya : Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Konya 1966, s. 747-761.

ÜLKEN, H. Ziya : Eğitim Felsefesi, İst., 1967, s. 75, 88-90.

ULUTAŞIR, N. Şâkir : Atatürk ve Harf Devrimi, Ankara, 1973, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 24-25.

WILSON, E.H.-BAŞGÖZ, İ.: Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk, Ankara, 1970, s. 128-133.

D İ P N O T L A R

1. Bölümün Dipnotları

1) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam" 142, (17 Eylül 1930) - 360 (30 Kasım 1941).

2) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. Kaynak).

3) AYTAÇ, Kemal : İ.Hakkı Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri, D.T.C.F. "Araştırma", Ank., 1979 C. XI.

4) AYTAÇ, Kemal : (a. g. enk.).

5) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 142 (17 Eylül 1938) - 360 (20 Kasım 1941).

6) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. kaynak).

7) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. kaynak).

8) AYTAÇ, Kemal : İ.Hakkı Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri, D.T.C.F. "Araştırma", Ank., 1979, C.XI.

9) AYTAÇ, Kemal : (a. g. kaynak).

10) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1939, S. 216, s. 18.

11) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1939, S. 222, s. 18.

12) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1939, S. 224, s. 18.

13) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1939, S. 225, s. 18.

14) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1939, S. 235, s. 18.

15) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1939, S. 238, s. 18.

16) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1939, S. 239, s. 18.

17) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1939, S. 249, s. 18.

18) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1939, S. 255, s. 18.

19) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 262, s. 18.

20) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 262, s. 18.

21) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 279, s. 18.

22) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 280, s. 18.

23) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 286, s. 18.

24) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 292, s. 14.

25) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 303, s. 14.

26) BALTACIOĞLU, İ. Hakkı: Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 311, s. 14.

27) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 319, s. 14.

28) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 321, s. 14.

29) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 357, s. 14.

30) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, "Yeni Adam", 1940, S. 357, s. 14.

31) UĞUREL, ŞENİR, Refia : Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan. Eğitim Bilimlerinin Üniversiteye Girişi, İst., 1973, s. 308.

32) IRMAK, Sadi : Üniversitenin Kuruluşu ve İlk Yılları, 50. Yıl Armağanı, Erzurum, 1974, s. 107-111

33) REŞİT, Galip : Dalâlet, "Hâkimiyet-i Milliye", 11. Sene (15 Teşrînievvel 1930), No: 3326.

2. Bölümün Dipnotları

1) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, İst., 1927, s. 47.

2) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye, İst., 1932, s. 136.

3) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e. s. 283).

4) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Mürebbilere, İst., 1933, s. 106.

5) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Öğretmen, İst., 1944, s. 8.

6) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Mürebbilere, İst., 1933, s. 256.

7) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Mürebbilere, İst., 1933, s. 254.

8) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 228.

9) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 47.

10) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e. s. 230).

11) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e. s. 231).

12) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 231-232.

13) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e. s. 233).

14) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Ziya Gökalp, İst., 1966, s. 57.

15) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Ziya Gökalp, İst., 1966, s. 58.

16) ÜLKEN, H.Ziya : Türk Düşünce Tarihi, İst., 1966, cilt: 2, s. 758.

17) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yeni Adam, 5 Şubat 1934, s. 8 (İ.H.B.).

18) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yeni Adam, 5 Şubat 1976, S. 894, s. 1 (İ.H.B.).

19) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Kalbin Gözü, İst., 1942 (İkinci baskı) s. 22.

20) AYDEMİR, Ş.Süreyya : Meçhullarımız, Kadro, S. 27, s. 52.

21) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yapıcı Adam Psikolojisi, Türk Düşüncesi, C. 6, S: 3-36, s. (3-5), 1 Şubat 1957.

22) ADASAL, Nasim : Hocam İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Başarı Nitelikleri, Yeni Adam, 1978, S.921, s. 14.

23) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yeni Adam, 1966, S. 779.

24) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Kaplumbağalar Gibi, Yarın Mecmuası, (24 Teşrinisani, 1337) 7, s. 1.

25) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hayatım, Yeni Adam, Tefrika XXI.

26) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sanat, İst., 1934, s. 220.

27) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Conception Socio-Psychologique de la personalité, Milletlerarası 15. Sosyoloji Kongresi, 1952.

28) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Talim ve Terbiyede İnkılâp, İst., 1927, s. 30.

29) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Kültürel Kalkınmanın Sosyal Şartları, İst., 1967, s. 69.

30) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yeni Dünyamızı Kim Yaratacak, Yeni Dünya, (15 Haziran 1335), S. 1, s. 6.

31) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İnkılâbın Beğendiği Adam. Yarın Mecmuası, (1 Kanunuevvel 1337), S. 8, s. 1.

32) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yeni Dünyamızı Kim Yaratacak?, "Yeni Dünya", (15 Haziran 1335-1919), S.1, s. 6.

33) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yeni Dünyamızı Kim Yaratacak? "Yeni Dünya", (15 Haziran 1335-1919), S.1, s. 7.

34) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İnkılâbın Beğendiği Adam, Yarın Mecmuası, (1 Kanunuevvel 1337), S. 8, s. 1.

35) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Millîyet ve Terbiye, Türk Yurdu, (16 Şubat 1334), Yıl 5, Cild 15, Umûmî Sayı: 154, sayı 3, s. 86.

36) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : "Milliyet ve Terbiye" Türk Yurdu, (16 Şubat 1334), S. 3, s. 88.

37) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. makale, s. 90).

38) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : "İçtimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye, Darülfünun Ed.Fak.Mec., Sene: 3 Nisan-Mayıs 1340, S. 6, s. 271.

39) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. m.) s. 273.

40) BERİÇ, Cemil : Bu Ülke, İst., 1974, s. 87.

41) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 24.

42) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e., s. 26).

43) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Murebbilere, İst., 1933, s. 54.

44) KÖKİ, Yunus Kâzım : Sosyoloji, Yeni Adam, 1939, s. 14-16.

45) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Batıya Doğru, İst., 1945, s. 23.

46) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 56.

47) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Maarifte Bir Siyaset, İst., 1919, s. 24.

46$_1$) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Batıya Doğru, İst., 1945, s. 31.

47$_1$) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 16.

48) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Halkın Evi, Ank., 1950, s. 1.

49) ÜLKEN, Hilmi Ziya : Eğitim Felsefesi, İst., 1967, s. 89.

50) ARVASİ, S.Ahmet : Kendini Arayan İnsan, Ank., 1972, s. 55-56.

51) ÜLKEN, Hilmi Ziya : Eğitim Felsefesi, İst., 1967, s. 97.

52) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 14-15.

53) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 12.

54) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e, s. 9.).

55) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, 1964, İst., s. 27-28.

56) ÜLKEN, H.Ziya : Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, İst., 1966, s. 751.

57) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Demokrasi ve Sanat, İst., 1931, s. 20.

58) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 356.

59) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e, s. 352).

60) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e, s. 356).

61) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 26-27.

63) TURHAN, Müntaz : Kültür Değişmeleri, İst., 1972, s. 36.

64) MERİÇ, Cemil : Umrandan Uygarlığa, İst., 1974, s. 87.

65) GÜVENÇ, Bozkurt : İnsan ve Kültür, İst., 1974, s. 95

66) TURHAN, Müntaz : Kültür Değişmeleri, İst., 1972, s. 39.
67

68) MERİÇ, Cemil : Mağaradakiler, İst., 1978, s. 38.

69) GÜVENÇ, Bozkurt : İnsan ve Kültür, İst., 1974, s. 102.

70
71) TURHAN, Müntaz : Kültür Değişmeleri, İst., 1972, s. 40.

72) MERİÇ, Cemil : Mağaradakiler, İst., 1978, s. 82.

73) MERİÇ, Cemil : (a.g.e, s. 39).

74) TURHAN, Müntaz : Kültür Değişmeleri, İst., 1972, s. 44.

75
) ÜLKEN, H. Ziya : Eğitim Felsefesi, İst., 1967, s. 125.
76

77) ÜLKEN, H. Ziya : (a.g.e,) s. 143.

78) SAFA, Peyami : Doğu-batı Sentezi, İst., 1963, s. 12.

79) SAFA, Peyami : (a.g.e,) s. 23.

80) İLHAN, Attila : Hangi Batı, Ank., 1972, s. 18.

81) İLHAN, Attila : (a.g.e.) s. 106-107.

82) TÜRHAN, Nüntan, : Garplılaşmanın Neresindeyiz?, İst., 1972, s. 45-46.

83) SOROKİN, A.Pitirim : Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri, Ank., 1972, s. 17.

84) NERİÇ, Cemil : Umrandan Uygarlığa, İst., 1972, s. 106.

85) NERİÇ, Cemil : (a.g.e.) s. 107.

86) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Ziya Gökalp, İstanbul, 1966, s. 179.

87) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 20.

88) ÜLKEN, H.Ziya : Eğitim Felsefesi, İst., 1967, s. 144.

89) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Halkın Evi, Ank., 1950, s. 44.

90) ÜLKEN, H.Ziya : Eğitim Felsefesi, İst., 1967, s. 125.

91) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Halkın Evi, Ank., 1950, s. 45.

92) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türk Plâstik Sanatları, Ank., 1971, s. 1.

93) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 18.

94) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Ziya Gökalp, İst., 1966, s. 179.

95) GÖKALP, Ziya : Millî Terbiye, Muallim Mec., (15 Temmuz 1332) 1.Cilt, S. 1, s. 3.

96) GÖKALP, Ziya : Türkçülüğün Esasları, İstanbul, 1970, s. 90.

97) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Ziya Gökalp, İst, 1966, s. 161.

98) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 247.

99) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a.g.e.) s. 180.

100) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 13.

101) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 419.

102) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sultanî İslahatı, Millî Talim ve Terbiye Nec. (Şubat 1339), Adad. 5, s. 1-10.

103) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 296.

104) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Halkın Evi, Ank., 1950, s. 29.

105) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 20.

106) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 381.

107) NERİÇ, Cemil : Mağaradan Uygarlığa, İstanbul, 1974, s. 83-84.

108) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Batıya Doğru, İst., 1945, s. 5.

109) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 11.

110) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 11.

111) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Batıya Doğru, İst., 1945, s. 15.

112) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 175.

113) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Batıya Doğru, İst., 1945, s. 15.

114) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Tarih ve Terbiye, İst., 1933, s. 19.

115) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 287.

116) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Halkın Evi, Ank., 1950, s. 46.

117) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Batıya Doğru, İst., 1945, s. 14.

118) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 25.

119) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 102.

120) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 252.

121) DAFA, Peyami : Doğu-Batı Sentezi, İst., 1963, s. 57.

122) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Tarih ve Terbiye, İst., 1933, s. 19.

123) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 20.

124) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Halkın Evi, Ank., 1950, s. 52.

125) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 409.

3. Bölümün Dipnotları

1) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiyenin İlim Gibi Tetkikine Medhal, Darülfünun Ed.Fak.Mec., sene 1, Temmuz 1332, S. 3, s. 312.

2) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. m.) s. 314.

3) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 5.

4) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 71.

5) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 96.

6) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Mürebbilere, İst., 1933, s. 288.

7) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiyede Olmıyan Mastarlar, Muallimler Mec., Sene 5, Kânun-u Sânî Şubat 1927, S. 48-49, s. 1900-1901.

8) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 361.

9) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiyenin Kıymetleri ve Vasıtaları, İzmit, 1933, s. 14.

10) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Toplu Tedris, İst., 1938, s. 45.

11) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Çocukların Terbiyesi, İst., 1948, s. 9.

12) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Toplu Tedris, İst., 1938, s. 14.

13) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 55.

14) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye, YeniAdam, Sene 1, 1934, s. 46, s. 5.

15) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 28.

16) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1332, s. 50.

17) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 362.

18) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 363.

19) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Çocuk Yetiştirenlere Onüki Öğüt, Yeni Adam, 1937, S. 206, s. 3.

20) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye ve İman, İst., 1330-1914, s. 55.

21) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye Cemiyetlik Bir Vakıadır, Yeni Adam, 1934, Sene 1, S. 26, s. 2.

22) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 356, 357.

23) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Demokraside Terbiye, Yeni Adam, 1934, sene 1, S. 4, s. 2.

24) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 104.

25) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 116.

26) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hususî Tedris Usulleri, İst., 1930, s. 8.

27) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 139.

28) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 15.

29) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 54.

30) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 66.

31) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : K.K.S. Şartları, İst., 1967, s. 50.

32) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 127.

33) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Millî Tâlim ve Terbiye Tetkikatına Medhal, Millî Tâlim ve Terbiye Mec., Adet. 1, Eylül 1333, s. 38.

34) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Çocukların Terbiyesi, İst., 1948, s. 10.

35) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 20.

36) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Toplu Tedris, İst., 1938, s. 183.

37) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, İst., 1927, s. 155.

36) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye ve İman, İst., 1914, s. 18.

37) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 26

38) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 299.

39) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 318, 319.

40) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 105.

41) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst, 1939, s. 321.

42) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 106.

42) BALTACIOĞLU, İ. Hakkı: Nasrifte Bir Siyaset, İst., 1919, s. 17.

43) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Mürebbilere, İst., 1933, s. 142.

44) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye ve İman, İst., 1914, s. 30.

45) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, İst., 1927, s. 24.

46) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye ve İman, İst., 1914, s. 31.

47) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 7.

48) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye ve İman, İst., 1914, s. 33.

49) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Batıya Doğru, İst., 1945, s. 181.

50) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 182.

51) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yarınki Okul, Yeni Adam, 1945, No: 566, s. 2.

52) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 253.

53) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 254.

54) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 8.

55) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 8, 9.

56) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 11.

57) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Ziya Gökalp, İst., 1972, s. 183.

58) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Eliglerinin Terbiye Nokta-î Nazarından Tetkiki-I, Bilgi Mec., Yıl 1, Cilt 1, S. 3, Kânunusani 1329, s. 198.

59) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Eliglerinin Terbiye Nokta-î Nazarından Tetkiki-II, Bilgi Mec., Yıl 1, Cilt 1, S. 4, Şubat 1329, s. 362.

60) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yarınki Hayatın Programı, Büyük Mec. Numara 3, 20 Mart 1919, s. 34.

61) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 27.

62) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 35.

63) İlkmekteplerin Müfredat Programı, -İkinci tâbı- İst., Devlet Matbaası, 1927, 134. sayfa, Seyfettin Özege Kütüphanesi 6959 numarada kayıtlı.

64) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Toplu Tedris, İst., 1938, s. 15.

65) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 55.

66) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 63.

67) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 52.

68) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 52.

69) BİNİN, Osman : Türkiye Maarif Tarihi, İst., 1977, Cild 2, s. 495.

70) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Maarifte Bir Siyaset, İst., 1919, s. 35.

71) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Millî Talim ve Terbiye Islâhatına Medhal, Millî Talim ve Terbiye Mec., Nisan 1333, adad 2, s. 9.

72) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 10.

73) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sultaniler Nasıl Islâh Edilir? Millî Talim ve Terbiye Mec., Şubat 1335, Adet 5, s. 1-10.

74) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Maarifte Bir Siyaset, İst., 1919, s. 60.

75) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojite İhtilâl, İst., 1964, s. 54.

76) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 55.

77) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 56.

78) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İstediğimiz Ortaokul Hangisidir?, Yeni Adam, 1976, S. 897, s. 4, 22.

79) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 56.

80) Maarif Şûrâsı İlköğretim Komisyonu Reisi İsmail Hakkı Baltacıoğlu Tarafından Maarif Şûrâsı Reisliğine Verilen Raporun Metni. Yeni Adam, 1939, s. 10, 11 ve 19.

81) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Maarifte Bir Siyaset, İst., 1919, s. 65.

82) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 68.

83) ERGİN, Osman : Türkiye Maarif Tarihi, İst., 1977, s. 1229-1240.

84) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye-i Avam, Dersaadet, 1330, s. 3.

85) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 13.

86) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye, İst., 1933, s. 96.

87) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Batıya Doğru, İst., 1945, s. 185-186.

88) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 143.

89) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 39

90) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, İst., 1927, s. 8.

91) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 104.

92) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 177.

93) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Tarih ve Terbiye, İst., 1933, s. 175.

94) GÖKALP, Ziya : Terbiye ve Millîyet-Millî Terbiye, Muallim Mec. 1. Cild, 2. sayı, 15.8.1332, s. 33-39.

95) SÂTI : Terbiye ve Millîyet, Muallim Mec., 1. Cild, 4. sayı, 1332, s. 102-107.

96) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Halkın Evi, Ank., 1950, s. 60.

97) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 133.

98) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 21.

99) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Eğitim, Yeni Adam, 1975, S. 887, s. 3.

100) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 84.

101) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1332, s. 5.

102) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaîyat Nokta-î Nazarından Terbiye-I, Darülfünun Ed. Fak. Mec. sene. 2, Kânunusani Mart 1329, S. 6, s. 525.

103) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Hususî Tedris Usulleri, İst., 1930, s. 10.

104) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 9.

105) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 296.

106) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 296.

107) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 60

108) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagoji; Dünü, Bugünü, Yarını, Yeni Adam, 1939, S. 231, s. 18-19

109) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaîyat Nokta-î Nazarından Terbiye-II, Dar. Ed.Fak. Mec. Sene 3, Nisan-Mayıs 1340, S. 6, s. 260-276.

110) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 211.

111) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide Devrim, Yeni Adam, 1977, S. 915, s. 4.

112) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 305.

113) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye, İst., 1933, s. 61.

114) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yeni Terbiye Cereyanları, Şehbal Mec., 15 Teşrinisani 1329, Adet 86, s. 272-275.

115) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Kalbin Gözü, İst., 1942, s. 7.

116) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Kalbin Gözü, İst., 1942, s. 10.

117) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 6.

118) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Mürebbilere İst., 1933, s. 123-124.

119) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye ve İman, İst., 1914, s. 46.

120) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 75.

121) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye, İst., 1933, s. 43.

122) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Bir Eğitim Felsefesi Gerek, Yeni Adam, 1974, S. 877, s. 4.

4. Bölümün Dipnotları

1) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Toplu Tedris, İst., 1938, s. 79.

2) AYTAÇ, Kemal : Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi'nin Ana Gelişimi, Yeni Adam, 1978, sayı 921, s. 4-8.

3) SEYFETTİN, Ömer : Maarifte Bir Siyaset, Zaman Gazetesi, 7 Nisan 1919.

4) Ali Kâmi : Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, İçtihad, 13 Mart 1330, S. 97, s. 2180-2184.

5) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 6.

6) AYTAÇ, Kemal : Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi"nin Ana Gelişimi,Yeni Adam, 1978, S. 291, s. 4-8.

7) Ali Kâmi : Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, İçtihad, 13 Mart 1330, S. 97, s. 2180,2184.

8) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, İst., 1927, s. 80.

9) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 1.

10) AYTAÇ, Kemal : Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi"nin Ana Gelişimi, Yeni Adam, 1978, S. 921, s. 4-8.

11) Gündüzalp, Fuat : Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu, Cilt, 1 (1928-1938), Ank., 1951, s. 78-79.

12) AYTAÇ, Kemal : Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi"nin Ana Gelişimi, Yeni Adam, 1978, S. 921, s. 4-8.

13) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Rüyamdaki Okullar, İst., 1944, s. 1.

14) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, İst., 1943, s. 1.

15) KONİ, Yunus Kâzım : Baltacıoğlu'nun Neşrettiği Bir Kitap Dolayısiyle, Yeni Adam, 1942, S. 418, s. 4 ve 11.

16) AYKAÇ, Fazıl Ahmet : En Doğru Rota Türke Doğru, Cumhuriyet Gazetesi, 1943.

17) ENGİN, Bedii Ziya : Türke Doğru, Yeni Adam, 1943, S. 430, s. 8-9 ve 11.

18) ÖZEN, Naldun : Eğitim Felsefesi Üzerine Bir Kitap: Pedagojide İhtilâl, Kitap Bulleten, No: 11-12 (35-36) 1 Mayıs 1964, s. 9-10.

19) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 6.

20) AYTAÇ, Kemal : Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi"nin Ana Gelişimi, Yeni Adam, 1978, S. 921, s. 4-8.

5. Bölümün Dipnotları

1) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : J.J.R. Terbiye Felsefesi, İst., 1931, s. 82.

2) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagoji ve Şahsiyet, Felsefe Yıllığı, Birinci Sene, (1931-1932) Türkiye Matbaası, 1932, s. 8-22.

3) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 10-11.

4) AYTAÇ, Kemal : Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi"nin Ana Gelişimi, Yeni Adam, 1978, S. 921, s. 4-8.

5) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 23.

6) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagoji: Dünü, Bugünü, Yarını, Yeni Adam 1939, No: 233, s. 18-19.

7) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : K.K.S.Şartları, İst., 1967, s. 85.

8) AYTAÇ, Kemal : Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi"nin Ana Gelişimi, Yeni Adam, 1978, S. 921, s. 4-8.

9) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 146.

10) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 100.

11) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türk Plâstik Sanatları, Ank., 1971, s. 16.

12) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 297.

13) ÜLKEN, H.Ziya : Millet ve Tarih Şuuru, 1976, s. 194.

14) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Halkın Evi, Ank., 1950, s. 55.

15) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : K.K.S. Şartları, İst., 1967, s. 10.

16) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 12.

17) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Demokrasi ve Sanat, İst., 1931, s. 142.

18) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Tarih ve Terbiye, İst., 1933, s. 59.

19) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye, İst., 1933, s. 226.

20) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sanat, İst., 1934, s. 154.

21) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sanat, İst., 1934, s. 155.

22) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 165.

23) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Halkın Evi, Ank., 1950, s. 35.

24) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 36.

25) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türk Plâstik Sanatları Ank., 1971, s. 16.

26) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 87.

27) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Mürebbilere, İst., 1933, s. 241.

28) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1332, (1916)

29) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Din ve Hayat, İst., 1339, s. 20 (2. tâbı)

30) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 11.

31) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Ahlâksızlık, İst., 1918, s. 14.

32) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türkiye Dinle Kalkınacaktır. Türk Düşüncesi D. 1 Ocak 1957, 6. cilt, sayı (2-35), s. 1-8.

33) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 85.

34) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yeni Adam, 1940, s. 262, s. 17.

35) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türke Doğru, Ank., 1972, s. 180-182.

36) SÂTI : Terbiye Mec., Sene 1 (24 Teşrînievvel 1334-1918), 4, s. 139 ve 149.

37) ÇANTAY, H.Basri : Sebilürreşad, Cilt XI, S. 259 Cemaziyelâhır, (1377 Aralık) 1957, s. 130.

38) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Ziya Gökalp, İst., 1966, s. 80.

39) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Toplu Tedris, İst., 1938, s. 80 ve 90.

40) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sanat, İst., 1934, s. 15.

41) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : T.P.S. Ank., 1972, s. 30.

42) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sanat, İst., 1934, s. 33.

43) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Demokrasi ve Sanat, İst., 1931, s. 92.

44) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : T.P.S., Ank., 1971, s. 43.

45) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Sosyoloji, İst., 1939, s. 297.

46) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye, Yeni Adam, 1934, Sene 1, No: 43, s. 5.

47) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : K.K.S.Şartları, İst., 1967, s. 73.

48) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 32.

49) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Çocukların Terbiyesi, Ank., 1950, s. 12.

50) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagoji: Dünü, Bugünü, Yarını, Yeni Adam, 1939, No: 233, s. 18-19.

51) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 38.

52) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 131.

6. Bölümü Dipnotları

1) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 255.

2) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Türkiye Maarifinde Bina Siyaseti, Son Saat Gazetesi, 8 Teşrinievvel 1926.

3) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 258.

4) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 259.

5) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Talim ve Terbiyede İnkılâp, İst., 1927, s. 17.

6) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 55.

7) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Toplu Tedris, İst., 1938, s. 61.

8) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Yarınki Okul, Yeni Adam, 1945, No: 566, s. 2.

9) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Batıya Doğru, İst., 1945, s. 52.

10) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 264.

11) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 235.

12) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Rüyamdaki Okullar, İst., 1944, s. 18.

13) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : (a. g. e.) s. 19.

14) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye İlmi, İst., 1916, s. 162.

15) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Öğretmen, İst., 1944, s. 24.

16) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Toplu Tedris, İst., 1938, s. 167.

17) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Okutan, Öğretmen, Evrimmen, Yeni Adam, 1936, No: 115, s. 2.

18) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Öğretmen, İst., 1944, s. 14.

19) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Öğretmeni Köyde Yetiştirmek Yanlıştır, Yeni Adam, 1935, No: 94, s. 10 ve 13.

20) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 169.

21) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Terbiye, İst., 1932, s. 178-186.

22) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 20.

23) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 282.

24) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : Pedagojide İhtilâl, İst., 1964, s. 48.

25)

7. Bölümün Dipnotları

1) AYTAÇ, Kemal : Çağdaş Eğitim Akımları (Yabancı Ülkelerde), Ank., 1976, s. 87.

2) TONGUÇ, İ.H. : İş ve Meslek Terbiyesi, Ank, 1933, s. 159.

3) TONGUÇ, İ.H. : (a. g. e.) s. 22.

4) BALTACIOĞLU, İ.Hakkı : İçtimaî Mektep, Ank., 1942, s. 326.